

Department
for Education

Anglijos nacionalinė ugdymo programa

**1 ir 2 ugdymo pakopų pagrindinis
dokumentas**

2013 m. rugsėjis

Turinys

1. Įvadas	4
2. Mokyklos ugdymo programa Anglijoje	5
3. Anglijos nacionalinė ugdymo programa	6
4. Įtrauktis	9
5. Mokėjimas skaičiuoti ir matematika	10
6. Kalba ir raštingumas	12
7. Mokymo programos ir pasiekimų aprašas	14
Anglų kalba	154
Sakytinė kalba – 1-6 klasės	198
1 ugdymo pakopos 1 klasė	2021
1 ugdymo pakopos 2 klasė	27
2 ugdymo pakopos 3 ir 4 klasės (žemesnioji mokymo programa)	35
2 ugdymo pakopos 5 ir 6 klasės (aukštesnioji mokymo programa)	43
Anglų kalbos 1 priedas. Rašyba	52
Rašyba – mokomoji medžiaga 1 klasei	532
Rašyba – mokomoji medžiaga 2 klasei	58
Rašyba – mokomoji medžiaga 3 ir 4 klasėms	63
Žodžių sąrašas 3 ir 4 klasėms	6768
Rašyba 5 ir 6 klasėms	70
Žodžių sąrašas 5 ir 6 klasėms	76
Tarptautinė fonetikos abėcėlė (neprivaloma)	78
Anglų kalbos 2 priedas. Žodynas, gramatika ir skyryba	798
Anglų kalbos mokymo programų glosarijus (neprivalomas)	85
Matematika	108
1 ugdymo pakopos 1 ir 2 klasės	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
1 klasės mokymo programa	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
2 klasės mokymo programa	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
2 ugdymo pakopos 3 ir 4 klasės (žemesnioji mokymo programa)	Klaida! Žymelė neapibrėžta.22
3 klasės mokymo programa	Klaida! Žymelė neapibrėžta.23
4 klasės mokymo programa	Klaida! Žymelė neapibrėžta.

2 ugdymo pakopos 5 ir 6 klasės (aukštesnioji mokymo programa)	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
5 klasės mokymo programa	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
6 klasės mokymo programa	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
Matematikos 1 priedas: Sudėties, atimties, daugybos ir dalybos oficialių rašytinių metodų pavyzdžiai	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
Gamtos mokslai	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
1 ugdymo pakopa	157
1 ugdymo pakopos 1 ir 2 klasių mokymo programa	158
1 klasės mokymo programa	159
2 klasės mokymo programa	162
2 ugdymo pakopos 3 ir 4 klasės (žemesnioji mokymo programa)	166
2 ugdymo pakopos žemesnioji mokymo programa	167
3 klasės mokymo programa	169
4 klasės mokymo programa	173
2 ugdymo pakopos 5 ir 6 klasės (aukštesnioji mokymo programa)	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
2 ugdymo pakopos aukštesnioji mokymo programa	17877
5 klasės mokymo programa	18079
6 klasės mokymo programa	185
Menas ir dizainas	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
Informatika	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
Dizainas ir technologijos	192
Geografija	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
Istorija	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
Kalbos	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
Muzika	Klaida! Žymelė neapibrėžta.
Fizinis lavinimas	211

1. Įvadas

1.1 Šiame dokumente išdėstyta Nacionalinės ugdymo programos 1 ir 2 ugdymo pakopų sistema ir pateikiama:

- kontekstinė informacija apie bendrąją mokyklos ugdymo programą ir įstatymuose numatytą Nacionalinę ugdymo programą, įskaitant pastarosios įstatyminių pagrindą
- įstatymuose numatyta Nacionalinė ugdymo programa
- pareiškimai dėl įtraukties ir mokinių mokėjimo skaičiuoti ir matematikos, kalbos ir literatūros kompetencijų plėtojimo pagal visą mokyklos ugdymo programą
- 1 ir 2 ugdymo pakopų mokymo programos visiems Nacionalinės ugdymo programos dalykams, kurių yra mokoma šiose ugdymo pakopose.

2. Mokyklos ugdymo programa Anglijoje

- 2.1 Kiekviena valstybės išlaikoma mokykla privalo parengti subalansuotą ir plačios apimties¹ mokyklos ugdymo programą, kuri:
- skatina dvasinį, dorovinį, kultūrinį, protinį ir fizinį mokinių vystymąsi mokykloje ir visuomenėje, ir
 - paruošia mokinius mokykloje tolesnio gyvenimo galimybėms, atsakomybėms ir patirtims.
- 2.2 Mokyklos ugdymo programa apima visas mokymosi ir kitas patirtis, kurias kiekviena mokykla numato savo mokiniams. Nacionalinė ugdymo programa sudaro vieną mokyklos ugdymo programos dalį.
- 2.3 Visos valstybinės mokyklos privalo numatyti laiką kasdienei kolektyvinei maldai ir teikti mokiniams religinį ugdymą kiekvienoje pakopoje bei lytinį ir santykių ugdymą vidurinį išsilavinimą siekiantiems įgyti mokiniams.
- 2.4 Finansuojamos mokyklos Anglijoje privalo laikytis įstatymuose nustatytos Nacionalinės ugdymo programos, kurios mokymo programose pagal ugdymo pakopas numatytas dalykų, kurie turėtų būti dėstomi visiems mokiniams, turinys. Visos mokyklos privalo paskelbti savo mokyklos ugdymo programą, išdėstytą pagal dalykus ir mokslo metus, internete.²
- 2.5 Visos mokyklos, remdamosios gera patirtimi, turėtų teikti asmeninį, socialinį, sveikatos ir ekonomikos švietimą (angl. PSHE). Planuodamos ir kurdamos savo ugdymo programą, mokyklos gali įtraukti ir kitus dalykus arba temas.

¹ Žr. 2002 m. Švietimo įstatymo 78 straipsnį: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/32/section/78>, kuris taikomas visoms valstybės išlaikomoms mokykloms. Akademijos taip pat privalo siūlyti plačią ir subalansuotą programą pagal 2010 m. Akademijų įstatymo 1 straipsnį: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/32/section/1>

² Nuo 2012 m. rugsėjo mėn. visos mokyklos privalo skelbti informaciją apie kiekvienus mokslo metus, susijusią su mokyklos ugdymo programos turiniu kiekvienam dalykui, bei duomenis apie tai, kaip galima gauti papildomą informaciją apie mokymo programą: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2012/1124/made>

3. Anglijos nacionalinė ugdymo programa

Tikslai

- 3.1 Nacionalinė ugdymo programa supažindina mokinius su esminėmis žiniomis, kurios yra reikalingos, kad jie taptų išsilavinusiais piliečiais. Joje mokiniams pristatoma geriausia, kas buvo sugalvota ir pasakyta, sužadinamas žmogaus kūrybingumas, ugdomas pasiekimų vertinimas.
- 3.2 Nacionalinė ugdymo programa – tik vienas kiekvienam vaikui būtino išsilavinimo elementas. Mokyklos dienoje ir kiekvienoje savaitėje, trimestre bei metuose yra laisvo laiko ir erdvės pasiūlyti daugiau nei reikalaujama Nacionalinės ugdymo programos specifikacijose. Nacionalinėje ugdymo programoje numatytos esminės žinios, kurių pagrindu mokytojai gali paruošti įdomias ir stimuliuojančias pamokas, skatinančias mokinių žinių, supratimo ir įgūdžių plėtojimą pagal platesnės apimties mokyklos programą.

Struktūra

- 3.3 Privalomo mokyklinio amžiaus mokiniai, lankantys bendruomenės ir bendrojo lavinimo mokyklas, įskaitant specialiąsias bendruomenės mokyklas ir specialiąsias bendrojo lavinimo mokyklas, tai pat mokyklas, išlaikomas iš savanoriškų įmokų, bei savanoriškai kontroliuojamas mokyklas, privalo vadovautis Nacionaline ugdymo programa. Ji suskirstyta į keturias ugdymo pakopas³ ir dvylika dalykų, klasifikuojamų teisiniais terminais į „privalomuosius“ ir „kitus pagrindinius“ dalykus.
- 3.4 Valstybės sekretorius švietimui privalo paskelbti mokymo programas kiekvienam Nacionalinės ugdymo programos dalykui, kuriose būtų numatyti „dalykai, įgūdžiai ir procesai“, kurių mokoma kiekvienoje ugdymo pakopoje. Mokyklos turi teisę pasirinkti, kaip organizuoti mokyklos dieną, tačiau visiems mokiniams turi būti dėstomas Nacionalinės ugdymo programos mokymo programų turinys.

³ 2 ugdymo pakopos mokymo programos, skirtos anglų kalbai, matematikai ir gamtos mokslams, šiame dokumente pristatomos kaip „žemesnioji“ (3 ir 4 klasės) ir „aukštesnioji“ (5 ir 6 klasės). Šis skirstymas naudojamas kaip gairės mokytojams ir neatspindi teisės aktuose. Teisinis reikalavimas – išdėstyti 3–6 klasėms skirtų mokymo programų turinį iki 2 ugdymo pakopos pabaigos.

3.5 Nacionalinės ugdymo programos struktūra pagal dalykus, kurie yra privalomi kiekvienoje ugdymo pakopoje, pateikiama šioje lentelėje:

1 pav. – Nacionalinės ugdymo programos struktūra

	1 ugdymo pakopa	2 ugdymo pakopa	3 ugdymo pakopa	4 ugdymo pakopa
Amžius	5 – 7	7 – 11	11 – 14	14 – 16
Klasės	1 – 2	3 – 6	7 – 9	10 – 11
Privalomieji dalykai				
Anglų kalba	✓	✓	✓	✓
Matematika	✓	✓	✓	✓
Gamtos mokslai	✓	✓	✓	✓
Pagrindiniai dalykai				
Dailė ir dizainas	✓	✓	✓	
Pilietinis ugdymas			✓	✓
Informatika	✓	✓	✓	✓
Dizainas ir technologijos	✓	✓	✓	
Kalbos ⁴		✓	✓	
Geografija	✓	✓	✓	
Istorija	✓	✓	✓	
Muzika	✓	✓	✓	
Fizinis lavinimas	✓	✓	✓	✓

3.6 Visos mokyklos taip pat privalo visose ugdymo pakopose teikti religinį ugdymą. Vidurinio lavinimo mokyklos privalo organizuoti lytinio švietimo ir santykių ugdymą.

2 pav. Įstatymuose numatytas religinio ugdymo bei lytinio švietimo ir santykių ugdymo organizavimas

	1 ugdymo pakopa	2 ugdymo pakopa	3 ugdymo pakopa	4 ugdymo pakopa
Amžius	5 – 7	7 – 11	11 – 14	14 – 16
Klasė	1 – 2	3 – 6	7 – 9	10 – 11
Religinis ugdymas	✓	✓	✓	✓
Lytinio švietimo ir santykių ugdymas			✓	✓

⁴ 2 ugdymo pakopoje dalyko pavadinimas yra „užsienio kalba“, 3 pakopoje – „modernioji užsienio kalba“.

4. Įtrauktis

Tinkamų tikslų nustatymas

- 4.1 Mokytojai turėtų puoselėti aukštus lūkesčius dėl kiekvieno mokinio. Jie turėtų numatyti užduočių išplėtimą mokiniams, kurių pasiekimai žymiai viršija numatytą standartą. Jie turi dar didesnę įsipareigojimą suplanuoti pamokas mokiniams, turintiems žemą ankstesnių pasiekimų lygį arba esantiems iš pažeidžiamų šeimų. Mokytojai turi tinkamai įvertinti ir nustatyti sąmoningai ambicingus tikslus.

Reagavimas į mokinių poreikius ir galimų kliūčių, iškilusių atskiriems mokiniams ir mokinių grupėms, įveikimas

- 4.2 Mokytojai turėtų atsižvelgti į jų pareigas pagal vienodų galimybių įstatymus, apimančius rasę, negalią, lytį, religiją ar tikėjimą, seksualinę orientaciją, nėštumą ir motinystę bei lyties pakeitimą.⁵
- 4.3 Daugybė mokinių yra su specialiaisiais ugdymosi poreikiais, nemažai iš jų turi ir negalią. Pamokos turėtų būti suplanuotos tokiu būdu, kad nebūtų jokių kliūčių kiekvienam mokiniui pasiekti gerų rezultatų. Daugeliu atvejų toks planavimas reiškia, kad šie mokiniai galės mokytis pagal visą Nacionalinę ugdymo programą. [Specialiųjų ugdymosi poreikių praktikos kodekse](#) pateikiami patarimai dėl poreikių identifikavimo būdų. Kai kuriems mokiniams bus reikalinga galimybė naudotis specializuota įranga bei skirtingi metodai. Specialiųjų ugdymosi poreikių praktikos kodekse nurodyta, kas gali būti pasiūlyta šiems mokiniams.
- 4.4 Parinkus tinkamą mokymą, kuriame būtų pripažinti jų individualūs poreikiai, daugeliui mokinių su negalia gali reikėti nedaug papildomų išteklių šalia priemonių, kuriomis jie naudojami kasdieniame gyvenime. Mokytojai privalo suplanuoti pamokas taip, kad šie mokiniai galėtų mokytis kiekvieno į Nacionalinę ugdymo programą įtraukto dalyko. Mokymosi pradžioje turėtų būti nustatytos ir išspręstos galimos sunkumų sritys.
- 4.5 Mokytojai taip pat privalo atsižvelgti į mokinių, kurių gimtoji kalba yra ne anglų kalba, poreikius. Vykdamt pažangos stebėseną, turėtų būti atsižvelgta į mokinio amžių, šalyje gyvenamo laiko trukmę, ankstesnę patirtį švietimo srityje ir kitų kalbų mokymosi gebėjimus.
- 4.6 Mokinių, kuriems anglų kalba yra papildoma kalba, gebėjimas dalyvauti Nacionalinėje ugdymo programoje gali viršyti jų komunikacijos anglų kalba įgūdžius. Mokytojai

⁵ Amžius yra apsaugotoji charakteristika pagal 2010 m. Lygybės įstatymą, tačiau ji netaikoma mokykloms ugdymo arba (kiek tai yra susiję su jaunesniais nei 18 metų mokiniams) paslaugų teikimo tikslais; tai yra aktuali apsaugotoji charakteristika, susijusi su paslaugų teikimu arba įdarbinimu (taigi, galvojant apie personalą). Santuoka ir civilinė partnerystė taip pat yra apsaugotoji charakteristika, bet tik įdarbinimo atžvilgiu.

turėtų suplanuoti mokymo galimybes, kurios padėtų mokiniams plėtoti jų anglų kalbos žinias, ir turėtų teikti pagalbą, kurios mokiniams reikia, kad jie galėtų dalyvauti visų dalykų pamokose.

5. Mokėjimas skaičiuoti ir matematika

- 5.1 Mokytojai turėtų pasitelkti kiekvieną susijusį dalyką mokinių matematinių įgūdžių įsisavinimui skatinti. Pasitikėjimas mokėjimo skaičiuoti ir kitais matematiniais įgūdžiais – tai būtina išankstinė sėkmingo mokymosi pagal visą Nacionalinę ugdymo programą sąlyga.
- 5.2 Mokytojai turėtų lavinti mokinių mokėjimą skaičiuoti ir matematinį mąstymą visuose dalykuose, kad jie suprastų ir įvertintų matematikos svarbą. Mokiniai turėtų būti mokomi sklandžiai taikyti aritmetiką problemoms spręsti, suprasti ir naudoti priemones, atlikti skaičiavimus ir patikrinti savo darbą. Mokiniai turėtų taikyti geometrinį ir algebrinį suvokimą bei susieti tikimybės suvokimą su rizikos ir neapibrėžtumo sąvokomis. Jie taip pat turi suprasti duomenų rinkimo, pateikimo ir analizavimo ciklą. Jie turėtų būti mokomi taikyti matematinius įgūdžius tiek kasdienėms, tiek nekasdienėms problemoms spręsti, įskaitant sudėtingesnių problemų išskaidymą į paprastesnius žingsnius.

6. Kalba ir raštingumas

- 6.1 Mokytojai turėtų lavinti mokinių šnekamąją kalbą, skaitymo ir rašymo įgūdžius bei žodyną ir laikyti juos integraciniais kiekvieno dalyko mokymo aspektais. Anglų kalba yra tiek atskiras dalykas, tiek mokymui naudojama priemonė; mokiniams kalbos supratimas suteikia galimybę mokytis pagal visą ugdymo programą. Anglų kalbos sklandumas – esminis sėkmingo visų dalykų mokymosi pagrindas.

Sakytinė kalba

- 6.2 Mokiniai turėtų būti mokomi aiškiai kalbėti ir užtikrintai perteikti mintis naudojant standartinę anglų kalbą. Jie turėtų išmokti pagrįsti savo mintis, nurodydami priežastis; užduoti klausimus, kad įsitikintų, jog buvo suprasti; plėtoti žodyną ir kaupti žinias; derėtis; vertinti kitų idėjas ir jomis remtis bei pasirinkti tinkamą kalbos variantą efektyviam bendravimui. Jie turėtų išmokti pateikti tinkamai sudarytus apibūdinimus ir paaiškinimus bei plėtoti savo supratimą mąstydami, keldami hipotezes ir nagrinėdami įvairias idėjas. Tai suteiks jiems galimybę paaiškinti savo mąstyseną ir sudėlioti mintis rašymui.

Skaitymas ir rašymas

- 6.3 Mokytojai turėtų plėtoti mokinių skaitymo ir rašymo įgūdžius visuose dalykuose, siekiant padėti jiems įgyti žinių. Mokiniai turėtų būti mokomi sklandžiai skaityti, suprasti (tiek grožinius, tiek negrožinius) prozos tekstus ir skatinami skaityti savo malonumui. Mokyklos turėtų imtis visų priemonių, skatinančių platesnį skaitymą. Jos turėtų įrengti bibliotekas ir nustatyti ambicingus lūkesčius dėl skaitymo namuose. Mokiniai turėtų ugdyti valią ir įgūdžius rašyti atidžiai ir teisingai, naudodami tinkamus skyrybos ženklus. Jie turėtų išmokti teisingai taikyti gramatikos taisykles. Mokiniai turėtų remtis tuo, ko juos mokė, siekti plėsti rašymo apimtį ir jų naudojamas gramatines struktūras. Jų rašymas turėtų apimti pasakojimus, paaiškinimus, aprašymus, palyginimus, apibendrinimus ir vertinimus: toks rašymas padeda mokiniams pakartoti, suprasti bei sustiprinti tai, ką jie girdėjo ar perskaitė.

Žodyno plėtimas

- 6.4 Mokinių žodyno įgijimas ir mokėjimas yra jų mokymosi ir pažangos mokantis pagal visa ugdymo programą pagrindas. Dėl šios priežasties mokytojai turėtų aktyviai plėsti mokinių žodyną, sistemiškai remdamiesi jų turimomis žiniomis. Jie turėtų didinti bendrą mokinių žodžių bagažą, susieti jau įsisavintą ir naują žodyną bei aptarti žodžių reikšmės atspalvius naudojant panašius žodžius. Tokiu būdu mokiniai plečia galimybes pasirinkti tinkamą žodyną rašant. Be to, mokinių suvokimui yra gyvybiškai svarbu, kad jie suprastų žodžių, kuriuos jie randa skaitydami visų dalykų tekstus, reikšmes, o vyresni mokiniai turėtų būti mokomi nurodomųjų veiksmažodžių, pateikiamų egzamino klausimuose, reikšmių. Ypač svarbu supažindinti mokinius su kalba, kuri apibrėžia kiekvieną mokomąjį dalyką, pvz., tiksliaja matematikos ir mokslo kalba.

7. Mokymo programos ir pasiekimų aprašas

- 7.1 Tolesniuose puslapiuose išdėstytos įstatymuose numatytos mokymo programos ir pasiekimų aprašai visiems dalykams, kurių mokoma 1 ir 2 ugdymo pakopose. Pagal įstatymus mokyklos neprivalo mokyti pavyzdinio ugdymo turinio [laužtiniuose skliaustuose] arba turinio, kuris nurodomas kaip „neprivalomas“.

Anglų kalba

Mokomojo dalyko paskirtis

Anglų kalbai tenka išskirtinė vieta švietimo procese ir visuomenėje. Aukštos kokybės anglų kalbos ugdymo procese mokiniai mokomi sklandžiai kalbėti ir rašyti, kad galėtų perteikti savo mintis ir emocijas kitiems žmonėms, taip pat skaityti ir klausyti, kad kiti žmonės galėtų perteikti savo mintis jiems. Ypač per skaitymą mokiniai turi galimybę vystyti kultūrinį, emocinį, intelektualinį, socialinį ir dvasinį požiūrį. Pirmiausia literatūra atlieka pagrindinį vaidmenį tokiam vystymosi procese. Skaitymas taip pat suteikia mokiniams galimybę įgyti žinių ir remtis tuo, ką jie jau žino. Visi kalbos įgūdžiai yra labai svarbūs visapusiškam dalyvavimui visuomenės gyvenime; dėl šios priežasties mokiniai, kurie neišmoksta sklandžiai ir pasitikinčiai kalbėti, skaityti ir rašyti, negali būti pilnaverčiais visuomenės nariais.

Tikslai

Bendras anglų kalbos mokymo tikslas, numatytas Nacionalinėje ugdymo programoje, yra skatinti aukštą kalbos ir literatūros standartų laikymąsi, padedant mokiniams įsisavinti stiprius sakytinės ir rašytinės kalbos įgūdžius bei skatinant jų meilę literatūrai per plataus pobūdžio skaitymą savo malonumui. Nacionalinė anglų kalbos ugdymo programa siekiama, kad visi mokiniai gebėtų:

- lengvai, sklandžiai skaityti, gerai suprasdami tekstą
- plėtoti plataus ir dažno skaitymo tiek savo malonumui, tiek informaciniais tikslais įprotį
- įgyti platų žodyną, suprasti gramatiką ir išmanyti kalbos normas, taikomas skaitymui, rašymui ir sakytinei kalbai
- vertinti mūsų turtingą ir įvairų literatūrinį palikimą
- rašyti aiškiai, tiksliai ir rišliai, pritaikant savo kalbą ir stilių įvairiems kontekstams, tikslams ir auditorijoms
- naudoti diskusijas kaip priemonę mokytis; jie turėtų gebėti detalizuoti ir aiškiai paaiškinti savo supratimą bei mintis
- pakankamai gerai išmanyti kalbėjimo ir klausymo meną, gebėti atlikti oficialius pristatymus ir demonstracijas kitiems, dalyvauti debatuose.

Sakytinė kalba

Anglijos nacionalinėje ugdymo programoje atspindi sakytinės kalbos svarba mokinių ugdymui pagal visą ugdymo programą pažintiniu, socialiniu ir kalbos aspektu. Sakytinė kalba sustiprina skaitymo ir rašymo įgūdžių plėtojimą. Kalbos, kurią mokiniai girdi ir kuria

kalba, kokybė ir įvairovė yra gyvybiškai svarbios jų žodyno ir gramatikos plėtimui bei supratimui skaitymo ir rašymo tikslais. Dėl šios priežasties mokymas turėtų užtikrinti nuolatinį mokinių pasitikėjimo ir sakytinės kalbos kompetencijos bei klausymosi įgūdžių plėtojimą. Mokiniai turėtų išsiugdyti gebėjimą paaiškinti, kaip jie supranta knygas ir kitus skaitinius, taip pat susidėlioti savo mintis prieš pradėdami rašyti. Jiems turi būti padedama aiškiai formuluoti mintis tiek sau, tiek kitiems. Mokytojai turėtų padėti mokiniams pasiruošti tvirtą pagrindą, kad jie, pasitelkdami diskusiją, galėtų patikrinti savo supratimą ir pasitaisyti, jeigu kažką suprato neteisingai. Taip pat mokiniai turėtų suprasti ir naudoti kalbos normas diskusijose bei debatuose.

Visi mokiniai turėtų dalyvauti meninėje dramos praktikoje ir įgyti su ja susijusių žinių, įgūdžių bei supratimą apie šį dalyką. Mokiniai turi imtis, sukurti ir atlikti įvairius vaidmenis, tinkamai reaguodami į kitus vaidmenis atliekančius mokinius. Jie turėtų išmokti improvizuoti, kurti ir rašyti dramos scenarijų vieni kitiems ir skirtingoms auditorijoms, taip pat repetuoti, tobulinti, dalytis ir apgalvotai reaguoti į dramos ir teatro pasirodymus.

Privalomieji reikalavimai, kurie apima visus sakytinės kalbos aspektus per šešerius pradinio ugdymo metus, yra Nacionalinės ugdymo programos dalis. Jie atsispindi ir yra aptariami pagal kontekstą toliau pateiktuose skaitymo ir rašymo skirsniuose.

Skaitymas

1 ir 2 ugdymo pakopų skaitymo mokymo programas sudaro šios dvi sritys:

- žodžių skaitymas
- suvokimas (tiek klausant, tiek skaitant).

Labai svarbu, kad mokymas būtų nukreiptas į mokinių kompetencijos plėtojimą abiejose srityse; kiekvienai iš jų yra reikalingas skirtingas mokymo būdas.

Išlavintas žodžių skaitymas apima greitą nežinomų spausdintinių žodžių tarimo supratimą (iššifravimą) ir greitą pažįstamų spausdintinių žodžių atpažinimą. Šių įgūdžių pagrindas – supratimas, kad raidės puslapyje reiškia tariamų žodžių garsus. Būtent dėl šios priežasties fonetika turėtų būti akcentuojama ankstyvajame pradedančiųjų (t.y. neįgudusių skaitytojų) mokymo skaityti etape, kai tik jie pradeda lankyti mokyklą.

Gerą suvokimą lemia kalbos žinios (ypač žodynas ir gramatika) ir pasaulio pažinimas. Suvokimo įgūdžiai plėtojami per mokinių aukštos kokybės diskusijų su mokytoju patirtį bei per įvairių pasakojimų, eilėraščių ir negrožinės literatūros skaitymą ir aptarimą. Visi mokiniai turi būti skatinami plačiai skaityti tiek grožinę, tiek negrožinę literatūrą, plėsti žinias apie save ir pasaulį, kuriame jie gyvena, vertinti ir mėgti skaitymą bei įgyti žinių pagal visą ugdymo programą. Plataus pobūdžio skaitymas dažnai išplečia mokinių žodyną, nes jie susiduria su žodžiais, kuriuos retai girdi ar naudoja kasdienėje kalboje. Skaitymas lavina mokinių vaizduotę ir atveria stebuklą bei džiaugsmo sklidiną pasaulį smalsiems jauniems protams.

Labai svarbu, kad iki pradinio ugdymo pabaigos visi mokiniai galėtų sklandžiai ir pasitikinčiai skaityti bet kokio mokomojo dalyko, įtraukto į vidurinį ugdymą, tekstus.

Rašymas

1 ir 2 ugdymo pakopų rašymo mokymo programų sudėtis yra panaši į skaitymo mokymo programų:

- transkripcija (rašyba ir rašymas ranka)
- kompozicija (minčių artikuliacija ir jų struktūros sakytinėje ir rašytinėje kalboje).

Labai svarbu, kad mokymas plėtotų mokinių kompetencijas šiose dviejose srityse. Be to, mokiniai turėtų būti mokomi, kaip planuoti, tikrinti ir vertinti savo rašymą. Šie rašymo aspektai yra įtraukti į kompozicijos mokymo programas.

Sklandus minčių užrašymas priklauso nuo efektyvios transkripcijos, t.y. nuo greitos ir tikslios rašybos, suprantant garsų ir raidžių santykį (fonetiką), žodžių morfologiją (žodžių struktūrą) ir ortografiją (rašybos struktūrą). Veiksminga kompozicija apima minčių formulavimą, artikuliaciją ir perteikimą, o tada nuoseklų jų išdėstymą skaitytojiui. Tam yra reikalingas aiškumas, auditorijos, paskirties ir konteksto žinojimas bei nuolat plečiamas žodynas ir gramatikos žinios. Rašymas taip pat priklauso nuo sklandaus skaitymo ir, galų gale, greito rašymo ranka.

Rašyba, žodynas, gramatika, skyryba ir glosarijus

Dviejuose įstatymuose numatytuose prieduose – apie [rašybą](#) bei [žodyną, gramatiką ir skyrybą](#) – apžvelgiamos konkrečios ypatybės, kurios turėtų būti įtrauktos į mokymą pagal mokymo programas.

Mokytojų galimybės plėsti mokinių žodyną kyla natūraliai iš jų skaitymo ir rašymo įgūdžių ugdymo. Žodynui plečiantis, mokytojai turėtų parodyti mokiniams, kaip reikėtų suprasti žodžių ryšius ir jų reikšmės niuansus, kaip plėtoti vaizdinės kalbos supratimą bei gebėjimą ją vartoti. Jie taip pat turėtų mokyti mokinius, kaip suprasti ir išsiaiškinti nežinomų žodžių arba daugiau nei vieną reikšmę turinčių žodžių reikšmę. Į priedus įtrauktos ir mokinių žodyno plėtimo nuorodos.

Mokiniai turėtų išmokti sąmoningai kontroliuoti savo kalbėjimą ir rašymą bei vartoti standartinę anglų kalbą. Jie turi būti mokomi naudoti išvardytus rašybos, gramatikos, skyrybos ir „kalbos apie kalbą“ elementus. Tai neturi varžyti ar riboti mokytojų kūrybingumo, tačiau turėtų padėti nustatyti struktūrą, kuria remiantis mokytojai galėtų suplanuoti įdomias pamokas. Mokytojams pateikiamas neprivalomas [glosarijus](#).

Pagal mokymo programas mokytojai turėtų mokyti mokinius žodyno, kuris yra reikalingas jų skaitymui, rašymui ir sakytinei kalbai aptarti. Svarbu, kad mokiniai išmoktų teisingų gramatinių sąvokų anglų kalba, ir kad tos sąvokos būtų įtrauktos į mokymą.

Mokyklos ugdymo programa

Anglų kalbos mokymo programos numatytos kiekvieniems 1 ugdymo pakopos metams ir kas antriems 2 ugdymo pakopos metams. 1 ugdymo pakopos vienerių metų blokai atspindi greitą žodžių skaitymo tobulėjimo pažangą per šiuos dvejus metus. Tačiau mokyklos privalo mokyti pagal atitinkamą mokymo programą iki ugdymo pakopos pabaigos. Dėl šios priežasties kiekvienoje ugdymo pakopoje mokyklos gali savo nuožiūra įtraukti ugdymo turinį anksčiau arba vėliau nei nurodyta mokymo programoje. Be to, mokyklos gali įtraukti ugdymo pakopos turinį ankstesniame ugdymo pakopos etape, jeigu tai yra tinkama. Visos mokyklos taip pat privalo parengti savo mokyklos anglų kalbos ugdymo programą kiekvieniems metams ir paskelbti šią informaciją internete.

Pasiekimų aprašas

Iki kiekvienos ugdymo pakopos pabaigos mokiniai privalo žinoti, taikyti ir suprasti atitinkamoje mokymo programoje numatytus dalykus, įgūdžius ir procesus.

Pagal įstatymus mokyklos neprivalo dėstyti pavyzdinio turinio, pateikto [laužtiniuose skliaustuose] arba nurodyto kaip „neprivalomas“.

Sakytinė kalba – 1–6 klasės

Sakytinė kalba

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- klausyti ir tinkamai atsakyti suaugusiems bei jų bendraamžiams
- užduoti aktualius klausimus ir tokiu būdu plėsti jų supratimą bei žinias
- naudoti aktualias strategijas, skirtas jų žodynui plėsti
- artikuliuoti ir pagrįsti atsakymus, argumentus bei nuomones
- pateikti geros struktūros apibūdinimus, paaiškinimus ir pasakojimus skirtingais tikslais, įskaitant jausmams išreikšti
- išlaikyti dėmesį ir aktyviai dalyvauti bendradarbiavimo pokalbiuose, nenukrypstant nuo temos, inicijuojant pastabas ir į jas atsakant
- vartoti sakytinę kalbą jų supratimui plėsti, apmąstant, kuriant hipotezes, įsivaizduojant ir nagrinėjant idėjas
- kalbėti garsiai ir sklandžiai, vis geriau įsisavinant standartinę anglų kalbą
- dalyvauti diskusijose, pristatymuose, pasirodymuose, vaidmenų žaidimuose, improvizacijose ir debatuose
- patraukti, išlaikyti ir stebėti klausytojo(-ų) susidomėjimą
- atsižvelgti į skirtingus požiūrius ir juos vertinti, atkreipiant dėmesį į kitų indėlius ir jais remiantis
- pasirinkti ir naudoti tinkamas efektyvaus bendravimo priemones.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Šie teiginiai taikomi visoms klasėms. Ugdymo turinys turi būti dėstomas mokinių amžių atitinkančiu lygiu. Mokiniai turėtų remtis žodinės kalbos įgūdžiais, kuriuos jie įgijo ankstesniais metais.

Mokiniai turėtų būti mokomi plėtoti jų sakytinės kalbos ir klausymo kompetencijas, siekiant padidinti jų bendravimo įvairiuose kontekstuose ir su įvairiomis auditorijomis efektyvumą. Dėl šios priežasties jiems turi būti suteikiamos galimybės dirbti skirtingo dydžio grupėse – porose, mažose grupelėse, didelėse grupėse ir kaip visa klasė. Mokiniai turėtų suprasti, kada ateina eilė pareikšti jų nuomonę, kada ir kaip jie gali konstruktyviai dalyvauti pokalbiuose ir debatuose.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į mokinių žodyno plėtimą – nuo juos supančio pasaulio ir jausmų apibūdinimo iki platesnio, gilesnio ir turtingesnio žodyno, skirto abstrakčioms sąvokoms ir platesnio spektro temoms aptarti, įsisavinimo – ir jų žinių apie kalbą kaip visumą gilinimą.

Mokiniam turėtų būti teikiami konstruktyvūs atsiliepimai apie jų sakytinę kalbą ir klausymo įgūdžius, siekiant ne tik pagerinti jų žinias bei įgūdžius, bet ir suformuoti tvirtus pagrindus efektyviai sakytinei kalbai jų mokymuisi pradinėje mokykloje, padedant jiems siekti rezultatų vidurinio ugdymo ir tolesniame mokymosi procese.

1 ugdymo pakopos 1 klasė

1 klasėje mokytojai turėtų remtis ankstyvosios ugdymo pakopos mokomąja medžiaga, siekdami, jog mokiniai išmoktų greitai ir tiksliai išstarti ir derinti spausdintinius žodžius, naudodami jau įsisavintas fonetines žinias bei gūdžius. Mokytojai taip pat turėtų užtikrinti, kad mokiniai toliau mokytųsi naujų grafemų ir fonemų ryšių (GFR), pasikartotų bei įtvirtintų žinias apie tuos ryšius, kurių mokėsi anksčiau. Supratimas, kad raidė(s) puslapyje reiškia tariamų žodžių garsus turėtų būti mokinių visų žodžių skaitymo ir rašybos pagrindas. Tai apima dažnai vartojamus žodžius, turinčius neįprastus GFR. Sąvoka „dažnai vartojami įsidėmėtinios rašybos žodžiai“ naudojama visose mokymo programose tokiems žodžiams apibrėžti.

Kartu su šiomis žiniomis apie GFR mokiniai turi tobulinti garsų jungimo į žodžius įgūdžius skaitydami ir įsisavinti šio įgūdžio taikymą, kai tik susiduria su naujais žodžiais. Tai atlikti padės knygų skaitymo praktika kartu su fonetinių žinių ir įgūdžių bei žinių apie dažnai vartojamus įsidėmėtinios rašybos žodžius plėtojimu. Mokiniai turi klausyti, dalytis ir aptarti plataus pobūdžio aukštos kokybės knygas, kad galėtų išsiugdyti skaitymo pomėgį bei plėsti žodyną.

Mokiniams reikėtų padėti perskaityti žodžius be aiškaus išaiškinimo ir jungimo, kai jie susiduria su jais keletą kartų. Tiems, kurie šį įgūdį išsiugdo lėtai, turėtų būti skiriama papildoma praktika.

1 klasėje mokinių rašymo įgūdžiai paprastai vystosi lėčiau nei skaitymo įgūdžiai. Taip yra dėl to, kad jiems reikia iššifruoti žodžiuose girdimus garsus (rašybos įgūdžiai), stiprinti fizinius įgūdžius, reikalingus rašymui ranka, ir išmokti raštu sudėlioti mintis.

1 klasėje pradėję mokytis mokiniai, kurie dar neįvykdė ankstyvojo raštingumo mokymosi tikslų, turėtų toliau mokytis pagal jų mokyklos Ankstyvojo ugdymo pakopos programą ir įtvirtinti žodžių skaitymo, rašybos ir kalbos įgūdžius. Tačiau šie mokiniai turėtų mokytis ir pagal 1 klasės mokymo programą, kad susipažintų su knygomis, kurių jie turi klausyti ir kurias jie turi aptarti, kad galėtų toliau plėsti savo žodyną ir gramatikos supratimą bei bendras žinias pagal visą ugdymo programą. Jeigu jiems vis dar sunkiai sekasi iššifruoti ir rašyti žodžius, būtina skubiai juos to išmokyti pagal griežtą ir sistematinę fonetikos programą, kad jie galėtų greitai pasivyti kitus.

Mokytojai turėtų užtikrinti, kad jų mokymas padėtų mokiniams plėsti žodyną bei gebėjimą suprasti ir vartoti įvairias gramatines struktūras, teikdami ypatingą pagalbą mokiniams, kurių žodinės kalbos įgūdžiai yra nepakankamai išlavinti.

1 klasės mokymo programa

Skaitymas – žodžių skaitymas

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- taikyti fonetines žinias ir įgūdžius kaip būdą iššifruoti žodžius
- greitai atsakyti, parenkant teisingą garsą pagal grafemas (raides arba raidžių grupes) visoms 40+ fonemų, įskaitant, kai taikytina, alternatyvius grafemas atitinkančius garsus
- tiksliai skaityti, susiejant garsus nepažįstamuose žodžiuose, kuriuose yra GFR, kurių jie mokėsi
- skaityti dažnai vartojamus įsidėmėtinus rašybos žodžius, atkreipiant dėmesį į neįprastą rašybos ir garsų atitikimą, ir kai jis pasitaiko žodyje
- skaityti žodžius, kuriuose yra GFR, kurių jie mokėsi, ir galūnės: –s, –es, –ing, –ed, –er ir –est
- skaityti kitus žodžius iš daugiau nei vieno skiemens, kuriuose yra GFR, kurių jie mokėsi
- skaityti sutrumpintas žodžių formas [pavyzdžiui, *I'm, I'll, we'll*], ir suprasti, kad apostrofas reiškia praleistą(-as) raidę(-es)
- tiksliai balsu skaityti knygas, atitinkančias jų plečiamas fonetines žinias ir nereikalaujančias, kad jie naudotų kitas strategijas žodžių reikšmei išsiaiškinti
- pakartotinai skaityti šias knygas, siekiant sustiprinti jų žodžių skaitymo sklandumą ir pasitikėjimą tai atliekant.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų pasikartoti ir įtvirtinti GFR bei dažnai vartojamus įsidėmėtinus rašybos žodžius, kurių mokoma priėmus į mokyklą. Kai tik jie galės tiksliai ir greitai perskaityti žodžius, kuriuose yra 1 klasės GFR, jie turėtų pereiti prie 2 klasės žodžių skaitymo mokymo programos.

Mokomų įsidėmėtinus rašybos žodžių skaičius, tvarka ir pasirinkimas skirsis priklausomai nuo taikomos fonetikos programos. Užtikrinimas, kad mokiniai žinotų apie žodžiuose esančius GFR, kad ir kokie neįprasti jie būtų, padeda įsisavinti rašybą vėlesniame etape.

Jaunieji skaitytojai susiduria su žodžiais, kurių jie nėra matę anksčiau, daug dažniau nei patyrę skaitytojai, tad jie gali nežinoti kai kurių iš šių žodžių reikšmės. Tokių žodžių skaitymo praktika juos išsiaiškinant ir jungiant gali suteikti galimybių ne tik mokiniams

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

plėtoti pasitikėjimą žodžių iššifravimo įgūdžiais, bet ir mokytojams paaiškinti jų reikšmę ir tokiu būdu plėsti mokinių žodyną.

Mokiniai turėtų būti mokomi skaityti žodžius su priesagomis, remiantis šakniniais žodžiais, kuriuos jie jau moka perskaityti. Knygų, kurios glaudžiai atitinka mokinių įgytas fonetines žinias ir žinias apie dažnai vartojamus įsidėmėtinos rašybos žodžius, skaitymas ir pakartotinis skaitymas didina jų pasitikėjimą skaitymo įgūdžiais. Sklandus žodžių skaitymas labai padeda lavinti suvokimą, ypač kai mokiniai pradeda skaityti didesnės apimties knygas.

Skaitymas – suvokimas**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų mokytis:

- išsiugdyti skaitymo malonumą, motyvaciją skaityti, žodyną ir supratimą:
 - klausydami ir aptardami įvairius eilėraščius, pasakojimus ir negrožinės literatūros tekstus, kurių sudėtingumo lygis būtų aukštesnis už jų savarankiško skaitymo gebėjimus
 - susiedami tai, ką jie skaito arba girdi, su savo pačių patirtimis
 - susipažindami su pagrindiniais pasakojimais, pasakomis ir tradicinėmis pasakomis, jas perpasakodami ir atsižvelgdami į jų konkrečias charakteristikas
 - atpažindami ir įsijungdami su nuspėjamomis frazėmis
 - mokydami vertinti rimus ir eilėraščius, išmokdami kai kuriuos iš jų atmintinai
 - aptardami žodžių reikšmes, susiedami naujas reikšmes su jau žinomomis
- suprasti tiek knygas, kurias jau gali tiksliai ir sklandžiai skaityti, tiek tas knygas, kurių jie klausosi:
 - remdamiesi tuo, ką jie jau žino, arba mokytojo pateikta įvadine informacija ir žodynu
 - patikrindami, ar tekstas jiems yra aiškus, kai jie skaito, ir ištaisydami netikslų skaitymą
 - aptardami pavadinimo ir įvykių svarbą
 - darydami išvadas remiantis tuo, kas sakoma ir daroma
 - atspėdami, kas gali įvykti, remiantis tuo, kas jau buvo perskaityta
- dalyvauti diskusijoje apie tai, kas jiems skaitoma, pasisakydami paeiliui ir klausydami, ką sako kiti
- aiškiai paaiškinti savo supratimą apie tai, kas jiems yra skaitoma.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų įgyti daug įvairių aukštos kokybės knygų klausymosi, dalijimosi ir aptarimo su mokytoju, kitais suaugusiaisiais ir vieni su kitais patirties, išsiugdydami meilę skaitymui ir tuo pačiu skaitydami savarankiškai.

Mokinių žodynas turėtų būti plečiamas, kai jie klauso garsiai skaitomų knygų, ir tada, kai jie aptaria tai, ką girdėjo. Tokį žodyną galima naudoti ir rašant. Tai, kad mokiniai žino kuo daugiau žodžių reikšmių, padeda jiems geriau suprasti tekstą skaitant savarankiškai. Mokinius reikėtų supažindinti su kai kurių naujų žodžių reikšmėmis prieš jiems pradėdant savarankiškai skaityti, kad nežinomi žodžiai netrukdytų jiems suvokti teksto.

Tačiau, kai mokiniai jau pradeda sėkmingai iššifruoti žodžius, galima su jais aptarti naujų žodžių reikšmę, tokiu būdu lavinant jų ankstyvuosius išvadų darymo įgūdžius. Dažnai klausydami pasakojimų, eilėraščių ir negrožinės literatūros tekstų, kurių jie patys dar negali perskaityti, mokiniai pradeda suprasti, kokia gali būti rašytinės kalbos struktūra, siekiant, pavyzdžiui, sukelti nuostabą pasakojimuose arba pateikti faktus negrožinėje literatūroje. Vadovų ir kitų negrožinės literatūros tekstų klausymas ir aptarimas suformuoja pagrindus kitų dalykų mokymuisi. Mokiniais turėtų būti parodyti keli informacijos suradimo procesai.

Klausydamiesi, mokiniai taip pat pradeda mokytis, kaip kalba skamba, ir plečia savo žodyną bei gramatinių struktūrų išmanymą. Laikui bėgant, jie gebės remtis tokia gramatika, kai rašys patys.

Reikėtų susitarti dėl efektyvių diskusijų taisyklių ir pademonstruoti jas mokiniams. Jie turėtų padėti jas kurti ir vertinti, numatant, kad tose diskusijose dalyvaus kiekvienas iš jų. Mokiniai turi išmokti atsižvelgti į kitų nuomones.

Žaidimas vaidmenimis gali padėti mokiniams susitapatinti su veikėjais ir juos nagrinėti bei išbandyti kalbą, kurios jie klausėsi.

Rašymas – transkripcija

Privalomieji reikalavimai

Rašyba (žr. [Anglų kalbos 1 priedą](#))

Mokiniai turėtų išmokti:

- rašyti:
 - žodžius, kurių kiekviename yra daugiau nei 40+ fonemų, kurias jie jau mokėsi
 - dažnai pasitaikančius išskirtinius žodžius
 - savaitės dienas

Privalomieji reikalavimai

- išvardyti abėcėlės raides:
 - vardijant abėcėlės raides iš eilės
 - vartojant raidžių pavadinimus, skirtus atskirti alternatyvius to paties garso rašybos variantus
- pridėti priešdėlius ir priesagas:
 - naudojant galūnės –s arba –es, žyminčios daiktavardžių daugiskaitą ir vienaskaitos veiksmažodžių trečiąjį asmenį, rašybos taisyklę
 - naudojant priešdėlį: un–
 - naudojant –ing, –ed, –er ir –est, kai nereikia keisti šakninių žodžių rašybos [pavyzdžiui, *helping, helped, helper, eating, quicker, quickest*]
- taikyti paprastas rašybos taisykles ir rekomendacijas, išvardytas [Anglų kalbos 1 priede](#)
- rašyti iš atminties paprastus mokytojo diktuojamus sakinius, kuriuose yra žodžiai su GFR ryšiais ir dažnai vartojami įsidėmėtinos rašybos žodžiai, kurių jie jau mokėsi.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Skaitymo turėtų būti mokoma kartu su rašyba, kad mokiniai suprastų, jog jie gali perskaityti paraidžiui parašytus žodžius.

Mokiniam turėtų būti parodyta, kaip suskirstyti sakytinius žodžius į atskiras fonemas, ir kaip atvaizduoti fonemas naudojant tinkamą grafemą(-as). Svarbu pripažinti, kad fonemų ir grafemų ryšiai (kurie apima rašybą) yra labiau kintami nei grafemų ir fonemų ryšiai (kurie apima skaitymą). Dėl šios priežasties mokiniams reikia pasikartoti daug daugiau žodžių teisingai rašybai nei skaitymui.

Šiame etape mokiniai rašys kai kuriuos žodžius fonetiškai pagrįstu būdu, net jeigu kartais tai bus neteisinga. Neteisingai parašyti žodžiai, kurių rašybos mokiniai buvo mokomi, turi būti ištaisyti; kiti neteisingai parašyti žodžiai turėtų būti naudojami supažindinant mokinius su alternatyviais tų garsų užrašymo būdais.

Paprastų diktuojamų sakinių, sudarytų iš mokytų žodžių, rašymas suteikia mokiniams galimybę taikyti ir įtvirtinti jų rašybą.

Privalomieji reikalavimai**Rašymas ranka**

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- teisingai sėdėti prie stalo, patogiai ir taisyklingai laikyti pieštuką
- pradėti rašyti mažąsias raides teisinga kryptimi, pradedant ir baigiant tinkamoje vietoje
- rašyti didžiąsias raides
- rašyti skaičius nuo 0 iki 9
- suprasti, kurios raidės priklauso kokioms rašymo ranka „šeimoms“ (t.y. panašiais būdais rašomoms raidėms), ir praktikuotis jas rašant.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Rašymui ranka yra būtinas dažnas ir atskiras tiesioginis mokymas. Mokiniai turėtų gebėti teisingai ir pasitikinčiai rašyti raides. Rašymo priemonė (pieštukas, rašiklis) neturėtų būti per didelė jauno mokinio rankai. Kad ir kokia priemonė būtų naudojama, mokinys turėtų ją laikyti lengvai ir teisingai, kad būtų išvengta netinkamų rašymo įpročių.

Kairiarankiams mokiniams turėtų būti taikomas specifinis jų poreikius atitinkantis mokymas.

Rašymas – kompozicija**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- rašyti sakinius:
 - garsiai pasakydami, apie ką jie rašys
 - žodžiu suformuluodami sakinį prieš jį užrašant
 - pateikdami sakinių seką ir sudarydami trumpus pasakojimus
 - pakartotinai perskaitydami, ką jie parašė, ir pasitikrindami, ar tai, ką jie parašė, yra suprantama
- aptarti savo parašytą tekstą su mokytoju arba kitais mokiniams
- pakankamai aiškiai perskaityti balsu savo parašytą tekstą, kad jį girdėtų jų bendraamžiai ir mokytojas.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

1 klasės mokslo metų pradžioje ne visi mokiniai turės rašybos ir rašymo ranka įgūdžių, kurie jiems yra reikalingi, kad galėtų užrašyti viską, ką sugalvoja žodžiu.

Mokiniai turėtų suprasti, jiems tai parodant, esminius rašymo įgūdžius ir procesus: t.y. galvojimas balsu renkantis idėjas, juodraščio rašymas ir pakartotinis perskaitymas, kad pasitikrintų, ar yra aiški jų parašyto teksto prasmė.

Rašymas – žodynas, gramatika ir skyryba**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- plėsti sąvokų, numatytų [Anglų kalbos 2 priede](#), supratimą:
 - paliekant tarpus tarp žodžių
 - sujungiant žodžius ir naudojant jungiamuosius sakinius, ir
 - pradedant skirti sakinius, naudojant didžiąsias raides ir tašką, klaustuką arba šauktuką
 - naudojant didžiąsias raides žmonių vardams, vietų pavadinimams, savaitių dienoms ir įvardžiui 'I'
 - mokantis 1 klasės gramatiką, nurodytą Anglų kalbos 2 priede
- naudoti Anglų kalbos 2 priede pateiktą gramatinę terminologiją jų rašymui aptarti.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų būti mokomi atpažinti sakinių ribas sakytinėje kalboje ir vartoti [Anglų kalbos 2 priede](#) („Mokiniams skirta terminologija“) pateiktą žodyną jų rašymui aptarti.

Rašydami mokiniai turėtų pradėti naudoti kai kuriuos skiriamuosius standartinės anglų kalbos požymius. Sąvoka „standartinė anglų kalba“ apibrėžta [glosarijuje](#).

1 ugdymo pakopos 2 klasė

Iki 2 klasės mokslo metų pradžios mokiniai turėtų būti išmokę perskaityti visas dažnai pasitaikančias grafemas. Jie turi gebėti tiksliai ir be netinkamo uždelsimo skaityti nepažįstamus žodžius, kuriuose yra šios grafemos, išvardami jas skaitant knygas, kurios yra pritaikytos pagal kiekvieno mokinio žodžių skaitymo žinių lygį. Jie taip pat turėtų gebėti perskaityti daug dažnai vartojamų žodžių, kuriuose yra GFR, kurių jie mokėsi [pavyzdžiui, *shout*, *hand*, *stop* arba *dream*], prieš tai balsu nebandydami jungti garsų. Mokiniai turėtų užtikrintai perskaityti dažnai pasitaikančius įsidėmėtinos rašybos žodžius [pavyzdžiui, *you*, *could*, *many* arba *people*]. Galėdami lengvai ir automatiškai perskaityti šiuos žodžius, mokiniai gerina savo kalbos sklandumą. Galų gale, mokiniai turėtų gebėti perpasakoti keletą žinomų pasakojimų, kurie buvo jiems perskaityti ir su jais aptarti arba suvaidinti vaidmenimis 1 klasėje.

2 klasėje mokytojai toliau skiria dėmesį mokinių tikslaus ir greito žodžių skaitymo įgūdžių įtvirtinimui. Jie turėtų užtikrinti, kad mokiniai klausytųsi ir aptartų įvairius pasakojimus, eilėraščius, pjeses ir vadovus; tai turėtų apimti visas knygas, o ne vien tik jų ištraukas. Kuo greičiau mokiniai galės gerai skaityti ir kuo dažniau tai darys, tuo greičiau jie galės išplėsti savo žodyną, supratimą ir žinias pagal platesnę ugdymo programą.

Rašydami 2 klasės mokslo metų pradžioje mokiniai turėtų gebėti žodžiu sudaryti atskirus sakinius, o tada juos užrašyti. Jie turėtų mokėti teisingai užrašyti daugelį žodžių, kuriuos mokėsi 1 klasėje (žr. [Anglų kalbos 1 priedą](#)). Taip pat turėtų gebėti fonetiškai pagrįstu būdu parašyti žodžius, kurių jie dar nesimokė. Galų gale, jie turi gebėti teisingai rašyti atskiras raides, tokiu būdu nuo pat pradžių išsiugdant gerus rašymo ranka įgūdžius.

Svarbu pripažinti, kad 2 klasėje mokiniai pradeda susidurti su papildomais rašybos sunkumais. Vis dažniau jie turėtų būti supažindinami su tuo, kad ne visuomet yra akivaizdus ryšys tarp žodžio tarimo ir jo rašybos. Variacijos apima įvairius to paties garso rašybos būdus, netariamų raidžių ir raidžių grupių naudojimą kai kuriuose žodžiuose ir kartais rašybą, kuri skiriasi nuo to, kaip žodžiai yra tariami dabar, pvz., galūnė „le“ lentelėje. Mokinių motorikos įgūdžiai taip pat turi būti pakankamai išlavinti, kad jie galėtų užrašyti mintis, kurias sugalvoja žodžiu. Be to, rašymas yra tikrai sudėtingesnis nei skaitymas: mokiniai gali gebėti skaityti ir suprasti sudėtingesnę rašinių (vertinant jo žodyną ir struktūrą) nei patys gali sukurti.

Mokiniams, neturintiems 2 klasei reikalingų fonetinių žinių ir įgūdžių, mokyti mokytojai turėtų naudoti 1 klasės žodžių skaitymo ir rašybos mokymo programas, kad mokinių žodžių skaitymo įgūdžiai atitiktų reikalaujamą lygį. Tačiau mokytojai turėtų taikyti ir 2 klasės suvokimo mokymo programą, kad šie mokiniai girdėtų ir galėtų kalbėti apie naujas knygas, eilėraščius, kitus rašytinius tekstus ir žodyną su likusiais klasės draugais.

2 klasės mokymo programa

Skaitymas – žodžių skaitymas

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- toliau taikyti fonetines žinias ir įgūdžius kaip būdą iššifruoti žodžius, kol bus įtvirtintas automatinis iššifravimas ir skaitymas taps sklandžiu
- tiksliai skaityti, jungiant garsus į žodžius, kuriuose yra iki tol mokytų grafemų, ypač atpažįstant alternatyvius grafemų garsus
- tiksliai perskaityti vieno ar daugiau skiemenų žodžius, kuriuose yra tos pačios grafemos, kaip nurodyta pirmiau
- perskaityti žodžius, kuriuose yra dažnai pasitaikančios priesagos
- perskaityti kitus dažnai vartojamus įsidėmėtiną rašybos žodžius, atkreipiant dėmesį į neįprastus ryšius tarp rašybos ir garsų, ir kada jie pasitaiko žodyje
- greitai ir tiksliai perskaityti daugumą dažnai vartojamų žodžių, kai nėra akivaizdaus garsų tarimo ir jungimo
- balsu skaityti knygas, kurios atitinka jų tobulėjančias fonetines žinias, tiksliai, automatiškai ir be uždelsimo ištariant nežinomus žodžius
- pakartotinai skaityti šias knygas, siekiant tobulinti žodžių skaitymo sklandumą ir didinti pasitikėjimą šiais įgūdžiais.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų pasikartoti ir įtvirtinti GFR ir dažnai vartojamus įsidėmėtiną rašybos žodžius, kurių jie mokėsi 1 klasėje. Įsidėmėtiną rašybos žodžiai, kurių jie mokėsi, gali šiek tiek skirtis, priklausomai nuo taikomos fonetikos programos. Kai tik mokiniai galės tiksliai ir greitai perskaityti žodžius, turinčius GFR, kurių mokoma 2 klasėje, jie turėtų pereiti prie 3 ir 4 klasių žodžių skaitymo mokymo programų.

Kai mokiniai yra mokomi perskaityti ilgesnius žodžius, jiems turi būti parodomos skiemenų ribos, ir kaip kiekvienas skienu yra skaitomas atskirai prieš sujungiant juos į žodį.

Mokiniai turėtų išmokyti skaityti priesagas, pridėdamas prie jiems žinomų šakinių žodžių. Turėtų būti mokoma skaityti tiek visą priesagą, tiek ją sudarančias raides.

Mokiniams, kurie vis dar yra ankstyvuosiuose mokymosi skaityti etapuose, turėtų būti skiriama pakankama knygų, atitinkančių jų plečiamas fonetines žinias ir žinias apie dažnai vartojamus įsidėmėtiną rašybos žodžius, skaitymo praktika. Kai tik bus visapusiškai įtvirtintas daugelio taisyklingų žodžių ir dažnai pasitaikančių žodžių iššifravimas, greitai plėsis knygų, kurias mokiniai gali skaityti savarankiškai, spektras.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniam turėtų būti suteikiamos galimybės savo nuožiūra pasirinkti knygas, ir jie turėtų būti mokomi tai padaryti.

Skaitymas – suvokimas**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų mokytis:

- didinti skaitymo malonumą, motyvaciją skaityti, plėsti žodyną ir supratimą:
 - klausydami, aptardami ir išreiškdami nuomonę apie plataus pobūdžio šiuolaikinę ir klasikinę poeziją, pasakojimus ir negrožinės literatūros tekstus, kurių sudėtingumo lygis viršija jų savarankiško skaitymo gebėjimus
 - aptardami knygoje aprašomų įvykių seką, ir kaip yra susiję informacijos vienetai
 - vis geriau susipažindami su įvairiais pasakojimais, pasakomis ir tradicinėmis pasakomis bei jas perpasakodami
 - susipažindami su negrožinės literatūros tekstais, kurie yra skirtingos struktūros
 - atpažindami paprastą pasikartojančią literatūrinę kalbą pasakojimuose ir poezijoje
 - aptardami ir paaiškindami žodžių reikšmes, susiedami naujas reikšmes su žinomu žodynu
 - aptardami mėgstamus žodžius ir frazes
 - toliau kaupdami atmintinai mokamų eilėraščių repertuarą, juos vertindami ir deklamuodami su tinkama intonacija, kad būtų aiški jų prasmė
- suprasti tiek knygas, kurias jie jau gali tiksliai ir sklandžiai skaityti, ir tas knygas, kurių jie klausosi:
 - remdamiesi tuo, ką jie jau žino, arba mokytojo pateikta įvadine informacija ir žodynu
 - tikrindami, ar jie supranta tekstą, jį skaitydami ir pataisydami netikslų skaitymą
 - darydami išvadas remiantis tuo, kas sakoma ir daroma
 - atsakydami į klausimus ir juos užduodami
 - atspėdami, kas gali įvykti, remiantis tuo, kas buvo perskaityta
- dalyvauti diskusijoje apie knygas, eilėraščius ir kitus kūrinius, kurie jiems yra skaitomi, ir tuos, kuriuos jie gali patys savarankiškai skaityti, pasisakydami paėiliui ir klausydami, ką sako kiti
- paaiškinti ir aptarti tai, kaip jie supranta knygas, eilėraščius ir kitą medžiagą, tiek tuos, kurių jie klausosi, tiek tuos, kuriuos perskaito patys.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų būti skatinami perskaityti visus sakinyje esančius žodžius ir tai atlikti tiksliai, kad netikslus iššifravimas [pavyzdžiui, perskaitant „place“ vietoj „palace“] netrukdytų jų supratimui apie tai, ką jie skaito.

Mokiniai turėtų stebėti, ką jie skaito, pasitikrindami, ar jų iššifruotas žodis tinka prie jau perskaityto teksto ir turi prasmę, atsižvelgiant į konkrečios temos kontekstą.

Naujų žodžių reikšmė turėtų būti paaiškinta mokiniams, atsižvelgiant į tai, ką jie skaito, ir jie turėtų būti skatinami naudoti morfologiją (pvz., priešdėlius), kad išsiaiškintų nežinomus žodžius.

Mokiniai turi būti mokomi apie priežastį ir pasekmes tiek pasakojimuose, tiek negrožinės literatūros tekstuose (pavyzdžiui, kas paskatino veikėją taip elgtis pasakojime; kodėl tam tikros datos yra minimos kiekvienais metais). „Mąstymas balsu“ skaitant mokiniams gali padėti suprasti, kaip tą daro įgudę skaitytojai.

Reikėtų sąmoningai dėti pastangas ir plėsti mokinių žodyną bei jų gramatikos išmanymą, kad jie galėtų suprasti sakytinės ir rašytinės kalbos skirtumus.

Mokiniams turėtų būti pademonstruota diskusija. Jiems reikėtų padėti joje dalyvauti ir atsižvelgti į kitų asmenų nuomonę. Taip pat jie turi gauti atsiliepimus apie dalyvavimą diskusijose.

Žaidimas vaidmenimis ir kitos dramos technikos gali padėti mokiniams susitapatinti su veikėjais ir juos nagrinėti. Tokiais būdais jie plečia savo supratimą apie tai, ką perskaitė, ir turi galimybę išbandyti kalbą, kurios klausėsi.

Rašymas – transkripcija

Privalomieji reikalavimai

Rašyba (žr. [Anglų kalbos 1 priedas](#))

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- rašyti:
 - skaidant sakytinius žodžius į fonemas ir išreiškiant juos grafemomis, daugelį iš jų rašydami teisingai
 - mokantis naujų fonemų, kurių vienas ar daugiau rašymo variantų jau yra žinomi, rašymo būdų, taip pat išmokstant keletą žodžių su kiekvienu rašymo variantu, įskaitant keletą bendrų homofonų
 - išmokstant rašyti dažnai pasitaikančius išskirtinius žodžius
 - išmokstant rašyti daugiau žodžių su sutrumpintomis formomis
 - išmokstant savybinio linksnio/įvardžio apostrofą (vienaskaita) [pavyzdžiui, *the girl's book*]

Privalomieji reikalavimai

- atskiriant homofonus nuo žodžių, panašių į homofonus
- pridėti priesagas ir užrašyti ilgesnius žodžius, įskaitant –ment, –ness, –ful, –less, –ly
- taikyti rašybos taisykles ir rekomendacijas, išvardytas [Anglų kalbos 1 priede](#)
- rašyti iš atminties paprastus mokytojo diktuojamus sakinius, kuriuose yra GFR turinčių žodžių, dažnai vartojamų įsidėmėtinų rašybos žodžių ir skyrybos ženklų, kurių jie mokėsi.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

2 klasėje mokiniai įgyja daugiau žinių apie konkrečių žodžių, įskaitant homofonus, rašybą. Turėtų būti akcentuojamas rašybos procesas, t.y. kad rašyba apima sakytinių žodžių išskaidymą į fonemas, o tada visų fonemų išreiškimą grafemomis teisinga seka. Mokiniai turėtų tai atlikti tiek su viensikiemeniais, tiek su daugiaskiemeniais žodžiais.

Šiame etape vaikų rašyba turėtų būti grindžiama fonetika, net jeigu ji ir bus ne visada yra teisinga. Neteisinga žodžių, kuriuos mokiniai buvo mokyti taisyklingai rašyti, rašyba turėtų būti ištaisyta; kiti neteisingai parašyti žodžiai gali būti naudojami kaip priemonė mokant mokinius apie alternatyvius tų garsų rašymo būdus.

Mokinius reikia skatinti rašyboje taikyti žinias apie priesagas, įgytas skaitant žodžius. Jie taip pat turėtų remtis ir taikyti vis daugiau įgyjamų žinių apie žodžių rašybos struktūrą bei šakninius žodžius.

Privalomieji reikalavimai**Rašymas ranka**

Mokiniai turėtų išmokti:

- rašyti tinkamo dydžio mažąsias raides, derinant jas vienas su kitomis
- vartoti kai kuriuos įstrižus ir horizontalius brūkšnius, reikalingus raidėms sujungti, ir suprasti, kokias raides, esančias greta viena kitos, geriau palikti nesujungtas
- rašyti tinkamo dydžio didžiąsias raides ir skaitmenis, atsižvelgiant į jų tarpusavio ryšius ir mažąsias raides
- naudoti tarpus tarp žodžių, atitinkančius raidžių dydį.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų dažnai pasikartoti ir pasipraktikuoti teisingą raidžių rašybą. Jie turėtų būti mokomi rašyti sujungtu stiliumi, kai tik jie gebės teisingai surikiuoti raides, išlaikant tinkamą erdvinę orientaciją.

Rašyba – kompozicija

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų mokytis:

- išsiugdyti teigiamą požiūrį į rašymą ir ištvermę:
 - rašydami pasakojimus apie asmenines ir kitų patirtis (realias ir išgalvotas)
 - rašydami apie tikruosius įvykius
 - rašydami eilėraščius
 - rašydami skirtingais tikslais
- apmąstyti, ką jie rašys, prieš pradėdami rašyti:
 - planuodami arba garsiai pasakydami, apie ką jie rašys
 - užrašydami mintis ir (arba) pagrindinius žodžius, įskaitant naują žodyną
 - išdėstydami tai, ką jie nori pasakyti, sakinyse po sakinio
- atlikti paprastus jų rašinių papildymus, pakeitimus ir pataisymus:
 - įvertindami savo rašinį kartu su mokytoju ir kitais mokiniais
 - pakartotinai perskaitydami, siekiant patikrinti, ar jų rašinys yra aiškus, ir ar laiką nurodantys veiksmažodžiai yra tinkamai ir nuosekliai vartojami, įskaitant jų tęstinę formą
 - skaitydami korektūrą ir tikrindami, ar nėra rašybos, gramatikos ir skyrybos klaidų [pavyzdžiui, ar sakinių pabaigoje padėti teisingi skyrybos ženklai]
- balsu ir su tinkama intonacija perskaityti tai, ką jie parašė, kad būtų aiški sakinio prasmė.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Visų knygų, o ne vien tik ištraukų skaitymas ir jų klausymas padeda mokiniams plėsti žodyną ir gramatinės žinias, įskaitant žodyno ir standartinės anglų kalbos žinias. Šios veiklos taip pat padeda jiems suprasti, kokia yra skirtingų rūšių rašymo, įskaitant pasakojimus, struktūra. Visais šiais dalykais jie gali remtis rašydami.

Mokiniai turėtų suprasti, jiems tai parodant, esminius rašymo įgūdžius ir procesus: t.y. galvojimas balsu jiems renkant idėjas, juodraščio rašymas ir pakartotinis perskaitymas, siekiant patikrinti, ar aiški parašyto teksto prasmė.

Drama ir vaidmenų atlikimas gali prisidėti prie mokinių rašymo kokybės ir suteikti galimybių mokiniams plėtoti jų idėjas atliekant vaidmenis ir improvizuojant scenas įvairioje aplinkoje.

Mokiniai gali naudoti ir remtis nauju žodynu, įgytu skaitant, žodyno aptarimu (vienas su vienu ir visa klase) bei savo platesne patirtimi.

Rašymas – žodynas, gramatika ir skyryba

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- plėsti sąvokų, išvardytų [Anglų kalbos 2 priede](#), supratimą:
 - išmokstant, kaip teisingai naudoti tiek žinomus, tiek naujus skyrybos ženklus (žr. Anglų kalbos 2 priedą), įskaitant taškus, didžiąsias raides, šauktukus, klausukus, kabutes sąrašams ir apostrofus sutrumpintoms formoms bei savybinius įvardžius (vienaskaita)
- mokytis, kaip naudoti:
 - skirtingų rūšių sakinius: teigiamuosius, klausiamuosius, šaukiamuosius ir liepiamuosius
 - išplėstines daiktavardines frazes, skirtas apibūdinti ir patikslinti [pavyzdžiui, *the blue butterfly* (mėlynasis drugelis)]
 - teisingai ir nuosekliai esamąjį ir būtajį laiką, įskaitant progresinę formą
 - prijungimą (naudojant *when* (kai), *if* (jeigu), *that* (kad) arba *because* (nes)) ir sujungimą (naudojant *or* (arba), *and* (ir) arba *but* (bet))
 - 2 klasės gramatiką, nurodytą Anglų kalbos 2 priede
 - kai kurias standartinės anglų kalbos ypatybes
- vartoti ir suprasti gramatikos terminologiją, pateiktą Anglų kalbos 2 priede, aptariant jų rašymą.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Sąvokos, naudojamos kalbant apie kalbą, įtvirtinamos aptariant su mokiniais jų rašymo darbus. Jų dėmesį vertėtų atkreipti į technines sąvokas, kurias jie privalo išmokti.

2 ugdymo pakopos 3 ir 4 klasės (žemesnioji mokymo programa)

Iki 3 klasės mokslo metų pradžios mokiniai turėtų gebėti skaityti knygas, parašytas jų amžių atitinkančio domėjimosi lygiu. Jie turi gebėti skaityti jas tiksliai ir tokiu greičiu, kuris yra pakankamas, kad jie galėtų sutelkti dėmesį į skaitomo teksto supratimą, o ne į atskirų žodžių iššifravimą. Jie turėtų gebėti iššifruoti daugumą naujų žodžių, nepatenkančių į jų sakytinės kalbos žodyną, tardami juos panašiai į tų žodžių tikrąjį tarimą. Tobulėjant jų žodžių iššifravimo įgūdžiams, mokymas turėtų būti nukreiptas į jų žodyno plėtimą ir platų bei gilų skaitymo pobūdį, tokiu būdu užtikrinant, kad jie taptų savarankiškais, sklandžiai skaitančiais ir entuziastingais skaitytojais, kurie skaito plačiai ir dažnai. Jie turėtų plėsti pasakojimų, poezijos, pjesių ir negrožinės literatūros tekstų supratimą ir mėgavimąsi jais, taip pat mokytis skaityti tyliai. Be to, jie turėtų įgyti daugiau žinių ir įgūdžių apie negrožinės literatūros tekstus įvairiomis temomis. Jiems reikėtų išmokti pagrįsti savo nuomonę apie perskaitytą tekstą: su pagalba 3 klasės mokslo metų pradžioje ir vis dažniau savarankiškai iki 4 klasės mokslo metų pabaigos.

Mokiniai turėtų gebėti užrašyti savo mintis pagrįstai tiksliai, naudodami teisingą sakinio skyrybą. Mokytojai turi stiprinti mokinių rašymo įgūdžius, žodyną, sakinio struktūros supratimą ir kalbos terminologijos žinias. Jų mokymas, skirtas tobulinti rašymo įgūdžius, apima mokinių rašymo efektyvumo ir jų kompetencijų gerinimą. Mokytojai privalo užtikrinti, jog mokiniai remtųsi tuo, ką išmoko, ypač atsižvelgiant į jų rašymo apimtį ir įvairesnę gramatiką, žodyną ir pasakojimo struktūras, naudotinas mintims išreikšti. Mokiniai turėtų suprasti, kuo rašymas skiriasi nuo žodinės kalbos. Rašymas ranka sujungiant raides turėtų būti norma; mokiniai turi gebėti rašyti sujungtomis raidėmis pakankamai greitai, kad spėtų užrašyti tai, ką nori pasakyti.

Mokiniai turėtų teisingai rašyti dažnai vartojamus žodžius, įskaitant dažnai vartojamus įsidėmėtinos rašybos žodžius, ir kitus žodžius, kuriuos jie jau išmoko (žr. [Anglų kalbos 1 priedą](#)). Mokiniai turi kaip galima tiksliau rašyti žodžius, naudodami savo fonetines ir kitas rašybos, pvz., morfologijos ir etimologijos, žinias.

Daugelio mokinių nereikės toliau tiesiogiai mokyti žodžių skaitymo įgūdžių: jie gebės tiksliai iššifruoti nežinomus žodžius, ir jiems reikės labai nedaug kartojimo patirties, kol jie įsimins žodį taip, kad galėtų jį perskaityti be akivaizdaus garsų jungimo. Mokiniai turėtų suprasti vaizdinę kalbą, skirti susijusių žodžių reikšmės atspalvius ir vartoti jų amžių atitinkantį mokslinį žodyną.

Tačiau kaip ir 1 ugdymo pakopoje, mokiniai, kuriems vis dar kyla sunkumų iššifruojant žodžius, turi būti skubiai mokomi tai atlikti pagal griežtą ir sistematinę fonetikos programą, kad jie galėtų greitai pasivyti savo bendraamžius. Jeigu mokiniai nesugeba savarankiškai ir sklandžiai iššifruoti žodžių, jiems bus vis sunkiau suprasti, ką jie skaito, arba užrašyti tai, ką jie nori pasakyti. Kiek įmanoma, šie mokiniai turėtų mokytis pagal 3 ir 4 klasės mokymo

programą, klausydami naujų knygų, girdėdami ir mokydami naujų žodžių ir gramatinių struktūrų bei juos aptardami.

Konkretūs reikalavimai mokiniams aptarti tai, ką jie mokosi, ir plėtoti jų platesnius sakytinės kalbos įgūdžius yra šios mokymo programos dalis. 3 ir 4 klasių mokiniai turėtų susipažinti ir gebėti su didesniu pasitikėjimu vartoti kalbą įvairesnėse situacijose, su įvairiomis auditorijomis ir įvairiais tikslais, įskaitant per dramą, oficialius pristatymus ir debatus.

3 ir 4 klasių mokymo programa

Skaitymas – žodžių skaitymas

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- taikyti nuolat plečiamas žinias apie [Anglų kalbos 1 priede](#) išvardytus šakninius žodžius, priešdėlius ir priesagas (etimologiją ir morfologiją) tiek skaitant balsu, tiek išsiaiškinant naujų žodžių reikšmę
- skaityti kitus įsidėmėtinus rašybos žodžius, atkreipiant dėmesį į neįprastus rašybos ir garsų atitikmenis, ir kai jie yra randami žodyje.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Šioje pakopoje pirmenybė turėtų būti teikiama mokymui suvokti tekstą, o ne tiesioginiam mokymui skaityti žodžius. Bet koks dėmesio sutelkimas į žodžių skaitymą turėtų padėti plėsti žodyną.

Kai mokiniai yra mokomi skaityti ilgesnius žodžius, jie turėtų išbandyti skirtingus tarimo būdus. Jie turi stengtis suderinti tai, ką iššifravo, su žodžiais, kuriuos jau galbūt buvo girdėję, bet dar nematę užrašytų [pavyzdžiui, skaitant žodį „*technical*“, tarimas /tɛtʃnɪkəl/ („*tetchnica*“) gali skambėti nepažįstamai, tačiau /tɛknɪkəl/ („*teknica*“) turėtų būti žinomas].

Skaitymas – suvokimas

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- išsiugdyti teigiamą požiūrį į skaitymą ir suprasti tai, ką jie skaito:
 - klausydami ir aptardami įvairią literatūrą, poeziją, pjeses, negrožinės literatūros tekstus ir vadovus arba vadovėlius
 - skaitydami knygas, kurių struktūra yra skirtinga, ir skaitydami įvairiais tikslais
 - naudodami žodynus, siekiant patikrinti žodžių, kuriuos jie perskaitė, reikšmę
 - susipažindami su plataus pobūdžio knygomis, įskaitant pasakas, mitus ir legendas, ir perpasakodami juos žodžiu
 - nustatydami įvairių knygų temas ir kalbos normas

Privalomieji reikalavimai

- paruošdami eilėraščius ir pjesių scenarijus skaitymui balsu ir vaidinimui, parodydami savo supratimą per intonaciją, toną, garsumą ir veiksmą
- aptardami žodžius ir frazes, sužadinančias skaitytojo susidomėjimą ir vaizduotę
- atpažindami skirtingas poezijos rūšis [pavyzdžiui, laisvos eilės, pasakojamoji poezija]
- suprasti, ką jie skaito knygoje, kurias gali skaityti savarankiškai:
 - pasitikrindami, ar tekstas jiems yra suprantamas, aptardami žodžių reikšmę pagal kontekstą ir ją paaiškindami
 - užduodami klausimus, padedančius geriau suprasti tekstą
 - darydami išvadas, pvz., numanydami veikėjų jausmus, mintis ir motyvus iš jų veiksmų ir pagrįsdami išvadas įrodymais
 - nuspėdami, kas gali įvykti iš pateiktos ir numanomos informacijos
 - nustatydami pagrindines mintis iš daugiau nei vienos pastraipos ir jas apibendrindami
 - nustatydami, kaip kalba, struktūra ir pateikimas prisideda prie prasmės
- išrinkti ir užrašyti informaciją iš negrožinės literatūros tekstų
- dalyvauti diskusijoje tiek apie knygas, kurios jiems yra skaitomos, tiek apie savarankiškai skaitomas knygas, pasisakydami paeiliui ir klausydami, ką sako kiti.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Pagrindinis dėmesys ir toliau turėtų būti skiriamas mokinių suvokimui kaip svarbiausiam skaitymo elementui. Žinios ir įgūdžiai, kurie mokiniams yra reikalingi, kad jie galėtų suvokti tekstą, yra labai panašūs skirtingame amžiuje. Būtent dėl šios priežasties 3 ir 4 klasių bei 5 ir 6 klasių teksto suvokimo mokymo programos yra panašios: rašymo sudėtingumas didina sunkumą, kuriuos reikia įveikti, lygi.

Mokiniai turėtų būti mokomi atpažinti jų skaitomų tekstų temas, pvz., gėrio pergalė prieš blogį arba stebuklingų daiktų naudojimas pasakose ir liaudies pasakose.

Jie taip pat turėtų mokytis skirtingų rūšių rašymo normų (pavyzdžiui, pasisveikinimas laiškuose, pirmuoju asmeniu rašomas dienoraštis arba pristatymo įrankių, pvz., numeravimo ir antraščių instrukcijose, naudojimas).

Mokiniai turi būti mokomi naudoti anksčiau išmokus įgūdžius ir toliau taikyti šiuos įgūdžius skaitymui skirtingais tikslais, įskaitant savo malonumui, arba surasti informaciją ir naujų žodžių reikšmę.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniam turėtų būti suteiktos galimybės dažnai klausytis pasakojimų, eilėraščių, negrožinės literatūros ir kitų rašytinių tekstų, įskaitant visas knygas, o ne vien tik ištraukas, kad jie galėtų remtis tuo, ko buvo mokytis anksčiau. Tokiu būdu jie susipažįsta su tomis knygomis ir autoriais, kurių patys nepasirinktų. Mokiniam taip pat turėtų būti suteiktos galimybės pasirinkti knygas, ir jie turėtų būti mokomi tai padaryti, mokytojams naudojantis bibliotekos paslaugomis ir savo praktine patirtimi.

Eilėraščių ir pjesių skaitymas, pakartotinis skaitymas ir repetavimas pristatymui ir vaidinimui padeda mokiniams aptarti kalbą, įskaitant žodyną, ir plėsti susidomėjimą žodžių reikšme bei kilme. Mokiniai turėtų būti skatinami naudoti dramos metodus, padedančius suprasti, kaip jie turėtų vaidinti pjeses ir deklamuoti eilėraščius, kad jiems būtų lengviau suvokti kūrinių prasmę. Šios veiklos padeda jiems nustatyti, kokia išraiška yra reikalinga, ir tai taip pat padeda suvokti tekstą.

Naudodami negrožinės literatūros tekstus, mokiniai turėtų žinoti, kokios informacijos jiems reikia ieškoti prieš pradėdant su jais dirbti, ir aiškiai suprasti užduotį. Jiems turėtų būti parodyta, kaip naudotis turinio puslapiais ir rodykle ieškant informacijos.

Mokiniam turėtų būti pateiktos rekomendacijos dėl paaiškinimų ir klausimų, kurių iš jų tikimasi. Jie turėtų padėti nustatyti, susitarti ir vertinti efektyvios diskusijos taisykles. Tikimasi, kad joje dalyvaus visi mokiniai.

Rašymas – transkripcija

Privalomieji reikalavimai

Rašyba (žr. [Anglų kalbos 1 priedą](#))

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- naudoti kitus priešdėlius ir priesagas, suprasti, kaip juos pridėti (Anglų kalbos 1 priedas)
- rašyti kitus homofonus
- rašyti žodžius, kurie dažnai parašomi neteisingai (Anglų kalbos 1 priedas)
- tiksliai padėti savybinių linksnių apostrofą taisyklinguose daugiskaitos žodžiuose [pavyzdžiui, *girls'*, *boys'*] ir netaisyklinguose daugiskaitos žodžiuose [pavyzdžiui, *children's*]
- naudoti pirmąsias dvi arba tris žodžio raides, norint patikrinti jo rašybą žodyne
- iš atminties rašyti paprastus mokytojo diktuojamus sakinius, kuriuose yra iki šiol mokytų žodžių ir skyrybos ženklų.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų mokytis teisingai rašyti naujus žodžius ir daug praktikuoti juos rašydami.

Kaip ir 1 ir 2 klasėse, mokiniams turėtų būti padedama suprasti ir taikyti žodžių struktūros sąvokas (žr. [Anglų kalbos 2 priedą](#)).

Mokiniams yra reikalingos pakankamos rašybos žinios, kad jie galėtų efektyviai naudotis žodynais.

Privalomieji reikalavimai**Rašymas ranka**

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- naudoti įstrižinius ir horizontalius brūkšnius, kurie yra reikalingi raidėms sujungti, ir suprasti, kokias greta viena kitos esančias raides geriausia palikti nesujungtas
- gerinti jų rašysenos įskaitomumą, nuoseklumą ir kokybę [pavyzdžiui, užtikrinant, kad raidžių žemyn nukreipti brūkšniai būtų lygiagretūs ir vienodai nutolę; kad tarp rašymo linijų būtų palikti pakankami tarpai, kad nesiliestų raidžių pailginimai į viršų ir į apačią].

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Rašydami savarankiškai, mokiniai turėtų naudoti sujungtą rašyseną. Rašymo ranka turėtų ir toliau būti mokoma, siekiant didinti mokinių gebėjimą užrašyti tai, ką jie nori pasakyti. Tai, savo ruožtu, padės jiems įsisavinti kompoziciją ir rašybą.

Rašymas – kompozicija

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- planuoti savo rašymą:
 - aptardami rašytinius darbus, panašius į tą, kurį jie planuoja rašyti, kad suprastų ir pasimokytų iš jų struktūros, žodyno ir gramatikos
 - aptardami ir užrašydami idėjas
- parengti juodrašį ir rašyti:
 - žodžiu kuriant ir kartojant sakinius (įskaitant dialogą), progresyviai kaupiant įvairų ir turtingą žodyną bei plečiant naudojamas sakinių struktūras ([Anglų kalbos 2 priedas](#))
 - rikiuojant pastraipas konkrečia tema
 - kuriant pasakojimų aplinką, veikėjus ir siužetą
 - naudojant paprastus organizavimo įrankius [pavyzdžiui, antraštes ir paantraštes] nepasakojamojoje medžiagoje]
- vertinti ir redaguoti:
 - vertinant savo ir kitų rašymo efektyvumą ir siūlant patobulinimus
 - siūlant gramatikos ir žodyno pakeitimus, siekiant pagerinti nuoseklumą, įskaitant tikslų įvardžių naudojimą sakiniuose
- skaityti korektūrą, ieškant rašybos ir skyrybos klaidų
- balsu skaityti savo rašto darbus grupei arba visai klasei, naudojant tinkamą intonaciją ir kontroliuojant toną bei garsą, kad būtų aiški jo prasmė.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai ir toliau turėtų būti mokomi rašyti įvairiais realiais tikslais ir įvairioms auditorijoms dirbant pagal ugdymo programą. Šie tikslai ir auditorijos turėtų pagrįsti sprendimus dėl rašymo formos – pasakojimo, paaiškinimo ar apibūdinimo.

Mokiniai turėtų suprasti, jiems tai parodant, esminius rašymo įgūdžius ir procesus: t.y. galvojimas balsu nagrinėjant ir renkant idėjas, juodraščio rašymas ir pakartotinis skaitymas, siekiant įsitikinti, kad jo prasmė yra aiški, įskaitant pakartotinį skaitymą įpusėjus rašymą. Mokiniai turi mokytis stebėti, ar jų rašymas turi prasmę, tuo pačiu būdu, kuriuo jie stebi savo skaitymą, tikrindami jį skirtingais lygiais.

Rašymas – žodynas, gramatika ir skyryba

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- plėsti sąvokų, nurodytų [Anglų kalbos 2 priede](#), supratimą:
 - išplečiant sudėtinių sakinių apimtį su daugiau nei vienu sakiniu, naudojant daugiau jungtukų, įskaitant *when* (kai), *if* (jei), *because* (nes), *although* (nors)
 - naudojant veiksmažodžių *present perfect* (esamojo atlikto laiko) formą, lyginant jį su būtoju laiku
 - tinkamai pasirenkant daiktavardžius arba įvardžius, kad būtų užtikrintas aiškumas ir nuoseklumas bei išvengta pasikartojimo
 - naudojant jungtukus, prieveiksnius ir prielinksnius laikui ir priežastčiai išreikšti
 - vartojant aplinkybes sakinio pradžioje
 - mokantis 3 ir 4 klasės gramatikos, nurodytos Anglų kalbos 2 priede
- nurodyti gramatines ir kitas ypatybes:
 - naudojant kablelius po sakinio pradžioje vartojamų aplinkybių
 - pažymint priklausymą, naudojant savybinio linksnio apostrofą su daiktavardžių daugiskaita
 - naudojant ir išskiriant tiesioginę kalbą
- tiksliai ir tinkamai naudoti bei suprasti gramatinę terminologiją, nurodytą Anglijos kalbos 2 priede, aptariant jų rašymą ir skaitymą.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Turėtų būti aiškiai mokoma gramatikos: mokiniai turėtų mokytis Anglų kalbos 2 priede nurodytos terminologijos ir sąvokų bei gebėti teisingai taikyti jas realios kalbos pavyzdžiams, pvz., jų pačių rašymui arba perskaitytoms knygoms.

Šioje pakopoje mokiniai turėtų pradėti mokytis apie kai kuriuos standartinės ir nestandartinės anglų kalbos skirtumus ir taikyti tai, ką jie išmoko [pavyzdžiui, rašant dialogą veikėjams].

2 ugdymo pakopos 5 ir 6 klasės (aukštesnioji mokymo programa)

Iki 5 klasės mokslo metų pradžios mokiniai turėtų gebėti balsu tiksliai ir pagrįstu kalbėjimo tempu skaityti platesnio pobūdžio poeziją ir knygas, parašytas jų amžių atitinkančiu susidomėjimo lygiu. Jie turėtų be pastangų perskaityti nežinomus rašytinius žodžius ir vis dažniau automatiškai išsiaiškinti, kaip juos reikia tarti. Jeigu tarimas atrodo nepažįstamas, jie turėtų prašyti pagalbos nustatant žodžio reikšmę ir teisingą jo tarimą.

Mokiniai turėtų paruošti skaitinius su tinkama intonacija, parodančia, jog jie supranta tekstą, taip pat gebėti apibendrinti ir pristatyti žinomą pasakojimą savo žodžiais. Jie turėtų skaityti plačiai ir dažnai tiek mokykloje, tiek už jos ribų, savo malonumui ir informaciniais tikslais. Jie turėtų mokėti skaityti tyliai, gerai suprasdami ir išsiaiškindami nežinomų žodžių reikšmes, o tada aptarti tai, ką jie perskaitė.

Mokiniai turėtų gebėti greitai užrašyti savo mintis. Jų gramatika ir skyryba turėtų būti, iš esmės, tiksli. Mokiniai turėtų mokėti tiksliai rašyti daugelį iki šiol išmoktų žodžių. Be to, jie turėtų mokėti rašyti žodžius, kurių jie dar nesimokė, remdamiesi tuo, ką jie išmoko apie anglų kalbos žodžių rašybą.

5 ir 6 klasėse mokytojai turėtų toliau akcentuoti mokinių kalbos, ypač žodyno, mokėjimo malonumą ir supratimą, padėti lavinti jų skaitymo ir rašymo įgūdžius. Mokinių žinios apie kalbą, įgytos skaitant pasakojimus, pjeses, poeziją, negrožinę literatūrą ir vadovėlius padės didinti skaitytojų įgudimą, jų kaip rašytojų gebėjimus ir tekstų suvokimą. Kaip ir 3 ir 4 klasėse, mokiniai turėtų būti mokomi tobulinti jų rašymo efektyvumą ir kompetencijas.

Labai svarbu, kad mokiniai, kurių žodžių iššifravimo įgūdžiai yra menki, būtų mokomi pagal griežtą ir sistemingą fonetikos programą, kad galėtų greitai pasivyti savo bendraamžius žodžių šifravimo ir rašybos srityje. Tačiau, kiek įmanoma, šie mokiniai turėtų vadovautis 2 ugdymo pakopos aukštesniąja mokymo programa klausydami knygų ir kitų rašytinių kūrinių, su kuriais jiems neteko susidurti anksčiau, girdėdami ir mokydamiesi naujo žodyno ir naujų gramatinių struktūrų bei turėdami galimybę apie tai pasikalbėti.

Iki 6 klasės mokslo metų pabaigos mokinių skaitymo ir rašymo įgūdžiai turėtų būti pakankamai sklandūs ir nereikalaujantys pastangų, kad jie galėtų atitikti bendruosius 7 klasės ugdymo programos reikalavimus visuose dalykuose, ne tik anglų kalboje, tačiau ir toliau mokiniai turės mokytis su konkrečiu dalyku susijusio žodyno. Jie turėtų gebėti atspindėti savo supratimą apie auditoriją, kuriai skirtas jų rašymas, ir jo paskirtį, pasirinkdami tinkamą žodyną ir gramatiką. Mokytojai turėtų parengti mokinius viduriniajam ugdymui, užtikrindami, kad jie galėtų sąmoningai kontroliuoti sakinio struktūrą rašant, ir suprasti, kodėl sakinių struktūra yra būtent tokia. Mokiniai turėtų suprasti žodyno pasirinkimo niuansus ir jų amžių atitinkantį mokslinį žodyną. Tai apima kalbos įtvirtinimą, praktiką ir aptarimą.

Konkretūs reikalavimai mokiniams aptarti tai, ką jie mokosi, ir plėtoti platesnius sakytinės kalbos įgūdžius yra šios mokymo programos dalis. 5 ir 6 klasėse mokinių pasitikėjimas savo kalbos įgūdžiais, malonumas dirbant su kalba ir kalbos meistriškumas turėtų būti toliau stiprinami per viešąjį kalbėjimą, vaidinimą ir debatus.

5 ir 6 klasių mokymo programa

Skaitymas – žodžių skaitymas

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- taikyti nuolat plečiamas žinias apie šakninius žodžius, priešdėlius ir priesagas (morfologiją ir etimologiją), išvardytus [Anglų kalbos 1 priede](#), skaityti balsu ir suprasti naujų žodžių reikšmę.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Šiame etape beveik visiems mokiniams turėtų būti nereikalingas tolesnis tiesioginis žodžių skaitymo įgūdžių mokymas. Jeigu mokiniams iškyla sunkumų arba jiems nepavyksta to padaryti, turėtų būti ištirtos to priežastys. Privalu išmokyti mokinius skaityti per paskutinius dvejus metus pradinėje mokykloje, jeigu jie ateina į 5 klasę dar nemokėdami skaityti.

Mokiniai turėtų būti skatinami išsiaiškinti nežinomo žodžio reikšmę. Jie privalo sutelkti dėmesį į visas žodyje esančias raides, kad, pavyzdžiui, žodžio „invitation“ jie neskaitytų kaip „imitation“ vien dėl to, kad pirmasis žodis jiems yra labiau pažįstamas. Teksto suvokimą gerina tikslus atskirų žodžių, kurie gali turėti esminės svarbos sakinio ar pastraipos reikšmei, skaitymas.

Kai mokytojai skaito su mokiniais arba mokiniams, jie turėtų skirti dėmesio naujam žodynui – tiek žodžių reikšmei(-ėms), tiek jų teisingam tarimui.

Skaitymas – suvokimas

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- teigiamai žiūrėti į skaitymą ir suprasti tai, ką jie skaito:
 - toliau skaitydami ir aptardami vis platesnio pobūdžio literatūrą, poeziją, pjeses, negrožinės literatūros tekstus, vadovus ar vadovėlius
 - skaitydami knygas, kurių struktūra yra skirtinga, ir skaitydami įvairiais tikslais
 - geriau susipažindami su įvairiomis knygomis, įskaitant mitus, legendas ir tradicinius pasakojimus, moderniąją literatūrą, mūsų literatūrinio paveldo kūrinius bei kitų kultūrų ir tradicijų knygas

Privalomieji reikalavimai

- rekomenduodami perskaitytas knygas savo bendraamžiams, nurodydami jų pasirinkimo priežastis
- nustatydami ir aptardami temas bei kalbos normas įvairiuose rašytiniuose kūriniuose
- atlikdami palyginimus knygose ir tarp knygų
- išmokdami atmintinai įvairesnių eilėraščių
- pasiruošdami eilėraščių ir pjesių skaitymui balsu bei vaidinimui, parodydami, kad juos supranta per intonaciją, toną ir garsumą, ir užtikrindami, kad auditorija suprastų jų prasmę
- suprasti tai, ką jie skaito:
 - pasitikrindami, ar knyga jiems yra suprantama, aptardami savo supratimą ir nagrinėdami žodžių reikšmę pagal kontekstą
 - užduodami klausimus, kurie pagerintų jų supratimą
 - darydami išvadas, pvz., numanydami veikėjų jausmus, mintis ir motyvus iš jų veiksmų ir pagrįsdami tokias išvadas įrodymais
 - nuspėdami, kas gali įvykti, iš pateiktos ir numanomos informacijos
 - apibendrindami pagrindines mintis iš daugiau nei vienos pastraipos, nustatydami pagrindines detales, pagrindžiančias pagrindines mintis
 - nustatydami, kaip kalba, struktūra ir pateikimas prisideda prie prasmės suvokimo
- aptarti ir įvertinti, kaip autoriai naudoja kalbą, įskaitant vaizdinę kalbą, atsižvelgiant į poveikį skaitytojui
- skirti išdėstyti faktus ir nuomones
- išrinkti, užrašyti ir pateikti informaciją iš negrožinės literatūros tekstų
- dalyvauti knygų, kurios jiems yra skaitomos, ir knygų, kurias jie gali patys savarankiškai skaityti, aptarimuose, remdamiesi savo ir kitų mintimis bei mandagiai ginčydami kitų nuomonę
- paaiškinti ir aptarti, kaip jie supranta perskaitytą tekstą, įskaitant per formalius pristatymus ir debatus, nenukrypdami nuo temos bei naudodamiesi užrašais, jeigu tai yra reikalinga
- pateikti pagrįstus savo nuomonės pagrindimus.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Nors mokiniai dabar ir gali savarankiškai skaityti, jiems turėtų būti skaitomos visos knygos, kad jie susipažintų su tokiomis knygomis ir autoriais, kurių patys savarankiškai gali nepasirinkti skaityti.

Mokinių teksto suvokimui reikalingos žinios ir įgūdžiai yra labai panašūs skirtingame amžiuje. Mokiniai turėtų toliau taikyti tai, ką jau išmoko, sudėtingesniame rašyme.

Mokiniai turėtų būti mokomi atpažinti jų skaitomų tekstų temas, pvz., netektį ar heroizmą. Jie turėtų palyginti veikėjus, apsvarstyti skirtingas to paties įvykio priežastis ir aptarti nuomones (tiek autorių, tiek literatūrinių veikėjų) tekste ir lyginant keletą tekstų.

Jie turėtų toliau mokytis skirtingų rūšių rašymo normų, pvz., naudoti pirmąjį asmenį rašant dienoraščius ir autobiografijas.

Mokiniai turėtų būti mokomi techninių ir kitų sąvokų, reikalingų aptarti tai, ką jie girdi ir skaito, pavyzdžiui, metafora, palyginimas, analogija, vaizdingumas, stilius ir įspūdis.

Kai naudoja vadovus, mokiniai privalo žinoti, kokios informacijos turi ieškoti, ir tiksliai suprasti užduotį prieš pradėdami darbą. Jiems turėtų būti parodyta, kaip naudotis turinio puslapiais ir rodyklėmis, kad galėtų surasti informaciją.

Informacijos išrinkimo įgūdžiai, kurių mokiniai yra mokomi, turėtų būti taikomi, pavyzdžiui, skaitant istorijos, geografijos ir gamtos mokslų vadovėlius bei tokiuose kontekstuose, kuriuose mokiniai yra motyvuoti surasti reikalingą informaciją, pavyzdžiui, skaitydami informacinius bukletus prieš apsilankant galerijoje ar muziejuje arba skaitydami teatro programą ar recenziją. Mokytojai turėtų apsvarstyti galimybę naudotis bibliotekų paslaugomis ir savo profesine patirtimi.

Mokiniais turėtų būti teikiamos rekomendacijos ir atsiliepimai dėl jų paaiškinimų arba indėlių į diskusijas kokybės.

Mokiniais turėtų būti parodyta, kaip lyginti veikėjus, aplinką, temas ir kitus jų skaitomo teksto aspektus.

Rašymas – transkripcija

Privalomieji reikalavimai

Rašyba (žr. [Anglų kalbos 1 priedas](#))

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- naudoti kitus priešdėlius ir priesagas, suprasti rekomendacijas dėl jų pridėjimo
- rašyti kai kuriuos žodžius su netariamomis raidėmis [pavyzdžiui, *knight*, *psalm*, *solemn*]
- toliau skirti homofonus ir kitus žodžius, kurie dažnai yra painiojami
- naudoti morfologijos ir etimologijos žinias rašyboje bei suprasti, kad kai kurių žodžių rašybą reikia tiesiog išmokyti, kaip nurodyta Anglų kalbos 1 priede
- naudotis žodynais, kad galėtų patikrinti žodžių rašybą ir reikšmę
- naudoti pirmąsias tris ar keturias žodžio raides, kad galėtų patikrinti žodžių rašybą, reikšmę arba abu šiuos dalykus žodyne
- naudoti tezaurą.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Kaip ir ankstesniais metais, mokiniai turėtų būti toliau mokomi suprasti ir taikyti žodžių struktūros sąvokas, kad galėtų remtis savo žiniomis apie morfologiją ir etimologiją ir teisingai rašyti.

Privalomieji reikalavimai

Rašymas ranka ir pristatymas

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- rašyti įskaitomai, sklandžiai ir vis greičiau:
 - pasirinkdami, kokios formos raides jie rašys, kai jiems leidžiama pasirinkti, ir nuspręsdami, ar jie jungs konkrečias raides, ar paliks jas nesujungtas
 - pasirinkdami rašymo priemonę, kuri geriausiai tinka šiai užduočiai.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų toliau treniruotis rašyti ranka ir būti skatinami tai daryti greičiau, kad su raidžių rašymu susijusios problemos netrukdytų jiems užrašyti tai, ką jie nori pasakyti. Jie turėtų aiškiai žinoti, koks rašymo ranka standartas yra tinkamas konkrečiai užduočiai, pavyzdžiui, trumpi užrašai ar galutinė ranka rašyta versija. Jie taip pat turėtų būti mokomi rašyti nesujungtu stiliumi, pavyzdžiui, nurodydami diagramos ar duomenų pavadinimą, rašydami el. pašto adresą, rašydami algebros pamokose ir didžiosiomis raidėmis, pvz., pildant dokumento formą.

Rašymas – kompozicija

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- planuoti jų rašymą:
 - identifikuodami, kokiai auditorijai jis yra skirtas, ir koks yra rašymo tikslas, pasirinkdami tinkamą formą ir naudodamiesi kitais panašiais rašytiniais tekstais kaip pavyzdžiu jų rašomam tekstui
 - pasižymėdami ir plėtodami pradines idėjas, remdamiesi skaitymui ir moksliniais tyrimais, kai tai yra reikalinga
 - rašydami pasakojimus, svarstydami, kaip autoriai sukūrė veikėjus ir aplinką kūrinuose, kuriuos mokiniai skaitė, kurių klausėsi arba žiūrėjo atliekamus vaidmenimis
- paruošti juodrašį ir rašyti:
 - pasirinkdami tinkamą gramatiką ir žodyną, suprasdami, kaip tokie pakeitimai gali pakeisti ir sustiprinti reikšmę
 - pasakojimuose apibūdindami aplinką, veikėjus ir atmosferą bei įtraukdami dialogą, kuriame būtų perteiktas charakteris ir pristatomi būsimi veiksmai
 - kruopščiai rašydami ilgesnius epizodus
 - naudodami platų priemonių spektrą, siekiant užtikrinti nuoseklumą pastraipų viduje ir tarp jų
 - naudodami kitus organizacinius ir prezentacinius įrankius teksto struktūrai ir skaitytojo orientavimui [pavyzdžiui, antraštes, išdėstymą punktais, pabraukimą]
- vertinti ir redaguoti:
 - įvertindami savo pačių ir kitų asmenų rašymo efektyvumą
 - siūlydami žodyno, gramatikos ir skyrybos pakeitimus, kurie sustiprintų įspūdį ir paaiškintų prasmę
 - užtikrindami nuoseklų ir teisingą veiksmažodžių laiko naudojimą visame rašto darbe

Privalomieji reikalavimai

- užtikrindami teisingą veiksnio ir tarinio derinimą, vartojant vienaskaitą ir daugiskaitą, atskirdami tiesioginę kalbą nuo netiesioginės ir pasirinkdami tinkamą funkcinį stilių
- skaityti korektūrą dėl rašybos ir skyrybos klaidų
- atlikti savo pačių kompozicijas, naudojant tinkamą intonaciją, garsą ir judesį, kad būtų aiški prasmė.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų suprasti, jiems tai parodant, esminius rašymo įgūdžius ir procesus: t.y. galvojimas balsu generuojant idėjas, juodraščio rašymas ir pakartotinis skaitymas, siekiant patikrinti, ar prasmė yra aiški.

Rašymas – žodynas, gramatika ir skyryba

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- plėsti sąvokų, pateiktų [Anglų kalbos 2 priede](#), supratimą:
 - atpažįstant žodyną ir struktūras, kurios yra tinkamos formaliai kalbai ir rašymui, įskaitant tariamosios nuosakos formas
 - naudojant pasyviuosius veiksmažodžius, kurie paveiktą informacijos pateikimą sakinyje
 - naudojant veiksmažodžių įvykio veiklo (perfect) formą, siekiant pažymėti laiko ir priežasties ryšius
 - naudojant išplėstines daiktavardines frazes, siekiant tiksliai perduoti sudėtingą informaciją
 - naudojant modalinius veiksmažodžius arba prieveiksnius, siekiant parodyti galimybės laipsnį
 - naudojant santykinius sakinius, prasidedančius žodžiais *who*, *which*, *where*, *when*, *whose*, *that* arba su numanomu (t.y. praleistu) santykiniu įvardžiu
 - mokantis 5 ir 6 klasių gramatiką, nurodytą Anglų kalbos 2 priede
- nurodyti gramatines ir kitas ypatybes:
 - naudojant kablelius, kad prasmė būtų aiškesnė, arba būtų išvengta dviprasmiškumo rašant
 - naudojant brūkšnelius, siekiant išvengti dviprasmiškumo
 - naudojant laužtinius skliaustus, brūkšnius arba kablelius įterpiniams žymėti
 - naudojant kabliataškius, dvitaškius arba brūkšnius, siekiant pažymėti savarankiškų sakinių ribas
 - naudojant dvitaškį prieš pateikiant sąrašą
 - nuosekliai išskiriant punktus
- tiksliai ir tinkamai vartoti ir suprasti gramatinę terminologiją, pateikiamą Anglų kalbos 2 priede, aptariant jų rašymą ir skaitymą.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų toliau plėsti savo žinias apie kalbines sąvokas, įskaitant gramatines sąvokas, kad galėtų aptarti savo rašymą ir skaitymą.

Anglų kalbos 1 priedas. Rašyba

Dauguma žmonių skaito žodžius tiksliau nei juos rašo. Kuo jaunesni mokiniai, tuo labiau tai yra tiesa.

Iki 1 klasės mokslo metų pabaigos mokiniai turėtų gebėti perskaityti daug skirtingų žodžių, kuriuose yra GFR, kurių jie mokėsi, neatsižvelgiant į tai, ar jie yra matę šiuos žodžius anksčiau. Tačiau rašyba yra visiškai kitas reikalas. Mokiniais išmokus daugiau nei vieną konkrečių garsų rašybos būdą, teisingos raidės arba raidžių pasirinkimas priklauso nuo jų sąmoningų pastangų mokytis žodžių arba mažiau sąmoningo jų įsisavinimo per skaitymą. Jaunesni mokiniai dar neturėjo pakankamai laiko išmokti arba įsisavinti tikslios visų žodžių, kuriuos jie gali norėti parašyti, rašybos.

Šiame priede pateikiami žodžių, iliustruojančių kiekvieną mokomą modelį, pavyzdžiai. Daugelis žodžių, išvardytų kaip „pavyzdiniai žodžiai“ 1 ir 2 klasėms, įskaitant beveik visus tuos, kurie yra priskirti „įsidėmėtinoms rašybos žodžiams“, yra dažnai naudojami mokinių rašto darbuose, ir dėl tos priežasties mokiniams verta išmokti teisingos jų rašybos. Įsidėmėtinoms rašybos žodžiai turi GFR, kurių dar nebuvo mokyta kaip plačiai taikomų, bet taip gali būti dėl to, kad jie yra naudojami vos keliuose pagal mokinių amžių tinkamuose žodžiuose, o ne dėl to, kad jie, apskritai, yra reti anglų kalbos žodžiai.

Žodžių sąrašai 3 ir 4 klasėms bei 5 ir 6 klasėms yra privalomi. Sąrašus sudaro tie žodžiai, kuriuos mokiniai dažnai vartoja rašydami, ir tie žodžiai, kurie dažnai parašomi neteisingai. Kai kurie išvardyti žodžiai gali atrodyti gana sunkūs, tačiau į kiekvieną sąrašą įtrauktus 100 žodžių galima lengvai išmokyti per 2 ugdymo pakopos ketverius metus kartu su kitais žodžiais, kuriuos mokytojai mano esant tinkamus.

Taisyklės ir rekomendacijos yra skirtos padėti rašybos mokymui. Fonetinės žinios turėtų ir toliau būti rašybos po 1 ugdymo pakopos pagrindas, mokytojai turėtų atkreipti mokinių dėmesį į GFR, kurie atitinka ir neatitinka to, ko mokiniai mokėsi anksčiau. Tačiau mokiniams taip pat reikia suprasti morfologijos ir etimologijos vaidmenį. Nors konkretūs šakninių žodžių GFR turi būti tiesiog išmokstami, mokytojai gali padėti mokiniams suprasti ryšius tarp reikšmės ir rašybos, kai jie yra svarbūs. Pavyzdžiui, ryšio tarp *medical* ir *medicine* supratimas gali padėti mokiniams rašyti garsą /s/ žodyje *medicine* kaip *c* raidę. Jeigu mokiniai supranta keletą bendrų priešdėlių ir priesagų pridėjimo būdų, jiems gali būti lengviau teisingai rašyti žodžius su priešdėliais ir priesagomis. Mokytojai turėtų žinoti, ko mokiniai buvo mokomi apie rašybą ankstesniais metais, pvz., kokių priešdėlių ir priesagų pridėjimo taisyklių jie buvo mokomi.

Šiame rašybos priede kairėje pusėje esantis stulpelis yra privalomas, o viduryje ir dešinėje pusėje esančiuose stulpeliuose pateiktos neprivalomos rekomendacijos.

Garsams (fonemoms) išreikšti naudojama Tarptautinė fonetinė abėcėlė (angl. IPA). Lentelė su Tarptautine fonetine abėcėle pateikiama šiame dokumente.

Rašyba – mokomoji medžiaga 1 klasei

Paruošiamosios klasės mokomosios medžiagos kartojimas

Privalomieji reikalavimai

Riba tarp paruošiamosios klasės mokomosios medžiagos kartojimo ir naujos mokomosios medžiagos įvedimo gali skirtis priklausomai nuo taikomos programos, tačiau kartojimas turėtų apimti:

- visas abėcėlės raides ir garsus, kuriuos jos išreiškia
- priebalsių digrafus, kurių jie mokėsi, ir garsus, kuriuos jie išreiškia
- balsių digrafus, kurių jie mokėsi, ir garsus, kuriuos jie išreiškia
- sakytinių žodžių skaidymą į garsus prieš pasirenkant grafemas garsams išreikšti
- žodžius su gretutiniais priebalsiais
- rekomendacijas ir taisykles, kurių jie buvo mokytis

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Garsai /f/, /l/, /s/, /z/ ir /k/ rašomi ff, ll, ss, zz ir ck	Garsai /f/, /l/, /s/, /z/ ir /k/ paprastai rašomi kaip ff , ll , ss , zz ir ck , jeigu jie eina iš karto po vienintelės balsės trumpuose žodžiuose. Išimtys : <i>if, pal, us, bus, yes</i> .	<i>off, well, miss, buzz, back</i>
Garsas /ŋ/ rašomas kaip n prieš k		<i>bank, think, honk, sunk</i>
Žodžių skirstymas į skiemenis	Kiekvienas skiemuo yra tarsi „taktas“ sakytiniame žodyje. Žodžiai, kuriuos sudaro daugiau nei vienas skiemuo, dažnai turi nekirčiuotą skiemenį, kuriame balsės garsas yra neaiškus.	<i>pocket, rabbit, carrot, thunder, sunset</i>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
-tch	Garsas /tʃ/ paprastai rašomas kaip tch , jeigu jis eina iš karto po vienintelės balsės. Išimtys : <i>rich, which, much, such</i> .	<i>catch, fetch, kitchen, notch, hutch</i>
Garsas /v/ žodžių gale	Anglų kalbos žodžiai beveik niekada nesibaigia raide v , taigi, jeigu žodis baigiasi garsu /v/, raidę e paprastai reikia pridėti po „v“.	<i>have, live, give</i>
Raidžių s ir es pridėjimas prie žodžių (daiktavardžių daugiskaita ir veiksmažodžių vienaskaitos trečiasis asmuo)	Jeigu galūnė tariama kaip /s/ arba /z/, ji rašoma kaip -s . Jeigu galūnė tariama kaip /ɪz/ ir sudaro papildomą skiemenį arba „ritmą“ žodyje, ji rašoma kaip -es .	<i>cats, dogs, spends, rocks, thanks, catches</i>
Galūnių -ing, -ed ir -er pridėjimas prie veiksmažodžių, kai nereikia keisti šakninio žodžio	-ing ir -er visuomet prideda papildomą skiemenį žodžiui, o -ed – kartais. Kai kurių veiksmažodžių būtas laikas gali būti tariamas tarsi baigtusi /ɪd/ (papildomas skienuo), /d/ arba /t/ (nėra papildomo skiemens), tačiau visos šios galūnės rašomos -ed . Jeigu veiksmažodis baigiasi dviem priebalsėmis (tomis pačiomis arba skirtingomis), galūnė tiesiog pridedama.	<i>hunting, hunted, hunter, buzzing, buzzed, buzzer, jumping, jumped, jumper</i>
-er ir -est pridėjimas prie būdvardžių, kai nereikia keisti šakninio žodžio	Kaip ir su veiksmažodžiais (žr. pirmiau tekste), jeigu būdvardis baigiasi dviem priebalsėmis (tomis pačiomis arba skirtingomis), galūnė tiesiog pridedama.	<i>grander, grandest, fresher, freshest, quicker, quickest</i>

Balsių digrafai ir trigrafai

Kai kurie iš jų jau gali būti žinomi priklausomai nuo paruošiamojoje klasėje taikytų programų, tačiau kai kurie iš jų bus nauji.

Balsių digrafai ir trigrafai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
ai, oi	Digrafai ai ir oi praktiškai niekada nevartojami anglų kalbos žodžių gale.	<i>rain, wait, train, paid, afraid oil, join, coin, point, soil</i>
ay, oy	ay ir oy naudojami tiems garsams žodžių gale ir skiemenų gale.	<i>day, play, say, way, stay boy, toy, enjoy, annoy</i>
a–e		<i>made, came, same, take, safe</i>
e–e		<i>these, theme, complete</i>
i–e		<i>five, ride, like, time, side</i>
o–e		<i>home, those, woke, hope, hole</i>
u–e	Garsai /u:/ ir /ju:/ („oo“ ir „yoo“) gali būti rašomi u–e .	<i>June, rule, rude, use, tube, tune</i>
ar		<i>car, start, park, arm, garden</i>
ee		<i>see, tree, green, meet, week</i>
ea (/i:/)		<i>sea, dream, meat, each, read (esamasis laikas)</i>
ea (/ɛ/)		<i>head, bread, meant, instead, read (būtas laikas)</i>
er (/ɜ:/)		(kirčiuotas garsas): <i>her, term, verb, person</i>
er (/ə/)		(nekirčiuotas schwa garsas): <i>better, under, summer, winter, sister</i>
ir		<i>girl, bird, shirt, first, third</i>
ur		<i>turn, hurt, church, burst, Thursday</i>

Balsių digrafai ir trigrafai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
oo (/u:/)	Labai nedaug žodžių baigiasi raidėmis oo , nors tie keli žodžiai, kurie baigiasi šiomis raidėmis, dažnai yra tie žodžiai, su kuriais vaikai susidurs 1 klasėje, pavyzdžiui, zoo [zoologijos sodas]	<i>food, pool, moon, zoo, soon</i>
oo (/ʊ/)		<i>book, took, foot, wood, good</i>
oa	Digrafas oa labai retai naudojamas anglų kalbos žodžio gale.	<i>boat, coat, road, coach, goal</i>
oe		<i>toe, goes</i>
ou	Vienintelis dažnai vartojamas anglų kalbos žodis, kuris baigiasi ou , yra <i>you</i> [tu, jūs].	<i>out, about, mouth, around, sound</i>
ow (/aʊ/) ow (/əʊ/) ue ew	Garsai /u:/ ir /ju:/ („oo“ ir „yoo“) gali būti rašomi u–e , ue ir ew . Jeigu žodžiai baigiasi garsu /oo/, ue ir ew yra dažniau pasitaikanti rašyba nei oo .	<i>now, how, brown, down, town own, blow, snow, grow, show blue, clue, true, rescue, Tuesday new, few, grew, flew, drew, threw</i>
ie (/aɪ/)		<i>lie, tie, pie, cried, tried, dried</i>
ie (/i:/)		<i>chief, field, thief</i>
igh		<i>high, night, light, bright, right</i>
or		<i>for, short, born, horse, morning</i>
ore		<i>more, score, before, wore, shore</i>
aw		<i>saw, draw, yawn, crawl</i>
au		<i>author, August, dinosaur, astronaut</i>
air		<i>air, fair, pair, hair, chair</i>
ear		<i>dear, hear, beard, near, year</i>
ear (/ɛə/)		<i>bear, pear, wear</i>
are (/ɛə/)		<i>bare, dare, care, share, scared</i>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Žodžiai, kurie baigiasi –y (/i:/ arba /ɪ/)		<i>very, happy, funny, party, family</i>
Nauja priebalsių ph ir wh rašyba	Garsas /f/ paprastai nėra rašomas kaip ph trumpuose kasdieniauose žodžiuose (pvz., <i>fat, fill, fun</i>).	<i>dolphin, alphabet, phonics, elephant when, where, which, wheel, while</i>
Raidės k naudojimas garsui /k/ išreikšti	Garsas /k/ rašomas kaip k , o ne kaip c prieš e , i ir y .	<i>Kent, sketch, kit, skin, frisky</i>
Priešdėlio un– pridėjimas	Priešdėlis un– pridedamas žodžio pradžioje, nekeičiant šakninio žodžio rašybos.	<i>unhappy, undo, unload, unfair, unlock</i>
Sudurtiniai žodžiai	Sudurtiniai žodžiai – tai du sujungti žodžiai. Kiekviena ilgesnio žodžio dali rašoma taip, kaip ir vartojant ją kaip atskirą žodį.	<i>football, playground, farmyard, bedroom, blackberry</i>
Dažnai pasitaikantys įsidėmėtinos rašybos žodžiai	Mokinių dėmesį reikėtų atkreipti į grafemų ir fonemų ryšius, kurie atitinka ir neatitinka to, ko jie mokėsi anksčiau.	<i>the, a, do, to, today, of, said, says, are, were, was, is, his, has, I, you, your, they, be, he, me, she, we, no, go, so, by, my, here, there, where, love, come, some, one, once, ask, friend, school, put, push, pull, full, house, our</i> – ir (arba) kiti, priklausomai nuo naudojamos programos

Rašyba – mokomoji medžiaga 2 klasei

1 klasės mokomosios medžiagos kartojimas

Pristatant žodžius su naujais GFR, galima tuo pačiu pakartoti daugelį GFR, kurių mokiniai jau mokėsi, nes dažnai tie žodžiai juos turės.

Nauja mokomoji medžiaga 2 klasei

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Garsas /dʒ/ rašomas kaip <i>ge</i> ir <i>dge</i> žodžių gale, o kartais – kaip <i>g</i> kitoje žodžio vietoje prieš <i>e</i> , <i>i</i> ir <i>y</i>	Raidė <i>j</i> niekuomet nenaudojama garsui /dʒ/ išreikšti anglų kalbos žodžių gale. Žodžio gale garsas /dʒ/ rašomas kaip –dge iš karto po garsų /æ/, /ɛ/, /ɪ/, /ɒ/, /ʌ/ ir /ʊ/ (kartais vadinamų trumposiomis balsėmis). Po visų kitų garsų, ar tai būtų balsiai, ar priebalsiai, garsas /dʒ/ rašomas kaip –ge žodžio gale. Kitose žodžio vietose garsas /dʒ/ dažnai (bet ne visada) rašomas kaip <i>g</i> prieš <i>e</i> , <i>i</i> ir <i>y</i> . Garsas /dʒ/ visuomet rašomas kaip <i>j</i> prieš <i>a</i> , <i>o</i> ir <i>u</i> .	<i>badge, edge, bridge, dodge, fudge</i> <i>age, huge, change, charge, bulge, village</i> <i>gem, giant, magic, giraffe, energy jacket, jar, jog, join, adjust</i>
Garsas /s/ rašomas kaip <i>c</i> prieš <i>e</i> , <i>i</i> ir <i>y</i>		<i>race, ice, cell, city, fancy</i>
Garsas /n/ rašomas kaip <i>kn</i> ir (rečiau) kaip <i>gn</i> žodžių pradžioje	Raidės „ <i>k</i> “ ir „ <i>g</i> “ šių žodžių pradžioje buvo tariamos prieš šimtus metų.	<i>knock, know, knee, gnat, gnaw</i>
Garsas /r/ rašomas <i>wr</i> žodžių pradžioje	Šioje rašyboje tikriausiai taip pat atsispindi senasis tarimas.	<i>write, written, wrote, wrong, wrap</i>
Garsas /l/ arba /əl/ rašomas kaip –le žodžių gale	Šis garsas dažniausiai rašomas kaip –le žodžių gale.	<i>table, apple, bottle, little, middle</i>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Garsas /l/ arba /əl/ rašomas kaip –el žodžių gale	–el rašoma daug rečiau nei –le. –el rašoma po m, n, r, s, v, w ir dažniausiai po s .	<i>camel, tunnel, squirrel, travel, towel, tinsel</i>
Garsas /l/ arba /əl/ rašomas kaip –al žodžių pabaigoje	Nedaug daiktavardžių baigiasi –al, bet tai yra daugelio būdvardžių galūnė.	<i>metal, pedal, capital, hospital, animal</i>
Žodžiai, kurie baigiasi galūne –il	Šių žodžių yra nedaug.	<i>pencil, fossil, nostril</i>
Garsas /aɪ/ rašomas kaip –y žodžių gale	Šis garsas dažniausiai taip rašomas žodžių gale.	<i>cry, fly, dry, try, reply, July</i>
Galūnės –es pridėjimas prie daiktavardžių ir veiksmažodžių, kurie baigiasi –y	Raidė y pakeičiama į i , prieš pridėdant –es.	<i>flies, tries, replies, copies, babies, carries</i>
Galūnių –ed, –ing, –er ir –est pridėjimas prie šakninio žodžio, kuris baigiasi –y ir prieš tai einančia priebalse	Raidė y pakeičiama į i prieš pridėdant –ed, –er ir –est, bet ne prieš –ing, nes tada gautume ii . Vieninteliai įprasti žodžiai su ii yra <i>skiing</i> ir <i>taxiing</i> .	<i>copied, copier, happier, happiest, cried, replied</i> ... bet <i>copying, crying, replying</i>
Galūnių –ing, –ed, –er, –est ir –y pridėjimas prie žodžių, kurie baigiasi –e su prieš tai einančia priebalse	Raidė –e šakninio žodžio gale nerašoma prieš –ing, –ed, –er, –est, –y, arba pridėdama kita balse prasidedanti priesaga. Išimtis: <i>being</i> .	<i>hiking, hiked, hiker, nicer, nicest, shiny</i>
Galūnių –ing, –ed, –er, –est ir –y pridėjimas prie viensiemenių žodžių, kurie baigiasi viena priebalse, einančia po vienos balsės	Paskutinis šakninio žodžio priebalsis rašomas du kartus, kad būtų išlaikytas garsas /æ/, /ɛ/, /ɪ/, /ʊ/ ir /ʌ/ (t.y. kad balsė išliktų trumpąja). Išimtis: Raidė x niekuomet nerašoma du kartus: <i>mixing, mixed, boxer, sixes</i> .	<i>patting, patted, humming, hummed, dropping, dropped, sadder, saddest, fatter, fattest, runner, runny</i>
Garsas /ɔ:/ rašomas kaip a prieš l ir ll	Garsas /ɔ:/ („or“) paprastai rašomas kaip a prieš l ir ll .	<i>all, ball, call, walk, talk, always</i>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Garsas /ʌ/ rašomas o		<i>other, mother, brother, nothing, Monday</i>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Garsas /i:/ rašomas kaip –ey	Šių žodžių daugiskaita sudaroma pridodant –s (<i>donkeys, monkeys</i> ir t.t.).	<i>key, donkey, monkey, chimney, valley</i>
Garsas /ɒ/ rašomas kaip a po w ir qu	a dažniausiai rašoma garsui /ɒ/ (<i>hot</i>) išreikšti po w ir qu .	<i>want, watch, wander, quantity, squash</i>
Garsas /ɜ:/ rašomas kaip or po w	Tokių žodžių yra nedaug.	<i>word, work, worm, world, worth</i>
Garsas /ɔ:/ rašomas kaip ar po w	Tokių žodžių yra nedaug.	<i>war, warm, towards</i>
Garsas /ɜ/ rašomas kaip s		<i>television, treasure, usual</i>
Priesagos –ment, –ness, –ful, –less ir –ly	Jeigu priesaga prasideda priebalse, ji tiesiog pridodama prie daugelio šakninių žodžių, nekeičiant tų žodžių paskutinės raidės. Išimtys: (1) <i>argument</i> (2) šakniniai žodžiai, kurie baigiasi – y ir prieš tai einančia priebalse, tačiau tik tada, jeigu šakninis žodis turi daugiau nei vieną skiemenį.	<i>enjoyment, sadness, careful, playful, hopeless, plainness (plain + ness), badly</i> <i>merriment, happiness, plentiful, penniless, happily</i>
Sutrumpintos formos	Vartojant sutrumpintas formas, apostrofas parodo, kur būtų raidė arba raidės, jeigu žodžiai būtų rašomi pilnai (pvz., <i>can't – cannot</i>). <i>It's</i> reiškia <i>it is</i> (pvz., <i>It's raining</i>) arba kartais <i>it has</i> (pvz., <i>It's been raining</i>), bet <i>it's</i> niekada nenaudojamas savybiniam linksniui išreikšti.	<i>can't, didn't, hasn't, couldn't, it's, I'll</i>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Savybinio linksnio apostrofas (daiktavardžių vienaskaita)		<i>Megan's, Ravi's, the girl's, the child's, the man's</i>
Žodžiai, kurie baigiasi –tion		<i>station, fiction, motion, national, section</i>
Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Homofonai ir panašūs į homofonus žodžiai	Svarbu žinoti homofonų reikšmės skirtumus.	<i>there/their/they're, here/hear, quite/quiet, see/sea, bare/bear, one/won, sun/son, to/too/two, be/bee, blue/blew, night/knight</i>
Dažnai vartojami įsidėmėtinos rašybos žodžiai	Kai kurie žodžiai nėra išimties vienose tarmėse, tačiau yra kitose – pvz., <i>past, last, fast, path</i> ir <i>bath</i> nėra išimties tose tarmėse, kuriose a šiuose žodžiuose tariama kaip /æ/, pvz., <i>cat</i> . <i>Great, break</i> ir <i>steak</i> yra vieninteliai dažnai vartojami žodžiai, kuriuose garsas /eɪ/ rašomas kaip ea .	<i>door, floor, poor, because, find, kind, mind, behind, child, children*, wild, climb, most, only, both, old, cold, gold, hold, told, every, everybody, even, great, break, steak, pretty, beautiful, after, fast, last, past, father, class, grass, pass, plant, path, bath, hour, move, prove, improve, sure, sugar, eye, could, should, would, who, whole, any, many, clothes, busy, people, water, again, half, money, Mr, Mrs, parents, Christmas</i> – ir (arba) kiti žodžiai priklausomai nuo naudojamos programos.

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
		Pastaba: <i>children</i> nėra to, kas buvo mokyta, išimtis, tačiau šis žodis yra įtrauktas dėl jo ryšio su žodžiu <i>child</i> .

Rašyba – mokomoji medžiaga 3 ir 4 klasėms

1 ir 2 klasių mokomosios medžiagos kartojimas

Atkreipkite ypatingą dėmesį į priesagų vartojimo taisykles.

Nauja mokomoji medžiaga 3 ir 4 klasėms

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Priesagų, prasidedančių balsėmis, pridėjimas prie daugiau nei vieną skiemenį turinčių žodžių	Jeigu paskutinis žodžio skiemo yra kirčiuotas ir baigiasi viena priebalse, prieš kurią eina viena balsė, galutinė priebalsė rašoma du kartus prieš pridėdant balse prasidedančią galūnę. Priebalsė nerašoma du kartus, jeigu skiemo yra nekirčiuotas.	<i>forgetting, forgotten, beginning, beginner, prefer, preferred</i> <i>gardening, gardener, limiting, limited, limitation</i>
Garsas /ɪ/ rašomas kaip y, išskyrus žodžio gale	Šių žodžių rašybą tiesiog reikėtų išmokti.	<i>myth, gym, Egypt, pyramid, mystery</i>
Garsas /ʌ/ rašomas kaip ou	Šių žodžių rašybą tiesiog reikėtų išmokti.	<i>young, touch, double, trouble, country</i>
Daugiau priešdėlių	Daugelis priešdėlių pridėdami šakninių žodžių pradžioje be jokių rašybos pakeitimų, bet žr. in- toliau tekste. Kaip ir un- , priešdėliai dis- ir mis- turi neigiamą reikšmę. Priešdėlis in- gali reikšti tiek <i>not</i> [ne], tiek <i>in/into</i> [i]. Pateiktuose žodžiuose jis reiškia <i>not</i> .	dis- : <i>disappoint, disagree, disobey</i> mis- : <i>misbehave, mislead, misspell</i> (mis + spell) in- : <i>inactive, incorrect</i>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
	<p>Prieš šakninį žodį, prasidedantį l, in- tampa il.</p> <p>Prieš šakninį žodį, prasidedantį m arba p, in- tampa im-.</p> <p>Prieš šakninį žodį, prasidedantį r, in- tampa ir-.</p> <p>re- reiškia <i>again</i> [vėl] arba <i>back</i> [at].</p> <p>sub- reiškia <i>under</i> [po].</p> <p>inter- reiškia <i>between</i> [tarp dviejų] arba <i>among</i> [tarp daugelio].</p> <p>super- reiškia <i>above</i> [virš].</p> <p>anti- reiškia <i>against</i> [prieš].</p> <p>auto- reiškia <i>self</i> [pats] arba <i>own</i> [nuosavas].</p>	<p><i>illegal, illegible</i></p> <p><i>immature, immortal, impossible, impatient, imperfect</i></p> <p><i>irregular, irrelevant, irresponsible</i></p> <p>re-: <i>redo, refresh, return, reappear, redecorate</i></p> <p>sub-: <i>subdivide, subheading, submarine, submerge</i></p> <p>inter-: <i>interact, intercity, international, interrelated</i> (inter + related)</p> <p>super-: <i>supermarket, superman, superstar</i></p> <p>anti-: <i>antiseptic, anticlockwise, antisocial</i></p> <p>auto-: <i>autobiography, autograph</i></p>
Priesaga –ation	Priesaga –ation pridedama prie veiksmazodžių sudarant daiktavardžius. Taikomos jau išmoktos taisyklės.	<i>information, adoration, sensation, preparation, admiration</i>
Priesaga –ly	<p>Priesaga –ly pridedama prie būdvardžio sudarantrieveiksmį. Taikomos jau išmoktos taisyklės.</p> <p>Priesaga –ly prasideda priebalse, tad ji pridedama tiesiai prie daugelio šakninių žodžių.</p>	<p><i>sadly, completely, usually</i> (usual + ly), <i>finally</i> (final + ly), <i>comically</i> (comical + ly)</p>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
	<p>Išimtys:</p> <p>(1) Jeigu šaknis baigiasi –y su prieš tai einančia priebalse, y pakeičiama į i, bet tik tada, jeigu šakninis žodis turi daugiau nei vieną skiemenį.</p> <p>(2) Jeigu šakninis žodis baigiasi –le, –le pakeičiama į –ly.</p> <p>(3) Jeigu šakninis žodis baigiasi –ic, pridedama –ally, o ne vien tik –ly, išskyrus žodyje <i>publicly</i>.</p> <p>(4) Žodžiai <i>truly, duly, wholly</i>.</p>	<p><i>happily, angrily</i></p> <p><i>gently, simply, humbly, nobly</i></p> <p><i>basically, frantically, dramatically</i></p>
Žodžiai su galūnėmis, tariamomis kaip /ʒə/ arba /tʃə/	<p>Galūnė, tariama kaip /ʒə/, visada rašoma –sure.</p> <p>Galūnė, tariama kaip /tʃə/ dažnai rašoma –ture, bet pasitikrinkite, ar žodis nėra šakninis žodis, kuris baigiasi (t)ch su galūne er, pvz., <i>teacher, catcher, richer, stretcher</i>.</p>	<p><i>measure, treasure, pleasure, enclosure</i></p> <p><i>creature, furniture, picture, nature, adventure</i></p>
Galūnės, tariamos kaip /ʒən/	Jeigu galūnė tariama kaip /ʒən/, ji rašoma –sion .	<i>division, invasion, confusion, decision, collision, television</i>
Priesaga –ous	<p>Kartais šakninis žodis yra akivaizdus, ir balsėmis prasidedančių priesagų vartojimui taikomos įprastos taisyklės.</p> <p>Kartais akivaizdaus šakninio žodžio nėra.</p> <p>–our pakeičiamas į –or prieš pridedant –ous.</p> <p>Galutinė e šakniniame žodyje turi būti palikta, jeigu išlaikomas g raidės tarimas /dʒ/.</p> <p>Jeigu prieš galūnę –ous yra garsas /i:/, jis paprastai rašomas kaip i, tačiau keletas žodžių turi e.</p>	<p><i>poisonous, dangerous, mountainous, famous, various</i></p> <p><i>tremendous, enormous, jealous</i></p> <p><i>humorous, glamorous, vigorous</i></p> <p><i>courageous, outrageous</i></p> <p><i>serious, obvious, curious</i></p> <p><i>hideous, spontaneous, courteous</i></p>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Galūnės, tariamos kaip /ʃən/, yra rašomos –tion, –sion, –ssion, –cian	<p>Griežtai kalbant, priesagos yra –ion ir –ian. Uždomina, kokią raidę – t, s, ss ar c – reikėtų pasirinkti prieš šias priesagas, dažnai gaunama iš šakninio žodžio paskutinės(-ių) raidės(-ių).</p> <p>Dažniausiai rašoma –tion. Ji naudojama, kai šakninis žodis baigiasi t arba te.</p> <p>–ssion naudojama tada, jeigu šakninis žodis baigiasi ss arba –mit.</p> <p>–sion naudojama tada, jeigu šakninis žodis baigiasi d arba se.</p> <p>Išimtys: <i>attend – attention, intend – intention</i>.</p> <p>–cian vartojama tada, jeigu šakninis žodis baigiasi c arba cs.</p>	<p><i>invention, injection, action, hesitation, completion</i></p> <p><i>expression, discussion, confession, permission, admission</i></p> <p><i>expansion, extension, comprehension, tension</i></p> <p><i>musician, electrician, magician, politician, mathematician</i></p>
Žodžiai, kuriuose yra garsas /k/, rašomi su ch (graikų kilmės žodžiai)		<i>scheme, chorus, chemist, echo, character</i>
Žodžiai, kuriuose yra garsas /f/, rašomi su ch (daugiausia prancūzų kilmės)		<i>chef, chalet, machine, brochure</i>
Žodžiai, kurie baigiasi garsu /g/, rašomi –gue, o tie, kurie baigiasi garsu /k/, rašomi –que (prancūzų kilmės žodžiai)		<i>league, tongue, antique, unique</i>
Žodžiai, turintys garsą /s/, rašomi sc (lotynų kilmės žodžiai)	Lotyniškuose žodžiuose, iš kurių šie žodžiai yra kildinami, romėnai tikriausiai tarė c ir k kaip du garsus, o ne vieną – /s/ /k/.	<i>science, scene, discipline, fascinate, crescent</i>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Žodžiai, turintys garsą /eɪ/, rašomi su ei, eigh arba ey		<i>vein, weigh, eight, neighbour, they, obey</i>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Savybinio linksnio apostrofas su daugiskaitos žodžiais	Apostrofas dedamas po žodžio daugiskaitos formos; –s nepridedama, jeigu daugiskaita jau baigiasi –s , tačiau yra <i>pridedama</i> , jeigu daugiskaita nesibaigia –s (t.y. yra netaisyklinga daugiskaitos forma, pvz., <i>children’s</i>).	<i>girls’, boys’, babies’, children’s, men’s, mice’s</i> (Pastaba: tikriniai daiktavardžiai vienaskaita, kurie baigiasi s, turi priesagą ’s ; pvz., <i>Cyprus’s population</i>)
Homofonai ir į homofonus panašūs žodžiai		<i>accept/except, affect/effect, ball/bawl, berry/bury, brake/break, fair/fare, grate/great, groan/grown, here/hear, heel/heal/he’ll, knot/not, mail/male, main/mane, meat/meet, medal/meddle, missed/mist, peace/piece, plain/plane, rain/rein/reign, scene/seen, weather/whether, whose/who’s</i>

Žodžių sąrašas 3 ir 4 klasėms

accident(ally)	early	knowledge	purpose
actual(ly)	earth	learn	quarter
address	eight/eighth	length	question
answer	enough	library	recent
appear	exercise	material	regular
arrive	experience	medicine	reign
believe	experiment	mention	remember
bicycle	extreme	minute	sentence
breath	famous	natural	separate
breathe	favourite	naughty	special
build	February	notice	straight
busy/business	forward(s)	occasion(ally)	strange
calendar	fruit	often	strength
caught	grammar	opposite	suppose
centre	group	ordinary	surprise
century	guard	particular	therefore
certain	guide	peculiar	though/although
circle	heard	perhaps	thought
complete	heart	popular	through
consider	height	position	various
continue	history	possess(ion)	weight
decide	imagine	possible	woman/women
describe	increase	potatoes	
different	important	pressure	
difficult	interest	probably	
disappear	island	promise	

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokytojai turėtų toliau akcentuoti mokiniams garsų ir raidžių ryšius net ir tuo atveju, jeigu ryšiai yra neįprasti. Tokiu būdu išmokę šakninius žodžius, mokiniai mokės teisingai rašyti ilgesnius žodžius, jeigu žinos ir priešdėlių bei priesagų vartojimo taisykles ir rekomendacijas.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Pavyzdžiai:

business: išmokus žodį *busy*, atkreipiant dėmesį į neįprastą garso /i/ rašybą kaip u, *business* gali būti rašomas **busy + ness**, tada pagal taisyklę raidė **y** iš **busy** pakeičiama į **i**.

disappear: šakniniame žodyje *appear* yra garsų, kurie gali būti rašomi keletu būdų, tad ji reikia išmokti, tada priešdėlis **dis-** yra tiesiog pridedamas prie žodžio **appear**.

Žodžių ryšių suvokimas taip pat gali padėti rašant. Pavyzdžiai:

- *bicycle* yra *cycle* (iš graikų kalbos žodžio, reiškiančio *wheel* [ratas]) su **bi-** (reiškia „du“) priekyje.
- *medicine* yra susijęs su *medical*, tad garsas /s/ rašomas kaip **c**.
- *opposite* yra susijęs su *oppose*, tad garsas schwa žodyje *opposite* rašomas kaip **o**.

Rašyba – 5 ir 6 klasės

Pakartoti ankstesniųjų klasių mokomąją medžiagą

Nauja mokomoji medžiaga 5 ir 6 klasėms

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Galūnės, tarios kaip /ʃəs/, rašomos –cious arba –tious	Nedaug dažnai vartojamų žodžių baigiasi šiuo garsu. Jeigu šakninis žodis baigiasi –ce , garsas /ʃ/ paprastai rašomas kaip c , pvz., <i>vice – vicious, grace – gracious, space – spacious, malice – malicious</i> . Išimtis: <i>anxious</i> .	<i>vicious, precious, conscious, delicious, malicious, suspicious, ambitious, cautious, fictitious, infectious, nutritious</i>
Galūnės, tarios /ʃəl/	–cial įprasta rašyti po balsės, o –tial – po priebalsės, bet yra keletas išimčių. Išimtys: <i>initial, financial, commercial, provincial</i> (paskutinių trijų žodžių rašyba yra aiškiai susijusi su <i>finance, commerce</i> ir <i>province</i>).	<i>official, special, artificial, partial, confidential, essential</i>
Žodžiai, kurie baigiasi –ant, –ance/–ancy, –ent, –ence/–ency	Naudokite –ant ir –ance/–ancy , jeigu yra susijęs žodis su garsu /æ/ arba /eɪ/ tinkamoje vietoje; dažnai užuomina yra –ation galūnės. Naudokite –ent ir –ence/–ency po minkštos c (garsas /s/), minkštos g (garsas /dʒ/) ir qu , arba jeigu yra susijęs žodis su aiškiu garsu /ɛ/ tinkamoje vietoje. Tačiau yra daug žodžių, kai minėtos rekomendacijos nepadedą. Tokius žodžius tiesiog reikia išmokyti.	<i>observant, observance, (observ<u>a</u>tion), expectant (expect<u>a</u>tion), hesitant, hesitancy (hesit<u>a</u>tion), tolerant, tolerance (toler<u>a</u>tion), substance (subst<u>a</u>ntial) <i>innocent, innocence, decent, decency, frequent, frequency, confident, confidence (confident<u>i</u>al) <i>assistant, assistance, obedient, obedience, independent, independence</i></i></i>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
<p>Žodžiai, kurie baigiasi –able ir –ible</p> <p>Žodžiai, kurie baigiasi –ably ir –ibly</p>	<p>Galūnės –able/–ably yra daug dažnesnės nei –ible/–ibly.</p> <p>Kaip ir su –ant ir –ance/–ancy, galūnė –able naudojama, jeigu yra susijęs žodis, kuris baigiasi –ation.</p> <p>Jeigu prie žodžio, kuris baigiasi –ce arba –ge, pridedama galūnė –able, e po c arba g turi būti išlaikyta, kitaip tos raidės būtų tariamos „sunkiai“ (kaip žodžiuose <i>cap</i> ir <i>gap</i>) prieš a galūnėje –able.</p> <p>Galūnė –able naudojama paprastai, bet ne visada, jeigu prieš tai galima girdėti visą šakninį žodį ir nėra susijusio žodžio, kuris baigiasi –ation. Pirmieji penki pavyzdžiai yra akivaizdžiai aiškūs; žodyje <i>reliable</i> galima girdėti visą žodį <i>rely</i>, bet pagal taisyklę y pakeičiama į i.</p> <p>Galūnė –ible dažnai vartojama, jeigu negalima girdėti viso prieš tai einančio šakninio žodžio, bet kartais ji taip pat rašoma ir tada, kai <i>galima</i> girdėti visą žodį (pvz., <i>sensible</i>).</p>	<p><i>adorable/adorably</i> (<i>adoration</i>),</p> <p><i>applicable/applicably</i> (<i>application</i>),</p> <p><i>considerable/considerably</i> (<i>consideration</i>),</p> <p><i>tolerable/tolerably</i> (<i>toleration</i>)</p> <p><i>changeable, noticeable, forcible, legible</i></p> <p><i>dependable, comfortable, understandable, reasonable, enjoyable, reliable</i></p> <p><i>possible/possibly, horrible/horribly, terrible/terribly, visible/visibly, incredible/incredibly, sensible/sensibly</i></p>
Balsėmis prasidedančių priesagų vartojimas žodžiuose, kurie baigiasi –fer	<p>Raidė r rašoma du kartus, jeigu –fer išlieka kirčiuotas net ir pridėjus galūnę.</p> <p>Raidė r nerašoma du kartus, jeigu –fer yra nekirčiuotas.</p>	<p><i>referring, referred, referral, preferring, preferred, transferring, transferred</i></p> <p><i>reference, referee, preference, transference</i></p>
Brūkšnelio naudojimas	Prijungiant priešdėlį prie šakninio žodžio, galima naudoti brūkšnelius, ypač tais atvejais, kai priešdėlis	<i>co-ordinate, re-enter, co-operate, co-own</i>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
	baigiasi balse, o šakninis žodis irgi prasideda balse.	

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Žodžiai, tariami /i:/, rašomi su <i>ei</i> po <i>c</i>	Taisyklė, kad i rašoma prieš e , išskyrus po c , taikoma tiems žodžiams, kuriuose garsas, rašomas kaip ei , yra tariamas /i:/. Išimtys: <i>protein, caffeine, seize</i> (ir <i>either</i> ir <i>neither</i> , jeigu tariamas pradinis garsas /i:/).	<i>deceive, conceive, receive, perceive, ceiling</i>
Žodžiai, kuriuose yra raidžių samplaika <i>ough</i>	ough yra viena iš sudėtingiausių rašybų anglų kalboje – ši raidžių samplaika gali būti naudojama keletui skirtingų garsų užrašyti	<i>ought, bought, thought, nought, brought, fought, rough, tough, enough, cough, though, although, dough, through, thorough, borough, plough, bough</i>
Žodžiai su netariamomis raidėmis (t.y. raidės, kurių egzistavimo negalima nuspėti iš žodžio tarimo)	Kai kurios raidės, kurios yra nebetiriamos, prieš šimtus metų buvo tiriamos: pvz., žodyje <i>knight</i> garsas /k/ buvo prieš /n/, o gh buvo naudojamas išreikšti garsą, kurį dabar žymi <i>ch</i> škotiskame žodyje <i>loch</i> .	<i>doubt, island, lamb, solemn, thistle, knight</i>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Homofonai ir kiti žodžiai, kurie dažnai yra painiojami	<p>Pateiktose žodžių porose daiktavardžiai baigiasi –ce, o veiksmažodžiai – –se. <i>Advice</i> [patarimas] ir <i>advise</i> [patarti] yra naudinga užuomina, nes žodis <i>advise</i> (veiksmažodis) tariamas su garsu /z/, kuris negali būti rašomas kaip c.</p> <p><u>Daugiau pavyzdžių:</u></p> <p>aisle: tarpas tarp eilių (bažnyčioje, traukinyje, autobuse). isle: sala. aloud: garsiai. allowed: leidžiama. affect: paprastai veiksmažodis (pvz., <i>The weather may affect our plans</i> [Oras gali įtakoti mūsų planus.]). effect: paprastai daiktavardis (pvz., <i>It may have an effect on our plans</i> [Jis gali turėti įtakos mūsų planams.]). Jeigu tai yra veiksmažodis, jis reiškia „įgyvendinti“ (pvz., <i>He will effect changes in the running of the business</i> [Jis įgyvendins verslo valdymo pakeitimus]). altar: altorius. alter: pakeisti. ascent: kilimas (į viršų). assent: susitarti/susitarimas (veiksmažodis ir daiktavardis). bridal: nuotakos. bridle: vadelės, skirtos arkliui valdyti. cereal: dribsniai (pvz., pusryčių dribsniai). serial: serijinis. compliment: sakyti komplimentus (veiksmažodis) arba komplimentas (daiktavardis) complement: susijęs su žodžiu</p>	<p><i>advice/advise</i> <i>device/devise</i> <i>licence/license</i> <i>practice/practise</i> <i>prophecy/prophesy</i></p> <p>farther: toliau father: tėvas guessed: veiksmažodžio <i>guess</i> būtasis laikas – atspėjo guest: svečias heard: veiksmažodžio <i>hear</i> būtasis laikas – girdėjo herd: gyvulių banda led: veiksmažodžio <i>lead</i> būtasis laikas – vadovavo lead: to veiksmažodžio esamasis laikas – veda, arba metalas, kuris yra labai sunkus (<i>sunkus kaip švinas</i>) morning: rytas mourning: gedėjimas past: daiktavardis arba būdvardis, reiškiantis praėjusį laiką (pvz., <i>In the past</i> [<i>Praeityje</i>]) arba prielinksnių ar prieveiksmių, žymintį vietą (pvz., <i>he walked past me</i> [jis praėjo pro mane]) passed: veiksmažodžio <i>pass</i> būtasis laikas (pvz., <i>I passed him in the road</i> [aš pralenkiau jį kelyje]) precede: būti/eiti prieš/anksčiau proceed: tęsti</p>

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
	<i>complete</i> – papildyti (pvz., <i>her scarf complemented her outfit</i> [skarelė papildė jos aprangą]).	

Privalomieji reikalavimai	Taisyklės ir rekomendacijos (neprivalomos)	Pavyzdiniai žodžiai (neprivalomi)
Homofonai ir kiti žodžiai, kurie yra dažnai painiojami (tęsinys)	<p>descent: nusileidimas.</p> <p>dissent: nesutikti/nesutikimas (veiksmažodis ir daiktavardis).</p> <p>desert: kaip daiktavardis – dykuma (kirčiuojamas pirmas skienu); kaip veiksmažodis – palikti (kirčiuojamas antras skienu)</p> <p>dessert: (kirčiuojamas antras skienu) desertas.</p> <p>draft: daiktavardis – juodraštis; veiksmažodis – parengti juodraštį; taip pat pasiųsti ką (pvz., <i>to draft in extra help</i> [pasiųsti ką pagalbos])</p> <p>draught: skersvėjis.</p>	<p>principal: būdvardis – svarbiausias, pagrindinis (pvz., <i>principal ballerina</i> [pagrindinį vaidmenį atliekanti ballerina]) daiktavardis – svarbus žmogus (pvz., <i>principal of a college</i> [kolegijos direktorius])</p> <p>principle: principas</p> <p>profit: pelnas</p> <p>prophet: pranašas</p> <p>stationary: stacionarus</p> <p>stationery: raštinės reikmenys</p> <p>steal: vogti</p> <p>steel: plienas</p> <p>wary: atsargus</p> <p>weary: pavargęs</p> <p>who's: sutrumpinta <i>who is</i> arba <i>who has</i> forma</p> <p>whose: kieno (pvz., <i>Whose jacket is that?</i> [Kieno čia švarkelis?])</p>

Žodžių sąrašas 5 ir 6 klasėms

accommodate	criticise (critic + ise)	individual	relevant
accompany	curiosity	interfere	restaurant
according	definite	interrupt	rhyme
achieve	desperate	language	rhythm
aggressive	determined	leisure	sacrifice
amateur	develop	lightning	secretary
ancient	dictionary	marvellous	shoulder
apparent	disastrous	mischievous	signature
appreciate	embarrass	muscle	sincere(ly)
attached	environment	necessary	soldier
available	equip (–ped, –ment)	neighbour	stomach
average	especially	nuisance	sufficient
awkward	exaggerate	occupy	suggest
bargain	excellent	occur	symbol
bruise	existence	opportunity	system
category	explanation	parliament	temperature
cemetery	familiar	persuade	thorough
committee	foreign	physical	twelfth
communicate	forty	prejudice	variety
community	frequently	privilege	vegetable
competition	government	profession	vehicle
conscience*	guarantee	programme	yacht
conscious*	harass	pronunciation	
controversy	hindrance	queue	
convenience	identity	recognise	
correspond	immediate(ly)	recommend	

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokytojai turėtų toliau akcentuoti mokiniams ryšius tarp garsų ir raidžių net ir tais atvejais, kai tie ryšiai yra neįprasti. Tokiu būdu išmokus šakninius žodžius, galima teisingai rašyti ilgesnius žodžius, jeigu yra žinomos priešdėlių ir priesagų vartojimo taisyklės bei rekomendacijos. Daugelis žodžių iš pirmiau pateikto sąrašo gali būti naudojami priesagų vartojimo praktikai.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Žodžių istorijos žinojimas ir jų ryšių supratimas taip pat gali padėti rašant.

Pavyzdžiai:

- *Conscience* ir *conscious* yra susiję su *science*: *conscience* yra tiesiog *science* su pridėtu priešdėliu *con-*. Šie žodžiai kildinami iš lotyniško žodžio *scio*, reiškiančio „I know“ [Aš žinau].
- Žodis *desperate*, reiškiantis „beviltiškas“, anglų kalboje dažnai tariamas kaip *desp'rate*, bet *-sper-* dalis yra iš lotyniško žodžio *spero*, reiškiančio „I hope“ ([Aš tikiuosi], kuriame **e** buvo aiškiai tariama.
- *Familiar* yra susijęs su *family*, tad garsas /ə/ žodžio *familiar* pirmajame skiemenyje yra rašomas kaip **a**.

Tarptautinė fonetinė abėcėlė (neprivaloma)

Toliau esančioje lentelėje pavaizduotas kiekvienas Tarptautinės fonetinės abėcėlės (angl. IPA) simbolis ir pateikiami susijusios(-ių) grafemos(-ų) pavyzdžiai.⁶ Lentelė nėra išsami abėcėlinių kodų schema; ji yra skirta mokytojams kaip rekomendacijos, padėsiančioms suprasti IPA simbolius, naudojamus rašybos priede ([Anglų kalbos 1 priede](#)). Lentelėje nurodytas tarimas yra pagrįstas norminiu tarimu (angl. Received Pronunciation) ir gali žymiai skirtis kitose tarmėse.

Priebalsės		Balsės	
/b/	bad	/ɑ:/	father, arm
/d/	dog	/ɒ/	hot
/ð/	this	/æ/	cat
/dʒ/	gem, jug	/aɪ/	mind, fine, pie, high
/f/	if, puff, photo	/aʊ/	out, cow
/g/	gum	/ɛ/	hen, head
/h/	how	/eɪ/	say, came, bait
/j/	yes	/ɛə/	air
/k/	cat, check, key, school	/əʊ/	cold, boat, cone, blow
/l/	leg, hill	/ɪ/	hit
/m/	man	/ɪə/	beer
/n/	man	/i:/	she, bead, see, scheme, chief
/ŋ/	sing	/ɔ:/	launch, raw, born
/θ/	both	/ɔɪ/	coin, boy
/p/	pet	/ʊ/	book
/r/	red	/ʊə/	tour
/s/	sit, miss, cell	/u:/	room, you, blue, brute
/ʃ/	she, chef	/ʌ/	cup
/t/	tea	/ɜ:/	fern, turn, girl
/tʃ/	check	/ə/	farmer
/v/	vet		
/w/	wet, when		
/z/	zip, hens, buzz		
/ʒ/	pleasure		

⁶ Ši schema yra šiek tiek adaptuotas schemas, pateiktos Švietimo ministerijos svetainėje, siekiant padėti atlikti 1 klasės fonetikos žinių patikrinimą, variantas.

Anglų kalbos 2 priedas. Žodynas, gramatika ir skyryba

Mūsų pirmosios kalbos gramatikos mokomės natūraliai ir netiesiogiai tiek bendraudami su kitais pašnekovais, tiek skaitydami. Tačiau labai svarbu turėti tikslių gramatinių žinių, nes jos suteikia mums sąmoningą mūsų kalbos kontrolę ir pasirinkimą. Šias žinias geriausia kaupti sutelkiant dėmesį į gramatiką mokantis skaityti, rašyti ir kalbėti. Mokiniam susipažinus su gramatine sąvoka [pavyzdžiui, modaliniu veiksmažodžiu], jie turėtų būti skatinami taikyti ir nagrinėti šią sąvoką jų gimtosios kalbos ir rašymo gramatikoje bei pastebėti, kur ją naudoja kiti. Pirmiausia, jaunesnio amžiaus mokiniai vartoja sudėtingesnę kalbą kalbėdami nei rašydami, ir mokytojai turėtų tuo remtis, siekdami nuoseklaus perėjimo prie sudėtingo rašymo.

Toliau pateiktoje lentelėje dėmesys skiriamas standartinei anglų kalbai, ir ji turėtų būti skaitoma kartu su mokymo programomis, nes joje numatyti privalomieji reikalavimai. Lentelėje parodyta, kokios sąvokos turėtų būti pristatytos pirmiausia, nebūtinai kada jos turėtų būti galutinai įsisavintos. Dėl šios priežasties labai svarbu, kad prie ankstyvųjų metų ugdymo turinio būtų sugrįžtama vėlesniais metais, siekiant įtvirtinti žinias ir formuoti mokinių supratimą. Mokytojai taip pat turėtų išplėsti šiame dokumente nurodytą ugdymo turinį, jeigu jie manys tai esant tinkama.

Gramatinės sąvokos, kurias mokiniai turėtų išmokyti, pavadintos „mokiniam skirta terminologija“. Jie turėtų mokytis atpažinti ir naudoti terminologiją per diskusijas ir praktiką. Visos sąvokos **paryškintu šriftu** turėtų būti suprantamos pagal [glosarijuje](#) pateiktas reikšmes.

Žodynas, gramatika ir skyryba – 1–6 klasės

1 klasė: detalus ugdymo turinys (privalomasis reikalavimas)	
Žodis	<p>Taisyklingų daugiskaitos daiktavardžių priesagos –s arba –es [pavyzdžiui, <i>dog, dogs; wish, wishes</i>], įskaitant šių priesagų įtaką daiktavardžio reikšmei</p> <p>Priesagos, kurios gali būti pridėtos prie veiksmažodžių, kai nereikia keisti šakninių žodžių rašybos (pvz., <i>helping, helped, helper</i>)</p> <p>Kaip priešdėlis un– pakeičia veiksmažodžių ir būdvardžių reikšmę [neigimas, pavyzdžiui, <i>unkind</i> [nešvelnus, žiaurus] arba <i>undoing</i> [atirti, sunaikinti]: <i>untie the boat</i> [atirti valtį]]</p>
Sakinys	<p>Kaip žodžiai gali būti jungiami į sakinius</p> <p>Žodžių ir sakinių dėmenų jungimas naudojant <i>and</i></p>
Tekstas	Sakinių sekų formavimas, siekiant kurti trumpus pasakojimus
Skyryba	<p>Žodžių atskyrimas tarpais</p> <p>Įvadas į didžiąsias raides, taškus, klaustukus ir šauktukus, siekiant atskirti sakinius</p> <p>Didžiosiomis raidėmis rašomi vardai, pavadinimai ir asmeninis įvardis I</p>
Mokiniam skirta terminologija	<p>raidė, didžioji raidė</p> <p>žodis, vienaskaita, daugiskaita</p> <p>sakinys</p> <p>skyryba, taškas, klaustukas, šauktukas</p>

2 klasė: detalus ugdymo turinys (privalomasis reikalavimas)	
Žodis	<p>Daiktavardžių sudarymas naudojant priesagas: –ness, –er ir juos sujungiant [pavyzdžiui, <i>whiteboard, superman</i>]</p> <p>Būdvardžių sudarymas naudojant priesagas: –ful, –less</p> <p>(Detalesnis priesagų sąrašas pateikiamas Anglų kalbos 1 priedo 2 klasės rašybos skylyje 59 psl.)</p> <p>Priesagų –er, –est naudojimas būdvardžiuose ir –ly naudojimas standartinėje anglų kalboje paverčiant būdvardžius prieveiksmiais</p>

2 klasė: detalus ugdymo turinys (privalomasis reikalavimas)

Sakinys	<p>Prijungimas (naudojant <i>when, if, that, because</i>) ir sujungimas (naudojant <i>or, and, but</i>)</p> <p>Išplėstinės daiktavardinės frazės apibūdinimui ir patikslinimui [pavyzdžiui, <i>the blue butterfly</i> [mėlynas drugelis], <i>plain flour</i> [paprasti miltai], <i>the man in the moon</i> [žmogus mėnulyje]]</p> <p>Kaip gramatiniai modeliai sakinyje parodo jo kaip teigiamojo, klausiamojo, šaukiamojo ar liepiamojo sakinio funkciją</p>
Tekstas	<p>Teisingas esamojo laiko ir būtojo laiko pasirinkimas ir nuoseklus naudojimas visame rašinyje</p> <p>Esamojo ir būtojo laiko veiksmažodžių eigos (angl. progressive) formos naudojimas, siekiant pažymėti atliekamus veiksmus [pavyzdžiui, <i>she is drumming</i> [ji muša būgną šiuo momentu], <i>he was shouting</i> [jis tuo momentu šaukė]]</p>
Skyryba	<p>Didžiųjų raidžių, taškų, klaustukų ir šauktukų naudojimas sakiniams atskirti</p> <p>Kableliai sąrašo punktams atskirti</p> <p>Apostrofai, skirti pažymėti, kur trūksta raidžių, ir išreikšti vienaskaitos daiktavardžių priklausomybę [pavyzdžiui, <i>mergaitės vardas</i>]</p>
Mokiniams skirta terminologija	<p>daiktavardis, daiktavardinė frazė</p> <p>teiginys, klausimas, sušukimas, liepimas</p> <p>sudurtinis žodis, priesaga</p> <p>būdvardis, prieveiksmis, veiksmažodis</p> <p>(esamasis, būtasis) laikas</p> <p>apostrofas, kablelis</p>

3 klasė: detalus ugdymo turinys (privalomasis reikalavimas)

Žodis	<p>Daiktavardžių sudarymas naudojant įvairius priešdėlius [pavyzdžiui, <i>super-</i>, <i>anti-</i>, <i>auto-</i>]</p> <p>Formų <i>a</i> arba <i>an</i> naudojimas pagal tai, ar kitas žodis prasideda priebalse, ar balse [pavyzdžiui, <i>a rock</i>, <i>an open box</i>]</p> <p>Giminiški žodžiai, pagrįsti dažnai vartojamais žodžiais, parodant, kaip žodžiai yra susiję savo forma ir reikšme [pavyzdžiui, <i>solve</i>, <i>solution</i>, <i>solver</i>, <i>dissolve</i>, <i>insoluble</i>]</p>
--------------	--

3 klasė: detalus ugdymo turinys (privalomasis reikalavimas)

Sakinys	Laiko, vietos ir priežasties nusakymas naudojant jungtukus [pavyzdžiui, <i>when, before, after, while, so, because</i>], prieveiksmius [pavyzdžiui, <i>then, next, soon, therefore</i>] arba prielinksnius [pavyzdžiui, <i>before, after, during, in, because of</i>]
Tekstas	Įvadas į pastraipas kaip būdas sugrupuoti susijusią medžiagą Antraštės ir poantraštės, skirtos padėti pristatymui Veiksmažodžių esamojo atliktinio laiko (angl. present perfect) formos naudojimas vietoj paprasto būtojo laiko [pavyzdžiui, palyginant <i>He has gone out to play</i> [Jis ką tik išėjo žaisti] su <i>He went out to play</i> [Jis išėjo žaisti]]
Skryba	Įvadas į kabutes, išskiriant tiesioginę kalbą
Mokiniams skirta terminologija	prielinksnis, jungtukas giminiški žodžiai, priešdėlis sakinio dėmuo, šalutinis sakinys tiesioginė kalba priebalsis, priebalsė, balsis, balsė kabutės (arba „kalbos skyrybos ženklai“)

4 klasė: detalus ugdymo turinys (privalomasis reikalavimas)

Žodis	Gramatinis skirtumas tarp daugiskaitos ir savybinio linksnio –s Standartinės anglų kalbos formos veiksmažodžių kaitymui vietoj vietinės sakytinės kalbos formų [pavyzdžiui, <i>we were</i> vietoj <i>we was</i> arba <i>I did</i> vietoj <i>I done</i>]
Sakinys	Daiktavardžių frazės, išplėtos pridėdant pakeičiančius būdvardžius, daiktavardines ir prielinksnines frazes (pvz., <i>the teacher</i> [mokytojas] išplėstas iki: <i>the strict maths teacher with curly hair</i> [griežtas matematikos mokytojas su garbanotais plaukais]) Sakinio pradžioje vartojamos aplinkybės [pavyzdžiui, <i>Later that day, I heard the bad news.</i> [Vėliau tą dieną aš sužinojau blogas naujienas.]]
Tekstas	Pastraipų naudojimas, siekiant surikiuoti mintis apie konkrečią temą Tinkamas įvardžio arba daiktavardžio pasirinkimas sakinių viduje arba per keletą sakinių , siekiant padėti suvokti tekstą ir išvengti pasikartojimo

4 klasė: detalus ugdymo turinys (privalomasis reikalavimas)

Skryba	<p>Kabučių ir kitų skrybos ženklų naudojimas, skirtas žymėti tiesioginę kalbą [pavyzdžiui, kablelis po netiesioginės kalbos sakinio; sakinio pabaigos skyryba kabutėmis: <i>The conductor shouted, “Sit down!”</i>]</p> <p>Apostrofai, skirti daugiskaitos daiktavardžių priklausomybei išreikšti [pavyzdžiui, <i>the girl’s name, the girls’ names</i>]</p> <p>Kablelių po sakinio priekyje vartojamų aplinkybių naudojimas</p>
Mokiniam skirta terminologija	<p>determinantas</p> <p>įvardis, savybinis įvardis</p> <p>aplinkybė</p>

5 klasė: detalus ugdymo turinys (privalomasis reikalavimas)

Žodis	<p>Daiktavardžių arba būdvardžių pakeitimas į veiksmazodžius naudojant priesagas [pavyzdžiui, <i>–ate; –ise; –ify</i>]</p> <p>Veiksmazodžių priešdėliai [pavyzdžiui, <i>dis–, de–, mis–, over–</i> ir <i>re–</i>]</p>
Sakinys	<p>Pažymimieji sakiniai, prasidedantys <i>who</i> [kas], <i>which</i> [kuris], <i>where</i> [kur], <i>when</i> [kai], <i>whose</i> [kieno], <i>that</i> [kad] arba praleistu santykinio įvardžiu</p> <p>Tikimybės laipsnio nurodymas naudojant prieveiksmius [pavyzdžiui, <i>perhaps, surely</i>] arba modalinius veiksmazodžius [pavyzdžiui, <i>might</i> [galėtų], <i>should</i> [turėtų], <i>will</i> [reiškia būsimąjį laiką], <i>must</i> [privalo]]</p>
Tekstas	<p>Priemonės, skirtos nuoseklumui pastraipoje užtikrinti [pavyzdžiui, <i>then</i> [tada], <i>after that</i> [po to], <i>this</i> [šis], <i>firstly</i> [pirma]]</p> <p>Minčių, išreikštų pastraipose, susiejimas naudojant laiko [pavyzdžiui, <i>later</i> [vėliau]], vietos [pavyzdžiui, <i>nearby</i> [greta]] ir skaičiaus [pavyzdžiui, <i>secondly</i> [antra]] aplinkybes arba pasirinktą laiką [pavyzdžiui, <i>he had seen her before</i> [jis buvo ją matęs anksčiau]]</p>
Skryba	<p>Skliaustai, brūkšneliai arba kableliai įterpiniams išskirti</p> <p>Kablelių naudojimas, siekiant paaiškinti reikšmę arba išvengti dviprasmiškumo</p>
Mokiniam skirta terminologija	<p>modalinis veiksmazodis, santykinis įvardis</p> <p>pažymimasis sakiny</p> <p>įterpinys, skliausteliai, brūkšnelis</p> <p>nuoseklumas, dviprasmiškumas</p>

6 klasė: detalus ugdymo turinys (privalomasis reikalavimas)	
Žodis	<p>Skirtumas tarp netiesioginei kalbai būdingo žodyno ir oficialiai kalbai ir rašymui tinkamo žodyno [pavyzdžiui, <i>find out – discover; ask for – request; go in – enter</i>]</p> <p>Kaip žodžiai yra susiję reikšmės atžvilgiu kaip sinonimai ir antonimai [pavyzdžiui, <i>big, large, little</i>].</p>
Sakinys	<p>Neveikiamosios rūšies (pasyvo) naudojimas, turintis poveikį informacijos pateikimui sakinyje [pavyzdžiui, <i>I broke the window in the greenhouse</i> [Aš išdaužiau šiltnamio langą] palyginti su <i>The window in the greenhouse was broken (by me)</i> [Šiltnamio langas buvo (mano) išdaužtas]].</p> <p>Skirtumas tarp netiesioginei kalbai būdingų struktūrų ir oficialiai kalbai ir rašymui tinkamų struktūrų [pavyzdžiui, klausiamojo sakinio priduriamosios dalies naudojimas: <i>He's your friend, isn't he?</i> [Jis yra jūsų draugas, ar ne?] arba tariamąsios nuosakos formų naudojimas, pvz., <i>If I were</i> [Jeigu būčiau] arba <i>Were they to come</i> [Jeigu jie būtų atvykę] labai oficialiame rašte ir kalboje]</p>
Tekstas	<p>Minčių, išreikštų keliose pastraipose, susiejimas naudojant platesnio pobūdžio tarpfrazines ryšio priemones: žodžio arba frazės pakartojimą, gramatinius sujungimus [pavyzdžiui, aplinkybių, pvz., <i>on the other hand</i> [kita vertus], <i>in contrast</i> [priešingai kam] arba <i>as a consequence</i> [dėl to], naudojimas], ir elipsę</p> <p>Teksto išdėstymo priemonės [pavyzdžiui, antraštės, poantraštės, stulpeliai, punktai arba lentelės, skirti teksto struktūrai]</p>
Skryba	<p>Kabliataškio, dvitaškio ir brūkšnelio naudojimas, siekiant pažymėti ribą tarp savarankiškų sakinių [pavyzdžiui, <i>It's raining; I'm fed up</i>]</p> <p>Dvitaškio naudojimas prieš sąrašo pateikimą ir kabliataškių naudojimas sąrašuose</p> <p>Punktų skryba, skirta informacijai išvardyti</p> <p>Kaip galima naudoti brūkšnelius, siekiant išvengti neaiškumo [pavyzdžiui, <i>man eating shark</i> [žmogus, valgantis ryklį] palyginti su <i>man-eating shark</i> [žmonės ryjantis ryklis], arba <i>recover</i> [atsigauti] palyginti su <i>re-cover</i> [iš naujo apdengti]</p>
Mokiniams skirta terminologija	<p>subjektas, objektas</p> <p>veikiamoji forma, neveikiamoji forma</p> <p>sinonimas, antonimas</p> <p>elipsė, brūkšnelis, dvitaškis, kabliataškis, punktai</p>

Anglų kalbos mokymo programų glosarijus (neprivalomas)

Šiame glosarijuje pateiktos visos techninės gramatinės sąvokos, naudojamos anglų kalbos mokymo programose, bei kitos naudingos sąvokos. Tai yra pagalbinė priemonė mokytojams, o ne žinios, kurias turėtų įsisavinti mokiniai. Išskyrus keletą sąvokų, kurios yra naudojamos tik mokyklose (pavyzdžiui, *šakninis žodis*), toliau pateikiamos sąvokos naudojamos su šiame dokumente nurodytomis reikšmėmis, kurios yra apibrėžtos naujausiose anglų gramatikos knygose. Pripažįstama, kad yra skirtingų gramatikos teorijos mokyklų, tačiau šiame dokumente apibrėžtos sąvokos paaiškina sąvokas, naudojamas mokymo programose. Išsamesnės informacijos mokytojai turėtų ieškoti įvairiose turimose knygose.

Sąvokos apibrėžimuose

Kaip ir bet kurioje kitoje griežtos struktūros žinių srityje, gramatika, žodynas ir rašyba apima techninių sąvokų, padedančių apibrėžti viena kitą, tinklą. Taigi, vienos sąvokos apibrėžimas yra pagrįstas kitomis sąvokomis, kurios yra lygiai taip pat techninės. Sąvokos, apibrėžtos kitoje glosarijaus vietoje, yra tampriai susijusios. Kai kurių sąvokų techninis apibrėžimas gali šiek tiek skirtis nuo tos reikšmės, kurią kai kurie mokytojai mokėsi mokykloje arba naudojo anksčiau dirbdami su mokiniais; tokiais atvejais turėtų būti aptariama ir labiau pažįstama reikšmė.

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
Veikiamoji rūšis (aktyvas)	Veikiamosios rūšies veiksmažodis turi įprastą veiksnių ir papildinio modelį (lyginant su neveikiamąja rūšimi (pasivū)).	Veikiamoji rūšis: <i>The school arranged a visit.</i> [Mokykla suorganizavo vizitą]. Neveikiamoji rūšis: <i>A visit was arranged by the school.</i> [Vizitas buvo suorganizuotas mokyklos.]
Būdvardis	Patikimiausias būdvardžių nustatymo būdas yra jų naudojimas: <ul style="list-style-type: none"> prieš daiktavardį, kad daiktavardžio reikšmė būtų konkretnė (t.y. apibūdinti daiktavardį), arba po veiksmažodžio <i>be</i>, kaip jo papildinys. Būdvardžiai negali būti apibūdinami kitų būdvardžių. Tuo jie skiriasi nuo daiktavardžių .	<i>The pupils did some really <u>good</u> work.</i> [Mokiniai atliko tikrai <u>gerą</u> darbą.] [būdvardis vartojamas prieš daiktavardį, siekiant jį apibūdinti] <i>Their work was <u>good</u>.</i> [Jų darbas buvo <u>geras</u> .] [būdvardis vartojamas po veiksmažodžio <i>be</i> kaip jo papildinys] Ne būdvardžiai: <i>The lamp <u>glowed</u>.</i> [Lempa <u>žibėjo</u> .] [veiksmažodis]

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	Būdvardžiai kartais vadinami „apibūdinančiais žodžiais“, nes jie nusako tam tikrą vieną ypatybę, pvz., dydį arba spalvą. Tai dažnai yra tiesa, bet tai nepadedą atskirti būdvardžių nuo kitų kalbos dalių, nes tą pačią funkciją gali atlikti <u>veiksmažodžiai</u> , <u>daiktavardžiai</u> ir <u>prieveiksmiai</u> .	<i>It was such a bright <u>red</u>!</i> [Tai buvo tokia ryški <u>raudona spalva</u> !] [daiktavardis] <i>He spoke <u>loudly</u>.</i> [Jis kalbėjo <u>garsiai</u> .] [prieveiksmis] <i>It was a French <u>grammar</u> book.</i> [Tai buvo prancūzų kalbos <u>gramatikos</u> knyga.] [daiktavardis]
Prieveiksmis	Patikimiausias būdas nustatyti prieveiksmius – atsižvelgti į jų naudojimo būdus: jie gali <u>apibūdinti veiksmažodį</u> , <u>būdvardį</u> , kitą prieveiksmį arba net visą sakinį (kaip sudėtinio sakinio dalį). Prieveiksmiai kartais apibūdina būdą arba laiką. Tai dažnai yra tiesa, tačiau nepadedą atskirti prieveiksmių nuo kitų kalbos dalių, kurios gali būti naudojamos kaip <u>aplinkybės</u> , pvz., <u>prielinksninės frazės</u> , <u>daiktavardinės frazės</u> ir <u>šalutiniai dėmenys</u> .	<i>Usha <u>soon</u> started snoring <u>loudly</u>.</i> [Uša <u>greitai</u> pradėjo <u>garsiai</u> knarkti.] [prieveiksmiai apibūdina veiksmažodžius <i>started</i> [pradėjo] ir <i>snoring</i> [knarkti]] <i>That match was <u>really</u> exciting!</i> [Tos varžybos buvo <u>tikrai</u> puikios!] [prieveiksmis, apibūdinantis būdvardį <i>exciting</i> [puikus]] <i>We don't get to play games <u>very</u> often.</i> [Mes neturime progos žaisti žaidimus <u>labai</u> dažnai.] [prieveiksmis, apibūdinantis kitą prieveiksmį <i>often</i> [dažnai]] <i><u>Fortunately</u>, it didn't rain.</i> [Laimei, nelijo.] [prieveiksmis, apibūdinantis visą sakinį „it didn't rain“ [nelijo], pateikiant komentarą] Ne prieveiksmiai: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Usha went <u>up the stairs</u>.</i> [Uša užlipo <u>laiptais į viršų</u>.] [prielinksninė frazė, vartojama kaip aplinkybė] ▪ <i>She finished her work <u>this evening</u>.</i> [Ji baigė savo darbą <u>šį vakarą</u>.] [daiktavardžio frazė, vartojama kaip prieveiksmis] ▪ <i>She finished <u>when the teacher got cross</u>.</i> [Ji baigė, <u>kai mokytojas supyko</u>.] [šalutinis dėmuo, vartojamas kaip aplinkybė]
Aplinkybė	Aplinkybė – tai žodis arba frazė, naudojama kaip prieveiksmis	<i>The bus leaves <u>in five minutes</u>.</i> [Autobusas išvažiuoja <u>po penkių</u>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	veiksmažodžiui arba sakinio dėmeniui apibūdinti. Žinoma, <u>prieveiksmiai</u> gali būti naudojami kaip aplinkybės, tačiau tokiu būdu gali būtų vartojama ir daug kitų rūšių žodžių bei frazių, įskaitant <u>prielinksnes frazes</u> ir <u>šalutinius dėmenis</u> .	<u>minučių</u> . [prielinksninė frazė vartojama kaip aplinkybė: apibūdina <i>leaves</i> [išvažiuoja] <i>She promised to see him <u>last night</u>.</i> [Ji pažadėjo susitikti su juo <u>vakar</u>]. [daiktavardžio frazė, apibūdinanti <i>promised</i> arba <i>see</i> , priklausomai nuo numatytos reikšmės] <i>She worked until she had finished.</i> [Ji dirbo, kol pabaigė.] [šalutinis dėmuo kaip aplinkybė]
Antonimas	Du žodžiai yra antonimai, jeigu jie turi priešingas reikšmes.	<i>hot – cold</i> [karštas – šaltas] <i>light – dark</i> [šviesus – tamsus] <i>light – heavy</i> [lengvas – sunkus]
Apostrofas	Apostrofai gali būti naudojami dviem visiškai skirtingais būdais: <ul style="list-style-type: none"> ▪ trūkstamų raidžių vietai parodyti (pvz., <i>I'm</i> vietoj <i>I am</i>) ▪ <u>savybiniam linksniui</u> žymėti (pvz., <i>Hannah's mother</i>). 	<i><u>I'm</u> going out and I <u>won't</u> be long.</i> [parodo trūkstamas raides] <i><u>Hannah's</u> mother went to town in <u>Justin's</u> car.</i> [pažymi savybinį linksnį]
Artikelis	Artikeliai <i>the</i> (žymimasis) ir <i>a</i> arba <i>an</i> (nežymimasis) yra dažniausiai pasitaikančios <u>determinanto</u> rūšys.	<i><u>The</u> dog found <u>a</u> bone in <u>an</u> old box.</i>
Pagalbinis veiksmažodis	Pagalbiniai <u>veiksmažodžiai</u> yra: <i>be</i> , <i>have</i> , <i>do</i> ir <u>modaliniai veiksmažodžiai</u> . Jie gali būti naudojami klausimams ir neigiamiems teiginiams sudaryti. Be to: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>be</i> vartojamas eigos veiksmo laiko (angl. <u>progressive</u>) ir neveikiamosios rūšies formose ▪ <i>have</i> vartojamas sudarant atliktinio (angl. <u>perfect</u>) laiko formą ▪ <i>do</i> vartojamas sudarant klausimus ir neigiamus teiginius, jeigu nėra jokio kito pagalbinio veiksmažodžio 	<i>They <u>are</u> winning the match.</i> [Jie <u>laimi</u> varžybas.] [veiksmažodis <i>be</i> vartojamas tęstinio laiko forma] <i><u>Have</u> you finished your picture?</i> [Ar jau užbaigėi paveikslą?] [<i>have</i> vartojamas klausimui sudaryti ir kaip atliktinio laiko forma] <i>No, I <u>don't</u> know him.</i> [Ne, aš jo <u>nepažįstu</u> .] [<i>do</i> naudojamas neigiamam teiginiui; nėra jokio kito pagalbinio veiksmažodžio] <i><u>Will</u> you come with me or not?</i> [Ar <u>eisi</u> su manimi?] [modalinis veiksmažodis <i>will</i> naudojamas sudarant klausimą apie kito asmens ketinimą]

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
Sakinio dėmuo	<p>Sakinio dėmuo – specialios rūšies <u>frazė</u>, kurios <u>pagrindinis žodis</u> yra <u>veiksmažodis</u>. Sakinio dėmenys kartais gali būti užbaigti sakiniai. Sakinio dėmenys gali būti <u>pagrindiniai</u> arba <u>šalutiniai</u>.</p> <p>Tradiciškai sakinio dėmuo privalėjo turėti <u>asmenuojamąją veiksmažodžio formą</u>, bet daugelis šiuolaikinių gramatikų pripažįsta ir tuos sakinio dėmenis, kuriuose yra neasmenuojamoji veiksmažodžio forma.</p>	<p><i>It was raining.</i> [Lijo.] [vieno dėmens sakiny]s]</p> <p><i>It was raining but we were indoors.</i> [Lijo, bet mes buvome namuose]. [du baigtiniai dėmenys]</p> <p><i>If you are coming to the party, please let us know.</i> [Praneškite, jeigu atvyksite į vakarėlį.] [šalutinis dėmuo su asmenuojamąja veiksmažodžio forma kartu su pagrindiniu dėmeniu su asmenuojamąja veiksmažodžio forma]</p> <p><i>Usha went upstairs to play on her computer.</i> [Uša užlipo į viršų žaisti kompiuteriu.] [sakinio dėmuo su neasmenuojamąja veiksmažodžio forma]</p>
Rišlumas	<p>Tekstas yra rišlus, jeigu yra aišku, kaip tarpusavyje dera jo dalių reikšmės. Jas suderinti gali padėti <u>tarpfrazinės sujungimo priemonės</u>.</p> <p>Pavyzdyje yra pakartotinės nuorodos į tą patį dalyką (kurį parodo skirtingo stiliaus deriniai) ir yra aiškus loginiai, pvz. laiko ir priežasties, ryšiai tarp skirtingų jo dalių.</p>	<p>A visit has been arranged for Year 6, to the <u>Mountain Peaks Field Study Centre</u>, leaving school at 9.30am. This is an overnight visit. <u>The centre</u> has beautiful grounds and <i>a nature trail</i>. During the afternoon, the children will follow <i>the trail</i>. 6 klasei buvo suorganizuota išvyka į <u>Mountain Peaks lauko tyrimų centrą</u>, į kurį jie turėjo išvykti iš mokyklos 9:30 val. Tai buvo išvyka su nakvyne. <u>Centras</u> turi gražią aplinką ir pažintinį gamtos taką. Po pietų vaikai leisis į žygį pažintiniu gamtos taku.]</p>
Tarpfrazinės sujungimo priemonės	<p>Tarpfrazinės sujungimo priemonės – tai žodžiai, naudojami parodyti, kaip skirtingos teksto dalys dera tarpusavyje. Kitaip tariant, jos užtikrina <u>rišlumą</u>.</p> <p>Keletas tarpfrazinių sujungimo priemonių pavyzdžių:</p> <ul style="list-style-type: none"> <u>determinantai</u> ir <u>įvardžiai</u>, kurie gali reikšti ankstesnius žodžius 	<p><i>Julia's dad bought her a football. The football was expensive!</i> [Džulijos tėtis nupirko futbolo kamuolį. Tas futbolo kamuolys buvo brangus!] [determinantas; reiškia konkretų futbolo kamuolį]</p> <p><i>Joe was given a bike for Christmas. He liked it very much.</i> [Kalėdoms Džo padovanojo dviratį.]</p>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	<ul style="list-style-type: none"> <u>jungtukai</u> ir <u>prieveiksmiai</u>, kurie gali užtikrinti, kad ryšiai tarp žodžių būtų aiškūs tikėtinų žodžių <u>elipsė</u>. 	<p><u>Jis jam</u> labai patiko.] [įvardžiai reiškia Džo ir dviratį]</p> <p><i>We'll be going shopping <u>before</u> we go to the park.</i> [<u>Prieš</u> eidami į parką, eisime apsipirkti.]</p> <p>[<u>jungtukas</u>; aiškesnis laiko santykis]</p> <p><i>I'm afraid we're going to have to wait for the next train. <u>Meanwhile</u>, we could have a cup of tea.</i></p> <p>[Manau, kad turėsime laukti kito traukinio. <u>Tuo tarpu</u>, galėtume išgerti arbatos.] [<u>prieveiksmis</u>; apibrėžia laukimo laiką]</p> <p><i>Where are you going? [<u> </u>] To school!</i> [Kur eini? [...]] mokyklą!]</p> <p>[tikėtinų žodžių <i>I'm going</i> [<u>Einu</u>] elipsė; susieja atsakymą su klausimu]</p>
Papildinys	<p>Veiksmažodžio subjekto papildinys suteikia daugiau informacijos apie <u>subjektą</u>, o veiksmažodžio objekto papildinys atlieka tą patį su jo <u>objektu</u>.</p> <p>Kitaip nei veiksmažodžio objektas, jo papildinys gali būti būdvardis. veiksmažodis <i>be</i> paprastai turi papildinį.</p>	<p><i>She is <u>our</u> teacher.</i> [Ji yra mūsų mokytoja.] [suteikia daugiau informacijos apie subjektą, <i>she</i> [ji]]</p> <p><i>They seem very competent.</i> [Jie atrodo labai kompetentingi.] [suteikia daugiau informacijos apie subjektą, <i>they</i> [jie]]</p> <p><i>Learning makes me <u>happy</u>.</i> [Mokymasis padeda man jaustis <u>laimingu</u>.] [suteikia daugiau informacijos apie objektą, <i>me</i> [man]]</p>
Sudurtinis žodis, sudurtinių žodžių daryba	<p>Sudurtinį žodį sudaro ne mažiau kaip du <u>šakniniai žodžiai</u> jo <u>morfologijoje</u>; pvz., <i>whiteboard</i>, <i>superman</i>. Sudurtinių žodžių daryba yra labai svarbi anglų kalboje.</p>	<p><i>blackbird, blow-dry, bookshop, ice-cream, English teacher, inkjet, one-eyed, bone-dry, baby-sit, daydream, outgrow</i></p>
Jungtukas	<p>Jungtukas susieja du žodžius arba frazes.</p> <p>Yra dvi pagrindinės jungtukų rūšys:</p> <ul style="list-style-type: none"> <u>sujungiamieji</u> jungtukai (pvz., <i>and</i> [<i>ir</i>]) susieja du žodžius arba frazes kaip lygiavertę porą 	<p><i>James bought a bat <u>and</u> ball.</i> [Džeimsas nusipirko beisbolo lazda ir kamuolį]. [sujungia žodžius <i>bat</i> ir <i>ball</i> kaip lygiavertę porą]</p> <p><i>Kylie is young <u>but</u> she can kick the ball hard.</i> [Kailė yra jauna, <u>tačiau</u></p>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	<ul style="list-style-type: none"> Prijungiamieji jungtukai (pvz., <i>when</i> [kai]) prijungia <u>šalutinį dėmenį</u>. 	<p>gali stipriai spirti kamuolį.] [susieja du sakinio dėmenis kaip lygiavertę porą]</p> <p><i>Everyone watches <u>when</u> Kyle does back-flips.</i> [Visi žiūri, kai Kailė atlieka salto.] [prijungia šalutinį dėmenį]</p> <p><i>Joe can't practise kicking <u>because</u> he's injured.</i> [Džo negali treniruotis mušti į vartus, <u>nes</u> yra sužeistas.] [prijungia šalutinį dėmenį]</p>
Priebalsis	<p>Garsas, kuris tariamas, kai kalbėtojas sustabdo ar neleidžia oro srovei patekti į balso aparatą, paprastai tai darydamas su lūpomis, liežuviu arba dantimis.</p> <p>Dauguma abėcėlės raidžių reiškia priebalsius. Tik raidės <i>a, e, i, o, u</i> ir <i>y</i> reiškia <u>balsius</u>.</p>	<p>/p/ [oro srovė sustabdoma lūpimis, tada paleidžiama]</p> <p>/t/ [oro srovė sustabdoma liežuviu, liečiant burnos viršutinę dalį, tada paleidžiama]</p> <p>/f/ [oro srovė sustabdoma apatine lūpa, liečiant viršutinius dantis]</p> <p>/s/ [oro srovės nepraleidžia liežuvio galiukas, liečiant dantenu liniją]</p>
Tęstinis	Žr. <u>eigos veikslas</u>	
Sujungti, sujungimas	<p>Žodžiai arba frazės yra sujungiami, jeigu jie susiejami kaip lygiavertė pora sujungiamuoju <u>jungtuku</u> (t.y. <i>and, but, or</i>).</p> <p>Dešinėje pusėje pateiktuose pavyzdžiuose sujungti elementai paryškinti, o jungtukas pabrauktas.</p> <p>Sujungimo ir <u>prijungimo</u> skirtumas yra tas, kad prijungimo atveju du susieti elementai nėra lygiaverčiai.</p>	<p><i>Susan and Amra met in a café.</i> [Suzana ir Amra susitiko kavinėje.] [susieja žodžius <i>Susan</i> ir <i>Amra</i> kaip lygiavertę porą]</p> <p><i>They talked and drank tea for an hour.</i> [Jie kalbėjosi ir gėrė arbatą kokią valandą.] [susieja du sakinio dėmesnis kaip lygiavertę porą]</p> <p><i>Susan got a bus but Amra walked.</i> [Suzana važiavo autobusu, bet Amra ėjo pėsčiomis.] [susieja du sakinio dėmenis kaip lygiavertę porą]</p> <p>Ne sujungimas: <i>They ate before they met.</i> [Prieš susitikdami, jie pavalgė.] [<i>before</i> prijungia šalutinį dėmenį]</p>
Determinantas	Determinantas nurodo, ar daiktavardis yra žinomas ar nežinomas, ir jis eina prieš	<u>the</u> home team [aikštelės šeimininkai] [artikelis parodo, kad komanda yra žinoma]

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	<p>pažymimuosius žodžius (pvz., būdvardžius arba kitus daiktavardžius).</p> <p>Keletas determinantų pavyzdžių:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>artikeliai</u> (<i>the, a or an</i>) ▪ parodomieji įvardžiai (pvz., <i>this</i> [šis, tas], <i>those</i> [šie, tie]) ▪ <u>savybiniai įvardžiai</u> (pvz., <i>my</i> [mano], <i>your</i> [tavo, jūsų]) ▪ kiekiniai žodžiai (pvz., <i>some</i> [keletas, kai kurie, šiek tiek], <i>every</i> [kiekvienas]). 	<p><u>a</u> good team [gera komanda] [artikelis parodo, kad komanda yra nežinoma]</p> <p><u>that</u> pupil [<u>tas</u> mokinys] [parodomasis įvardis, žinomas]</p> <p><u>Julia's</u> parents [<u>Julijos</u> tėvai] savybinis įvardis, žinomi]</p> <p><u>some</u> big boys [<u>keletas</u> didelių berniukų] [kiekinis žodis, nežinomas]</p> <p>Palyginimui: <i>home</i> <u>the</u> team, <i>big</i> <u>some</u> boys [abu neteisingi, nes determinantas turėtų eiti prieš kitus pažymimuosius žodžius]</p>
Digrafas	<p><u>Grafemos</u> rūšis, kai dvi raidės reiškia vieną <u>fonemą</u>.</p> <p>Kartais dvi raidės nėra viena šalia kitos; tai vadinama suskaidytu digrafu.</p>	<p>Digrafas <u>ea</u> ždyje <u>each</u> tariamas kaip /i:/.</p> <p>Digrafas <u>sh</u> žodyje <u>shed</u> tariamas kaip /ʃ/.</p> <p>Suskaidytas digrafas <u>l-e</u> žodyje <u>line</u> tariamas kaip /aɪ/.</p>
Elipsė	Elipsė – tai tikėtino ir nuspėjamo žodžio arba frazės praleidimas.	<p><i>Frankie waved to Ivana and <u>she</u> watched her drive away</i> [Frankė pamojavo Ivanai ir <u>ji</u>žiūrėjo, kaip ji nuvažiuoja].</p> <p><i>She did it because she wanted to <u>do it</u>.</i> [Ji tai padarė, nes norėjo <u>tai padaryti</u>.]</p>
Etimologija	Žodžio etimologija yra jo istorija: jo kilmė ankstyvosiose anglų kalbos ar kitų kalbų formose, ir kaip keitėsi jo forma ir reikšmė. Daugelis anglų kalbos žodžių yra kilę iš graikų, lotynų ar prancūzų kalbų.	<p>Žodis <i>school</i> pasiskolintas iš graikų žodžio <i>σχολή</i> (<i>skholé</i>), reiškiančio „laisvalaikis“.</p> <p>Žodis <i>verb</i> yra kilęs iš lotyniško žodžio <i>verbum</i>, reiškiančio „žodis“.</p> <p>Žodis <i>mutton</i> yra kilęs iš prancūzų kalbos žodžio <i>mouton</i>, reiškiančio „avis“.</p>
Asmenuojamas veiksmazodis	Paprastai kiekviename sakinyje yra bent vienas veiksmazodis, kuris yra būtojo arba esamojo laiko. Tokie veiksmazodžiai vadinami asmenuojamaisiais. Liepiamosios	<p><i>Lizzie <u>does</u> the dishes every day.</i> [Lizė <u>plauna</u> indus kiekvieną dieną.] [<u>esamasis laikas</u>]</p>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	<p>nuosakos veiksmazodis liepime taip pat yra asmenuojamas.</p> <p>Veiksmazodžiai, kurie yra neasmenuojami, pvz., dalyviai arba bendratis, negali būti naudojami atskirai: jie yra susieti su kitu veiksmazodžiu sakinyje.</p>	<p><i>Even Hana <u>did</u> the dishes yesterday.</i> [Vakar net Hana suplovė indus.] [<u>būtas</u>is laikas]</p> <p><i><u>Do</u> the dishes, Naser!</i> [Nazerai, suplauk indus! [liepimas]</p> <p>Neasmenuojamos veiksmazodžių formos:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>I have <u>done</u> them.</i> [derinama su asmenuojamąja veiksmazodžio forma <i>have</i>] ▪ <i>I will <u>do</u> them.</i> [derinama su asmenuojamąja veiksmazodžio forma <i>will</i>] ▪ <i>I want to <u>do</u> them!</i> [derinama su asmenuojamąja veiksmazodžio forma <i>want</i>]
Vartojimas sakinio priekyje, vartojamas sakinio priekyje	<p>Žodis arba frazė, kuri paprastai eina po <u>veiksmazodžio</u>, gali būti perkelta prieš veiksmazodį: kai taip atsitinka, sakome, kad ji „vartojama sakinio priekyje“. Pavyzdžiui, sakinio priekyje vartojama aplinkybė yra <u>aplinkybė</u>, perkelta prieš veiksmazodį.</p> <p>Rašydami sakinio priekyje vartojamas frazes, dažnai išskiriame jas kableliu.</p>	<p><i><u>Before we begin</u>, make sure you've got a pencil.</i> [Prieš pradėdant, įsitinkite, ar turite pieštuką.]</p> <p>[Be perkėlimo į sakinio priekį: <i>Make sure you've got a pencil before we begin.</i> [Įsitinkite, ar turite pieštuką, prieš mums pradėdant.]</p> <p><i><u>The day after tomorrow</u>, I'm visiting my granddad</i> [Poryt aplankysiu senelį].</p> <p>[be perkėlimo į sakinio priekį: <i>I'm visiting my granddad the day after tomorrow.</i> [Aplankysiu senelį poryt.]</p>
Būsimasis laikas	<p>Nuoroda į būsimąjį laiką anglų kalboje gali būti žymima keletu skirtingų būdų. Visi šie būdai yra susiję su <u>esamojo laiko veiksmazodžio</u> vartojimu.</p> <p>Taip pat žr. <u>veiksmazodžių laikas</u>.</p> <p>Kitaip nei daugelyje kitų kalbų (pvz., prancūzų, ispanų arba italų) anglų kalboje nėra atskiros „būsimo laiko“ veiksmazodžio formos, lyginant su jo <u>esamojo</u> ir <u>būtojo</u> laikų formomis.</p>	<p><i>He <u>will leave</u> tomorrow.</i> [po esamojo laiko veiksmazodžio <i>will</i> vartojama bendratis <i>leave</i>]</p> <p><i>He <u>may leave</u> tomorrow.</i> [po esamojo laiko veiksmazodžio <i>may</i> vartojama bendratis <i>leave</i>]</p> <p><i>He <u>leaves</u> tomorrow.</i> [esamasis laikas <i>leaves</i>]</p> <p><i>He <u>is going to leave</u> tomorrow.</i> [po esamojo laiko veiksmazodžio <i>is</i></p>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
		vartojamas <i>going to</i> ir bendratis <i>leave</i>]
GPR	Žr. grafemų ir fonemų ryšiai .	
Grafema	Raidė arba raidžių samplaika, atitinkanti vieną fonemą žodyje.	Grafema <i>t</i> žodžiuose <i>ten</i> , <i>be</i> ir <i>ate</i> atitinka fonemą /t/. Grafema <i>ph</i> žodyje <i>dolphin</i> atitinka fonemą /f/.
Grafemų ir fonemų ryšiai	Ryšiai tarp raidžių arba raidžių samplaikų (grafemų) ir kalbos garsų (fonemų), kuriuos jos išreiškia. Anglų kalbos rašto sistemoje grafemos gali atitikti skirtingas fonemas skirtinguose žodžiuose.	Grafema <i>s</i> atitinka fonemą /s/ žodyje <i>see</i> , bet... ...ji atitinka fonemą /z/ žodyje <i>easy</i> .
Pagrindinis žodis	Žr. frazė .	
Homonimas	Du skirtingi žodžiai yra homonimai, jeigu jie yra rašomi ir tariami vienodai.	<i>Has he <u>left</u> yet? Yes – he went through the door on the <u>left</u>.</i> <i>The noise a dog makes is called a <u>bark</u>. Trees have <u>bark</u>.</i>
Homofonas	Du skirtingi žodžiai yra homofonai, jeigu jie tariami vienodai, bet rašomi skirtingai.	<i><u>hear</u>, <u>here</u></i> <i><u>some</u>, <u>sum</u></i>
Bendratis	Veiksmažodžio bendratis yra pagrindinė forma, naudojama kaip antraštinis žodis žodyne (pvz., <i>walk</i> [eiti], <i>be</i> [būti]). Bendratis dažnai vartojama: <ul style="list-style-type: none"> Po žodelio <i>to</i> po modalinių veiksmažodžių. 	<i>I want to <u>walk</u>.</i> <i>I will <u>be</u> quiet.</i>
Kaityba	Kai pridėdame <i>-ed</i> prie žodžio <i>walk</i> arba pakeičiame <i>mouse</i> į <i>mice</i> , šis morfologinis pakeitimas lemia pagrindinio žodžio kaitybą, kuri turi konkrečią gramatinę formą (pvz., būtąjį laiką arba daugiskaitą). Palyginimui, pridėję galūnę <i>-er</i> prie žodžio <i>walk</i> , gauname visiškai skirtingą žodį <i>walker</i> , kuris yra vienas iš tos pačios giminiškų žodžių šeimos. Kaityba kartais laikoma vien tik galūnės pakeitimu, tačiau, iš	<i>dogs</i> – kaitoma žodžio <i>dog</i> forma <i>went</i> – kaitoma žodžio <i>go</i> forma. <i>better</i> – kaitoma žodžio <i>good</i> forma.

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	tikrųjų, kaitant, kai kurie žodžiai visiškai pasikeičia.	
Intranzityvinis veiksmažodis	Veiksmažodis, kuriam sakinyje nereikia objekto, kad būtų aiški jo reikšmė, vadinamas intranzityviniu arba negalininkiniu. Žr. tranzityvinis veiksmažodis .	<i>We all <u>laughed</u>.</i> [Visi <u>juokėmės</u> .] <i>We would like to stay longer, but we must <u>leave</u>.</i> [Norėtume pasilikti ilgiau, bet privalome <u>važiuoti</u> .]
Pagrindinis dėmuo	<u>Sakinį</u> sudaro bent vienas <u>dėmuo</u> , kuris yra ne <u>šalutinis dėmuo</u> ; toks sakinio dėmuo yra pagrindinis. Pagrindinis sakinio dėmuo gali turėti daug šalutinių dėmenų.	<i><u>It was raining but the sun was shining</u>.</i> [Lijo, bet <u>švietė saulė</u> .] [du pagrindiniai dėmenys] <i><u>The man who wrote it told me that it was true</u>.</i> [Vyras, kuris ją parašė , man pasakė, kad tai yra tiesa .] [vienas pagrindinis dėmuo ir du šalutiniai dėmenys.] <i>She said, "It rained all day."</i> [Ji pasakė: „Lijo visą dieną“.] [vienas pagrindinis dėmuo, kuriame yra kitas pagrindinis dėmuo.]
Modalinis veiksmažodis	Modaliniai veiksmažodžiai vartojami, siekiant pakeisti kitų veiksmažodžių reikšmę. Jie gali turėti tokias reikšmes: užtikrintumą, gebėjimą ar prievolę. Pagrindiniai modaliniai veiksmažodžiai yra šie: <i>will, would, can, could, may, might, shall, should, must</i> ir <i>ought</i> . Modalinis veiksmažodis turi tik asmenines formas ir neturi priesagų (pvz., <i>I sing</i> – <i>he sings</i> , bet ne <i>I must</i> – <i>he musts</i>).	<i>I <u>can</u> do this maths work by myself.</i> [Aš <u>galiu</u> pati išspręsti šį matematikos uždavinį.] <i>This ride <u>may</u> be too scary for you!</i> [Šis pasivažinėjimas gali būti tau pernelyg baisus] <i>You <u>should</u> help your little brother.</i> [Turėtum padėti savo jaunesniam broliui.] <i>Is it going to rain? Yes, it <u>might</u>.</i> [Ar liis? Taip, <u>gali</u> lyti.] <i>Canning swim is important.</i> [negalimas, nes <i>can</i> turi būti asmenuojamas; palyginimui: <i>Being able to swim is important</i> , kur <i>being</i> nėra modalinis veiksmažodis]
Pažymėti, pažymimasis žodis	Vienas žodis arba frazė pažymi kitą žodį, sukonkretindamas jo reikšmę. Kadangi du žodžiai sudaro frazę , pažymimasis žodis paprastai yra greta pažymimo žodžio.	Frazėje <i>primary-school teacher</i> [pradinių klasių mokytojas]: ▪ žodį <i>teacher</i> pažymi <i>primary-school</i> (reiškia tam tikrą mokytoją)

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
		<ul style="list-style-type: none"> žodį <i>school</i> pažymi <i>primary</i> (reiškia konkrečių klasių).
Morfologija	<p>Žodžio morfologija yra jo vidinė sandara iš šakninių žodžių ir priesagų arba priešdėlių bei kiti pakeitimai, pvz., žodžio <i>mouse</i> [pelė] pakeitimas į <i>mice</i> [pelės].</p> <p>Morfologija gali būti naudojama sudarant skirtingas to paties žodžio kaitomas formas (pvz., <i>boy</i> – <i>boys</i> [berniukas – berniukai]) arba visiškai naujus žodžius (pvz., <i>boy</i> – <i>boyish</i> [berniukas – berniukiškas]), priklausančius tai pačiai giminingų žodžių šeimai.</p> <p>Žodis, kurį sudaro vienas arba daugiau šakninių žodžių, yra sudurtinis žodis (pvz., <i>news+paper</i>, <i>ice+cream</i>).</p>	<p>Žodžio <i>dogs</i> morfologija: <i>dog</i> + <i>s</i>.</p> <p>Žodžio <i>unhelpfulness</i> morfologija: <i>unhelpful</i> + <i>ness</i></p> <ul style="list-style-type: none"> kur <i>unhelpful</i> = <i>un</i> + <i>helpful</i> ir <i>helpful</i> = <i>help</i> + <i>ful</i>
Daiktavardis	<p>Patikimiausias būdas nustatyti daiktavardžius – atsižvelgti į tai, kaip jie gali būti naudojami po determinantu, pvz., <i>the</i>: pavyzdžiui, dauguma daiktavardžių turi tokį modelį: <i>The ___ matters/matter</i>.</p> <p>Daiktavardžiai kartais vadinami „įvardijančiais žodžiais“, nes jie įvardija žmones, vietas ir daiktus; tai dažnai yra tiesa, tačiau nepadedą atskirti daiktavardžių nuo kitų kalbos dalių. Pavyzdžiui, prielinksniai gali įvardyti vietas, o veiksmažodžiai įvardyti dalykus, tokius kaip veiksmai.</p> <p>Daiktavardžiai skirstomi į bendrinius (pvz., <i>boy</i>, <i>day</i>) ir tikrinius (pvz., <i>Ivan</i>, <i>Wednesday</i>), taip pat į skaičiuotinius (pvz., <i>thing</i>, <i>boy</i>) ir neskaičiuotinius (pvz., <i>stuff</i>, <i>money</i>). Šias kalbos dalis galima atpažinti pagal kartu su jomis vartojamus determinantus.</p>	<p><i>Our <u>dog</u> bit the <u>burglar</u> on his <u>behind</u>!</i> [Mūsų <u>šuo</u> įkando <u>vagiui</u> į <u>sėdynę</u>!]</p> <p><i>My big <u>brother</u> did an amazing <u>jump</u> on his <u>skateboard</u>.</i> [Mano vyresnysis <u>brolis</u> atliko įspūdingą <u>šuolį</u> su <u>riedlente</u>.]</p> <p><i><u>Actions</u> speak louder than <u>words</u>.</i> [Ne pagal <u>žodžius</u>, o pagal <u>veiksmus</u> sprendžiama.]</p> <p>Ne daiktavardžiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>He's <u>behind</u> you!</i> [Jis už tavęs!] [įvardija vietą, bet tai yra prielinksnis, o ne daiktavardis] <i>She can <u>jump</u> so high!</i> [Ji gali <u>iššokti</u> taip aukštai!] [įvardija veiksmą, bet tai yra veiksmažodis, o ne daiktavardis] <p>Bendriniai, skaičiuotiniai: <i>a <u>book</u>, <u>books</u>, two <u>chocolates</u>, one <u>day</u>, fewer <u>ideas</u></i></p>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
		<p>Bendriniai, neskaičiuotiniai: <u>money</u>, some <u>chocolate</u>, less <u>imagination</u></p> <p>Tikriniai, skaičiuotiniai: <u>Marilyn</u>, <u>London</u>, <u>Wednesday</u></p>
Daiktavardinė frazė	<p>Daiktavardinė frazė – tai frazė, kurios <u>pagrindinis žodis</u> yra daiktavardis, pvz., <i>some foxes</i>, <i>foxes with bushy tails</i> [keletas lapių, lapės su pūkuotomis uodegomis]. Kai kurie gramatikai pripažįsta vieno žodžio frazės, kur frazėje <i>foxes are multiplying</i> [lapės dauginasi] daiktavardis <i>foxes</i> reiškia daiktavardinės frazės <i>foxes</i> pagrindinį žodį.</p>	<p><u>Adult foxes can jump.</u> [Suaugusios lapės gali šokinėti.] [<i>adult</i> pažymi <i>foxes</i>, tad <i>adult</i> priklauso daiktavardinei frazei]</p> <p><u>Almost all healthy adult foxes in this area can jump.</u> [Beveik visos sveikos suaugusios lapės šioje teritorijoje gali šokinėti.] [visi kiti žodžiai padeda apibūdinti <i>foxes</i>, tad visi jie priklauso daiktavardinei frazei]</p>
Objektas	<p>Paprastai objektas yra <u>daiktavardis</u>, <u>įvardis</u> arba <u>daiktavardinė frazė</u>, einanti iš karto po <u>veiksmažodžio</u>, kuri parodo, kuo remiasi veiksmažodis.</p> <p>Objektai gali būti <u>neveikiamosios rūšies</u> veiksmažodžio <u>subjektas</u>, bet negali būti <u>būdvardžiai</u> (kitais papildiniai).</p>	<p><i>Year 2 designed <u>puppets</u>.</i> [2 klasė sukūrė lėles.] [daiktavardis, vartojamas kaip objektas]</p> <p><i>I like <u>that</u>.</i> [Man <u>tai</u> patinka.] [įvardis, vartojamas kaip objektas]</p> <p><i>Some people suggested a <u>pretty display</u>.</i> [Keletas žmonių pasiūlė <u>gražią parodą</u>.] [daiktavardinė frazė, reiškianti objektą]</p> <p>Palyginimui:</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>A <u>display</u> was suggested.</i> [Pasiūlyta rengti parodą.] [veikiamosios rūšies veiksmažodžio objektas tampa neveikiamosios rūšies veiksmažodžio subjektu] <i>Year 2 designed <u>pretty</u>.</i> [2 klasė sukūrė gražius.] [neteisinga, nes būdvardžiai negali būti objektai]
Dalyvis	<p>Anglų kalboje veiksmažodžiai turi dviejų rūšių dalyvius: esamojo laiko dalyvius (angl. present participle) (pvz., <i>walking</i>, <i>taking</i>) ir būtojo laiko dalyvius (pvz., <i>walked</i>, <i>taken</i>).</p> <p>Deja, mokiniams šios sąvokos gali būti painios, nes:</p>	<p><i>He is <u>walking</u> to school.</i> [esamojo laiko dalyvio <u>eigos forma</u>]</p> <p><i>He has <u>taken</u> the bus to school.</i> [būtojo laiko dalyvis <u>atliktinio laiko forma</u>]</p>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	<ul style="list-style-type: none"> jos nebūtinai yra susijusios su esamuoju arba būtoju laiku nors būtojo laiko dalyviai vartojami kaip <u>atliktinio laiko veiksmažodžiai</u> (pvz., <i>has eaten</i>), jie taip pat vartojami kaip <u>neveikiamosios rūšies veiksmažodžiai</u> (pvz., <i>was eaten</i>). 	<p><i>The photo was <u>taken</u> in the rain.</i> [būtojo laiko dalyvis <u>neveikiamosios rūšies forma</u>]</p>
Pasyvas	<p>Sakinys <i>It was eaten by our dog</i> [Jis buvo suėstas mūsų šuns] yra sakinio <i>Our dog ate it</i> [Mūsų šuo jį suėdė] pasyvas. Pasyvas atpažįstamas iš:</p> <ul style="list-style-type: none"> būtojo laiko <u>dalyvio</u> formos <i>eaten</i> įprasto <u>objekto</u> (<i>it</i>), pakeisto į <u>subjektą</u> įprasto subjekto (<i>mūsų šuo</i>), pakeisto į neprivalomą <u>prielinksninę frazę</u>, kurioje <i>by</i> yra <u>pagrindinis žodis</u> veiksmažodžio <i>be(was)</i> arba kito veiksmažodžio, pvz., <i>get</i>. <p>Palyginimui: <u>aktyvas</u>.</p> <p>Veiksmažodis nėra pasyvinės formos, jeigu jis tik turi pasyvinę reikšmę: jis turi būti aktyvinio veiksmažodžio pasyvinė forma.</p>	<p><i>A visit was <u>arranged</u> by the school.</i> [Vizitą <u>organizavo</u> mokykla.]</p> <p><i>Our cat got <u>run</u> over by a bus.</i> [Mūsų katiną <u>suvažinėjo</u> autobusas.]</p> <p>Aktyvinė forma:</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>The school arranged a visit.</i> [Mokykla organizavo vizitą.] <i>A bus ran over our cat.</i> [Autobusas suvažinėjo mūsų katiną.] <p>Ne pasyvas:</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>He received a warning.</i> [Jis gavo įspėjimą.] [būtas laikas, aktyvinė forma <i>received</i>] <i>We had an accident.</i> [Mes pakliuvome į avariją.] [būtas laikas, aktyvinė forma <i>had</i>]
Būtas laikas	<p>Būtojo laiko <u>veiksmažodžiai</u> paprastia naudojami:</p> <ul style="list-style-type: none"> kalbant apie praeitį kalbant apie įsivaizduojamas situacijas pateikiant mandagesnį prašymą. <p>Daugelis veiksmažodžių būtajame laike turi <u>priesagą</u> –<i>ed</i>, tačiau daug dažnai vartojamų veiksmažodžių yra netaisyklingi.</p> <p>Taip pat žr. <u>veiksmažodžių laikas</u>.</p>	<p><i>Tom and Chris <u>showed</u> me their new TV.</i> [Tomas ir Krisdas <i>parodė</i> man naują televizorių.] [įvardija įvykį praeityje]</p> <p><i>Antonio <u>went</u> on holiday to Brazil.</i> [Antonio išvyko atostogų į Braziliją.] [įvardija įvykį praeityje; netaisyklinga veiksmažodžio <i>go</i> būtojo laiko forma]</p> <p><i>I wish I <u>had</u> a puppy.</i> [įvardija įsivaizduojamą situaciją, o ne situaciją praeityje]</p> <p><i>I <u>was</u> hoping you'd help tomorrow.</i> [Tikėjausi, kad ryt man padėsi.]</p>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
		[mandagesnis numanomas prašymas]
Atliktiniai laikai	<p><u>Veiksmažodžio</u> atliktinių laikų forma paprastai atkreipia dėmesį į anksčiau įvykusio įvykio pasekmes, pavyzdžiui, <i>he has gone to lunch</i> [Jis yra išėjęs pietauti] reiškia, kad jis vis dar negrįžo, lyginant su <i>he went to lunch</i> [Jis išėjo pietauti.] 'Had gone to lunch' reiškia būtojo laiko momentą (t.y. kai atvykome) kaip atskaitos tašką ir yra dar vienas būdas nustatyti laiko santykį tekste. Atliktinis laikas sudaromas:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ pakeičiant veiksmažodį į būtojo laiko <u>dalyvio formą</u> ▪ prieš jį pridedant veiksmažodžio <i>have</i> formą. <p>Jis taip pat gali būti derinamas su <u>eigos</u> laiko forma (pvz., <i>he has been going</i>).</p>	<p><i>She <u>has downloaded</u> some songs.</i> [Ji <u>ką tik atsisiuntė</u> keletą dainų.] [atliktinis esamasis laikas; dabar ji turi keletą dainų]</p> <p><i>I <u>had eaten</u> lunch when you came</i> [Kai <u>atėjai</u>, aš <u>jau buvau pavalgiusi</u> pietus]. [atliktinis būtasis laikas; aš nebuvo alkana, kai tu atėjai]</p>
Fonema	<p>Fonema yra kalbos garsinės sistemos mažiausias vienetas, turintis skiriamąją reikšmę. Pavyzdžiui:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ /t/ kontrastuoja su /k/ ir parodo skirtumą tarp <i>tap</i> ir <i>cap</i> ▪ /t/ kontrastuoja su /l/ ir parodo skirtumą tarp <i>bought</i> ir <i>ball</i>. <p>Būtent šis reikšmės kontrastas mums parodo, kad yra dvi atskiros fonemos.</p> <p>Anglų kalboje yra maždaug 44 fonemos; tikslus jų skaičius priklauso nuo regioninių tarmių. Vieną fonemą raštu gali išreikšti viena, dvi, trys arba keturios raidės, sudarančios vieną <u>grafemą</u>.</p>	<p>Žodis <i>cat</i> turi tris raides ir tris fonemas: /kæt/</p> <p>Žodis <i>catch</i> turi penkias raides ir tris fonemas: /kætʃ/</p> <p>Žodis <i>caught</i> turi šešias raides ir tris fonemas: /kɔ:t/</p>
Frazė	<p>Frazė – tai gramatiniu požiūriu susijusių ir kartu vartojamų žodžių, išplečiančių vieną žodį, grupė, vadinama pagrindine fraze. Frazė yra <u>daiktavardinė frazė</u>, jeigu jos</p>	<p><i>She waved to <u>her mother</u>.</i> [Ji pamojavo <u>savo motinai</u>.] [daiktavardinė frazė, jeigu</p>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	pagrindinis žodis yra daiktavardis, ir <u>prielinksninė frazė</u> , jeigu jos pagrindinis žodis yra prielinksnis ir t.t.; beit jeigu pagrindinis žodis yra <u>veiksmažodis</u> , frazė vadinama <u>sakinio dėmeniu</u> . Frazės gali būti sudarytos iš kitų frazių.	daiktavardis <i>mother</i> yra jos pagrindinis žodis] <i>She waved <u>to her mother</u>.</i> [prielinksninė frazė, jeigu prielinksnis <i>to</i> yra jos pagrindinis žodis] <i>She waved <u>to her mother</u>.</i> [sakinio dėmuo, jeigu veiksmažodis <i>waved</i> yra pagrindinis žodis]
Daugiskaita	Daugiskaitos <u>daiktavardis</u> paprastai turi <u>priesaga</u> –s arba –es, kuri reiškia „daugiau nei vienas“. Yra keletas daiktavardžių su skirtinga <u>morfologija</u> daugiskaitoje (pvz., <i>mice</i> , <i>formulae</i>).	<u>dogs</u> [šunys] [daugiau nei vienas šuo]; <u>boxes</u> [dėžės] [daugiau nei viena dėžė] <u>mice</u> [pelės] [daugiau nei viena pelė]
Savybinis linksnis/įvardis	Savybinis gali būti: ▪ <u>daiktavardis</u> , po kurio dedamas <u>apostrofas</u> , su arba be s ▪ savybinis <u>įvardis</u> . Santykis, išreiškiamas savybiniu linksnium/įvardžiu apima daugiau nei vien tik įprastą „turėjimą“. Savybinis linksnis/įvardis gali atlikti <u>determinanto</u> funkciją.	<i>Tariq's book</i> [Tariko knyga] [Tarikas turi knygą.] <i>The <u>boys'</u> arrival</i> [berniukų atvykimas] [berniukai atvyksta] <i><u>His</u> obituary</i> [Jo nekrologas] [jam skirtas nekrologas] <i>That essay is <u>mine</u>.</i> [Tas rašinys yra mano.] [Aš parašiau tą rašinį].
Priešdėlis	Priešdėlis pridedamas <u>žodžio</u> pradžioje ir žodis tampa kitu žodžiu. Palyginti su <u>priesaga</u> .	<u>overtake</u> , <u>disappear</u>
Prielinksnis	Prielinksnis susieja po jo rašomą <u>daiktavardį</u> , <u>įvardį</u> arba <u>daiktavardinę frazę</u> su kitu sakinio žodžiu. Prielinksniai dažnai apibūdina vietas arba kryptis, bet gali apibūdinti ir kitus dalykus, pvz., laiko santykius. Tokie žodžiai kaip <i>before</i> arba <i>since</i> gali būti naudojami kaip prielinksniai arba <u>jungtukai</u> .	<i>Tom waved goodbye <u>to</u> Christy.</i> <i>She'll be back <u>from</u> Australia <u>in</u> two weeks.</i> [Tomas atsisveikindamas pamojavo Kristei. Ji grįš iš Australijos <u>po</u> dviejų savaitių.] <i>I haven't seen my dog <u>since</u> this morning.</i> [Nemačiau savo šuns nuo ryto.] Palyginimui: <i>I'm going, <u>since</u> no-one wants me here!</i> [Išeinu, nes niekas manęs čia nepageidauja.] [jungtukas: sujungia du sakinio dėmenis]

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
Prielinksninė frazė	Prielinksninėje frazėje prielinksnis yra pagrindinis žodis, po kurio vartojamas daiktavardis, įvardis arba daiktavardinė frazė.	<i>He was <u>in bed</u>.</i> [Jis gulėjo lovoje.] <i>I met them <u>after the party</u>.</i> [Susitikau su jais <u>po vakarėlio</u> .]
Esamasis laikas	Veiksmažodžių esamasis laikas paprasta naudojamas: <ul style="list-style-type: none"> kalbant apie dabartį kalbant apie <u>ateitį</u>. Esamojo laiko veiksmažodžiai gali turėti priesagą –s (priklausomai nuo subjekto). Taip pat žr. <u>veiksmažodžių laikas</u> .	<i>Jamal <u>goes</u> to the pool every day.</i> [Džamalas <u>eina</u> į baseiną kiekvieną dieną.] [apibūdina šiuo metu egzistuojantį įprotį] <i>He <u>can</u> swim.</i> [Jis <u>gali</u> plaukti.] [apibūdina būseną, kuri yra dabar] <i>The bus <u>arrives</u> at three.</i> [Autobusas <u>atvyksta</u> trečią valandą.] [suplanuota dabar] <i>My friends <u>are</u> coming to play.</i> [Mano draugai ateina pažaisti.] [apibūdina šiuo metų vykstantį planą]
Eigos veikslas	Eigos veikslo (taip pat žinoma kaip tęstinė) <u>veiksmažodžių</u> forma bendrai apibūdina vykstančius įvykius. Ji sudaroma derinant veiksmažodžio esamojo laiko <u>dalyvi</u> (pvz., <i>singing</i>) su veiksmažodžio <i>be</i> forma (pvz., <i>he was singing</i>). Eigos veikslo forma taip pat gali būti derinama su <u>atliktiniais laikais</u> (pvz., <i>he has been singing</i>).	<i>Michael <u>is singing</u> in the store room.</i> [Maiklas (dabar) dainuoja sandėlyje.] [esamasis eigos veikslo laikas] <i>Amanda <u>was making</u> a patchwork quilt.</i> [Amanda dygsniavo antklodę iš įvairiaspalvių skiaučių.] [būtas eigos veikslo laikas] <i>Usha <u>had been practising</u> for an hour when I called.</i> [Kai aš paskambinau, Uša treniravosi jau vieną valandą.] [būtojo atliktinio eigos veikslo laikas]
Įvardis	Įvardžiai paprastai naudojami kaip <u>daiktavardžiai</u> , išskyrus tai, kad: <ul style="list-style-type: none"> jie yra tikslesni gramatiniu požiūriu juos yra sunkiau <u>apibūdinti</u> Pavyzdžiuose kiekvienas sakinyš rašomas du kartus: vieną kartą – su daiktavardžiais, o kitą – su įvardžiais (pabraukta). Tais atvejais, kai kalbama apie tą patį dalyką, žodžiai žymimi paryškintu šriftu.	<i>Amanda waved to Michael.</i> [Amanda pamojavo Maiklui .] <i><u>She</u> waved to <u>him</u>.</i> [<u>Ji</u> pamojavo <u>jam</u> .] <i>John's mother is over there. <u>His</u> mother is over there.</i> [Džono mama yra štai ten. <u>Jo</u> mama yra štai ten.] <i>The visit will be an overnight visit.</i> <i><u>This</u> will be an overnight visit.</i>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
		<p>[Išvyka bus išvyka su nakvyne. Tai bus išvyka su nakvyne.]</p> <p><i>Simon is the person: Simon broke it. He is the one who broke it.</i></p> <p>[Saimonas yra tas žmogus: Saimonas jį sugadino. Jis yra tas, kuris jį sugadino.]</p>
Skryba	Skryba apima normines rašymo ypatybes, išskyrus rašybą ir bendrą išdėstymą: standartiniai skrybos ženklai . , ; : ? ! - – () “ ” ‘ ’ , taip pat tarpai tarp žodžių, didžiosios raidės, apostrofai, pastraipų simboliai ir punktų taškai. Vienas iš svarbių skrybos vaidmenų yra <u>sakinio</u> ribų žymėjimas.	<i>“I’m going out, Usha, and I won’t be long,” Mum said.</i>
Norminis tarimas (angl. Received Pronunciation)	Norminis tarimas (dažnai trumpinamas RP anglų kalboje) yra tarmė, kurią Anglijoje vartoja tik labai maža angliškai kalbančių žmonių dalis. Ji nėra siejama su jokių regionu. Dėl jos regioninio neutralumo tai yra tarmė, kuri paprastai yra naudojama žodynuose JK (tačiau, aišku, ne JAV). RP neturi ypatingo statuso Nacionalinėje ugdymo programoje.	
Funkcinis stilius	Pamokoms klasėje, futbolo rungtynių reportažams ir romanams naudojami skirtingi tos pačios kalbos funkciniai stiliai, atpažįstami pagal žodyno ir gramatikos skirtumus. Funkciniai stiliai – tai kalbos „atmainos“, kurių kiekviena yra siejama su įvairiais vartojimo būdais, priešingai nei dialektai, kurie yra siejami su vartotojų grupėmis.	<p><i>I regret to inform you that Mr Joseph Smith has passed away.</i> [Apgailestauju, turėdamas jums pranešti, kad p. Džozefas Smitas iškeliavo anapilin.] [oficialus laiškas]</p> <p><i>Have you heard that Joe has died?</i> [Ar girdėjai, kad Džo mirė?] [kasdienė kalba]</p> <p><i>Joe falls down and dies, centre stage.</i> [Džo nugriūva ir miršta, scenos vidurys.] [scenos remarka]</p>
Šalutinis pažyminio sakiny	Šalutinis pažyminio sakiny yra ypatinga <u>šalutinio dėmens</u> rūšis, apibūdinanti <u>daiktavardį</u> . Jis dažnai atlieka šią funkciją dėl santykinio	<i>That’s the boy who lives near school.</i> [Tai berniukas, kuris gyvena prie mokyklos .] [žodis

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	<p><u>įvardžio</u>, pvz., <i>who</i> [kas] arba <i>that</i> [kuris], žymintis tą daiktavardį, nors santykinis įvardis <i>that</i> dažnai praleidžiamas.</p> <p>Šalutinis pažyminio sakinyje taip pat gali būti prijungtas prie <u>sakinio dėmens</u>. Tokiu atveju įvardis reiškia visą sakinio dėmenį, o ne daiktavardį.</p> <p>Pateiktuose pavyzdžiuose santykiniai įvardžiai yra pabraukti, ir tiek įvardžiai, tiek žodžiai, kuriuos jie žymi, parašyti paryškintu šriftu.</p>	<p><i>who</i> [kuris] žymi žodį <i>boy</i> [berniukas]</p> <p><i>The prize <u>that</u> I won was a book.</i> [Prizas, <u>kurį laimėjau</u>, buvo knyga.] [žodis <i>that</i> [kurį] žymi žodį <i>prize</i> [prizas]]</p> <p><i>The prize I won was a book.</i> [Mano laimėtas prizas buvo knyga.] [praleistas įvardis <i>that</i> [kurį]]</p> <p><i>Tom broke the game, which annoyed Ali.</i> [Tomas nutraukė žaidimą, <u>ir tai</u> supykde Ali.] [<i>which</i> [tai] reiškia visa sakinio dėmenį]</p>
Šakninis žodis	<p>Nagrinėjant žodžius <u>morfologiškai</u>, jie skaidomi į šakninius žodžius, kurie gali būti vartojami atskirai, ir į <u>priesagas</u> arba <u>priešdėlius</u>, kurie negali būti vartojami atskirai.</p> <p>Pavyzdžiui, <i>help</i> yra šakninis žodis kitiems žodžiams, priklausantiems jo <u>giminiškų žodžių</u>, pvz., <i>helpful</i> ir <i>helpless</i>, šeimai, taip pat ir <u>kaitymo formoms</u>, pvz., <i>helping</i>. <u>Sudurtiniai žodžiai</u> (pvz., <i>help-desk</i>) gali turėti du ar daugiau šakninių žodžių.</p> <p>Žiūrėdami į žodyną, mes kartais turime ieškoti žodžio, kuris mus domina, šakninio žodžio (arba žodžių).</p>	<p><i>played</i> [šakninis žodis yra <i>play</i>]</p> <p><i>unfair</i> [šakninis žodis yra <i>fair</i>]</p> <p><i>football</i> [šakniniai žodžiai yra <i>foot</i> ir <i>ball</i>]</p>
„Schwa“ garsas	<p>Balsio, kuris anglų kalboje vartojamas tik nekirčiuotoje pozicijoje, pavadinimas. Tai yra dažniausiai vartojamas balsis anglų kalboje.</p> <p>Tarptautinėje fonetinėje abėcėlėje šis garsas žymimas /ə/. Anglų kalbos rašto sistemoje jis gali būti rašomas keletu skirtingų būdų.</p>	<p>/əlɒŋ/ [<u>a</u>long]</p> <p>/bʌtə/ [<u>u</u>tter]</p> <p>/dɒktə/ [<u>o</u>ctor]</p>
Sakinys	<p>Sakinys – tai <u>žodžių</u>, kurie yra gramatiškai susiję tarpusavyje, bet ne su kitais, į sakinį neįeinančiais žodžiais, grupė.</p>	<p><i>John went to his friend's house. He stayed there till tea-time.</i> [Džonas nuėjo į draugo namus. Jis ten buvo iki vakarienės.]</p>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	<p>Sakinio pagrindinio dėmens forma parodo, ar jis yra teigiamasis, klausiamasis, liepiamasis ar šaukiamasis.</p> <p>Sakinį gali sudaryti vienas dėmuo arba keletas dėmenų, sujungtų prijungimo ar sujungimo būdu. Sakinių skirstymas į vientisinius ir sudėtinius arba sudurtinius gali būti gana painus, nes vientisinis sakinyss gali būti sudėtingas, o sudėtinis sakinyss gali būti nesudėtingas. Naudingesnės gali būti šios sąvokos: vieno dėmens sakinyss ir keleto dėmenų sakinyss.</p>	<p><i>John went to his friend's house, he stayed there till tea-time.</i> [Džonas nuėjo į draugo namus, jis ten buvo iki vakarienės.] [Tai yra dažnai pasitaikanti netaisyklingo kabelio vartojimo klaida, kai naudojamas kabelis, nors turėtų būti rašomas taškas arba kabliataškis, tokiu būdu parodant gramatinio ryšio trūkumą.]</p> <p><i>You are my friend.</i> [Tu esi mano draugas.] [teiginys]</p> <p><i>Are you my friend?</i> [Ar tu esi mano draugas?] [klausimas]</p> <p><i>Be my friend!</i> [Būk mano draugas!] [liepimas]</p> <p><i>What a good friend you are!</i> [Koks tu geras draugas!] [sušukimas]</p> <p><i>Ali went home on his bike to his goldfish and his current library book about pets.</i> [Ali išvažiavo dviračiu namo, kur jo laukė auksinis karosas ir iš bibliotekos paimta knyga apie augintinius.] [vieno dėmens sakinyss]</p> <p><i>She went shopping but took back everything she had bought because she didn't like any of it.</i> [Ji buvo apsipirkti, tačiau grąžino viską, ką nusipirko, nes jai niekas nepatiko.] [keleto dėmenų sakinyss]</p>
Suskaidytas digrafas	Žr. digrafas .	
Standartinė anglų kalba	Standartinę anglų kalbą galima atskirti iš to, kad joje labai vartojama labai nedaug tokių formų kaip <i>those books, I did it</i> ir <i>I wasn't doing anything</i> (o ne jų nestandartinės kalbos ekvivalentai); ji neapsiriboja jokia konkrečia tarme. Tai yra anglų kalbos variantas, kuris tik su labai mažomis variacijomis naudojamas kaip pagrindinė tarptautinio	<p><i>I did it because they were not willing to undertake any more work on those houses.</i> [oficiali standartinė anglų kalba]</p> <p><i>I did it cos they wouldn't do any more work on those houses.</i> [kasdienė standartinė anglų kalba]</p> <p><i>I done it cos they wouldn't do no more work on them houses.</i></p>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	komunikavimo kalba. Kai kurie žmonės vartoja standartinę anglų kalbą visa laiką ir visose situacijose – nuo kasdienių iki oficialių, tad ji apima daugumą <u>funkcinių stilių</u> . Nacionalinės ugdymo programos tikslas – užtikrinti, kad kiekvienas galėtų vartoti standartinę anglų kalbą rašytiniuose dokumentuose ir santykinai oficialioje žodinėje kalboje.	[kasdienė nestandartinė anglų kalba]
Kirtis	<u>Skiemu</u> yra kirčiuotas, jeigu jis yra tariamas stipriau nei kiti greta esantys skiemenys. Kiti skiemenys yra nekirčiuoti.	<u>about</u> <u>visit</u>
Subjektas	Veiksmažodžio subjektas paprastai yra <u>daiktavardis</u> , <u>daiktavardinė frazė</u> arba <u>įvardis</u> , kuris įvardija „tą, kuris veikia“ arba „tą, kuris būna“. Subjekto įprastinė vieta: <ul style="list-style-type: none"> prieš pat <u>veiksmažodį</u> teigiamajame sakinyje iš karto po <u>pagalbinio veiksmažodžio</u> klausime. Skirtingai nuo veiksmažodžio <u>objekto</u> ir <u>papildinio</u> , subjektas gali apibrėžti veiksmažodžio formą (pvz., <u>I am</u> [Aš esu], <u>you are</u> [tu esi]).	<u>Rula's mother</u> went out. [Rulos mama išėjo.] <u>That is uncertain</u> . [Tai dar neaišku.] <u>The children</u> will study the animals. [Vaikai mokysis apie gyvūnus.] <u>Will the children</u> study the animals? [Ar vaikai mokysis apie gyvūnus?]
Tariamoji nuosaka	Kai kuriose kalbose <u>veiksmažodžio kaitomos formos</u> apima daug konkrečių formų, kurios paprastai yra naudojamos <u>šalutiniuose dėmenyse</u> ir yra vadinamos tariamosios nuosakos formomis. Anglų kalboje yra labai nedaug tokių formų, ir jos vartojamos tik gana oficialiuose stiliuose.	<u>The school requires that all pupils be honest</u> . [Mokykla reikalauja, kad visi mokiniai būtų sąžiningi.] <u>The school rules demand that pupils not enter the gym at lunchtime</u> . [Mokyklos taisyklėse reikalaujama, kad mokiniai neitų į sporto salą pietų metu.] <u>If Zoë were the class president, things would be much better</u> . [Jeigu Zoja būtų klasės seniūnė, viskas būtų daug geriau.]
Prijungiamieji žodžiai; prijungimas	Prijungiamasis žodis arba frazė suteikia mums daugiau informacijos apie žodį, prie kurio toks žodis arba	<u>big dogs</u> [dideli šunys] [<u>big</u> [dideli] yra prijungtas prie <u>dogs</u> [šunys]]

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
	<p>frazė yra prijungti. Prijungimas – tai nelygiavertis prijungiamojo ir pagrindinio žodžių santykis:</p> <ul style="list-style-type: none"> būdvardis yra prijungiamas prie daiktavardžio, kurį jis <u>apibūdina</u> <u>subjektai</u> ir <u>objektai</u> yra prijungti prie jų <u>veiksmažodžių</u>. <p>Prijungimas yra daug plačiau vartojamas nei lygiaveris <u>sujungimo</u> santykis.</p> <p>Taip pat žr. <u>šalutinis dėmuo</u>.</p>	<p><i>Big dogs need long walks.</i> [Dideliems šunims reikia ilgų pasivaikščiojimų.] [<i>big dogs</i> [dideliems šunims] ir <i>long walks</i> [ilgų pasivaikščiojimų] yra prijungti prie <i>need</i> [reikia]]</p> <p><i>We can watch TV when we've finished.</i> [Kai pabaigsime, galime žiūrėti televizorių.] [<i>when we've finished</i> [kai pabaigsime] yra prijungtas prie <i>watch</i> [žiūrėti]]</p>
Šalutinis dėmuo	<p>Sakinio dėmuo, kuris yra <u>prijungtas</u> prie kitos to paties <u>sakinio</u> dalies, yra šalutinis dėmuo; pavyzdžiui, sakinyje <i>The apple that I ate was sour</i> [Obuolys, kurį suvalgiau, buvo rūgštus] dėmuo <i>that I ate</i> [kurį suvalgiau] yra prijungtas prie žodžio <i>apple</i> [obuolys] (kurį jis <u>apibūdina</u>). Šalutiniai prijungiamieji dėmenys priešpriešinami <u>sujungiamiesiems</u> dėmenims, kaip <i>It was sour but looked very tasty</i> [Jis buvo rūgštus, bet atrodė labai skanus.] (Palyginimui: <u>pagrindinis sakinio dėmuo</u>)</p> <p>Tačiau sakinio dėmenys, kurie yra tiesiogiai cituojami kaip tiesioginė kalba, nėra šalutiniai dėmenys.</p>	<p><i>That's the street where Ben lives.</i> [Čia yra ta gatvė, kurioje gyvena Benas.] [<u>šalutinis pažyminio sakiny</u>; apibūdina <i>street</i> [gatvę]]</p> <p><i>He watched her as she disappeared.</i> [Jis stebėjo ją, kol jos nebesimatė.] [<u>aplinkybė</u>; nusako žodį <i>watched</i> [stebėjo]]</p> <p><i>What you said was very nice.</i> [Tai, ką pasakei, buvo labai malonu.] [yra veiksmažodžio <i>was</i> <u>subjektas</u>]</p> <p><i>She noticed an hour had passed.</i> [Ji pastebėjo, kad prabėgo valanda.] [yra veiksmažodžio <i>noticed</i> <u>objektas</u>]</p> <p>Ne šalutinis: <i>He shouted, "Look out!"</i> [Jis sušuko: „Saugokis!“]</p>
Priesaga	<p>Priesaga yra „galūnė“, naudojama vieno žodžio gale, norint iš jo gauti kitą žodį. Priešingai nei <u>šakniniai žodžiai</u>, priesagos negali būti naudojamos atskirai kaip visaverčiai žodžiai.</p> <p>Palyginimui: <u>priešdėlis</u>.</p>	<p><i>call – called</i> [skambina – skambino]</p> <p><i>teach – teacher</i> [mokyti – mokytojas] [pakeičia <u>veiksmažodį</u> į <u>daiktavardį</u>]</p> <p><i>terror – terrorise</i> [teroras – terorizuoti] [pakeičia daiktavardį į veiksmažodį]</p> <p><i>green – greenish</i> [žalias – žalsvas] [palieka <u>kalbos dalį</u> nepakeistą]</p>

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
Skiemuo	Skiemuo yra tarsi <u>žodžio</u> ritmas. Skiemenis sudaro bent vienas <u>balsis</u> , ir galimai dvi ar daugiau <u>priebalsių</u> .	<i>Cat</i> – vienas skiemuo. <i>Fairy</i> – du skiemenys. <i>Hippopotamus</i> – penki skiemenys.
Sinonimas	Du žodžiai yra sinonimai, jeigu jie turi tokią pačią arba panašią reikšmę. Palyginimui: <u>antonimas</u> .	<i>talk</i> – <i>speak</i> [kalbėti – šnekėti] <i>old</i> – <i>elderly</i> [senas – senyvas]
Veiksmažodžių laikas	Anglų kalboje veiksmažodžių laikas – tai <u>esamojo</u> ir <u>būtojo laiko veiksmažodžių</u> pasirinkimas, kuris yra ypatingas, nes jį žymi <u>kaitomosios formos</u> , ir jis paprastai parodo laiko skirtumus. Palyginimui, prancūzų, ispanų ir italų kalbose yra trys ar daugiau atskirų laikų formų, įskaitant būsimąjį laiką. (Taip pat žr. <u>būsimasis laikas</u> .) Anglų kalboje paprastieji (esamasis ir būtasis) laikai gali būti derinami su <u>atliktinių</u> ir <u>eigos veikslų</u> laikų formomis.	<i>He studies.</i> [Jis mokosi.] [esamasis laikas – dabarties laikas] <i>He studied yesterday.</i> [Jis mokėsi vakar.] [būtasis laikas – praeities laikas] <i>He studies tomorrow, or else!</i> [Arba jis mokosi rytoj, arba] [esamasis laikas – ateities laikas] <i>He may study tomorrow.</i> [Jis gali mokytis rytoj.] [esamasis laikas + bendratis – ateities laikas] <i>He plans to study tomorrow.</i> [Jis planuoja mokytis rytoj.] [esamasis laikas + bendratis – ateities laikas] <i>If he studied tomorrow, he'd see the difference!</i> [Jeigu jis būtų mokėsis rytoj, jis būtų pamatęs skirtumą.] [būtasis laikas – įsivaizduojama ateitis] Palyginimui trys atskiros laikų formos ispanų kalboje: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Estudia.</i> [esamasis laikas] ▪ <i>Estudió.</i> [būtasis laikas] ▪ <i>Estudiará.</i> [būsimasis laikas]
Tranzityvinis veiksmažodis	Tranzityvinis veiksmažodis privalo turėti bent vieną objektą sakinyje, kad būtų aiški jo reikšmė, priešingai nei <u>intranžityvinis veiksmažodis</u> , kuriam tai nėra būtina.	<i>He loves Juliet.</i> [Jis myli Džiuljetą.] <i>She understands English grammar.</i> [Ji supranta anglų kalbos gramatiką.]
Trigrafas	<u>Grafemos</u> rūšis, kai trys raidės reiškia vieną <u>fonemą</u> .	<i>High, pure, patch, hedge</i>
Nekirčiuotas	Žr. <u>kirčiuotas</u> .	

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
Veiksmažodis	<p>Patikimiausias būdas atskirti veiksmažodžius yra pagal tai, kaip jie gali būti vartojami: paprastai jie turi <u>laiką</u>, kuris gali būti <u>esamasis</u> arba <u>būtas</u> (taip pat žr. <u>būsimąjį laiką</u>).</p> <p>Kartais veiksmažodžiai vadinami veiksmo žodžiais, nes daugelis veiksmažodžių įvardija kažkieno atliekamą veiksmą; nors tai ir gali padėti atpažinti veiksmažodžius, tačiau tai nepadės atskirti juos nuo <u>daiktavardžių</u> (kurie taip pat gali įvardyti veiksmus). Be to, daugelis veiksmažodžių nusako būsenas arba jausmus, o ne veiksmus.</p> <p>Veiksmažodžiai gali būti skirstomi daugeliu būdų: pavyzdžiui, <u>pagalbiniai</u> arba <u>modaliniai</u>; <u>tranzityviniai</u> arba <u>intransityviniai</u>; ir kaip būsenos arba įvykiai.</p>	<p><i>He <u>lives</u> in Birmingham.</i> [Jis gyvena Birmingeme.] [esamasis laikas]</p> <p><i>The teacher <u>wrote</u> a song for the class.</i> [Mokytojas <u>sukūrė</u> dainą klasei.] [būtas laikas]</p> <p><i>He <u>likes</u> chocolate.</i> [Jam <u>patinka</u> šokoladas.] [esamasis laikas; ne veiksmas]</p> <p><i>He <u>knew</u> my father.</i> [Jis <u>pažinojo</u> mano tėvą.] [būtas laikas; ne veiksmas]</p> <p>Ne veiksmažodžiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>The <u>walk</u> to Halina's house will take an hour.</i> [<u>Ėjimas</u> iki Halinos namų užtruks apie valandą.] [daiktavardis] <i>All that <u>surfing</u> makes Morwenna so sleepy!</i> [Visas tas <u>čiuožimas banglente</u> Morveną taip migdo!] [daiktavardis]
Balsis	<p>Balsis – tai kalbos garsas, tariamas atvirai, neapsunkinant balso aparato.</p> <p>Balsiai gali sudaryti <u>skiemenis</u> patys arba kartu su <u>priebalsiais</u>.</p> <p>Anglų kalbos rašto sistemoje raidės a, e, i, o, u ir y gali būti naudojamos balsiams žymėti.</p>	
Žodis	<p>Žodis – tai gramatikos vienetas: jis gali būti pasirinktas ir naudojamas sąlyginai savarankiškai, tačiau jo negalima lengvai suskaidyti.</p> <p>Skyryboje žodžiai paprastai atskiriami tarpais.</p> <p>Kartais žodžių seka, kurią gramatiniu požiūriu sudaro du žodžiai, sujungti į vieną rašytinį žodį, žymimi brūkšneliu arba apostrofu (pvz., <i>well-built</i>, <i>he's</i>).</p>	<p><u>headteacher</u> arba <u>head teacher</u> [gali būti rašoma su tarpu ir be jo]</p> <p><i>I'm going out.</i></p> <p><u>9.30 am</u></p>
Žodžių klasė	<p>Kiekvienas <u>žodis</u> gali būti priskirtas kuriai nors žodžių klasei, kuri apibendrina jo vartojimo gramatikoje būdus. Anglų kalboje pagrindinės žodžių klasės yra šios: <u>daiktavardis</u>, <u>veiksmažodis</u>, <u>būdvardis</u>, <u>prieveiksmis</u>, <u>prielinksnis</u>, <u>determinantas</u>, <u>įvardis</u>, <u>jungtukas</u>. Žodžių klasės taip pat vadinamos kalbos dalimis.</p>	

Sąvoka	Rekomendacijos	Pavyzdys
Giminiškų žodžių šeima	Giminiškų žodžių šeimai priskiriami <u>žodžiai</u> paprastai yra susiję vienas su kitu <u>morfologiniu</u> , gramatiniu ir reikšmės aspektais.	<i>teach</i> – <i>teacher</i> [mokyti – mokytojas] <i>extend</i> – <i>extent</i> – <i>extensive</i> [plėsti – plėtinys – platus] <i>grammar</i> – <i>grammatical</i> – <i>grammarian</i> [gramatika – gramatinis – gramatikas]

Matematika

Mokomojo dalyko paskirtis

Matematika – tai kūrybinė, su labai daug kuo susijusi disciplina, kuri formavosi šimtmečiais ir kuri padėjo išspręsti kai kurias labiausiai intriguojančias problemas istorijoje. Ji būtina kasdieniame gyvenime, svarbi mokslui, technologijai ir inžinerijai, ir neišvengiama finansiniam raštingumui bei daugeliui užimtumo formų. Todėl kokybiškas matematinis išsilavinimas suteikia pagrindus pasaulio supratimui, gebėjimui mąstyti matematiškai, įvertinti matematikos grožį ir jėgą, taip pat sukelia pasitenkinimo jausmą bei troškimą įgyti daugiau matematikos žinių.

Tikslai

Nacionalinės matematikos ugdymo programos tikslas – užtikrinti, kad visi mokiniai:

- puikiai **įsisavintų** matematikos pagrindus, dažnai ir įvairia forma spręsdami vis sudėtingesnius uždavinius, siekdami įgyti konceptualių žinių ir gebėjimų šias žinias greitai prisiminti bei tiksliai pritaikyti;
- **mąstyti matematiškai** tokia seka: tyrimas, ryšių nustatymas ir apibendrinimas, gebėtų matematine kalba išdėstyti argumentus ir pateikti pagrindimą ar įrodymą;
- galėtų **išspręsti uždavinius**, savo turimas matematines žinias pritaikydami įvairiems įprastiems ir neįprastiems bei vis sudėtingesniems uždaviniams spręsti, įskaitant gebėjimą suskirstyti uždavinį į kelias paprastesnes dalis, ir atkakliai bei ištvermingai toliau ieškoti sprendimo.

Matematika yra su daug kuo susijęs dalykas, kurį išmanydami mokiniai turi gebėti sklandžiai pateikti matematines idėjas. Prireikus, mokymo programos yra skirstomos į aiškiai atskiras sritis, tačiau mokiniai turėtų gebėti tarpusavyje sujungti matematines idėjas ir įsisavinti, vystyti matematinį mąstymą bei gebėjimą spręsti vis sudėtingesnius uždavinius. Savo matematines žinias jie taip pat turėtų pritaikyti gamtos moksluose ir kituose dalykuose.

Tikimasi, kad dauguma mokinių mokymo programas įsisavins maždaug tokiu pačiu greičiu, tačiau sprendimas kada pereiti į kitą etapą visuomet turi būti priimamas įsitikinus, kad mokiniai viską suprato ir yra pasiruošę judėti į priekį. Prieš pradedant naują temą, mokinių, kurie greitai viską supranta, turėtų būti paprašoma išspręsti įvairesnius ir sudėtingesnius uždavinius, o mokiniai, kurie nepakankamai įsisavino ankstesnę medžiagą, turėtų įtvirtinti savo žinias, taip pat ir spręsdami papildomus uždavinius.

Informacinės ir ryšių technologijos (IRT)

Skaičiuotuvai neturėtų pakeisti seno gero skaičiavimo raštu ir mintinai. Skaičiuotuvais turėtų būti leidžiama naudotis tik pačioje 2 ugdymo pakopos pabaigoje, siekiant mokiniams padėti įtvirtinti konceptualias žinias, kad jie galėtų išspręsti sudėtingus aritmetinius uždavinius, su sąlyga, kad mokiniai puikiai skaičiuoja raštu ir mintinai. Tiek pradinėse, tiek vidurinėse mokyklose mokytojai patys turėtų nuspręsti kada taikyti IRT priemones.

Sakytinė kalba

Nacionalinė matematikos ugdymo programa rodo kokia svarbi yra sakytinė kalba mokiniams įsisavinant visą ugdymo programą – tiek pažintiniu, tiek socialiniu, tiek ir lingvistiniu požiūriu. Kalbos, kurią mokiniai girdi ir kuria jie kalba, kokybė ir įvairovė yra pagrindiniai veiksniai vystant jų matematinę žodyną, išdėstant argumentus ir pateikiant pagrindimą ar įrodymą. Jiems turi būti padedama išmokyti aiškiai išreikšti savo mintis sau ir kitiems, o mokytojai turėtų užtikrinti, kad mokiniai įgytų tvirtus pagrindus diskutuodami ir diskusijas naudodami savo klaidoms nustatyti ir taisyti.

Mokyklos ugdymo programa

1 ir 2 ugdymo pakopų matematikos mokymo programos nustatytos kiekvieniems metams. Mokyklos privalo išdėstyti atitinkamą mokymo programą iki ugdymo pakopos pabaigos, tačiau kiekvienos ugdymo pakopos eigoje jos savo nuožiūra gali nuspręsti pradėti dėstyti medžiagą anksčiau arba vėliau nei nurodyta mokymo programoje. Be to, atitinkamos ugdymo pakopos medžiagą mokyklos, prireikus, gali pradėti dėstyti ankstesnėje ugdymo pakopoje. Kiekviena mokykla taip pat privalo savo mokyklinę matematikos ugdymo programą nustatyti kiekvieniems metams ir šią informaciją paskelbti internete.

Pasiekimų aprašas

Iki kiekvienos ugdymo pakopos pabaigoje mokiniai privalo žinoti, taikyti ir suprasti atitinkamoje mokymo programoje nurodytu dalykus, įgūdžius ir procesus.

Pagal įstatymus mokyklos neprivalo dėstyti pavyzdinio turinio, pateikto [laužtiniuose skliaustuose] arba nurodyto kaip „neprivalomas“.

1 ugdymo pakopos 1 ir 2 klasės

1 ugdymo pakopoje pagrindinis matematikos mokymo tikslas yra užtikrinti, kad mokiniai įgautų pasitikėjimo ir įsisavintų sveikuosius skaičius, skaičiavimą ir vietos vertę. Tai turėtų apimti darbą su skaičiais ir žodžiais, keturis veiksmus, taip pat ir praktinių priemonių [pavyzdžiui, konkrečių daiktų bei matavimo priemonių] naudojimą.

Šios ugdymo pakopos metu mokiniai turėtų išmokti atpažinti, apibūdinti, nupiešti, palyginti ir surūšiuoti įvairias figūras, gebėti vartoti su tuo susijusį žodyną. Mokymo metu taip pat turėtų būti naudojama daug įvairių priemonių įvairiems dydžiams apibūdinti ir palyginti, pavyzdžiui, ilgis, masė, tūris/talpa, laikas ir pinigai.

Iki 2 klasės pabaigos mokiniai turėtų mokėti skaitines poras iki 20 ir tiksliai naudoti bei suprasti vietos vertę. Šioje ankstyvojoje pakopoje labai padėtų veiksmų kartojimas.

Mokinių gebėjimas skaityti ir rašyti su matematika susijusius žodžius turėtų atitikti jų augančius skaitymo ir rašymo įgūdžius 1 ugdymo pakopoje.

1 klasės mokymo programa

Skaičius – skaičius ir vietos vertė

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- skaičiuoti nuo 0 arba 1, arba nuo bet kurio kito skaičiaus iki 100 didėjančia ir mažėjančia tvarka;
- skaičiuoti, perskaityti ir užrašyti skaičius iki 100 skaitmenimis; skaičiuoti skaičių 2, 5 ir 10 kartotiniais;
- išvardyti skaičius, gretimus pateiktajam ;
- atpažinti ir pavaizduoti skaičius, naudojantis daiktais ir iliustruojančiomis vaizdinėmis priemonėmis, įskaitant skaičių tiesę, ir vartojant šiuos terminus: lygus, daugiau kaip, mažiau kaip, didžiausias, mažiausias;
- perskaityti ir užrašyti skaičius nuo 1 iki 20 skaitmenimis ir žodžiais.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai treniruoiasi skaičiuoti (1, 2, 3...), nustatyti eilės tvarką (pavyzdžiui, pirmas, antras, trečias...), nurodyti kiekį (pavyzdžiui, 3 obuoliai, 2 centimetrai), kartu sprendami konkrečius paprastus uždavinius, tol, kol viską gerai įsisavins.

Skaitydami, rašydami, skaičiuodami ir palygindami skaičius iki 100, naudodamiesi daiktais ir iliustruojančiomis vaizdinėmis priemonėmis, mokiniai pradeda atpažinti didesnių kaip 20 skaičių vietos vertę.

Jie mokosi skaičiuoti skaičius sakydami mintinai ir išskaičiuodami daiktus, skaičiuodami skaičių 2, 5 ir 10 kartotiniais, kad išmoktų atpažinti modelius skaičių sistemoje (pavyzdžiui, nelyginius ir lyginius skaičius), taip pat įvairiais būdais ir dažnai kartoja skaičiavimą atsakydami į vis sudėtingesnius klausimus.

Jie atpažįsta pasikartojančius modelius ir juos kuria, naudodamiesi daiktais ir figūromis.

Skaičius – sudėtis ir atimtis

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- skaityti, rašyti ir paaiškinti matematinės formuluotes naudojant sudėties (+), atimties (-) ir lygybės (=) ženklus;
- pavaizduoti ir naudoti skaitines poras bei atimties duomenis iki 20;
- sudėti ir atimti vienaženklus ir dviženklus skaičius iki 20, įskaitant 0;
- spręsti vienaveiksnius uždavinius, kuriuose reikėtų atlikti sudėties ir atimties veiksmus, naudojantis konkrečiais daiktais ir iliustruojančiomis vaizdinėmis priemonėmis, taip pat spręsti nežinomo skaičiaus uždavinius, pvz., $7 = \square - 9$.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai įsimena ir argumentuoja, naudodami įvairias skaitines poras iki 10 ir 20 (pavyzdžiui, $9 + 7 = 16$; $16 - 7 = 9$; $7 = 16 - 9$). Jie turėtų suprasti ką reiškia pridėti arba atimti nulį. Įtvirtinama, kad sudėtis ir atimtis yra susiję veiksmas.

Mokiniai jungia ir didina skaičius, skaičiuodami didėjančia ir mažėjančia tvarka.

Jie aptaria ir sprendžia įprastus praktinius uždavinius, taip pat naudodami dydžius.

Uždaviniuose turi būti vartojami šie terminai: sudėti kartu, sudėti, visuma, iš viso, nuimti, atstumas tarp, skirtumas tarp, daugiau kaip ir mažiau kaip, kad mokiniai suprastų kas yra sudėtis ir atimtis ir kad galėtų lanksčiai atlikti šiuos veiksmus.

Skaičius – daugyba ir dalyba

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- spręsti vienaveiksmius uždavinius, kuriuose reikėtų atlikti daugybos ir dalybos veiksmus, atsakymą apskaičiuojant naudojantis konkrečiais daiktais, iliustruojančiomis vaizdinėmis priemonėmis ir matricomis su mokytojo pagalba.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Nedidelius dydžius skirstydami į grupes ir juos pasidalydami, mokiniai pradeda suprasti daugybą ir dalybą, skaičių ir dydžių dvigubinimą, taip pat daiktų, skaičių ir dydžių paprastųjų trupmenų nustatymą.

Jie mato koks yra ryšys tarp matricų, skaičių modelių ir skaičiavimo kas du, kas penki ir dešimtimis.

Skaičius – trupmenos

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- atpažinti ir rasti dvi vienodas daikto, figūros ar dydžio dalis ir įvardyti, kad viena tokia dalis yra pusė;
- atpažinti ir rasti keturias vienodas daikto, figūros ar dydžio dalis ir įvardyti, kad viena tokia dalis yra ketvirtis.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Spręsdami uždavinius su figūromis, daiktais ir dydžiais, mokiniai išmoksta, kad pusė ir ketvirtis yra diskrecinių ir nepertraukiamų dydžių „dalys“. Pavyzdžiui, jie gali atpažinti ir nustatyti ilgio, dydžio, daiktų grupės ar figūros pusę. Puses ir ketvirčius mokiniai susieja su daiktų grupės vienodu pasidalijimu ir vienodu daiktų suskirstymu į grupes po lygiai, su matais, taip pat su pusių bei ketvirčių kaip visumos dalių atpažinimu ir jungimu.

Matavimas

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- palyginti, apibūdinti ir spręsti praktinius uždavinius, susijusius su:
 - ilgiu ir aukščiu [pavyzdžiui, ilgas/trumpas, ilgesnis/trumpesnis, aukštas/žemas, dvigubas/pusė],
 - mase/svoriu [pavyzdžiui, sunkus/lengvas, sunkesnis už, lengvesnis už],
 - tūriu ir talpa [pavyzdžiui, pilnas/tuščias, daugiau kaip, mažiau kaip, pusė, pusiau pilnas, ketvirtis],
 - laiku [pavyzdžiui, greičiau, lėčiau, anksčiau, vėliau];
- išmatuoti ir pradėti užrašinėti:
 - ilgį ir aukštį,
 - masę/svorį,
 - tūrį ir talpą,
 - laiką (valandas, minutes, sekundes);
- atpažinti ir žinoti įvairių monetų bei banknotų vertę;
- chronologine tvarka iš eilės išvardyti įvykius, vartojant reikiamus terminus [pavyzdžiui, prieš ir po, toliau, pirmas, šiandieną, vakar, rytą, ryte, po pietų ir vakare];
- atpažinti ir vartoti terminus, susijusius su data, įskaitant savaitės dienas, savaites, mėnesius ir metus;
- pasakyti laiką, nurodant kuri yra valanda ar pusvalandis po kurios valandos ir ant laikrodžio nupiešiant strėles.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Šioje ugdymo pakopoje terminų poros „masė ir svoris“ bei „tūris ir talpa“ yra vartojamos jas tarpusavyje sukeičiant.

Mokiniai nuo įvairių dydžių ir matų naudojimo ir palyginimo naudojant nestandartinius vienetus, įskaitant diskrecinį (pavyzdžiui, skaičiavimą) ir nepertraukiamą (pavyzdžiui, skysčių) matavimą, pereina prie valdomų bendrų standartinių vienetų.

Tam, kad susipažintų su standartiniais matais, mokiniai pradeda naudotis matavimo priemonėmis, pvz., liniuote, svarstyklėmis ir talpyklomis.

Mokiniai vartoja laiką nurodančius žodžius ir visą dieną sako kiek yra valandų; iš pradžių jie vartoja žodį „valanda“, o vėliau – „pusė po“.

Geometrija – figūrų savybės

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- atpažinti ir įvardyti paprastas dvimates ir trimates figūras, įskaitant:
dvimates figūras [pavyzdžiui, stačiakampius (įskaitant kvadratus), apskritimus ir trikampius],
trimates figūras [pavyzdžiui, kuboidus (įskaitant kubus), piramides ir rutulius].

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai lengvai atpažįsta paprastas dvimates ir trimates figūras ir jas įvardija, taip pat įvardija kasdienius daiktus, kurie savo forma primena šias figūras. Jie atpažįsta šias figūras, net jei jos yra įvairiai pakreiptos ir yra įvairaus dydžio, ir žino, kad stačiakampiai, trikampiai, kuboidai ir piramidės yra ne visuomet panašios.

Geometrija – vieta ir kryptis

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- apibūdinti vietą, kryptį ir judėjimą, vartodami šiuos terminus: apsisukti visą ratą, pusę rato, ketvirtį ar tris ketvirčius rato.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai vartoja vietą, kryptį ir judėjimą apibūdinančius žodžius, pvz., kairė ir dešinė, viršus, vidurys ir apačia, ant, priekyje, virš, tarp, aplink, netoli, arti ir toli, į viršų ir žemyn, pirmyn ir atgal, viduje ir išorėje.

Mokiniai gali apsisukti visą ratą, pusę rato, ketvirtį ar tris ketvirčius rato; sukimaši pagal laikrodžio rodyklę jie susieja su laikrodžio rodyklių judėjimu.

2 klasės mokymo programa

Skaičius – skaičius ir vietos vertė

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- skaičiuoti nuo 0 kas 2, kas 3 ir kas 5, taip pat dešimtimis nuo bet kurio skaičiaus didėjančia ir mažėjančia tvarka;
- atpažinti dviženklį skaičiaus kiekvieno skaitmens vietos vertę (dešimtys, vienetai);
- atpažinti, pavaizduoti ir nustatyti skaičius, naudojantis įvairiomis vaizdinėmis priemonėmis, įskaitant skaičių tiesę;
- palyginti ir išdėstyti skaičius nuo 0 iki 100; naudoti ženklus $<$, $>$ ir $=$;
- perskaityti ir užrašyti skaičius ne mažiau kaip iki 100 skaitmenimis ir žodžiais;
- spręsti uždavinius vietos vertės ir veiksmų su skaičiais pagalba.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Naudodamiesi medžiaga ir įvairiomis vaizdinėmis priemonėmis, mokiniai praktikuoja skaičiuoti, skaityti, rašyti ir lyginti skaičius ne mažiau kaip iki 100 ir sprendžia įvairiausių su tuo susijusių uždavinius, kad įsisavintų šią temą. Jie skaičiuoja skaičiaus 3 kartotiniu, kad vėliau lengviau galėtų suprasti kas tai yra trečdalis.

Kai mokiniai geriau įsisavina skaičius iki 100, jie yra supažindinami su didesniais skaičiais, kad geriau išmoktų atpažinti modelius skaičių sistemoje ir juos pavaizduoti įvairiais būdais, įskaitant erdvinį pavaizdavimą.

Kad būtų lengviau atlikti atimties veiksmus, mokiniai turėtų įvairiais būdais atskirti skaičius (pavyzdžiui, $23 = 20 + 3$ ir $23 = 10 + 13$). Jie įsisavina temą ir savo žinias apie skaičius taiko argumentuodami, aptardami ir sprenddami uždavinius, kuriuose akcentuojama dviženklį skaičiaus kiekvieno skaitmens vertė. Jie pradeda suprasti, kad nulis yra vietos žymena.

Skaičius – sudėtis ir atimtis

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- spręsti uždavinius, atliekant sudėties ir atimties veiksmus:
naudojantis konkrečiais daiktais ir iliustruojančiomis vaizdinėmis priemonėmis, įskaitant skaičius, dydžius ir matus, taikyti vis augančius savo mintinio skaičiavimo ir skaičiavimo raštu gebėjimus;
- prisiminti ir sklandžiai atlikti skaičių iki 20 sudėties ir atimties veiksmus, taip pat nustatyti ir atlikti išvestinius veiksmus iki 100;
- naudojantis konkrečiais daiktais, iliustruojančiomis vaizdinėmis priemonėmis ir mintinai sudėti ir atimti skaičius, įskaitant:
dviženklį skaičių ir vienetus,
dviženklį skaičių ir dešimtis,
du dviženklus skaičius,
trijų vienaženklių skaičių sudėtį;
- parodyti, kad du skaičiai gali būti sudedami bet kuria tvarka (gali būti sukeičiami vietomis), o vieną skaičių atimant iš kito šie skaičiai negali būti sukeičiami vietomis;
- atliekant sudėties ir atimties veiksmus atpažinti ir taikyti atvirkštinį ryšį, jo pagalba patikrinti skaičiavimą ir spręsti nežinomo skaičiaus uždavinius.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Prie jau žinomų sudėties ir atimties terminų mokiniai prideda sumą ir skirtumą.

Mokiniai treniruojami atlikti skaičių iki 20 sudėties ir atimties veiksmus, kad išmoktų lengvai nustatyti išvestinius veiksmus, pvz., suskaičiuotų $3 + 7 = 10$; $10 - 7 = 3$ ir $7 = 10 - 3$ tam, kad galėtų suskaičiuoti $30 + 70 = 100$; $100 - 70 = 30$ ir $70 = 100 - 30$. Mokiniai patikrina gautą rezultatą: sudeda skaičius, norėdami patikrinti atimtį, bei sudeda skaičius skirtinga tvarka, norėdami patikrinti sudėtį (pavyzdžiui, $5 + 2 + 1 = 1 + 5 + 2 = 1 + 2 + 5$). Taip nustatomas sudėties perstatomumas ir asociatyvumas.

Sudėties ir atimties veiksmų atlikimas stulpeliu padeda suprasti skaičiaus vietos vertę ir pasiruošti atlikti veiksmus oficialiais rašytiniais metodais su didesniais skaičiais.

Skaičius: daugyba ir dalyba

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- prisiminti ir atlikti daugybos ir dalybos veiksmus pagal daugybos lentelę iš 2, 5 ir 10, ir atpažinti lyginius ir nelyginius skaičius;
- apskaičiuoti matematines formuluotes, susijusias su daugyba ir dalyba daugybos lentelės rėmuose, naudojant daugybos (\times), dalybos (\div) ir lygybės ($=$) ženklus;
- parodyti, kad du skaičiai gali būti sudauginami bet kuria tvarka (gali būti sukeičiami vietomis), o vieną skaičių dalijant iš kito šie skaičiai negali būti sukeičiami vietomis;
- spręsti daugybos ir dalybos uždavinius, naudojantis medžiaga, matricomis, atliekant kartotinius sudėties veiksmus, naudojantis mintinio skaičiavimo būdais ir atliekant daugybos ir dalybos veiksmus, įskaitant kontekstinius uždavinius.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai vartoja įvairiausius terminus daugybai ir dalybai apibūdinti.

Mokiniai supažindinami su daugybos lentele. Jie treniruoja ir įsisavina daugybos lentelę iš 2, 5 ir 10, pastebi jų tarpusavio sąsajas. Mokiniai sieja daugybos lentelę iš 10 su vietos verte, o daugybos lentelę iš 5 – su dalyba naudojantis laikrodžio rodyklėmis. Jie pradeda naudotis daugybos lentelėmis ir prisiminti daugybos veiksmus, įskaitant susijusių dalybos veiksmų naudojimą skaičiuojant raštu ir mintinai.

Mokiniai naudoja įvairią medžiagą ir įvairias situacijas, kuomet daugyba ir dalyba yra siejama su diskrecinių ir nepertraukiamų dydžių suskirstymu į grupes ar pasidalijimu, su matricomis ir su kartotiniais sudėties veiksmais. Jie pradeda juos sieti su dalimis ir matais (pavyzdžiui, $40 \div 2 = 20$, 20 yra skaičiaus 40 pusė). Jie taiko perstatomumą ir atvirkštinius ryšius, kad išmoktų pateikti su daugyba susijusius argumentus (pavyzdžiui, $4 \times 5 = 20$, o $20 \div 5 = 4$).

Skaičius – trupmenos

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- atpažinti, rasti, įvardyti ir užrašyti ilgio, figūros, daiktų grupės ar dydžio $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{2}{4}$ ir $\frac{3}{4}$ dalis;
- užrašyti paprastąsias trupmenas, pavyzdžiui, skaičiaus 6 pusė ($\frac{1}{2}$) yra 3 ($\frac{1}{2}$ of 6 = 3), ir atpažinti, kad $\frac{2}{4}$ atitinka $\frac{1}{2}$.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Spręsdami uždavinius su figūromis, daiktais ir dydžiais, mokiniai naudoja trupmenas kaip diskrecinių ir nepertraukiamų dydžių „dalis“. Vienetines trupmenas jie sieja su vienodu pasidalijimu ir vienodu suskirstymu į grupes, su skaičiais, kurie gali būti suskaičiuojami, ir su matais, nustatant ilgių, dydžių, daiktų grupių ar figūrų dalis. Mokiniai susipažįsta su pirmąja nevienetine trupmena – $\frac{3}{4}$.

Mokiniai turėtų skaičiuoti dalimis iki 10, pradėdami nuo bet kurio skaičiaus ir skaičių tiesėje pridėdami po $\frac{1}{2}$ ir $\frac{2}{4}$ (pavyzdžiui, $1\frac{1}{4}$, $1\frac{2}{4}$ (arba $1\frac{1}{2}$), $1\frac{3}{4}$, 2). Tai įtvirtins dalių (trupmenų) kaip skaičių sąvoką ir tai, kad dalis (trupmenas) susumavus rezultatas gali būti didesnis kaip vienas.

Matavimas**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- pasirinkti ir taikyti atitinkamus standartinius vienetus, kuriais iki artimiausio atitinkamo vieneto nustatys ar išmatuos ilgį/aukštį (bet kuria kryptimi) (m/cm), masę (kg/g), temperatūrą (°C), talpą (litrai/ml), naudojantis liniuotėmis, svarstyklėmis, termometrais ar matavimo indais;
- palyginti ir tam tikra tvarka išdėstyti ilgius, masę, tūrį/talpą bei užrašyti rezultatus, naudojant ženklus >, < ir =;
- atpažinti ir naudoti svaro sterlingų (£) ir penso (p) ženklus; sujungti sumas, kad būtų gauta reikiama vertė;
- nustatyti įvairius monetų derinius, kurie atitinka tą pačią pinigų sumą;
- spręsti paprastus praktinius uždavinius, kuriuose reikėtų sudėti ir atimti to paties piniginio vieneto sumas bei duoti grąžą;
- palyginti laiko intervalus ir nustatyti jų seką;
- pasakyti ir užrašyti laiką penkių minučių tikslumu, taip pat nurodant, kad yra penkiolika minučių po / be penkiolikos minučių, ir ant laikrodžio nupiešti strėles, rodančias šį laiką;
- žinoti kiek valanda turi minučių ir kiek diena turi valandų.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai vis tiksliau taiko standartinius matavimo vienetų, remdamiesi savo turimomis žiniomis apie skaičių sistemą. Jie vartoja reikiamus terminus ir užrašo naudodami standartinės santrumpas.

Matams palyginti yra naudojami paprasti kartotiniai, pavyzdžiui, „du kartus žemesnis“, „du kartu platesnis“.

Mokiniai lengvai pasako ir užrašo laiką, naudodamiesi analoginiu laikrodžiu.

Mokiniai lengvai skaičiuoja ir atpažįsta monetas. Jie užtikrintai perskaito ir pasako pinigų sumas, tiksliai pavartodami ženklus £ ir p bei atskirai užrašydami svarus sterlingų ir pensus.

Geometrija – figūrų savybės**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- nustatyti ir apibūdinti dvimačių figūrų savybes, įskaitant kraštinių skaičių ir vertikalių linijų simetriškumą;
- nustatyti ir apibūdinti trimačių figūrų savybes, įskaitant briaunų, viršūnių ir sienų skaičių;
- trimačių figūrų paviršiuje atpažinti dvimates figūras [pavyzdžiui, apskritimą ritinyje ar trikampį piramidėje];
- palyginti ir surūšiuoti paprastas dvimates ir trimates figūras bei kasdienes daiktus.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai atpažįsta ir įvardija pačias įvairiausias dvimates ir trimates figūras, įskaitant ketursienius ir daugiakampius, kuboidus, prizmes ir kūgius, bei nustato kiekvienos figūros savybes (pavyzdžiui, kraštinių skaičių, sienų skaičių). Mokiniai nustato, palygina ir surūšiuoja figūras pagal jų savybes, tiksliai vartodami reikiamus terminus, pvz., kraštinės, briaunos, viršūnės ir sienos.

Mokiniai perskaito ir užrašo figūrų pavadinimus, atitinkančius jų skaitymo ir rašymo gebėjimus.

Mokiniai brėžia linijas ir piešia figūras naudodamiesi tiesyklėmis.

Geometrija – vieta ir kryptis

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- tam tikra tvarka išdėstyti ir sudėlioti matematinių objektų derinius pagal modelius ir seką;
- vartoti matematinius terminus vietai, kryptiai ir judėjimui apibūdinti, įskaitant judėjimą tiese ir atskiriant apsisukimą aplinkui ir apsisukimą pasisukant stačiaisiais kampais – ketvirčiu, puse ir trimis ketvirtosiomis sukinio (pagal ir prieš laikrodžio rodyklę).

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų naudoti įvairius figūrų modelius, įskaitant įvairiai pakreiptus.

„Sukiniui“ apibūdinti mokiniai vartoja kampų sąvoka ir terminus, naudodami apsisukimus ir praktines situacijas (pavyzdžiui, mokiniai patys juda besisukdami, nurodo kitiems mokiniams pasisukti, programuoja robotus, kuriems nurodo pasisukti stačiuoju kampu).

Statistika

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- aiškinti ir sudaryti paprastas piktogramas, dažnių lenteles, funkcines schemas ir paprastas lenteles;
- paklausti ir atsakyti į paprastus klausimus, suskaičiuojant kiekvienoje kategorijoje esančius objektus ir surūšiuojant kategorijas pagal dydį;
- paklausti ir atsakyti į klausimus apie kategorinių duomenų susumavimą ir palyginimą.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai registruoja, aiškina, gretina, sistemina ir lygina informaciją (pavyzdžiui, piktogramose naudodami nevienareikšmį atitikmenį paprastu santykiu 2, 5, 10).

2 ugdymo pakopos 3 ir 4 klasės (žemesnioji mokymo programa)

2 ugdymo pakopos žemesniojoje mokymo programoje pagrindinis matematikos mokymo tikslas yra užtikrinti, kad mokiniai vis labiau įsisavintų sveikuosius skaičius ir keturis veiksmus, įskaitant veiksmus su skaičiais ir vietos vertės sąvoką. Tai turėtų užtikrinti, kad būtų išugdomi mokinių veiksmingo mintinio skaičiavimo ir skaičiavimo raštu gebėjimai ir mokiniai galėtų tiksliai atlikti skaičiavimo veiksmus su vis didesniais sveikaisiais skaičiais.

Šios ugdymo pakopos metu mokiniai turėtų išmokti spręsti įvairius uždavinius, įskaitant uždavinius su paprastosiomis trupmenomis ir dešimtainiais. Mokymo programa taip pat turi užtikrinti, kad mokiniai vis tiksliau braižytų, vystytų matematinę mąstymą, kad galėtų analizuoti figūras ir jų savybes bei galėtų užtikrintai apibūdinti jų tarpusavio ryšius. Taip pat jie turėtų išmokti tiksliai naudoti matavimo priemonės ir susieti matą su skaičiumi.

Iki 4 klasės pabaigos mokiniai turėtų mintinai mokėti daugybos lentelę (iki daugybos lentelės iš 13), jų darbas turėtų būti tikslus ir sklandus.

Mokiniai turėtų teisingai bei užtikrintai skaityti ir rašyti matematinius terminus, pasitelkdami savo augančius skaitymo ir rašybos gebėjimus.

3 klasės mokymo programa

Skaičius – skaičius ir vietos vertė

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- skaičiuoti nuo 0 skaičių 4, 8, 50 ir 100 kartotiniais; rasti skaičius, kurie yra 10 arba 100 vienetų didesni arba mažesni už duotąjį skaičių;
- atpažinti triženklį skaičiaus kiekvieno skaitmens vietos vertę (šimtai, dešimtys, vienetai);
- palyginti ir tam tikra tvarka išdėstyti skaičius iki 1 000;
- atpažinti, pavaizduoti ir nustatyti skaičius, naudojantis įvairiomis vaizdinėmis priemonėmis;
- perskaityti ir užrašyti skaičius iki 1 000 skaitmenimis ir žodžiais;
- spręsti su tuo susijusius aritmetinius bei praktinius uždavinius.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai jau naudoja skaičių 2, 3, 4, 5, 8, 10, 50 ir 100 kartotinius.

Jie naudoja didesnius skaičius ne mažiau kaip iki 1 000, taiko atskyrimą pagal vietos vertę sprendami įvairius ir vis sudėtingesnius uždavinius, remdamiesi tuo, ką išmoko 2 klasėje (pavyzdžiui, $146 = 100 + 40$ ir 6 , $146 = 130 + 16$).

Naudodamiesi įvairiausiomis vaizdinėmis priemonėmis, įskaitant tomis, kurios yra susijusios su matais, mokiniai toliau skaičiuoja vienetais, dešimtimis ir šimtais, kad įsisavintų skaičių iki 1 000 eilės tvarką ir vietos vertę.

Skaičius – sudėtis ir atimtis

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- mintinai sudėti ir atimti skaičius, įskaitant:
triženklį skaičių ir vienetų,
triženklį skaičių ir dešimtį,
triženklį skaičių ir šimtus;
- naudojantis oficialiais rašytiniais sudėties ir atimties stulpeliu metodais, sudėti ir atimti skaičius, kuriuos sudaro ne mažiau kaip trys skaitmenys;
- įvertinti skaičiuojant gautą atsakymą ir jį patikrinti atvirkštiniu veiksmu;
- spręsti uždavinius, įskaitant nežinomo skaičiaus uždavinius, atliekant veiksmus su skaičiais, įvertinant vietos vertę ir atliekant sudėtingesnius sudėties ir atimties veiksmus.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai treniruojasi atlikdami įvairias sudėties ir atimties užduotis. Atliekant mintinius skaičiavimus su dviženkliais skaičiais, atsakymas gali būti didesnis už 100.

Siekdami įsisavinti temą, mokiniai taiko savo žinias apie vietos reikšmę ir atskyrimą, stulpeliu sudėdami ir atimdami vis didesnius skaičius (iki trijų skaitmenų) (žr. [Matematikos 1 priedą](#)).

Skaičius – daugyba ir dalyba

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- prisiminti ir atlikti daugybos ir dalybos veiksmus pagal daugybos lentelę iš 3, 4 ir 8;
- užrašyti ir apskaičiuoti matematines formuluotes, susijusias su daugyba ir dalyba, naudojantis jų žinomomis daugybos lentelės dalimis, įskaitant dviženklį skaičių daugybą iš vienaženklį skaičiaus, skaičiuojant mintinai ir pereinant prie oficialių rašytinių metodų;
- spręsti daugybos ir dalybos uždavinius, įskaitant nežinomo skaičiaus uždavinius, taip pat įskaitant teigiamų sveikųjų skaičių proporcingo didinimo arba mažinimo uždavinius bei atitikimo uždavinius, kuriuose objektai n yra susiję su objektais m.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Apskaičiuodami matematines formuluotes mokiniai toliau mokosi daugybos lentelę mintinai ir ją įtvirtina. Atlikdami dvigubavimo veiksmus, jie juos susieja su daugybos lentele iš 2, 4 ir 8.

Ugdomi mokinių veiksmingo mintinio skaičiavimo gebėjimai, pavyzdžiui, taikant perstatomumą ir asociatyvumą (pavyzdžiui, $4 \times 12 \times 5 = 4 \times 5 \times 12 = 20 \times 12 = 240$) bei daugybos ir dalybos veiksmus (pavyzdžiui, $3 \times 2 = 6$, $6 \div 3 = 2$ ir $2 = 6 \div 3$), siekiant gauti susijusius veiksmus (pavyzdžiui, $30 \times 2 = 60$, $60 \div 3 = 20$ ir $20 = 60 \div 3$).

Mokiniai išmoksta atlikti daugybos ir dalybos veiksmus patikimų rašytinių metodų pagalba, iš pradžių dviženklį skaičių padaugindami arba padalydami iš vienaženklį skaičiaus ir pereidami prie oficialių rašytinių daugybos ir dalybos trumpuoju būdu metodų.

Mokiniai sprendžia kontekstinius uždavinius, nuspręsdami kurį iš keturių veiksmų atlikti ir kodėl. Kontekstiniai uždaviniai – tai matavimas ir proporcingas didinimas arba mažinimas (pavyzdžiui, keturis kartus aukštesnis, aštuonis kartus ilgesnis ir pan.) bei atitikimo uždaviniai, kuriuose objektai m yra susiję su objektais n (pavyzdžiui, turime 3 kepures ir 4 paltus, kiek skirtingų drabužių komplektų gausime?; 12 saldinių padalyta po lygiai 4 vaikams; 4 pyragai padalyti po lygiai 8 vaikams).

Skaičius – trupmenos

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- skaičiuoti dešimtosiomis dalimis didėjančia ir mažėjančia tvarka; suprasti, kad dešimtosios dalys atsiranda padalijus daiktą į 10 lygių dalių bei padalijus vienaženklus skaičius arba dydžius iš 10;
- atpažinti, nustatyti ir užrašyti pavienės daiktų grupės dalis (trupmenas): vienetines trupmenas ir nevienetines trupmenas su mažais vardikliais;
- atpažinti ir naudoti dalis (trupmenas) kaip skaičius: vienetines trupmenas ir nevienetines trupmenas su mažais vardikliais;
- atpažinti ir diagramų pagalba parodyti lygiavertes trupmenas su mažais vardikliais;
- sudėti ir atimti trupmenas, turinčias vienodą vardiklį, vieneto ribose [pavyzdžiui, $\frac{5}{7} + \frac{1}{7} = \frac{6}{7}$];
- palyginti ir tam tikra tvarka išdėstyti vienetines trupmenas bei trupmenas su vienodais vardikliais;
- spręsti uždavinius, susijusius su tuo, kad nurodyta pirma.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai sieja dešimtasias dalis su vietos verte, dešimtainiais matais ir dalijimu iš 10.

Jie pradeda suprasti vienetines ir nevienetines trupmenas kaip skaičių tiesėje esančius skaičius bei nustatyti jų tarpusavio ryšį, pvz., dydis ir atitikimas. Jie turėtų peržengti intervalo $[0, 1]$ ribas, taip pat susieti tai su matu.

Mokiniai supranta vienetinių trupmenų kaip ženklų (kieno nors dalių) tarpusavio ryšį bei dalybą iš sveikąjo skaičiaus.

Jie toliau atpažįsta trupmenas kaip visumos, skaičių, matavimo ar figūros dalis ir vienetines trupmenas kaip dalijamą dydį.

Spręsdami įvairius vis sudėtingesnius uždavinius, mokiniai siekia geriau išmokti sudėti ir atimti trupmenas su bendru vardikliu.

Matavimas**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- išmatuoti, palyginti, sudėti ir atimti ilgius (m/cm/mm), masę (kg/g), tūrį/talpą (l/ml);
- išmatuoti paprastų dvimačių figūrų perimetrą;
- sudėti ir atimti pinigų sumas praktinėse situacijose, norėdami atiduoti grąžą ir vartodami ženklus £ ir p;
- romėniškais skaitmenimis (I – XII) pasakyti ir užrašyti laiką, kurį rodo analoginis laikrodis, taip pat laiką, kurį rodo 12 valandų ir 24 valandų laikrodžiai;
- vis tiksliau (minučių tikslumu) nustatyti ir perskaityti laiką; užrašyti ir palyginti laiką sekundėmis, minutėmis ir valandomis; vartoti tokius terminus: valanda, priešpiet / po pusiaudienio, rytas, popietė, pusiaudienis, vidurnaktis;
- žinoti kiek minutė turi sekundžių, kiek dienų turi kiekvienas mėnuo, metai ir keliamieji metai;
- palyginti įvykių trukmę [pavyzdžiui, apskaičiuoti kiek trunka konkretūs įvykiai arba užduotys].

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai toliau atlieka matavimus atitinkamomis priemonėmis bei mato vienetais, pradeda naudoti įvairesnius matus, įskaitant mišrių mato vienetų taikymą ir palyginimą (pavyzdžiui, 1 kg ir 500 g) ir mišrių mato vienetų paprastu atitikmenis (pavyzdžiui, 5 m = 500 cm).

Į matų palyginimą įtraukiamas paprastas sveikųjų skaičių proporcingas didinimas arba mažinimas (pavyzdžiui, duotasis dydis arba matas yra du kartus ilgesnis arba penkis kartus aukštesnis), kuris yra siejamas su daugyba.

Mokiniai toliau mokosi lengvai atpažinti monetų vertę, sudėdami ir atimdami sumas, naudodami mišrius mato vienetus ir atiduodami grąžą priimtinomis sumomis. Jie atskirai užrašo £ ir p. Pinigų sumos užrašymas pagal dešimtainę sistemą oficialiai įvedamas 4 klasėje.

Mokiniai naudojami analoginiais ir skaitmeniniais 12 valandų laikrodžiais ir užrašo jų rodomą laiką. Taip jie įsisavina temą ir pasiruošia darbui su skaitmeniniais 24 valandų laikrodžiais, kurie bus naudojami 4 klasėje.

Geometrija – figūrų savybės**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- piešti dvimates figūras ir pagaminti trimates figūras, naudojantis lipdymo priemonėmis; atpažinti įvairiai pakreiptas trimates figūras ir jas apibūdinti;
- atpažinti kampus kaip figūros savybę arba sukinio apibūdinimą;
- nustatyti statųjį kampą, suprasti, kad du statieji kampai sudaro pusę sukinio, trys statieji kampai sudaro tris ketvirtadalius sukinio, o keturi – visą sukinį; nustatyti, ar kampai yra didesni ar mažesni už statųjį kampą;
- atpažinti horizontalias ir vertikalias linijas, taip pat statmenų ir lygiagrečių linijų poras.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Šiuo ugdymo etapu mokinių žinios apie figūrų savybes papildomos žiniomis apie simetriškus ir nesimetriškus daugiakampius ir daugiasienius. Mokiniai plačiau taiko figūrų savybes. Jie turėtų gebėti apibūdinti dvimačių ir trimačių figūrų savybes, tiksliai vartodami terminus, įskaitant šiuos terminus: linijų ilgis, smailasis kampas ir bukas kampas, apibūdinant kampus, kurie yra didesni arba mažesni už statųjį kampą.

Mokiniai sieja dešimtąsias dalis ir apvalinimą su tiesių brėžimu ir matavimu centimetrais įvairiose situacijose.

Statistika**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- aiškinti ir pristatyti duomenis, naudodamiesi stulpelinėmis diagramomis, piktogramomis ir lentelėmis;
- atlikti vienaveiksmes ir dviejų veiksmų užduotis [pavyzdžiui, atsakyti į klausimus „Kiek daugiau?“ ir „Kiek mažiau?“], naudojantis pagal mastelį nustatytose stulpelinėse diagramose ir piktogramose bei lentelėse pateikta informacija.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai supranta ir piktogramose bei stulpelinėse diagramose vis tiksliau naudoja mastelį (pavyzdžiui, 2, 5, 10 vienetų viename centimetre).

Jie toliau mokosi aiškinti įvairius kontekstinius duomenis.

4 klasės mokymo programa

Skaičius – skaičius ir vietos vertė

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- skaičiuoti skaičių 6, 7, 9, 25 ir 1 000 kartotiniais;
- rasti skaičius, kurie yra 1 000 vienetų didesni arba mažesni už duotąjį skaičių;
- skaičiuoti mažėjančia tvarka mažiau 0, įtraukiant neigiamus skaičius;
- atpažinti keturženklį skaičiaus kiekvieno skaitmens vietos vertę (tūkstančiai, šimtai, dešimtys ir vienetai);
- palyginti ir tam tikra tvarka išdėstyti skaičius virš 1 000;
- atpažinti, pavaizduoti ir nustatyti skaičius, naudojantis įvairiomis vaizdinėmis priemonėmis;
- suapvalinti bet kurį skaičių 10, 100 ar 1 000 tikslumu;
- spręsti aritmetinius bei praktinius uždavinius, susijusius su visu tuo, kas nurodyta pirma, ir naudojant vis didesnius teigiamus skaičius;
- perskaityti romėniškus skaitmenis iki 100 (nuo I iki C) ir žinoti, kad laikui bėgant skaičių sistema pasikeitė, kad būtų įtraukta nulio sąvoka ir vietos reikšmė.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Naudodamiesi įvairiausiomis vaizdinėmis priemonėmis, įskaitant matus, mokiniai įsisavina skaičių virš 1 000 eilės tvarką ir vietos reikšmę, skaičiuodami dešimtimis ir šimtais, taip pat dažnai atlieka įvairias užduotis su kitais kartotiniais.

Jie pradeda plėsti savo žinias apie skaičių sistemą, įtraukdami dešimtainius skaičius ir trupmenas, su kuriomis jie jau susipažino.

Skaičių nustatymą ir apvalinimą jie sieja su matavimo priemonių naudojimu.

Romėniški skaitmenys turi būti įvedami atsižvelgiant į jų istorinį kontekstą, kad mokiniai suprastų, jog būta įvairių sveikųjų skaičių užrašymo būdų ir kad laikui bėgant buvo įtrauktos svarbios nulio ir vietos reikšmės sąvokos.

Skaičius – sudėtis ir atimtis

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- sudėti ir atimti skaičius, kuriuos sudaro ne mažiau kaip keturi skaitmenys, naudojantis oficialiais rašytiniais sudėties ir atimties stulpeliu metodais, kai taikoma;
- įvertinti ir atvirkštiniu veiksmu patikrinti skaičiuojant gautą atsakymą;
- spręsti kontekstinius dviejų veiksmų sudėties ir atimties uždavinius, nuspręsdami kuriuos veiksmus atlikti bei kuriuos metodus taikyti ir kodėl.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Siekdami įtvirtinti temą, mokiniai toliau treniruojasi sudėti ir atimti vis didesnius skaičius mintinai bei stulpeliu (žr. [Anglų kalbos 1 priedą](#)).

Skaičius – daugyba ir dalyba

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- prisiminti daugybos ir dalybos veiksmus pagal daugybos lentelę iki 12×12 ;
- vietos vertės bei žinomų ir išvestinių veiksmų pagalba mintinai atlikti daugybos ir dalybos veiksmus, įskaitant daugybą iš 0 ir 1, dalybą iš 1, trijų skaičių sudauginimą;
- atpažinti ir naudoti daugiklių poras ir sukeitimą vietomis skaičiuojant mintinai;
- dviženklus ir triženklus skaičius dauginti iš vienaženklio skaičiaus oficialia rašytine forma;
- spręsti daugybos ir sudėties uždavinius, įskaitant uždavinius, kuriuos sprendžiant taikomas skirstomumo dėsnis dviženkliais skaičiams dauginti iš vienaženklio skaičiaus, sveikųjų skaičių proporcingo didinimo arba mažinimo uždavinius ir sunkesnius atitikimo uždavinius, kuriuose objektai n yra susiję su objektais m.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Siekdami įtvirtinti temą, mokiniai toliau daro užduotis, kad prisimintų ir taikytų daugybos lentelę bei susijusius dalybos veiksmus.

Mokiniai toliau treniruoja skaičiuoti mintinai, įtraukdami triženklus skaičius, kuriais remiantis nustatomi atitinkami veiksmų (pavyzdžiui, $600 \div 3 = 200$ gali būti kildinama iš $2 \times 3 = 6$).

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai treniruojami, kad įsisavintų oficialius rašytinius daugybos trumpuoju būdu ir dalybos trumpuoju būdu metodus, kuomet gaunamas tikslus atsakymas (žr. [Matematikos 1 priedą](#)).

Mokiniai trumpai konstatuoja reiškinių lygybę (pavyzdžiui, taiko skirstomumo dėsnį $39 \times 7 = 30 \times 7 + 9 \times 7$ ir asociatyvumo dėsnį $(2 \times 3) \times 4 = 2 \times (3 \times 4)$). Skaičiuodami mintinai ir raštu, turimas žinias apie veiksmus su skaičiais mokiniai derina su aritmetikos taisyklėmis, pavyzdžiui, $2 \times 6 \times 5 = 10 \times 6 = 60$.

Mokiniai sprendžia kontekstinius dviejų veiksmų uždavinius, pasirinkdami tinkamą veiksmą ir uždaviniuose naudodami vis sudėtingesnius skaičius. Turėtų būti įtraukiamos atitikimo užduotys, pavyzdžiui, valgiaraštyje esančių patiekalų pasirinkimo galimybių skaičius arba trijų pyragų padalijimas po lygiai 10 vaikų.

Skaičius – trupmenos (įskaitant dešimtaines)**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- atpažinti ir diagramų pagalba parodyti bendrųjų lygiaverčių trupmenų šeimas;
- skaičiuoti šimtosiomis dalimis didėjančia ir mažėjančia tvarka; suprasti, kad šimtosios dalys atsiranda dalijant daiktą iš šimto ir dalijant dešimtąsias dalis iš dešimties;
- spręsti uždavinius su vis sunkesnėmis trupmenomis dydžiams apskaičiuoti, taip pat su trupmenomis dydžiams padalyti, įskaitant nevienetines trupmenas, kuomet atsakymas yra sveikasis skaičius;
- sudėti ir atimti trupmenas, turinčias vienodą vardiklį;
- atpažinti ir užrašyti bet kurio dešimtosios ar šimtosios dalies skaičiaus atitikmenį dešimtaine sistema;
- atpažinti ir užrašyti $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ atitikmenį dešimtaine sistema;
- suprasti kokį poveikį turi vienaženklis ar dviženklis skaičiaus padalijimas iš 10 ir 100, nustatyti gauto atsakymo skaitmenų vertę vienetais, dešimtosiomis ir šimtosiomis dalimis;
- suapvalinti dešimtainius su vienu skaitmeniu po kablelio iki artimiausio sveikąjo skaičiaus;
- palyginti skaičius su tokiu pačiu skaičiumi dešimtainių iki dviejų skaitmenų po kablelio;
- spręsti paprastus uždavinius apie matavimą ir pinigus, kuriuose būtų trupmenų ir dešimtainių iki dviejų skaitmenų po kablelio.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų sieti šimtąsias dalis su dešimtosiomis dalimis, vietos verte ir dešimtainiu matu.

Jie plačiau taiko skaičių liniją, sujungdami trupmenas, skaičius ir matus.

Mokiniai supranta ryšį tarp nevienetinių trupmenų ir dydžių daugybos bei dalybos, ypač akcentuojant dešimtąsias ir šimtąsias dalis.

Mokiniai susieja ilgio ar figūros dalį su trupmena, reiškiančia vienetą ar dydžių grupę. Trupmenų ir daugiklių pagalba mokiniai atpažįsta lygiavertes trupmenas ir, kur reikia, jas suprastina (pavyzdžiui, $\frac{6}{9} = \frac{2}{3}$ arba $\frac{1}{4} = \frac{2}{8}$).

Toliau sprenddami įvairius vis sudėtingesnius uždavinius už vieneto ribų, mokiniai siekia geriau išmokti sudėti ir atimti trupmenas su bendru vardikliu.

Visais atžvilgiais mokiniai mokomi, kad dešimtainiai ir trupmenos yra skirtingas būdas skaičiams ir proporcijoms išreikšti.

Šiuo ugdymo etapu mokinių žinios apie skaičių sistemą ir dešimtainius išplečiamos įtraukiant dešimtąsias dalis, o vėliau šimtąsias dalis. Tai apima ir dešimtainės skaičiavimo sistemos susiejimą su sveikojo skaičiaus padalijimu iš 10, o vėliau iš 100.

Mokiniai mokosi skaičiuoti su paprastosiomis trupmenomis ir dešimtainiais didėjančia ir mažėjančia tvarka.

Mokiniai mokosi dešimtainės skaičiavimo sistemos ir su ja susijusių terminų, taip pat ir matavimų atlikimo kontekste. Jie palygina ir tam tikra tvarka išdėsto dešimtaines sumas ir dydžius, išreiškiamus tuo pačiu skaičiumi skaitmenų po kablelio. Jie turėtų mokėti keliais būdais pavaizduoti skaičius su vienu arba dviem skaitmenimis po kablelio, pavyzdžiui, skaičių tiesėje.

Matavimas**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- vienus matavimo vienetų perskaičiuoti kitais [pavyzdžiui, kilometrą perskaičiuoti metrais, valandą perskaičiuoti minutėmis];
- išmatuoti ir apskaičiuoti tiesialinijinės figūros (įskaitant kvadratus) perimetrą centimetrais ir metrais;
- rasti tiesialinijinių figūrų plotą, suskaičiuojant kvadratus;
- nustatyti, palyginti ir apskaičiuoti naudojantis įvairiais matais, įskaitant pinigus svarais sterlingų ir pensais;

Privalomieji reikalavimai

- perskaityti, užrašyti ir perskaičiuoti laiką, kurį rodo analoginiai ir skaitmeniniai 12 ir 24 valandų laikrodžiai;
- spręsti uždavinius, kuriuose reikia valandas perskaičiuoti minutėmis, minutes – sekundėmis, metus – mėnesiais, o savaites – dienomis.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Naudodamiesi savo turimomis žiniomis apie vietos vertę ir dešimtainę skaičiavimo sistemą, mokiniai įrašo metrinis matus, įskaitant pinigų.

Mokiniai naudoja daugybą, norėdami didesnius vienetų perskaičiuoti mažesniais.

Perimetras gali būti užrašomas algebriniu būdu: $2(a + b)$, kur a ir b yra to paties vieneto matmenys.

Mokiniai sieja plotą su matrica ir daugyba.

Geometrija – figūrų savybės**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- palyginti geometrines figūras, įskaitant ketursienius ir trikampus, ir jas suskirstyti į grupes pagal jų savybes ir dydį;
- atpažinti smailiuosius ir bukuosius kampus; palyginti kampus ir juos išdėstyti tokia tvarka, kad savo dydžiu jie prilygtų dviem statiesiems kampams;
- įvairiai pakreiptose dvimatėse figūrose nustatyti simetriją;
- užbaigti paprastą simetrišką figūrą, atsižvelgiant į duotąją simetriją.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai toliau į grupes skirsto figūras pagal jų geometrines savybes, taip pat į grupes skirsto įvairius trikampus (pavyzdžiui, į lygiašonius, lygiakraščius ar įvairiakraščius trikampus) ir ketursienius (pavyzdžiui, į lygiagretainius, rombus ar trapecijas).

Mokiniai palygina kampus ir juos išdėsto tam tikra tvarka, pasiruošdami naudoti matlankį ir palyginti ilgius bei kampus, kad galėtų nuspręsti, ar daugiakampis yra taisyklingas ar netaisyklingas.

Mokiniai braižo įvairius pavyzdžius, naudodamiesi įvairiomis priemonėmis, kad susipažintų su įvairiomis simetrijos kryptimis; jie atpažįsta simetriją įvairiose diagramose, taip pat ten, kur simetrija nekerta pirminės figūros.

Geometrija – vieta ir kryptis

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- apibūdinti vietą dvimatėje koordinačių plokštumoje, pirmajame kvadrante;
- apibūdinti judėjimą tarp vietų į kairę/dešinę ir į viršų/apačią, perskaičiuojant duotąjį vienetą;
- pažymėti nurodytus taškus ir juos sujungti, kad būtų užbaigiamas duotasis daugiakampis.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai viename kvadrante nubrėžia ašis su vienodomis padalomis ir pažymėtais sveikaisiais skaičiais. Mokiniai perskaito, užrašo ir naudoja koordinačių poras, pavyzdžiui, (2, 5), naudodamiesi IRT priemonėmis koordinatėms žymėti.

Statistika

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- aiškinti ir pristatyti diskrecinius ir nuolatinis duomenis, naudodamiesi reikiamomis grafinėmis priemonėmis, įskaitant stulpelines diagramas ir laiko diagramas;
- spręsti palyginimo, apibendrinimo ir skirtumo uždavinius, naudodamiesi stulpelinėse diagramose, piktogramose, lentelėse ir kitose diagramose pateikta informacija.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai supranta ir savo pristatymuose naudoja didesnę mastelių įvairovę.

Mokiniai pradeda sieti duomenų grafinį pristatymą su pokyčių laikui bėgant registravimu.

2 ugdymo pakopos 5 ir 6 klasės (aukštesnioji mokymo programa)

2 ugdymo pakopos aukštesniojoje mokymo programoje pagrindinis matematikos mokymo tikslas yra užtikrinti, kad mokiniai dar geriau suprastų skaičių sistemą ir vietos vertę, įtraukiant didesnius sveikuosius skaičius. Tai turėtų dar labiau padėti mokiniams susieti daugybą ir dalybą su trupmenomis, dešimtainiais, procentais ir koeficientais.

Šios ugdymo pakopos metu mokiniai turėtų išmokyti spręsti įvairesnius uždavinius, įskaitant uždavinius su vis sudėtingesnėmis skaičių ir aritmetinėmis savybėmis, taip pat uždavinius, kuriems išspręsti reikia veiksmingo mintinio skaičiavimo ir skaičiavimo raštu gebėjimų.

Turėdami šiuos aritmetikos pagrindus, mokiniai supažindinami su algebra kaip priemone įvairiausiems uždaviniams išspręsti. Geometrijos ir matavimo mokymas turėtų sustiprinti ir išplėsti turimas žinias apie skaičius. Mokymo programa taip pat turi užtikrinti, kad mokiniai gebėtų į grupes suskirstyti figūras su vis sudėtingesnėmis geometrinėmis savybėmis ir kad jie išmokyti terminus, kurių reikia minėtoms savybės apibūdinti.

Iki 6 klasės pabaigos mokiniai turėtų įsisavinti visų keturių veiksmų rašytinius metodus, įskaitant daugybą ir dalybą ilguoju būdu, taip pat veiksmus su trupmenomis, dešimtainiais ir procentais.

Mokiniai turėtų teisingai skaityti, rašyti ir tarti matematinius terminus.

5 klasės mokymo programa

Skaičius – skaičius ir vietos vertė

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- perskaityti, užrašyti, tam tikra tvarka išdėstyti ir palyginti skaičius ne mažiau kaip iki 1 000 000 ir nustatyti kiekvieno skaitmens vertę;
- skaičiuoti didėjančia ir mažėjančia tvarka dešimtimis nuo bet kurio duotojo skaičiaus iki 1 000 000;
- aiškinti neigiamus skaičius atitinkamame kontekste, skaičiuoti didėjančia ir mažėjančia tvarka teigimais ir neigiamais sveikaisiais skaičiais, įtraukiant nulį;
- suapvalinti bet kurį skaičių iki 1 000 000 iki artimiausios 10, 100, 1 000, 10 000 ir 100 000;
- spręsti aritmetinius bei praktinius uždavinius, susijusius su visu tuo, kas nurodyta pirma;
- perskaityti romėniškus skaitmenis iki 1 000 (M) ir atpažinti romėniškais skaitmenimis užrašytus metus.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai nustato didelių sveikųjų skaičių kiekvieno skaitmens vietos vertę.

Jie toliau naudoja skaičius atitinkamame kontekste, įskaitant matavimą. Mokiniai plačiau taiko ir naudoja savo žinias apie skaičių sistemą, įtraukdami dešimtainius skaičius ir trupmenas, su kuriomis jie jau susipažino.

Jie turėtų atpažinti ir apibūdinti tiesines skaičių sekas, taip pat ir tiesines skaičių sekas su trupmenomis bei dešimtainiais, ir nustatyti sekos narių taisyklę.

Jie turėtų atpažinti ir apibūdinti tiesines skaičių sekas (pavyzdžiui, 3, $3\frac{1}{2}$, 4, $4\frac{1}{2}$...), taip pat ir tiesines skaičių sekas su trupmenomis bei dešimtainiais, ir nustatyti sekos narių taisyklę žodžiais (pavyzdžiui, pridėti $\frac{1}{2}$).

Skaičius – sudėtis ir atimtis

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- sudėti ir atimti sveikuosius skaičius, kuriuos sudaro daugiau kaip keturi skaitmenys, taip pat ir naudojantis oficialiais rašytiniais metodais (sudėtis ir atimtis stulpeliu);
- mintinai sudėti ir atimti vis didesnius skaičius;
- apvalinimo pagalba patikrinti skaičiuojant gautą atsakymą ir nustatyti tikslumo lygį, atsižvelgiant į uždavinį;
- spręsti kontekstinius daugiaveiksnius sudėties ir atimties uždavinius, nuspręsdami kuriuos veiksmus atlikti bei kuriuos metodus taikyti ir kodėl.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Siekdami įtvirtinti temą, mokiniai treniruojami oficialiais rašytiniais metodais sudėti ir atimti stulpeliu vis didesnius skaičius (žr. [Matematikos 1 priedą](#)).

Siekdami įtvirtinti temą, jie treniruojami mintinai atlikti skaičiavimo veiksmus su vis didesniais skaičiais (pavyzdžiui, $12\,462 - 2\,300 = 10\,162$).

Skaičius – daugyba ir dalyba

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- nustatyti kartotinius ir daugiklius, taip pat rasti visas skaičiaus daugiklių poras ir dviejų skaičių bendrus daugiklius;
- žinoti ir vartoti pirminių skaičių, pirminių daugiklių ir sudėtinių (nepirminių) skaičių pavadinimus;
- nustatyti, ar skaičius iki 100 yra pirminis, ir prisiminti pirminius skaičius iki 19;
- ne didesnius kaip keturženklis skaičius dauginti iš vienaženklis arba dviženklis skaičiaus oficialiu rašytiniu metodu, įskaitant dviženklis skaičių daugybą ilguoju būdu;
- dauginti ir dalyti skaičius mintinai, remiantis žinomais veiksmiais;
- ne didesnius kaip keturženklis skaičius padalyti iš vienaženklis skaičiaus oficialiu rašytiniu dalybos trumpuoju būdu metodu ir atitinkamai pagal kontekstą paaiškinti liekaną;
- dauginti ir dalyti sveikuosius skaičius, taip pat skaičius su dešimtainiais, iš 10, 100 ir 1 000;

Privalomieji reikalavimai

- atpažinti ir naudoti skaičius, pakeltus kvadratu arba kubu, taip pat skaičių kvadrato (2) ir kubo (3) ženklų sistemą;
- spręsti uždavinius, kurių metu atliekami daugybos ir dalybos veiksmai, remiantis savo turimomis žiniomis apie daugiklius ir kartotinius, kėlimą kvadratu ar kubu;
- spręsti uždavinius, kurių metu atliekami sudėties, atimties, daugybos ir dalybos veiksmai arba keli šie veiksmai, suprantant ką reiškia lygybės ženklas;
- spręsti uždavinius, kurių metu atliekami daugybos ir dalybos veiksmai, taip pat ir proporcingas didinimas arba mažinimas paprastosiomis trupmenomis, ir uždavinius su paprastais koeficientais.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai treniruojami ir plačiau naudoja oficialius rašytinius daugybos ir dalybos trumpuoju būdu metodus (žr. [Matematikos 1 priedą](#)). Jie dažnai taiko daugybos lentelę ir su ja susijusius dalybos veiksmus, įsimena juos ir užtikrintai juos taiko atlikdami didesnius skaičiavimus.

Jie supranta ir vartoja šiuos terminus: daugiklis, kartotinis, pirminiai skaičiai, skaičiaus kvadratas ir skaičiaus kubas.

Dalybos metu gautą atsakymą, kuris nėra sveikasis skaičius, mokiniai supranta kaip rezultato pateikimą įvairiais būdais (priklausomai nuo konteksto) – su liekana, kaip trupmeną, kaip dešimtainį arba suapvalintą skaičių (pavyzdžiui, $98 \div 4 = \frac{98}{4} = 24 \text{ r } 2 = 24 \frac{1}{2} = 24,5 \approx 25$).

Mokiniai daugybą ir dalybą naudoja kaip atvirkštinį būdą, padedantį 6 klasėje įvesti koeficientą, pavyzdžiui, dauginant ir dalijant iš 10 tam tikru masteliu atliktame brėžinyje arba dauginant ir dalijant iš 1 000 perskaičiuojant vienus vienetų kitais, pvz., kilometrus ir metrus.

Pasiskirstymas gali būti pateikiamas taip: $a(b + c) = ab + ac$.

Mokiniai supranta šiuos terminus: daugiklis, kartotinis, pirminiai skaičiai, skaičiaus kvadratas ir skaičiaus kubas, ir juos vartoja atitikimo formuluočiams sudaryti (pavyzdžiui, $4 \times 35 = 2 \times 2 \times 35$; $3 \times 270 = 3 \times 3 \times 9 \times 10 = 9^2 \times 10$).

Mokiniai naudoja ir paaiškina lygybės ženklą, parodantį atitikimą, taip pat ir sprendžiant nežinomo skaičiaus uždavinius (pavyzdžiui, $13 + 24 = 12 + 25$; $33 = 5 \times \square$).

Skaičius – trupmenos (įskaitant dešimtaines ir procentus)

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- palyginti ir tam tikra tvarka išdėstyti trupmenas, kurių vardikliai yra to paties skaičiaus kartotiniai;
- nustatyti, įvardyti ir užrašyti vizualiai duotosios trupmenos lygiavertės trupmenas, įskaitant dešimtąsias ir šimtąsias dalis;
- atpažinti mišriuosius skaičius ir netaisyklingąsias trupmenas, vieną formą paversti kita, užrašyti matematinės formuluotes > 1 kaip mišrųjų skaičių [pavyzdžiui, $\frac{2}{5} + \frac{4}{5} = \frac{6}{5} = 1\frac{1}{5}$];
- sudėti ir atimti trupmenas, turinčias vienodą vardiklį, taip pat turinčias vardiklius, kurie yra to paties skaičiaus kartotiniai;
- dauginti taisyklingąsias trupmenas ir mišriuosius skaičius iš sveikųjų skaičių, naudojantis pagalbine medžiaga ir diagramomis;
- perskaityti ir parašyti dešimtainius skaičius trupmenomis [pavyzdžiui, $0,71 = \frac{71}{100}$];
- atpažinti ir naudoti tūkstantąsias dalis, jas sieti su dešimtosiomis ir šimtosiomis dalimis bei atitikmenimis dešimtainėje sistemoje;
- suapvalinti dešimtainius su dviem skaitmenimis po kablelio iki artimiausio sveikojo skaičiaus ir iki vieno skaitmens po kablelio;
- perskaityti, užrašyti, tam tikra tvarka išdėstyti ir palyginti skaičius su trimis skaitmenimis po kablelio;
- spręsti uždavinius su skaičiais, turinčiais tris skaitmenis po kablelio;
- atpažinti procento ženklą (%) ir suprasti, kad procentas yra susijęs su „dalių skaičiumi iš šimto“, užrašyti procentus kaip trupmeną, kurių vardiklis yra 100, ir kaip dešimtainį;
- spręsti uždavinius, kuriems išspręsti reikia mokėti procentus ir $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{2}{5}$, $\frac{4}{5}$ atitikmenis dešimtainėje sistemoje, taip pat trupmenas, kurių vardiklis yra skaičiaus 10 arba 25 kartotinis.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Visais atžvilgiais mokiniai turėtų būti mokomi, kad procentai, dešimtainiai ir trupmenos yra skirtingas būdas proporcijoms išreikšti.

Trupmenų mokėjimą jie praplečia iki tūkstantųjų dalių ir susieja jas su dešimtainiais ir matais.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Naudodamiesi skaičių tiese ir kitais modeliais mokiniai lygiavertės trupmenos > 1 , kurios gali būti suprastinamos iki sveikojo skaičiaus, sieja su dalyba, o kitas trupmenas > 1 – su dalyba su liekana, tad nuo jų pereina prie netaisyklingųjų ir mišriųjų trupmenų.

Remdamiesi ankstesniais metais įgytomis žiniomis mokiniai daugybą iš trupmenos sieja su trupmenų kaip ženklų (kieno nors dalių) naudojimu ir su dalyba. Tai susiję su proporcingu didinimu arba mažinimu paprastosiomis trupmenomis, įskaitant trupmenas > 1 .

Spręsdami įvairius vis sudėtingesnius uždavinius mokiniai siekia geriau išmokti sudėti ir atimti trupmenas. Turimas žinias apie trupmenų sudėtį ir atimtį mokiniai papildo skaičiavimais, viršijančiais 1 (mišrusis skaičius).

Mokiniai toliau treniruojasi skaičiuoti paprastosiomis trupmenomis didėjančia ir mažėjančia tvarka.

Mokiniai toliau susipažįsta su trupmenomis kaip su skaičiais, matais ir ženklais, nustatydami skaičių ir dydžių dalis.

Mokiniai tęsia 4 klasėje nebaigtą mokytis skaičiavimą dešimtainiais ir trupmenomis, įtraukiant nulį, pavyzdžiui, naudodamiesi skaičių tiese.

Mokiniai pasako, atidžiai perskaito ir užrašo dešimtaines trupmenas ir susijusias dešimtasias, šimtasias ir tūkstantasias dalis, ir užtikrintai patikrina gauto uždavinio atsakymo pagrįstumą.

Jie mintinai sudeda ir atima dešimtasias dalis, taip pat vienaženklis sveikuosius skaičius ir dešimtasias dalis.

Jie mokosi sudėti ir atimti dešimtainius, įskaitant sveikųjų skaičių ir dešimtainių derinius, dešimtainius su skirtingu skaitmenų po kablelio skaičiumi, ir skaičių 1 sudarančias dalis (pavyzdžiui, $0,83 + 0,17 = 1$).

Mokiniai turėtų naudoti ne tik dešimtainių matavimo ir pinigų modelius; pavyzdžiui, jie galėtų spręsti galvosūkius su dešimtainiais.

Mokiniai turėtų pastebėti ryšį taro procentų, trupmenų ir dešimtainių (pavyzdžiui, 100 % reiškia visą dydį, o 1 % yra $\frac{1}{100}$, 50 % yra $\frac{50}{100}$, 25 % yra $\frac{25}{100}$) ir susieti su „dalių“ nustatymu.

Matavimas

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- vienus metrinio matavimo vienetų (pavyzdžiui, kilometrą ir metrą, centimetrą ir metrą, centimetrą ir milimetrą, gramą ir kilogramą, litrą ir mililitrą) perskaičiuoti kitais;
- suprasti ir naudoti apytikrius metrinės sistemos matavimo vienetų ir imperinės matavimo sistemos vienetų atitikmenis, pvz., colius, svarus ir pintas;
- išmatuoti ir apskaičiuoti sudėtinių tiesialinijinių figūrų perimetrą centimetrais ir metrais;
- apskaičiuoti ir palyginti stačiakampių (įskaitant kvadratus) plotą, šiuo tikslu taip pat naudojant ir standartinius matavimo vienetų – kvadratinus centimetrus (cm^2) ir kvadratinus metrus (m^2), bei apskaičiuoti netaisyklingų figūrų plotą;
- apskaičiuoti tūrį [pavyzdžiui, naudojant 1 cm^3 blokus kuboidams (įskaitant kubus) sukonstruoti] ir talpą [pavyzdžiui, naudojant vandenį];
- spręsti uždavinius, kuriuose reikia vienus laiko vienetų perskaičiuoti kitais;
- atliekant visus keturis veiksmus spręsti uždavinius, kuriuose reikia atlikti matavimus [pavyzdžiui, ilgio, masės, tūrio, pinigų sumos] dešimtaine skaičiavimo sistema, įskaitant proporcingą didinimą arba mažinimą.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

mokiniai taiko savo žinias apie vietos reikšmę ir daugybos bei dalybos mokėjimą, kad vienus standartinius matavimo vienetų perskaičiuotų kitais.

Mokiniai apskaičiuoja stačiakampių ir susijusių sudėtinių figūrų perimetrą, taip pat remdamasis perimetru arba plotu suranda nežinomus ilgius. Tokie nežinomi matai gali būti užrašomi algebriniu būdu, pavyzdžiui, $4 + 2b = 20$ stačiakampiui, kurio kraštinės yra 2 cm ir b cm, o perimetras – 20cm.

Mokiniai apskaičiuoja plotą remdamiesi tam tikru masteliu atliktu brėžiniu ir naudodami duotus matmenis.

Mokiniai atlieka visus keturis veiksmus spręsdami uždavinius apie laiką ir pinigus, atlikdami perskaičiavimus (pavyzdžiui, dienas perskaičiuodami savaitėmis, o atsakymą pateikdami savaitėmis ir dienomis).

Geometrija – figūrų savybės

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- dvimačiame vaizde nustatyti trimates figūras, įskaitant kubus ir kitus kuboidus;
- žinoti, kad kampai yra matuojami laipsniais: nustatyti ir palyginti smailiuosius, bukuosius ir didesnius kaip 180° kampus;
- nubrėžti duotus kampus ir išmatuoti juos laipsniais ($^\circ$);
- nustatyti:
 - kampus taške ir apsukus visą ratą (iš viso 360°);
 - kampus taške, esančiame tiesėje, ir apsukus $\frac{1}{2}$ rato (iš viso 180°);
 - kitus 90° kartotinius.
- pagal stačiakampio savybes nustatyti susijusius veiksmus ir rasti nežinomus ilgius bei kampus;
- skirti taisyklingus ir netaisyklingus daugiakampius, remdamasis paaiškinimais apie vienodas kraštines ir kampus.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai kruopščiai brėžia linijas liniuote milimetro tikslumu ir matuoja matlankiu. Lygiagrečias linijas ir stačiuosius kampus mokiniai pažymi sutartiniais ženklais.

Mokiniai vartoja terminą „įstrižainė“ ir apibendrina kampus tarp kraštinių ir tarp įstrižainių bei lygiagrečių linijų, taip pat kitas ketursienių savybes, pavyzdžiui, naudodamiesi dinaminės geometrijos IRT priemonėmis.

Mokiniai atlieka kampų sudėties veiksmus ir atsižvelgia į kitas savybes, kad galėtų padaryti išvadą apie nežinomus kampus ir juos susieti su nežinomo skaičiaus uždaviniais.

Geometrija – vieta ir kryptis

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- naudodami reikiamus terminus nustatyti, apibūdinti ir pavaizduoti figūros vietą po atvaizdavimo ar perkėlimo, įsitikinti, kad figūra nepasikeitė.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai atpažįsta ir daugelyje diagramų naudoja atvaizdą ir perkėlimą, taip pat toliau naudoja dvimatį tinklą bei koordinates pirmajame kvadrante. Atvaizdo linijos turi būti lygiagrečios ašims.

Statistika**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- spręsti palyginimo, apibendrinimo ir skirtumo uždavinius, naudodamiesi linijinėje diagramoje pateikta informacija;
- užpildyti, skaityti ir aiškinti lentelėse (įskaitant tvarkaraščius) pateiktą informaciją.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai sieja savo darbą su koordinatėmis ir masteliu su jų aiškinimu laiko diagramose. Jie pradeda nuspręsti kurie vaizduojami duomenys yra tinkamiausi ir kodėl.

6 klasės mokymo programa

Skaičius – skaičius ir vietos vertė

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- perskaityti, užrašyti, tam tikra tvarka išdėstyti ir palyginti skaičius iki 10 000 000 ir nustatyti kiekvieno skaitmens vertę;
- suapvalinti bet kurį sveikąjį skaičių reikiamu tikslumu;
- naudoti neigiamus skaičius atitinkamame kontekste ir skaičiuoti intervalais, įtraukiant nulį;
- spręsti aritmetinius bei praktinius uždavinius, susijusius su visu tuo, kas nurodyta pirma.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai naudoja sveikųjų skaičių sistemą, įskaitant tikslų skaičių pasakymą, perskaitymą ir užrašymą.

Skaičius – sudėtis, atimtis, daugyba ir dalyba

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- daugiaženklūs skaičius, kuriuos sudaro ne daugiau kaip 4 skaitmenys, dauginti iš dviženklio skaičiaus oficialiu rašytiniu daugybos ilguoju būdu metodu;
- ne didesnius kaip keturženklūs skaičius padalyti iš dviženklio sveikojo skaičiaus oficialiu rašytiniu dalybos ilguoju būdu metodu ir atitinkamai pagal kontekstą liekaną paaiškinti kaip sveikojo skaičiaus liekaną, trupmeną ar apvalinant gautą rezultatą;
- ne didesnius kaip keturženklūs skaičius padalyti iš dviženklio skaičiaus oficialiu rašytiniu dalybos trumpuoju būdu metodu ir atitinkamai pagal kontekstą paaiškinti liekaną;
- skaičiuoti mintinai, įskaitant mintinai atliekamus mišriuosius veiksmus ir skaičiavimą su dideliais skaičiais;
- nustatyti bendrus daugiklius, bendrus kartotinius ir pirminius skaičius;
- remtis savo žiniomis apie veiksmų tvarką ir skaičiuoti atliekant keturis veiksmus;

Privalomieji reikalavimai

- spręsti kontekstinius daugiaveiksmius sudėties ir atimties uždavinius, nuspręsdami kuriuos veiksmus atlikti bei kuriuos metodus taikyti ir kodėl;
- spręsti uždavinius, kurių metu atliekami sudėties, atimties, daugybos ir dalybos veiksmas;
- įvertinimo pagalba patikrinti skaičiuojant gautą atsakymą ir nustatyti atitinkamą tikslumo laipsnį, atsižvelgiant į uždavinį.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai treniruojami sudėti, atimti, dauginti ir padalyti didesnius skaičius šiais oficialiais rašytiniais metodais: sudėtis ir atimtis stulpeliu, daugyba trumpuoju ir ilguoju būdais bei dalyba trumpuoju ir ilguoju būdais (žr. [Matematikos 1 priedą](#)).

Jie atlieka mintinio skaičiavimo veiksmus su vis didesniais skaičiais, ir skaičiavimas tampa vis sudėtingesnis.

Mokiniai toliau daugybos lentelės iš visų skaičių pagalba apskaičiuoja matematines formuluotes, siekdami išlaikyti savo gebėjimus.

Mokiniai suapvalina atsakymus nurodytu tikslumu, pavyzdžiui, 10, 20, 50 ir pan. tikslumu, tačiau ne iki nurodyto reikšminio skaičiaus.

Mokiniai nagrinėja veiksmų tvarką skliaustų pagalba, pavyzdžiui, $2 + 1 \times 3 = 5$ ir $(2 + 1) \times 3 = 9$.

Bendri daugikliai gali būti susiję su lygiaverčių trupmenų nustatymu.

Skaičius – trupmenos (įskaitant dešimtaines ir procentus)**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- naudoti bendrus daugiklius trupmenoms suprastinti; naudoti bendrus kartotinius trupmenoms subendravardiklinti;
- palyginti ir tam tikra tvarka išdėstyti trupmenas, įskaitant trupmenas > 1 ;
- sudėti ir atimti trupmenas su skirtingais vardikliais ir mišriaisiais skaičiais pagal lygiaverčių trupmenų sąvoką;
- dauginti taisyklingųjų trupmenų poras, atsakymą užrašant paprasčiausia forma [pavyzdžiui, $\frac{1}{4} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{8}$];
- taisyklingąsias trupmenas padalyti iš sveikųjų skaičių [pavyzdžiui, $\frac{1}{3} \div 2 = \frac{1}{6}$];

Privalomieji reikalavimai

- trupmeną susieti su dalyba ir apskaičiuoti paprastosios trupmenos atitikmenį [pavyzdžiui, $\frac{3}{8}$] dešimtainėje sistemoje [pavyzdžiui, 0,375];
- nustatyti kiekvieno skaitmens vertę skaičiais, pateikiamais trimis skaitmenimis po kablelio, ir padauginti bei padalyti skaičius iš 10, 100 ir 1 000, atsakymą pateikiant trimis skaitmenimis po kablelio;
- vienaženklus skaičius, turinčius iki dviejų skaitmenų po kablelio, padauginti iš sveikojo skaičiaus;
- naudoti rašytinius dalybos metodus tais atvejais, kuomet atsakymas yra iki dviejų skaitmenų po kablelio;
- spręsti uždavinius, kurių atsakymai turi būti suapvalinami nurodytu tikslumu;
- prisiminti ir naudoti paprastųjų trupmenų, dešimtainių ir procentų atitikmenis, priklausomai nuo situacijos.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų mokytis, taikyti ir suprasti trupmenų su skirtingais vardikliais sudėtį ir atimtį, nustatydami lygiavertes trupmenas, turinčias vienodą vardiklį. Jie turėtų pradėti nuo trupmenų, kurių vienos vardiklis yra kitos kartotinis (pavyzdžiui, $\frac{1}{2} + \frac{1}{8} = \frac{5}{8}$), o vėliau pereiti prie įvairesnių ir vis sudėtingesnių uždavinių sprendimo.

Mokiniai turėtų naudotis įvairiais paveikslėliais, kurie jiems padėtų geriau suprasti trupmenų daugybą. Tęsiama ankstesnė tema, kurioje buvo mokoma apie trupmenas kaip ženklus (kieno nors dalis), kaip skaičius ir kaip vienodas objektų dalis, pavyzdžiui, stačiakampio dalis.

Mokiniai taiko savo žinias apie vienetinių trupmenų tarpusavio ryšį ir dalybą bei atlieka veiksmus atvirkštine tvarka, padaugindami dydį, kuris gali būti užrašomas kaip vienetinė trupmena, kad surastų sveikąjį skaičių (pavyzdžiui, jei $\frac{1}{4}$ ilgio yra 36 cm, tuomet visas ilgis yra $36 \times 4 = 144$ cm).

Norėdami įtvirtinti temą, jie atlieka paprastųjų trupmenų ir jų atitikmenų dešimtainėje sistemoje skaičiavimo pratimus, taip pat išvardija lygiavertes trupmenas, kad galėtų nustatyti trupmenas su bendru vardikliu.

Mokiniai gali nagrinėti ir apibendrinti paprastosios trupmenos pavertimą dešimtaine trupmena (pavyzdžiui, $3 \div 8 = 0,375$). Darydami užduotis su paprastosiomis trupmenomis, turinčiomis pasikartojančius atitikmenis dešimtainėje sistemoje, mokiniai išmoka suapvalinti dešimtainį iki trijų skaitmenų po kablelio ar, priklausomai nuo konteksto, atlikti kitą aproksimaciją. Mokiniai daugina ir dalija skaičius, turinčius iki dviejų skaitmenų po kablelio, iš vienaženklių ir dviženklių sveikųjų skaičių. Mokiniai daugina dešimtainius iš sveikųjų skaičių, pradėdami nuo paprasčiausių užduočių atlikimo, pvz., $0,4 \times 2 = 0,8$, ir nuo praktinių situacijų, pvz., matavimo vienetų ir pinigų.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai supažindinami su dešimtainių skaičių dalyba iš vienaženklio sveikojo skaičiaus; pradedama nuo praktinių situacijų ir naudojami matavimo vienetai ir pinigai. Mokiniai supranta, kad dalybos skaičiavimas yra atvirkštinė daugyba.

Mokiniai taip pat lavina savo gebėjimą apvalinti ir nustatyti skaičius, taip numanydami savo atsakymus ir patikrindami jų svarbą skaičiavimo veiksams su dešimtainiais. Tai apima atsakymų suapvalinimą nurodytu tikslumu bei gautų atsakymų pagrįstumo patikrinimą.

Koeficientai ir proporcijos**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- spręsti uždavinius, kuriuose pateikiami dviejų skaičių santykiniai dydžiai ir kuriuose nežinomos reikšmės gali būti randamos atliekant sveikųjų skaičių daugybos ir dalybos veiksmus;
- spręsti uždavinius, kurių metu apskaičiuojami procentai [pavyzdžiui, matų, taip pat skaičiaus 360 15 %], kurie yra naudojami palyginimo tikslu;
- spręsti uždavinius, kuriuose pateikiamos panašios figūros, o perskaičiavimo koeficientas yra žinomas arba gali būti surandamas;
- spręsti uždavinius, kurių metu turi būti nevienodai padalijama arba nevienodai suskirstoma į grupes, remiantis jau turimomis žiniomis apie trupmenas ir kartotinius.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai atpažįsta proporcingumą tada, kai dydžiai yra tarpusavyje susiję tokiu pačiu santykiu (pavyzdžiui, panašios figūros ir parametrai).

Mokiniai sieja procentus arba 360° su kampų apskaičiavimu skritulinėse diagramose.

Spręsdami įvairiausias uždavinius mokiniai turėtų įtvirtinti savo supratimą kas yra koeficientas lyginant skaičius, dydžius ar tam tikru masteliu atliktus brėžinius. Savo darbą jie galėtų užrašyti, žymėdami $a:b$.

Mokiniai sprendžia uždavinius su nevienodais dydžiais, pavyzdžiui, „kiekvienam kiaušiniui jums reikės trijų šaukštų miltų“, „ $\frac{3}{5}$ klasės mokinių yra berniukai“. Šie uždaviniai – tai pagrindas vėlesniems oficialiems koeficiento ir proporcijos mokymo metodams.

Algebra

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- naudotis paprastomis formulėmis;
- sudaryti ir apibūdinti tiesines skaičių sekas;
- algebriniu būdu užrašyti nežinomo skaičiaus uždavinius;
- rasti skaičių poras, atitinkančias lygtį su dviem nežinomaisiais;
- išvardyti galimus dviejų kintamųjų derinius.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų būti supažindinami su ženklų ir raidžių naudojimu kintamiesiems ir nežinomiesiems žymėti matematinėse situacijose, kurias mokiniai jau supranta, pavyzdžiui:

- nežinomi numeriai, ilgiai, koordinatės ir kampai,
- matematikoje ir gamtos moksluose naudojamos formulės;
- atitikimo žymėjimas (pavyzdžiui, $a + b = b + a$),
- skaičių modelių apibendrinimas,
- galvosūkiai su skaičiais (pavyzdžiui, „kokių dviejų skaičių suma yra“).

Matavimas

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų išmokti:

- spręsti uždavinius, kuriuose reikėtų apskaičiuoti ir perskaičiuoti vienus matavimo vienetų kitais dešimtaine skaičiavimo sistema, iki trijų skaitmenų po kablelio (kai taikoma);
- naudoti, perskaityti, užrašyti ir vienus standartinius matavimo vienetų perskaičiuoti kitais, ilgio, masės, tūrio ir laiko matavimo duomenis perskaičiuoti didesniais matavimo vienetais ir atvirkščiai, taikant dešimtainę skaičiavimo sistemą ir paliekant iki trijų skaitmenų po kablelio;
- mylias perskaičiuoti kilometrais, o kilometrus – myliomis;
- suprasti, kad figūros gali turėti tokį patį plotą, tačiau skirtingus perimetrus, ir atvirkščiai;

Privalomieji reikalavimai

- suprasti kada galima taikyti formules figūrų plotui ar tūriui apskaičiuoti;
- apskaičiuoti lygiagretainių ir trikampių plotą;
- apskaičiuoti, nustatyti ir palyginti kubų ir kuboidų tūrį, naudojant standartinius matavimo vienetų, įskaitant kubinius centimetrus (cm^3) ir kubinius metrus (m^3), taip pat naudojant ir kitus matavimo vienetų [pavyzdžiui, mm^3 ir km^3].

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai perskaičiavimą (pavyzdžiui, kilometrų perskaičiavimą myliomis) sieja su grafiniu pavaizdavimu, taip pasiruošdami suprasti tiesines/proporcines grafas.

Jie moka apytikslį perskaičiavimą ir geba pasakyti, ar atsakymas yra pagrįstas.

Naudodamiesi skaičių tiese mokiniai pažymi, sudeda ir atima matavimo vienetų, pvz., temperatūros, teigiamus ir neigiamus sveikuosius skaičius.

Stačiakampio plotą jie sieja su lygiagretainiais ir trikampiais, pavyzdžiui, juos atskirdami, o jų plotus apskaičiuoja naudodamiesi formulėmis (žodžiais ar ženklais).

Mokiniai gali būti supažindinami su sudėtiniais vienetais greičiui žymėti, pvz., myliomis per valandą; mokiniai atitinkamai taiko savo žinias, įgytas gamtos mokslų ar kitų dalykų pamokose.

Geometrija – figūrų savybės**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- nubraižyti dvimates figūras pagal duotus matmenis ir kampus;
- atpažinti, apibūdinti ir pagaminti paprastas trimates figūras, įskaitant tinklus;
- palyginti geometrines figūras, jas suskirstyti į grupes pagal jų savybes ir dydį, rasti bet kurio trikampio, ketursienio ar taisyklingo daugiakampio nežinomus kampus;
- paaiškinti ir įvardyti apskritimo dalis, įskaitant spindulį, skersmenį ir ilgį, ir žinoti, kad skersmuo yra du spinduliai;
- atpažinti kampus, kurie susitinka viename taške, yra tiesėje arba yra vertikalčiai vienas priešais kitą, ir rasti nežinomus kampus.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai tiksliai braižo figūras ir tinklus, naudodamiesi matavimo priemonėmis, o linijas ir kampus pažymėdami sutartiniais ženklais ir žymėjimais.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai apibūdina figūrų savybes ir paaiškina kaip galima rasti nežinomus kampus ir ilgius, remiantis žinomais matmenimis.

Šie tarpusavio ryšiai gali būti užrašomi algebriniu būdu, pavyzdžiui, $d = 2 \times r$; $a = 180 - (b + c)$.

Geometrija – vieta ir kryptis**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- apibūdinti vietą koordinačių plokštumoje (visuose keturiuose kvadrantuose);
- koordinačių plokštumoje braižyti ir perkelti paprastas figūras, atvaizduoti jas ašyse.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai visuose keturiuose kvadrantuose nubrėžia ir pažymi ašis su vienodomis padalomis. Jų turimos žinios apie vieną kvadrantą papildomos žiniomis apie visus keturis kvadrantus ir apie neigiamų skaičių naudojimą.

Mokiniai braižo ir pažymi stačiakampius (įskaitant kvadratus), lygiagretainius ir rombus, kurių koordinatės nurodomos keturiuose kvadrantuose, ir nuspėja nežinomas koordinatas pagal figūrų savybes. Jos gali būti užrašomos algebriniu būdu, pavyzdžiui, viršūnę (a, b) perkelti į $(a - 2, b + 3)$; (a, b) ir $(a + d, b + d)$ yra viena prieš kitą esančios kvadrato kraštinės d viršūnės.

Statistika**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų išmokti:

- aiškinti ir sudaryti skritulines diagramas bei linijines diagramas, jų pagalba spręsti uždavinius;
- apskaičiuoti vidurkį ir paaiškinti, kad tai yra vidutinė reikšmė.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Veiksnius su kampais, trupmenomis ir procentais mokiniai sieja su skritulinių diagramų aiškinimu.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai randa ir piešia diagramas, susijusias su dviem kintamaisiais, kurias jie patys iškelia savo atliekamoje apklausoje ar kurie atsiranda kitose temose.

Jie turėtų susieti matuojant atliekamą kilometrų perskaičiavimą myliomis su tokio perskaičiavimo grafiniu pavaizdavimu.

Mokiniai žino kada reikėtų surasti duomenų rinkinio vidurkį.

1 matematikos priedas. Sudėties, atimties, daugybos ir dalybos oficialių rašytinių metodų pavyzdžiai

Šiame priede pateikiami visų keturių veiksmų oficialių rašytinių metodų pavyzdžiai, kad būtų parodoma kokių metodų gali būti mokoma. Tai nėra išsamus sąrašas, juo nesiekama parodyti oficialių rašytinių metodų mokymo sekos. Pavyzdžiui, tarpinių skaičiavimų (viršuje ar apačioje rašomų skaičių) tiksli vieta skiriasi, priklausomai nuo naudojamo metodo ir formos.

Daugyboje kai kurie mokiniai, sudėdami dalines sandaugas, gali įrašyti sudėties ženklą. Dalyboje kai kurie mokiniai, atimdami daliklio kartotinius, gali įrašyti atimties ženklą.

Sudėtis ir atimtis

789 + 642 lygu
789 + 642 becomes

$$\begin{array}{r} 789 \\ + 642 \\ \hline 1431 \\ \text{1} \quad \text{1} \end{array}$$

Answer: 1431

Atsakymas: 1 431

874 – 523 lygu
874 – 523 becomes

$$\begin{array}{r} 874 \\ - 523 \\ \hline 351 \end{array}$$

Answer: 351

Atsakymas: 351

932 – 457 lygu
932 – 457 becomes

$$\begin{array}{r} 8 \quad 12 \quad 1 \\ 932 \\ - 457 \\ \hline 475 \end{array}$$

Answer: 475

Atsakymas: 475

932 – 457 lygu
932 – 457 becomes

$$\begin{array}{r} 1 \quad 1 \\ 932 \\ - 457 \\ \hline 475 \\ \text{5} \quad \text{6} \end{array}$$

Answer: 475

Atsakymas: 475

Daugyba trumpuoju būdu

24 x 6 lygu
24 x 6 becomes

$$\begin{array}{r} 24 \\ \times 6 \\ \hline 144 \\ \text{2} \end{array}$$

Answer: 144

Atsakymas: 144

342 x 7 lygu
342 x 7 becomes

$$\begin{array}{r} 342 \\ \times 7 \\ \hline 2394 \\ \text{2} \quad \text{1} \end{array}$$

Answer: 2394

Atsakymas: 2 394

2 741 x 6 lygu
2741 x 6 becomes

$$\begin{array}{r} 2741 \\ \times 6 \\ \hline 16446 \\ \text{4} \quad \text{2} \end{array}$$

Answer: 16 446

Atsakymas: 16 446

Daugyba ilguoju būdu

24 x 16 lygu

124 x 26 lygu

124 x 26 lygu

24 × 16 becomes

$$\begin{array}{r} 2 \\ 24 \\ \times 16 \\ \hline 240 \\ 144 \\ \hline 384 \end{array}$$

Answer: 384

Atsakymas: 384

124 × 26 becomes

$$\begin{array}{r} 1 2 \\ 124 \\ \times 26 \\ \hline 2480 \\ 744 \\ \hline 3224 \\ \hline 1 1 \end{array}$$

Answer: 3224

Atsakymas: 3 224

124 × 26 becomes

$$\begin{array}{r} 1 2 \\ 124 \\ \times 26 \\ \hline 744 \\ 2480 \\ \hline 3224 \\ \hline 1 1 \end{array}$$

Answer: 3224

Atsakymas: 3 224

Dalyba trumpuoju būdu

98 : 7 lygu

98 ÷ 7 becomes

$$\begin{array}{r} 1 4 \\ 7 \overline{) 98} \\ \underline{7} \\ 28 \\ \underline{28} \\ 0 \end{array}$$

Answer: 14

Atsakymas: 14

432 : 5 lygu

432 ÷ 5 becomes

$$\begin{array}{r} 8 6 \text{ r } 2 \\ 5 \overline{) 432} \\ \underline{40} \\ 32 \\ \underline{30} \\ 2 \end{array}$$

Answer: 86 remainder 2

Atsakymas: 86 ir liekana 2

496 : 11 lygu

496 ÷ 11 becomes

$$\begin{array}{r} 4 5 \text{ r } 1 \\ 11 \overline{) 496} \\ \underline{44} \\ 56 \\ \underline{55} \\ 1 \end{array}$$

Answer: $45\frac{1}{11}$

Atsakymas: $45\frac{1}{11}$

Dalyba ilguoju būdu

432 : 15 lygu

432 ÷ 15 becomes

$$\begin{array}{r} 2 8 \text{ r } 12 \\ 15 \overline{) 432} \\ \underline{30} \\ 132 \\ \underline{150} \\ 12 \end{array}$$

Answer: 28 remainder 12

Atsakymas: 28 ir liekana 12

432 : 15 lygu

432 ÷ 15 becomes

$$\begin{array}{r} 2 8 \\ 15 \overline{) 432} \\ \underline{30} \\ 132 \\ \underline{150} \\ 12 \end{array}$$

$$\frac{12}{15} = \frac{4}{5}$$

Answer: $28\frac{4}{5}$

Atsakymas: $28\frac{4}{5}$

432 : 15 lygu

432 ÷ 15 becomes

$$\begin{array}{r} 2 8 \cdot 8 \\ 15 \overline{) 432} \cdot 0 \\ \underline{30} \\ 132 \\ \underline{150} \\ 120 \\ \underline{150} \\ 0 \end{array}$$

Answer: 28.8

Atsakymas: 28,8

Gamtos mokslai

Mokomojo dalyko paskirtis

Aukštos kokybės gamtamokslinis ugdymas yra pasaulio pažinimo pamatas mokantis biologijos, chemijos ir fizikos dalykų. Mokslas pakeitė mūsų gyvenimus. Jis yra gyvybiškai svarbus pasaulio klestėjimui ateityje, todėl visi mokiniai turėtų būti mokomi pagrindinių gamtos mokslų žinių, metodų, procesų ir pritaikymo aspektų. Perduodant svarbiausias pamatines žinias ir sąvokas mokiniai turėtų būti skatinami pripažinti racionalaus paaiškinimo galią ir išsiugdyti jaudulį ir smalsumą tyrinėti gamtos reiškinius. Jie turėtų būti skatinami suvokti, kaip mokslą galima pasitelkti aiškinant įvykius, prognozuojant įvykių eigą ir analizuojant jų priežastis.

Tikslai

Nacionaline gamtamokslinio ugdymo programa siekiama užtikrinti, kad visi mokiniai:

- mokydamiesi biologijos, chemijos ir fizikos dalykų įgytų **mokslinių žinių ir sąvokinį supratimą**;
- atlikdami įvairius mokslinius tyrimus, padedančius jiems atsakyti į mokslinius klausimus apie supantį pasaulį, išsiugdytų supratimą apie **mokslo prigimtį, procesus ir metodus**;
- įgytų mokslinių žinių, reikalingų norint suvokti **mokslo pritaikymą ir jo poveikį** šiandien ir ateityje.

Mokslinės žinios ir sąvokinis supratimas

Mokymo programose yra aprašyta žinių ir sąvokų seka. Ir nors mokinių pažanga yra svarbi, taip pat gyvybiškai svarbu yra užtikrinti, kad jie tvirtai įsisąmonintų kiekvieną žinių ir sąvokų bloką ir galėtų pereiti į kitą ugdymo pakopą. Tikra pažanga yra neįmanoma be tvirto ir gilaus supratimo: mokiniams gali būti sunku svarbiausiais perėjimo momentais (pavyzdžiui, pereinant iš pradinės mokyklos į vidurinę), jie gali itin neteisingai aiškinti sąvokas ir (arba) susidurti su dideliais sunkumais įsisavinant sudėtingesnę turinį.

Mokiniai turėtų gebėti apibūdinti susijusius procesus ir svarbiausias savybes paprasta kalba, bet jie turėtų būti susipažinę ir su technine terminija ir vartoti ją aiškiai ir tiksliai. Mokiniai turėtų įvaldyti platų specializuotą žodyną. Jie taip pat turėtų taikyti matematines žinias aiškindamiesi gamtamokslinius dalykus, įskaitant duomenų rinkimą, pateikimą ir analizavimą. Mokslo poveikis socialinei ir ekonominei sferoms yra svarbus, bet tinkamiausia apie jį kalbėti yra dėstant visą mokyklos ugdymo programą apskritai: mokytojai gali pasinaudoti įvairiomis situacijomis norėdami kaip įmanoma daugiau įtraukti mokinius ir motyvuoti juos mokytis gamtamokslinių dalykų.

Mokslo prigimtis, procesai ir metodai

Darbo pagal mokslinį metodą dalyje apibūdinamas mokslo prigimties, procesų ir metodų suvokimo laipsnis, kurio tikimasi pasiekti atitinkamoje klasėje. Jo nereikėtų mokyti kaip atskiros dalyko. Pastabose ir rekomendacijose yra pateikiami pavyzdžiai, kaip „darbą pagal mokslinį metodą“ galima būtų integruoti į biologijos, chemijos ir fizikos dalykų turinį daugiausia dėmesio skiriant svarbiausiems mokslinio tyrimo aspektams, kad mokiniai išminktų įvairiais būdais ieškoti atsakymų į aktualius mokslinius klausimus. Šie mokslinio tyrimo metodai turėtų apimti: stebėjimą laikui bėgant; dėsningumą paiešką; atpažinimą, klasifikavimą ir grupavimą; lyginamuosius bandymus ir eksperimentus (kontroliuojamieji tyrimai); informacijos paiešką antriniuose šaltiniuose. Mokiniai turėtų ieškoti atsakymų į klausimus rinkdami, analizuodami ir pateikdami duomenis. „Darbas pagal mokslinį metodą“ bus toliau ugdomas 3 ir 4 ugdymo pakopose, kai mokiniai jau pakankamai gerai suvoks mokslo prigimtį ir galės prasmingai dalyvauti sudėtingesnėse diskusijose apie eksperimentų sumanymą ir kontrolę.

Sakytinė kalba

Nacionalinėje gamtamokslinio ugdymo programoje atsispindi sakytinės kalbos svarba mokinių ugdymui – kognityviniam, socialiniam ir lingvistiniam – dėstant visą ugdymo programą. Kalbos, kurią mokiniai girdi ir kuria kalba, kokybė ir įvairovė yra svarbiausi veiksniai ugdant vaikų mokslinį žodyną ir jų gebėjimą perteikti mokslines sąvokas aiškiai ir tiksliai. Mokiniais reikėtų padėti perteikti savo mintis aiškiai tiek sau, tiek kitiems asmenims. Mokytojai turėtų užtikrinti, kad mokiniai įgytų tvirtus pagrindus, ir pasitelkdami diskusijas nagrinėti ir taisyti mokinių klaidingą sąvokų suvokimą.

Mokyklos ugdymo programa

Gamtos mokslų mokymo programos yra parengtos pamečiui 1 ir 2 ugdymo pakopoms. Vis dėlto iš mokyklų reikalaujama mokyti atitinkamą mokymo programą tik ugdymo pakopos pabaigoje. Kiekvienoje ugdymo pakopoje mokyklos turi galimybę lanksčiai pradėti dėstyti turinį, t. y. anksčiau ar vėliau nei nurodyta mokymo programoje. Be to, jei tinkama, mokyklos gali pradėti dėstyti vienos ugdymo pakopos turinį ankstesnėje ugdymo pakopoje. Visos mokyklos privalo savo mokslo dalykų mokymo programas parengti pamečiui ir pateikti šią informaciją internete.

Pasiekimų aprašas

Kiekvienos ugdymo pakopos pabaigoje mokiniai turėtų žinoti, taikyti ir suprasti atitinkamoje mokymo programoje nurodytus dalykus, gebėjimus ir procesus.

Pagal įstatymą iš mokyklų nėra reikalaujama dėstyti neprivalomu įvardyto turinio.

1 ugdymo pakopa

Gamtamokslinių dalykų mokymo pagrindinė paskirtis 1 ugdymo pakopoje yra leisti mokiniams susipažinti su reiškiniiais ir juos stebėti, atidžiau pažvelgti į juos supantį gamtos ir žmogaus sukurtą pasaulį. Mokiniai turėtų būti skatinami būti smalsiais, užduoti klausimus apie tai, ką pastebi. Jiems reikėtų padėti suvokti mokslines sąvokas taikant įvairius mokslinio tyrimo metodus, kad mokiniai galėtų atsakyti į pačių išsikeltus klausimus, įskaitant pokyčių stebėjimą laikui bėgant, dėsningumų pastebėjimą, daiktų grupavimą ir klasifikavimą, paprastų lyginamųjų bandymų atlikimą ir temų nagrinėjimą naudojantis antriniais informacijos šaltiniais. Mokiniai turėtų pradėti vartoti paprastą mokslinę kalbą pasakodami apie savo atradimus ir gebėti perteikti savo mintis įvairiais būdais skirtingiems klausytojams. Didžioji dalis gamtos mokslų mokymo turėtų vykti praktiškai ir betarpiškai susipažįstant su reiškiniiais, tačiau naudojamosi turėtų būti ir tinkamais antriniais šaltiniais, pavyzdžiui, knygomis, nuotraukomis ir vaizdo įrašais.

Darbas pagal mokslinį metodą yra aprašytas atskirai mokymo programoje, tačiau jo **visuomet** reikėtų mokyti ir jis visuomet turėtų būti aiškiai susietas su mokymo programos svarbiausio gamtamokslinio turinio dėstymu. Visose pastabose ir rekomendacijose pateikiamuose pavyzdžiuose atsispindi, kaip mokslinius metodus ir gebėjimus galima susieti su specifiniais turinio elementais.

Mokiniai turėtų gebėti skaityti ir rašyti mokslinius terminus tiek, kiek tą leidžia jų gilėjančios skaitymo ir rašymo žinios 1 ugdymo pakopoje.

1 ugdymo pakopos 1 ir 2 klasių mokymo programa

Darbas pagal mokslinį metodą

Privalomieji reikalavimai

1 ir 2 klasėse dėstant mokymo programos turinį mokiniai turėtų būti mokomi taikyti šiuos praktinius mokslinius metodus, procesus ir gebėjimus:

- užduoti paprastus klausimus ir atpažinti, kad į juos galima atsakyti skirtingais būdais;
- atidžiai stebėti, naudoti paprastą įrangą;
- atlikti paprastus bandymus;
- atpažinti ir klasifikuoti;
- naudotis savo pastebėjimais ir idėjomis, kad pasiūlytų atsakymus į klausimus;
- rinkti ir užrašyti duomenis, kurie padėtų atsakyti į klausimus.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

1 ir 2 klasėse mokiniai turėtų tyrinėti juos supantį pasaulį ir patys kelti klausimus. Jie turėtų susipažinti su įvairiais mokslinio tyrimo tipais, įskaitant praktines veiklas, ir pradėti atpažinti būdus, kuriais galėtų atsakyti į mokslinius klausimus. Mokiniai turėtų naudoti paprastas savybes objektams, medžiagoms ir gyviems organizmams palyginti ir padedami nuspręsti, kaip juos surūšiuoti ir sugrupuoti, stebėti pokyčius laikui bėgant ir padedami pradėti pastebėti dėsningumus ir santykius. Jie turėtų užduoti kitiems klausimus ir naudoti paprastus antrinius šaltinius norėdami surasti atsakymus. Jie turėtų naudoti paprastus matavimus ir įrangą (pavyzdžiui, padidinamuosius stiklus, virtuvinius kiaušinio formos laikmačius), kad surinktų duomenis, atlikti paprastus bandymus, užrašyti paprastus duomenis ir kalbėti apie tai, ką ir kaip sužinojo. Padedami mokiniai turėtų gebėti užrašyti ir perteikti savo tyrimo rezultatus įvairiais būdais ir pradėti vartoti paprastą mokslinę kalbą.

Šios darbo pagal mokslinį metodą galimybės turėtų būti sudarytos 1 ir 2 klasėse, kad 2-ų metų pabaigoje būtų išpildyti mokymo programos lūkesčiai. Nesitikima, kad mokiniai išmoks kiekvieną visų mokymo sričių aspektą.

1 klasės mokymo programa

Augalai

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- atpažinti ir įvardyti įvairius dažnai sutinkamus lauko ir sodo augalus, įskaitant lapus metančius ir visžalius medžius;
- atpažinti ir aprašyti įvairių dažnai sutinkamų žydinčių augalų, įskaitant medžius, pagrindines dalis.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų naudotis vietos aplinka visus mokslo metus, kad ištirtų ir atsakytų į klausimus apie toje aplinkoje augančius augalus. Kai įmanoma, mokiniai turėtų stebėti, kaip auga jų pačių pasodintos gėlės ir daržovės.

Jie turėtų susipažinti su bendriniais gėlių pavadinimais, lapus metančių ir visžalių medžių pavyzdžiais ir augalų sandara (įskaitant lapus, gėles (žiedus), žiedlapius, vaisius, šaknis, svogūnėlius, sėklas, kamienus, šakas ir stiebelius).

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: atidžiai stebėdami, galbūt naudodami padidinamąjį stiklą, ir palygindami ir sugretindami pažįstamus augalus; aprašydami, kaip sugeba atpažinti ir grupuoti augalus, ir piešdami diagramas, kuriose būtų nurodytos skirtingų augalų, įskaitant medžius, dalys. Mokiniai gali užsirašinėti, kaip augalai keičiasi laikui bėgant, pavyzdžiui, medžiai meta lapus, žiedai išsiskleidžia, ir palyginti bei sugretinti, ką sužinojo apie skirtingus augalus.

Gyvūnai, įskaitant žmones

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- atpažinti ir įvardyti įvairius dažnai sutinkamus gyvūnus, įskaitant žuvis, varliagyvius, roplius, paukščius ir žinduolius;
- atpažinti ir įvardyti įvairius dažnai sutinkamus gyvūnus, kurie yra mėsėdžiai, žolėdžiai ar visaėdžiai;

Privalomieji reikalavimai

- aprašyti ir palyginti įvairių dažnai sutinkamų gyvūnų (žuvų, varliagyvių, roplių, paukščių ir žinduolių, įskaitant naminius gyvūnėlius) sandarą;
- atpažinti, įvardyti, nupiešti ir nurodyti pagrindines žmogaus kūno dalis ir pasakyti, kuri kūno dalis yra siejama su kuriuo pojūčiu.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų naudotis vietos aplinka visus mokslo metus, kad ištyrinėtų ir atsakytų į klausimus apie toje aplinkoje gyvenančius gyvūnus. Jie turėtų suprasti, kaip rūpintis iš vietos aplinkos paimtais gyvūnais ir kaip svarbu yra juos ištyrinėjus saugiai grąžinti atgal į aplinką. Mokiniai turėtų susipažinti su kai kurių žuvų, varliagyvių, roplių, paukščių ir žinduolių, įskaitant naminių gyvūnėlių, bendriniais pavadinimais.

Mokiniam turėtų būti sudaryta daug progų išmokti pagrindinių kūno dalių pavadinimus (įskaitant galvą, kaklą, rankas, alkūnes, kojas, kelius, veidą, ausis, akis, plaukus, burną, dantis): žaidžiant žaidimus, užsiimant veikla, dainuojant dainas ir deklamuojant eilėraštnukus.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: palygindami ir sugretindami gyvūnus pagal savo stebėjimus, gautus gyvai arba žiūrint vaizdo įrašus ar nuotraukas, ir aprašydami, kaip sugeba juos atpažinti ir grupuoti; grupuodami gyvūnus pagal tai, ką šie ėda; naudodamiesi savo pojūčiais, kad palygintų skirtingas faktūras, garsus ir kvapus.

Kasdienės medžiagos**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- skirti objektą ir medžiagą, iš kurios jis padarytas;
- atpažinti ir įvardyti įvairias kasdienes medžiagas, įskaitant medį, plastiką, stiklą, metalą, vandenį ir uolienas;
- apibūdinti paprastas įvairių kasdinių medžiagų fizikines savybes;
- palyginti ir sugrupuoti įvairias kasdienes medžiagas pagal jų paprastas fizikines savybes.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų tyrinėti, įvardyti, diskutuoti, užduoti ir atsakyti į klausimus apie kasdienes medžiagas, kad susipažintų su medžiagų pavadinimais ir jų savybėmis, pavyzdžiui, kietas / minkštas, tamprus / standus, blizgus / pilkšvas, grublėtas / lygus, lankstus / nelankstus, pralaidus vandeniui / nepralaidus vandeniui, sugeriantis / nesugeriantis, nepermatomas / skaidrus. Mokiniai turėtų tyrinėti ir eksperimentuoti su įvairiausiomis medžiagomis, ne tik išvardytomis mokymo programoje, pavyzdžiui, plytomis, popieriumi, audiniais, guma, folija.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: atlikdami paprastus bandymus, kad atsakytų į tokius klausimus, kaip antai: Kokia medžiaga geriausiai tinka skėčiui? ... šuniuko guoliui? ... užuolaidoms? ... knygų lentynai? ... gimnasto triko?

Sezoniniai virsmai**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- stebėti, kaip keičiasi keturi metų laikai;
- stebėti ir apibūdinti kiekvienam metų laikui būdingą orą ir dienos ilgumo skirtumus.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų stebėti ir diskutuoti apie oro sąlygų ir metų laikų pokyčius.

Pastaba. Mokinius reikėtų įspėti, kad žiūrėti tiesiai į saulę nėra saugu, net ir užsidėjus tamsius akinius.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: braižydami oro sąlygų lenteles ir diagramas; demonstruodami, kas vyksta juos supančiame pasaulyje keičiantis metų laikams, įskaitant dienos ilgumą.

2 klasės mokymo programa

Gyvi organizmai ir jų gyvenamoji aplinka

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- tyrinėti ir palyginti skirtumus tarp gyvų ir mirusių organizmų ir negyvosios gamtos objektų;
- atpažinti, kad dauguma gyvų organizmų gyvena aplinkoje, prie kurios yra pripratę, ir aprašyti, kaip skirtinga aplinka patenkina pagrindinius įvairių gyvūnų ir augalų poreikius ir kaip augalai ir gyvūnai priklauso vienas nuo kito;
- atpažinti ir įvardyti įvairius augalus ir gyvūnus jų gyvenamojoje aplinkoje, įskaitant mikro aplinką;
- aprašyti, kaip gyvūnai gauna maistą iš augalų pritaikant paprastos mitybos grandinės sąvoką ir atpažinti ir įvardyti įvairius maisto šaltinius.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokinius reikėtų supažindinti su mintimi, kad visi gyvi organizmai pasižymi tam tikromis savybėmis, kurios yra būtinos jų gyvybei ir sveikatai palaikyti. Mokiniai turėtų užduoti ir atsakyti į klausimus, kurie padėtų jiems susipažinti su visiems gyviems organizmams būdingais gyvybės procesais. Mokinius reikėtų supažindinti su sąvokomis *arealas* (natūrali aplinka arba įvairių augalų ir gyvūnų „namai“) ir *mikro arealas* (labai maža aplinka, pavyzdžiui, vėdarėliai yra randami po akmenimis, rąstais ar nukritusiais lapais). Jie turėtų užduoti ir atsakyti į klausimus apie vietos aplinką, kurie padėtų mokiniams atpažinti ir ištyrinėti įvairius augalus ir gyvūnus jų gyvenamojoje aplinkoje bei stebėti, kaip gyvi organizmai priklauso vienas nuo kito, pavyzdžiui, augalai yra maisto šaltinis ir prieglobstis gyvūnams. Mokiniai turėtų palyginti pažįstamoje jiems aplinkoje randamus gyvūnus su mažiau pažįstamose aplinkose randamais gyvūnais, pavyzdžiui, pakrančių, miškingų vietovių, vandenynų ir atogrąžų miškų.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: rūšiuodami ir klasifikuodami dalykus pagal tai, ar tai gyvas ar miręs organizmas ar negyvas daiktas; užrašydami savo pastebėjimus diagramose. Jie turėtų aprašyti, kaip nusprendė, ką prie ko priskirti, nagrinėdami tokius klausimus, kaip antai: Ar ugnis yra gyva?, Ar lapus metantis medis žiemą miršta?, ir papasakodami apie būdus, kaip į tokius klausimus atsakyti. Mokiniai galėtų sukurti paprastą mitybos grandinę, apimančią žmones (pvz., žolė, karvė, žmogus). Jie galėtų apibūdinti sąlygas skirtinguose arealuose ir mikro arealuose (po rąstu, ant akmenuoto

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

kelio, po krūmais) ir išsiaiškinti, kokią įtaką sąlygos turi juose randamų augalų ir gyvūnų skaičiui ir rūšiai (-ims).

Augalai**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- stebėti ir apibūdinti, kaip sėklos ir svogūnėliai išauga į brandžius augalus;
- išsiaiškinti ir apibūdinti, kaip augalams reikia vandens, šviesos ir tinkamos temperatūros, kad augtų ir išliktų sveiki.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų naudotis vietos aplinka visus mokslo metus, kad stebėtų, kaip auga skirtingi augalai. Mokinius reikėtų supažindinti su dalykais, kurių reikia, kad augalai sudygtų, augtų ir išgyventų, taip pat augalų dauginimosi ir augimo procesais.

Pastaba. Sėkloms ir svogūnėliams reikia vandens augti, tačiau daugumai nereikia šviesos. Sėklos ir svogūnėliai turi vidinių maisto atsargų.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: stebėdami ir užrašydami pakankamai tiksliai, kaip iš sėklos ar svogūnėlio išauga įvairūs augalai, arba stebėdami panašius augalus skirtinguose augimo etapuose; atlikdami lyginamąjį bandymą, kad parodytų, jog augalams reikia šviesos ir vandens, kad išliktų sveiki.

Gyvūnai, įskaitant žmones**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- pastebėti, kad gyvūnai, įskaitant žmones, turi palikuonius, kurie subręsta;
- išsiaiškinti ir apibūdinti pagrindinius dalykus, kurių reikia, kad gyvūnai, įskaitant žmones, išgyventų (vanduo, maistas ir oras);
- apibūdinti, kaip žmonėms svarbu yra sportuoti, valgyti įvairų ir reikiamą kiekį maisto ir laikytis higienos.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokinius reikėtų supažindinti su pagrindiniais gyvūnų išgyvenimo poreikiais, taip pat sporto ir mitybos svarba žmogui. Juos taip pat reikėtų supažindinti su gyvūnų dauginimosi ir vystymosi procesais. Šiame etape daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama klausimams, kurie padėtų mokiniams atpažinti vystymąsi. Iš jų dar nesitikima suprasti, kaip vyksta dauginimasis.

Galima pasitelkti šiuos pavyzdžius: kiaušinis, viščiukas, višta; kiaušinėlis, vikšras, lėliukė, drugelis; kiaušinėlis, buožgalvis, varlė; ėriukas, avis. Kalbant apie suaugusiųjų vystymąsi, galima minėti kūdikį, tik pradėjusį vaikščioti mažylį, vaiką, paauglį ir suaugusįjį.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: stebėdami vaizdo įrašuose arba praktiškai ir matuodami, kaip skirtingi gyvūnai, įskaitant žmones, vystosi; užduodami klausimus apie tai, ko gyvūnams reikia norint išgyventi ir ko žmonėms reikia norint išlikti sveikiems; pasiūlant būdus, kaip atsakyti į išsikeltus klausimus.

Kasdienių medžiagų panaudojimas**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- atpažinti ir palyginti įvairių kasdienių medžiagų, įskaitant medį, metalą, plastiką, stiklą, plytą, uolienas, popierių ir kartoną, tinkamumą tam tikrai paskirčiai;
- išsiaiškinti, kaip iš kai kurių medžiagų padarytų vientisų objektų formą galima keisti juos slegiant, lenkiant, sukant ar tempiant.

Pastabos ir gairės (neprivalomos)

Mokiniai turėtų gebėti atpažinti ir diskutuoti apie skirtingų kasdienių medžiagų panaudojimo būdus, kad suprastų, jog kai kurios medžiagos gali būti naudojamos daugiau nei vienai paskirčiai (metalą monetoms, skardinėms, automobiliams ir stalo kojoms gaminti, medį degtukams, grindų dangoms ir telefono stulpams gaminti) arba skirtingoms medžiagoms tai pačiai paskirčiai (šaukštai paprastai gaminami iš plastiko, medienos ir metalo, bet ne iš stiklo). Mokiniai turėtų pagalvoti apie medžiagų savybes, dėl kurių medžiaga yra tinkama ar netinkama tam tikrai paskirčiai. Juos taip pat reikėtų skatinti pamąstyti apie neįprastus ir kūrybingus kasdienių medžiagų panaudojimo būdus. Mokiniai gali sužinoti apie naujas naudingas medžiagas išradusius asmenis, pavyzdžiui, Johną Dunlopą, Charlesą Macintoshą ar Johną McAdamą.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: palygindami mokykloje ir jos prieigose naudojamas kasdienes medžiagas su kitose vietose (namie, pakeliui į mokyklą, svečiuose, pasakose, eilėraščiuose ir dainose) randamomis ar minimomis medžiagomis;

Pastabos ir gairės (neprivalomos)

atidžiai stebėdami, atpažindami ir klasifikuodami skirtingų medžiagų panaudojimo būdus ir užrašydami savo pastebėjimus.

2 ugdymo pakopos 3 ir 4 klasės (žemesnioji mokymo programa)

Pagrindinė gamtamokslinių dalykų mokymo žemesniojoje 2 ugdymo pakopos mokymo programoje paskirtis yra sudaryti sąlygas mokiniams išplėsti savo pasaulėvoką apie juos supantį pasaulį. Tą jie turėtų daryti tyrinėdami, diskutuodami, išbandydami ir formuodami idėjas apie kasdienes reiškinius ir santykius tarp gyvų organizmų ir pažįstamos aplinkos, taip pat pradėdami formuoti savo idėjas apie funkcijas, santykius ir sąveikas. Mokiniai turėtų kelti sau klausimus apie tai, ką pastebi, ir priimti sprendimus, kokio tipo mokslinis tyrimas, tikėtina, geriausiai padės į tuos klausimus atsakyti, įskaitant pokyčių stebėseną laikui bėgant, dėsningumą pastebėjimą, dalykų grupavimą ir klasifikavimą, paprastų lyginamųjų bandymų ir eksperimentų atlikimą ir temų nagrinėjimą naudojantis antriniais informacijos šaltiniais. Jie turėtų gebėti daryti paprastas išvadas ir vartoti šiek tiek mokslinių terminų: pradžioje tam, kad papasakotų apie tai, ką išsiaiškino, o paskui ir norėdami aprašyti, ką išsiaiškino.

Darbas pagal mokslinį metodą yra aprašytas atskirai mokymo programos pradžioje, tačiau jo **visuomet** reikėtų mokyti ir jis visuomet turėtų būti aiškiai susietas su mokymo programos svarbiausio gamtamokslinio turinio dėstymu. Visose pastabose ir rekomendacijose pateikiamuose pavyzdžiuose atsispindi, kaip mokslinius metodus ir gebėjimus galima susieti su specifiniais turinio elementais.

Mokiniai turėtų mokėti teisingai ir užtikrintai skaityti ir rašyti mokslines sąvokas pasitelkdami gilėjančias skaitymo ir rašymo žinias.

2 ugdymo pakopos žemesnioji mokymo programa

Darbas pagal mokslinį metodą

Privalomieji reikalavimai

3 ir 4 klasėse dėstant mokymo programos turinį mokiniai turėtų būti mokomi taikyti šiuos praktinius mokslinius metodus, procesus ir gebėjimus:

- kelti aktualius klausimus ir ieškoti atsakymų į juos taikant skirtingus mokslinio tyrimo būdus;
- sumanyti paprastą praktinį tyrimą, lyginamuosius bandymus ir eksperimentus;
- atlikti sisteminius ir atidžius stebėjimus ir, kai reikalinga, atlikti tikslius matavimus naudojant standartinius matavimo vienetus ir įvairią įrangą, įskaitant termometrus ir duomenų registruotuvus;
- rinkti, užrašyti, klasifikuoti ir įvairiais būdais pateikti duomenis, kurie padėtų atsakyti į klausimus;
- užrašyti rezultatus paprasta moksline kalba, naudojant brėžinius, diagramas su paaiškinimais, simbolius, histogramas ir lenteles;
- perteikti tyrimų rezultatus, įskaitant žodinius ir rašytinius paaiškinimus, demonstracijas ir rezultatų ir išvadų pristatymus;
- naudojantis rezultatais daryti paprastas išvadas, prognozuoti naujas vertes, siūlyti pagerinimus ir kelti kitus klausimus;
- atpažinti su paprastomis mokslinėmis idėjomis ir procesais susijusius skirtumus, panašumus ir pokyčius;
- atsakyti į klausimus arba pagrįsti rezultatus pasitelkiant nedviprasmiškus mokslinius įrodymus.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

3 ir 4 klasėse mokiniams turėtų būti sudarytos sąlygos patirti kaip įmanoma daugiau mokslinių dalykų, kad jie galėtų kelti savo klausimus apie supantį pasaulį. Mokiniai turėtų pradėti patys priimti sprendimus dėl tinkamiausio mokslinio tyrimo metodo, kurį galėtų pritaikyti atsakymams rasti, atpažinti, kuomet reikia paprasto eksperimento, ir padėti nuspręsti, kaip jį atlikti, kalbėti apie grupavimo, rūšiavimo ir klasifikavimo kriterijus ir naudoti paprastus simbolius. Jie turėtų pradėti ieškoti natūraliai atsirandančių dėsningumų ir santykių ir nuspręsti, kokius duomenis rinkti norint juos nustatyti. Jie

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

turėtų padėti priimti sprendimus apie tai, kokių stebėjimų reikia, kiek laiko stebėjimus vykdyti ir kokio tipo parastą įrangą galima būtų naudoti.

Mokiniai turėtų išmokti tinkamai naudotis nauja įranga, pavyzdžiui, duomenų registruotuvais. Jie turėtų rinkti duomenis atlikdami savo stebėjimus ir matavimus, naudodamiesi užrašais, lentelėmis ir standartiniais matavimo vienetais ir padėti nuspręsti, kaip tuos duomenis užrašyti ir analizuoti. Padedami mokiniai turėtų ieškoti pokyčių, dėsningumų, panašumų ir skirtumų savo duomenyse, kad padarytų paprastas išvadas ir atsakytų į klausimus. Padedami jie turėtų nustatyti surinktų duomenų keliamus naujus klausimus, prognozuoti naujas vertes surinktų duomenų rinkiniuose arba į juos nepatekusias vertes ir ieškoti būdų patobulinti tai, ką jau atliko. Jie taip pat turėtų atpažinti, kada ir kaip antriniai šaltiniai galėtų padėti jiems atsakyti į klausimus, į kuriuos atsakymų negalima rasti atliekant praktinį tyrimą. Mokiniai turėtų vartoti atitinkamą mokslinę terminiją aptardami savo idėjas ir perteikti savo pastebėjimus tokiais būdais, kurie būtų tinkami skirtingoms klausytojų grupėms.

Šios darbo pagal mokslinį metodą galimybės turėtų būti sudarytos 3 ir 4 klasėse, kad 4-ų metų pabaigoje būtų išpildyti mokymo programos lūkesčiai. Nesitikima, kad mokiniai išmoks kiekvieną visų mokymo sričių apsektą.

3 klasės mokymo programa

Augalai

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- atpažinti ir apibūdinti įvairių žydinčių augalų dalių funkcijas: šaknų, stiebo / kamieno, lapų ir žiedų;
- tyrinėti, kokių dalykų reikia, kad augalai išgyventų ir augtų (oro, šviesos, vandens, maistinių medžiagų dirvoje ir vietos augti), ir kaip jie skiriasi priklausomai nuo augalo;
- iširti, kaip augalo viduje yra pernešamas vanduo;
- tyrinėti, kokį vaidmenį žiedai vaidina žydinčių augalų gyvavimo cikle, įskaitant, apdulkinimą, sėklų formavimąsi ir sėklų pasklidimą.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų būti supažindinti su santykiu tarp sandaros ir funkcijos, t. y. mintimi, kad kiekviena dalis atlieka vaidmenį. Jie turėtų nagrinėti klausimus, kurių esmė yra išsiaiškinti šaknų ir stiebo vaidmenį mitybos ir stiebimosi procesuose, lapų – mitybos ir žiedų – dauginimosi procese.

Pastaba. Mokiniai gali būti supažindinti su mintimi, kad augalai gali patys pasigaminti maisto, tačiau šiame etape jiems dar nereikia suprasti, kaip tai vyksta.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: palygindami įvairių veiksnių poveikį augalų augimui, pavyzdžiui, šviesos ar trąšų kiekio; išsiaiškindami, kaip formuojasi sėklos stebint skirtingus augalo gyvenimo ciklo etapus laikui bėgant; ieškodami vaisių sandaros dėsnų, susijusių su augalų sėklų pasklidimo būdais. Jie gali stebėti, kaip augaluose yra pernešamas vanduo, pavyzdžiui, įmerkdami nuskintus baltus gvazdikus į spalvotą vandenį ir stebėdami, kaip vanduo „keliauja“ stiebu į žiedus.

Gyvūnai, įskaitant žmones

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- atpažinti, kad gyvūnams, įskaitant žmones, reikia tinkamos rūšies ir tinkamo kiekio maisto, kad jie negali pasigaminti maisto ir maistinės medžiagos gauna su maistu;
- atpažinti, kad žmonės ir kai kurie kiti gyvūnai turi skeletą ir raumenis, kurie atlieka palaikomąją, apsauginę ir judėjimo funkciją.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų ir toliau mokytis apie mitybos svarbą ir turėtų būti supažindinti su pagrindinėmis kūno dalimis, susijusiomis su skeletu ir raumenimis, išsiaiškinti, kad skirtingos kūno dalys atlieka specialias funkcijas.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: atpažindami ir sugrupuodami gyvūnus, kurie turi skeletą ir kurie jo neturi, ir stebėdami bei palygindami, kaip tokie gyvūnai juda; diskutuodami, kas būtų, jei žmonės neturėtų skeleto. Jie gali palyginti ir sugretinti skirtingų gyvūnų mitybos racioną (įskaitant naminių gyvūnėlių) ir nuspręsti, kaip juos galima būtų sugrupuoti pagal tai, ką gyvūnas ēda. Jie gali tyrinėti skirtingas maisto grupes ir kaip jos leidžia mums išlikti sveikiems, sukurti mitybos planą remdamiesi tuo, ką sužinojo.

Uolienos

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- palyginti ir sugrupuoti skirtingas uolienas pagal jų išvaizdą ir pagrindines fizikines savybes;
- paprastomis sąvokomis apibūdinti, kaip susiformuoja fosilijos, kai kažkada buvę gyvi organizmai patenka tarp uolienų;
- atpažinti, kad dirvožemis yra sudarytas iš uolienų ir organinės medžiagos.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Susiejant mokymo dalyką su geografijos dalyko turiniu, mokiniai turėtų patyrinėti įvairius uolienų ir dirvožemio tipus, įskaitant randamus vietas aplinkoje.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: stebėdami uolienas, įskaitant naudojamą pastatuose ir kapų paminkluose, ir tyrinėdami, kaip ir kodėl jos pasikeitė laikui bėgant; naudodamiesi papildinamuoju stiklu ar mikroskopu, kad atpažintų ir suklasifikuotų uolienas pagal tai, ar jos yra sudarytos iš smiltelių ar kristalų ir ar jose yra fosilijų. Jie gali tyrinėti ir aptarti įvairias gyvų organizmų rūšis, kurių fosilijos yra randamos nuosėdinėse uolienose, ir patyrinėti, kaip susidaro fosilijos. Mokiniai turėtų patyrinėti įvairius dirvožemio tipus ir atpažinti jų panašumus ir skirtumus, taip pat patyrinėti, kas atsitinka, kai uolienos yra trinamos viena į kitą arba kaip jos keičiasi patekusios į vandenį. Jie gali užduoti ir atsakyti į klausimus, kokiais būdais formuojasi dirvožemis.

Šviesa**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- atpažinti, kad norint matyti daiktus reikia šviesos ir kad tamsa yra šviesos nebuvimas;
- pastebėti, kad šviesa atsispindi nuo paviršių;
- atpažinti, kad saulės skleidžiama šviesa gali būti pavojinga ir kad yra įvairių būdų akims apsaugoti;
- atpažinti, kad šešėliai atsiranda, kai iš šviesos šaltinio sklindančiai šviesai kelią pastoja nepermatomas objektas;
- pastebėti šešėlių dydžio keitimosi dėsningumus.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų tyrinėti, kas atsitinka, kai šviesa atsispindi nuo veidrodžio ar kitų šviesą atspindinčių paviršių, įskaitant žaisti žaidimus su veidrodžiais, kurie padėtų mokiniams atsakyti į klausimus, kaip elgiasi šviesa. Jie turėtų pamąstyti apie tai, kodėl svarbu saugoti akis nuo ryškios šviesos. Jie turėtų ieškoti ir matuoti šešėlius ir aiškintis, kaip jie susidarė ir dėl kokių priežasčių keičiasi.

Pastaba. Mokinius reikėtų įspėti, kad žiūrėti tiesiai į saulę nėra saugu, net ir užsidėjus tamsius akinius.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: bandydami nustatyti dėsningumus, kaip kinta šešėliai šviesos šaltiniui judant arba keičiantis atstumui tarp šviesos šaltinio ir objekto.

Jėgos ir magnetai

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- palyginti, kaip daiktai juda skirtingais paviršiais;
- pastebėti, kad kai kurios jėgos pasireiškia, kai du objektai susiduria, bet magnetinė jėga veikia per atstumą;
- stebėti, kaip magnetai vienas kitą traukia ar atstumia ir vienas medžiagas traukia, o kitų ne;
- palyginti ir grupuoti įvairias kasdienes medžiagas pagal tai, ar magnetas jas traukia ar ne, ir atpažinti kai kurias magnetines medžiagas;
- apibūdinti magnetus, kaip turinčius du polius;
- prognozuoti, ar du magnetai trauks ar atstums vienas kitą priklausomai nuo polių krypties.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų stebėti, kad magnetinės jėgos gali pasireikšti be tiesioginio sąlyčio, skirtingai nei dauguma jėgų, kurioms tiesioginis sąlytis yra būtinas (pavyzdžiui, atidarant duris, supantis sūpynėse). Jie turėtų tyrinėti skirtingų magnetų elgesį ir kasdienį panaudojimą (pavyzdžiui, strypas, žiedas, saga ir arklio pasaga).

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: palygindami, kaip skirtingi daiktai juda, ir sugrupuodami juos; keldami klausimus ir atlikdami bandymus, kad sužinotų, kaip toli daiktai juda skirtingais paviršiais, ir rinkdami ir užrašydami duomenis, kad atsakytų į išsikeltus klausimus; tyrinėdami skirtingų magnetų stiprumą ir ieškodami patikimo būdo stiprumui palyginti; rūšiuodami medžiagas į magnetines ir nemagnetines; ieškodami magnetų veikimo sąveikoje vienas su kitu dėsningumų ir kaip tą sąveiką gali paveikti, pavyzdžiui, magneto stiprumas ar magnetų polių kryptis; nustatydami, kodėl dėl šių savybių magnetai yra naudingi kasdieniauose daiktuose, ir pasiūlydami kūrybingų skirtingų magnetų panaudojimo būdų.

4 klasės mokymo programa

Gyvi organizmai ir jų gyvenamoji aplinka

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- atpažinti, kad gyvus organizmus galima sugrupuoti įvairiais būdais;
- tyrinėti ir naudoti klasifikacijos raktinius simbolius, kurie padėtų sugrupuoti, atpažinti ir įvardyti įvairius gyvus organizmus artimoje aplinkoje ir didesnio masto aplinkoje;
- atpažinti, kad aplinka gali keistis ir kad pokyčiai kartais gali kelti pavojų gyviems organizmams.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų visus metus naudotis vietos aplinka, kad iškeltų ir atsakytų į klausimus, kurie padėtų atpažinti ir tyrinėti augalus ir gyvūnus jų gyvenamojoje aplinkoje. Jie turėtų suvokti, kaip gyvenamoji aplinka keičiasi keičiantis metų laikams. Mokiniai turėtų tyrinėti galimus įvairiausių gyvų organizmų, įskaitant gyvūnus ir žydinčius bei nežydinčius augalus, grupavimo būdus. Jie galėtų pradėti skirstyti stuburinius gyvūnus į grupes, pavyzdžiui, žuvis, varliagyvius, roplius, paukščius ir žinduolius, o bestuburius į sraigės ir šliužus, kirminus, vorus ir vabzdžius.

Pastaba. Augalus galima skirstyti į kategorijas, pavyzdžiui, žydinčius augalus (įskaitant žolę) ir nežydinčius augalus, kaip antai: papartūnus, samanūnus.

Mokiniai turėtų panagrinėti žmogaus veiklos poveikio (tiek teigiamo, tiek neigiamo) aplinkai pavyzdžius, kaip antai teigiamą gamtinių draustinių, ekologiškai suplanuotų parkų ar sodų baseinų poveikį ir neigiamą tankaus apgyvendinimo ir užstatymo, šiukšlių ir miškų kirtimo poveikį.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: naudodami ir kurdami paprastus vadovus ar raktinius simbolius tam, kad ištirtų ir atpažintų vietos augalus ir gyvūnus; sukurdami vadovą apie vietos gyvus organizmus; keldami ir atsakydami į klausimus remdamiesi savo gyvūnų stebėjimais ir tuo, ką sužinojo apie kitus gyvūnus ieškodami informacijos šaltiniuose.

Gyvūnai, įskaitant žmones

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- apibūdinti paprastas žmogaus virškinimo sistemos pagrindinių dalių funkcijas;
- atpažinti skirtingus žmogaus dantų tipus ir jų parastas funkcijas;
- sukurti ir aiškinti įvairias mitybos grandines, atpažinti gamintojus, plėšrūnus ir grobį.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų būti supažindinti su pagrindinėmis, su virškinimo sistema susijusiomis, kūno dalimis, kaip antai: burna, liežuviu, dantimis, stemple, skrandžiu, plonąja ir storąja žarnomis, ir nagrinėti klausimus, kurie padėtų mokiniams suvokti šių dalių ypatingas funkcijas.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: palygindami mėsėdžių ir žolėdžių gyvūnų dantis ir išskeldami prielaidas, kodėl šių gyvūnų dantys skiriasi; išsiaiškindami, kas pažeidžia dantis ir kaip juos prižiūrėti. Jie gali piešti ir aptarti idėjas apie virškinimo sistemą ir palyginti jas su modeliais ar paveikslėliais.

Agregatinės būsenos

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- palyginti medžiagas tarpusavyje ir jas grupuoti pagal tai, ar medžiaga yra kietoji, skystoji ar dujinė;
- stebėti, kad kai kurių medžiagų būseną pakinta jas kaitinant ar šaldant, ir išmatuoti arba surinkti informaciją šaltiniuose apie temperatūrą, kurioje virsmas vyksta, Celsijaus laipsniais (°C);
- atpažinti, kokį vaidmenį vandens apytakos cikle vaidina garavimas ir kondensacija, ir susieti garavimo greitį su temperatūra.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų patyrinėti įvairias kasdienes medžiagas ir parengti paprastus agregatinės būsenos apibūdinimus (kietosios medžiagos išlaiko formą, skysčiai suformuoja balą, o ne krūvą, dujos išgaruoja, jei talpa nėra sandari). Mokiniai turėtų stebėti vandenį

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

kietojoje, skystojoje ir dujinėje būsenoje ir įsidėmėti, kaip keičiasi vanduo jį kaitinant ar šaldant.

Pastaba. Mokytojai turėtų vengti naudoti medžiagas, kai jas kaitinant vyksta cheminis virsmas, pavyzdžiui kepanant ar deginant.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: grupuodami ir klasifikuodami įvairias medžiagas; tyrinėdami temperatūros poveikį tokioms medžiagoms, kaip antai: šokoladas, sviestas, kremas (pavyzdžiui, gaminant traškius šokoladinius gardėsius ar ledus šventei). Mokiniai galėtų ieškoti informacijos apie temperatūrą, kurioje medžiagos keičia agregatinę būseną, pavyzdžiui, kai lydosi metalas ar kai deguonis kondensuojasi į skystį. Jie gali stebėti ir užsirašyti duomenis apie garavimą laikui bėgant, pavyzdžiui, stebėdami balutę žaidimo aikštelėje ar padžiautus skalbinius, ir tirti temperatūros poveikį džiūstantiems skalbiniams ar tirpstančiam seniui besmegeniui.

Garsas**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- atpažinti, kaip atsiranda garsas, susiejant kai kuriuos garsus su kažkokio dalyko vibracija;
- atpažinti, kad garso sukelta vibracija sklinda terpe iki ausies;
- surasti dėsningumus tarp garso aukščio ir garso sukuriamo daikto savybių;
- surasti dėsningumus tarp garso stiprumo ir garso sukuriamų vibracijų stiprumo;
- atpažinti, kad garsai slopsta tostant nuo garso šaltinio.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų tyrinėti ir atpažinti, kad garsas atsiranda dėl vibracijos grojant įvairiais viso pasaulio muzikos instrumentais, ir išsiaiškinti, jog garsų aukštį ir stiprumą galima įvairiais būdais keisti.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: ieškodami garsų, kuriuos skleidžia skirtingi objektai, pavyzdžiui, skirtingų dydžių keptuvių dangčiai ar skirtingų storių gumelės, dėsningumų. Jie gali iš skirtingų medžiagų gaminti ausines, kad išsiaiškintų, kokia medžiaga užtikrina geriausią garso izoliaciją. Mokiniai gali gaminti ir groti savo muzikos instrumentais pritaikydami įgytas žinias apie garso aukštį ir stiprumą.

Elektra

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turėtų būti mokomi:

- atpažinti elektrinius buities prietaisus;
- sukonstruoti paprasčiausią uždarają elektros grandinę, atpažinti ir įvardyti pagrindines jos dalis, įskaitant maitinimo šaltinį, laidus, lemputes, jungiklius ir skambutį;
- nustatyti, ar lemputė užsidegs ar ne paprastoje uždarojoje elektros grandinėje priklausomai nuo to, ar lemputė yra ar nėra uždaros grandinės su baterija dalis;
- atpažinti, kad grandinę uždaro ir atidaro jungiklis, ir susieti šį veiksmą su lemputės užsidengimu arba neužsidegimu paprasčiausioje elektros grandinėje;
- atpažinti kai kuriuos dažniausiai sutinkamus elektros laidininkus ir izoliatorius ir suvokti, kad metalai yra geri laidininkai.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turėtų konstruoti paprasčiausias uždarasias elektros grandines bandydami atpažinti skirtingas jų dalis, pavyzdžiui, lemputes, skambučius ir motorius ir jungiklius, ir naudoti tokias grandines paprastiems prietaisams sukonstruoti. Jie turėtų nupiešti elektros grandinę aiškinamajame paveikslėlyje, tačiau šiame etape nebūtinai naudodami standartinius elektros grandinės simbolius. Su šiais simboliais jie bus supažindinami 6 klasėje.

Pastaba. Mokiniai gali vartoti sąvokas srovė ir įtampa, tačiau šiame etape jų nereikėtų aiškinti ar pateikti jų mokslinį apibrėžimą. Mokiniai turėtų būti mokomi, kaip saugiai dirbti su elektros prietaisais.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: stebėdami dėsningumus, pavyzdžiui, kad lemputė šviečia ryškiau, jei baterijų yra daugiau, kad metalai dažnai yra elektros laidininkai ir kad vienas medžiagas galima, o kitų negalima panaudoti elektros grandinės spragai užpildyti.

2 ugdymo pakopos 5 ir 6 klasės (aukštesnioji mokymo programa)

2 ugdymo pakopos aukštesniosios mokymo programos metu pagrindinis dėmesys skiriamas tam, kad mokiniai geriau suprastų platų mokslinių idėjų ratą. To siekiama, nagrinėjant ir aptariant idėjas; mokiniams užduodant savo klausimus apie mokslinius reiškinius; bei sistemiškiau analizuojant funkcijas, santykius ir sąveikas. 2 ugdymo pakopos aukštesniosios mokymo programos metu jie turėtų susidurti su abstraktesnėmis idėjomis ir pradėti suprasti, kaip tos idėjos padeda jiems suprasti ir numatyti, kaip veikia pasaulis. Jie taip pat turi pradėti suvokti, kad laikui bėgant, mokslinės idėjos kinta ir vystosi. Jie turi pasirinkti tinkamiausius būdus atsakyti į klausimus, pasitelkiant įvairių tipų mokslinius tyrimus, įskaitant pokyčių stebėjimą per skirtingos trukmės laikotarpius, dėsningumą pastebėjimą, dalykų grupavimą ir klasifikavimą, lyginamųjų bandymų bei eksperimentų naudojimą, bei atsakymų paiešką, pasitelkiant įvairius antrinius informacijos šaltinius. Mokiniai turėtų daryti išvadas, remdamiesi savo duomenimis ir stebėjimais, naudoti faktus savo idėjoms pagrįsti, bei naudoti savo mokslines žinias ir supratimą savo išvadoms paaiškinti.

„Darbo ir mąstymo pagal mokslinį metodą“ sąvokos apibrėžimas pateiktas atskirai mokomojo dalyko programos pradžioje, tačiau jo turi būti mokoma nuolat, aiškiai susiejant su mokomojo dalyko programos esminiu moksliniu turiniu. Pastabų ir rekomendacijų dalyje pateikti pavyzdžiai iliustruoja, kaip mokslinius metodus ir įgūdžius galima susieti su konkrečiais turinio elementais.

Mokiniai turi mokėti teisingai perskaityti, užrašyti ir ištarti mokslinį žodyną.

2 ugdymo pakopos aukštesnioji mokymo programa

Darbas pagal mokslinį metodą

Privalomieji reikalavimai

Dėstant mokomojo dalyko programos turinį 5 ir 6 klasėse, mokiniai turi būti mokomi naudoti šiuos praktinius mokslinius metodus, procesus ir įgūdžius:

- planuoti įvairių tipų mokslinius tyrimus, siekiant atsakyti į klausimus, o prireikus - atpažinti ir valdyti kintamuosius
- atlikti patikimesnius ir tikslesnius matavimus, naudojant įvairią mokslinę įrangą, prireikus – atliekant pakartotinius matavimus
- užrašyti vis sudėtingesnius duomenis ir rezultatus, pasitelkiant mokslines diagramas ir ženklus, klasifikavimo sistemas, lenteles, taškinis grafikus, juostinius ir linijinius grafikus
- remtis rezultatais, kuriant prognozes, tolesniems lyginamiesiems bandymus ir eksperimentams kurti
- rengti rašytinius ir žodinius pranešimus bei pateikti tyrimų rezultatus, įskaitant išvadas, priežastinius ryšius ir rezultatų bei jų patikimumo laipsnio paaiškinimus ir, pavyzdžiui, demonstravimus ir kitus pristatymus
- nurodyti mokslinius įrodymus, panaudotus idėjoms ar argumentams pagrįsti ar paneigti.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

5 ir 6 klasių mokiniai savo mokslinę patirtį turėtų naudoti: idėjoms nagrinėti ir įvairiems klausimams kelti; pasirinkti ir suplanuoti tinkamiausio tipo mokslinį tyrimą, siekiant atsakyti į mokslinius klausimus; suprasti, kada ir kaip reikia naudoti lyginamuosius bandymus ir eksperimentus, ir paaiškinti, kuriuos kintamuosius reikia kontroliuoti ir kodėl. Jie turėtų naudoti ir parengti sistemas ir kitus informacinius užrašus, siekiant atpažinti, klasifikuoti ir apibūdinti gyvuosius daiktus ir medžiagas, bei atpažinti galimus gamtinės aplinkos dėsnumus. Jie turi savarankiškai priimti sprendimus dėl stebėjimų, kuriuos reikia atlikti, matavimų, kuriuos reikia naudoti, kiek laiko juos reikia vykdyti ir ar reikia juos kartoti; pasirinkti tinkamiausią matavimo įrangą ir paaiškinti, kaip tiksliai ja naudotis. Jie turi nuspręsti, kaip registruoti duomenis, pasirenkant kurį nors jiems pažįstamą būdą; ieškoti įvairius jų duomenis siejančių priežastinių ryšių bei atpažinti jų idėjas paneigiančius ar patvirtinančius įrodymus. Remdamiesi savo rezultatais, jie turi gebėti nustatyti, kada gali reikėti atlikti papildomų bandymų ar stebėjimų; suprasti, kurie antriniai šaltiniai būtų naudingiausi jų idėjoms nagrinėti, ir pradėti atskirti nuomonę nuo fakto. Diskutuodami apie savo mokslines idėjas, jas perteikdami ir pagrįsdami, jie turi

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

naudoti atitinkamą mokslinę kalbą ir iliustracijas, kalbėti apie tai, kaip vystėsi mokslinės idėjos, bėgant laikui.

Šios galimybės dirbti pagal mokslinį metodą turi būti sudaromos per visą mokymosi 5 ir 6 klasėje laikotarpį, kad 6 klasės pabaigoje būtų įvykdyti mokomojo dalyko programos lūkesčiai. Mokiniai neprivalo išmokyti visų kiekvienos mokymo srities aspektų.

5 klasės mokomojo dalyko programa

Gyvūnai ir jų buveinės

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turi būti mokomi:

- apibūdinti žinduolių, amfibijų, vabzdžių ir paukščių gyvenimo ciklo skirtumus
- apibūdinti kai kurių augalų ir gyvūnų dauginimosi gyvenimo procesą

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Per šiuos metus mokiniai turėtų mokytis ir kelti klausimus apie savo vietos aplinką. Jie turi stebėti įvairių gyvųjų organizmų – pavyzdžiui, darže ar gėlių lysvėje augančių augalų ir vietos aplinkos gyvūnų gyvenimo ciklo pokyčius. Jie turi sužinoti apie gamtos mokslininkų ir gyvūnų elgesį tyrinėjančių mokslininkų, pavyzdžiui David Attenborough ir Jane Goodall, darbą.

Mokiniai turi sužinoti apie skirtingus dauginimosi tipus, įskaitant lytinį ir nelytinį augalų dauginimąsi, bei lytinį gyvūnų dauginimąsi.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: stebėdami ir lygindami vietos aplinkos augalų ir gyvūnų bei kitų viso pasaulio augalų ir gyvūnų (atogrąžų miškų, vandenynų, dykumų regionų ir priešistorinių laikų) gyvenimo ciklus, užduodant tinkamus klausimus ir siūlant panašumus ir skirtumus lemiančias priežastis. Jie gali bandyti auginti naujus augalus iš atskirų motininio augalo dalių, pavyzdžiui, iš sėklų, stiebo ir šaknų atkarpų, šakniagumbių, svogūnėlių. Jie gali stebėti, kaip laikui bėgant keičiasi gyvūnas (pvz., perint ir auginant viščiukus), palyginti, kaip dauginasi ir auga skirtingi gyvūnai.

Gyvūnai, įskaitant žmogų

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turi būti mokomi:

- apibūdinti pokyčius, žmogui senstant.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turi sudaryti žmogaus augimą ir vystymąsi iliustruojantį laiko grafiką. Jie turi sužinoti apie pokyčius brendimo laikotarpiu.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: nagrinėdami kitų gyvūnų neštumo laikotarpį ir lygindami jį su žmonių; išsiaiškinti ir užfiksuoti augančio kūdikio ūgį ir svorį.

Medžiagų savybės ir pokyčiai**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turi būti mokomi:

- palyginti ir sugrupuoti kasdienes medžiagas pagal jų savybes, įskaitant kietumą, tirpumą, skaidrumą, laidumą (elektrinį ir šiluminį) bei reakciją į magnetus
- suprasti, kad kai kurios medžiagos tirpsta skystyje, sudarydamos tirpalą, ir apibūdinti, kaip išgauti medžiagą iš tirpalo
- naudotis žiniomis apie kietąsias medžiagas, skysčius ir dujas, siekiant nuspręsti, kaip galima atskirti mišinius, įskaitant filtravimą, sijojimą ir garinimą
- remdamiesi lyginamųjų bandymų ir eksperimentų metu nustatytais faktais, nurodyti priežastis, dėl kurių kasdieninės medžiagos, pavyzdžiui, metalai, mediena ir plastikas, yra naudojamos konkrečiais tikslais
- parodyti, kad tirpinimas, maišymas ir būvio pokyčiai yra grįžtamojo pobūdžio
- paaiškinti, kad įvykus kai kuriems pokyčiams, susiformuoja naujos medžiagos, ir kad tokie pokyčiai dažniausiai yra negrįžtamo pobūdžio, įskaitant pokyčius, susijusius su deginimu ir rūgšties ar sodos bikarbonato poveikiu.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turi susidaryti sistematiškesnį supratimą apie medžiagas, tyrinėdami ir lygindami įvairių medžiagų savybes, įskaitant jų susiejimą su 3 klasėje įgytomis žiniomis apie magnetizmą, ir 4 klasėje įgytomis žiniomis apie elektrą. Jie turi nagrinėti grįžtamojo pobūdžio pokyčius, įskaitant garavimą, filtravimą, sijojimą, lydymą ir tirpinimą, suprasti, kad lydymas ir tirpinimas yra skirtingi procesai. Mokiniai turi nagrinėti pokyčius, kuriuos sunku sugrąžinti, pavyzdžiui, deginimas, oksidavimasis ir kitos reakcijos, tokios, kaip reakcija su actu ir sodos bikarbonatu. Jie turi sužinoti, kaip chemikai, pavyzdžiui, lipniųjų lapelių išradėjas Spencer Silver ar nesiglamžančios medvilnės išradėja Ruth Benerito, kuria naujas medžiagas.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Pastaba: Šiame etape nereikalaujama, kad mokiniai mokėtų atlikti laidumo ir izoliacijos kiekybinius matavimus. Pakanka, kad jie matytų, jog naudojant kai kuriuos laidininkus, grandinėje esanti elektros lemputė šviečia ryškiau, nei naudojant kitus, o kai kurias medžiagas padėjus arčiau šilumos šaltinio, jos įkaista labiau. Deginant medžiagas, būtina laikytis saugos rekomendacijų.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: atlikdami bandymus, kad atsakytų į klausimus, pavyzdžiui, „Kuriuos medžiagos geriausiai tiktų šiltam švarkui, įvynioti ledams, kad jie neištirptų, ar naktinėms užuolaidoms?“ Jie gali atlikti medžiagų palyginimus, kad padarytų grandinės pakeitimą. Jie gali stebėti ir palyginti vykstančius pokyčius, pavyzdžiui, degindami skirtingas medžiagas ar kepdami duoną ar pyragus. Jie gali tyrinėti ir diskutuoti apie cheminių pokyčių poveikį mūsų gyvenimui, pavyzdžiui, maisto gamybai, ir diskutuoti apie naujų medžiagų, tokių, kaip polimerai, itin lipnios ar itin plonos medžiagos, kūrybišką panaudojimą.

Žemė ir kosmosas**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turi būti mokomi:

- apibūdinti Žemės ir kitų planetų judėjimą Saulės atžvilgiu Saulės sistemoje
- apibūdinti Mėnulio judėjimą Žemės atžvilgiu
- apibūdinti Saulę, Žemę ir Mėnulį kaip apytikriai sferinius kūnus
- remtis Žemės sukimosi idėja, siekiant paaiškinti dienos ir nakties reiškinių bei tariamą Saulės judėjimą danguje.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turi būti supažindinami su Saulės ir Žemės maketu, sudarančiu jiems galimybę paaiškinti dienos ir nakties reiškinius. Mokiniai turi sužinoti, kad Saulė yra mūsų saulės sistemos centre esanti žvaigždė, o sistemą sudaro aštuonios planetos: Merkurijus, Venera, Žemė, Marsas, Jupiteris, Saturnas, Uranas ir Neptūnas (Plutonas 2006 m. buvo perkeltas į „nykštukinės planetos“ klasę). Jie turi suprasti, kad mėnulis yra orbita aplink planetą besisukantis dangaus kūnas (Žemė turi vieną mėnulį, Jupiteris turi keturis didelius mėnulus ir daugybę mažesnių).

Pastaba: Mokinius būtina įspėti, kad nesaugu tiesiogiai žiūrėti į Saulę, net ir dėvint tamsius akinius.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turi sužinoti apie saulės sistemos idėjų raidos kelią, suprasti, kaip naujasis saulės sistemos geocentrinis modelis sudarė heliocentrinio modelio atsiradimo prielaidas, nagrinėjant tokių mokslininkų, kaip Ptolemėjus, Alhazenas ir Kopernikas, darbus.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: kad palygintų dienos laiką skirtingose Žemės vietose, pasitelkdami internetą ir tiesioginį bendravimą; kurtų nesudėtingus saulės sistemos modelius, kurtų nesudėtingus saulės laikrodžius, kalibruotus rodyti vidudienį ir kiekvienos mokslo dienos pradžios ir pabaigos laiką; sužinotų, kodėl kai kurie žmonės laikosi nuomonės, kad tokie statiniai, kaip Stounhendžas, galėjo būti naudojami kaip astronominiai laikrodžiai.

Jėgos**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turi būti mokomi:

- paaiškinti, kad neprilaikomi daiktai krenta žemyn dėl traukos jėgos, egzistuojančios tarp Žemės ir krentančio daikto
- atpažinti judančius paviršius veikiančio oro pasipriešinimo, vandens pasipriešinimo ir trinties poveikį
- suprasti, kad kai kurie mechanizmai, pavyzdžiui, svertai, skriemuliai ir pavaros sustiprina jėgos poveikį.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turi tyrinėti krentančius daiktus ir kelti klausimus apie oro pasipriešinimo poveikį. Jie turi nagrinėti oro pasipriešinimo poveikį, stebėdami įvairių objektų, tokių, kaip parašiutas ir klevo sėkla, kritimą. Jie turi susipažinti su jėgomis, dėl kurių daiktai pradeda judėti, greitėja ar lėtėja. Mokiniai turi nagrinėti trinties poveikį judėjimui ir sužinoti, kaip jis sulėtina ar sustabdo judančius objektus, pavyzdžiui, stebint dviračio rato stabdžio poveikį. Mokiniai turi nagrinėti svertų, skriemulių ir nesudėtingų mechanizmų poveikį judėjimui. Mokiniai gali būti supažindinami, kaip tokie mokslininkai, kaip Galilėjas Galilėjus ir Izaokas Niutonas prisidėjo prie traukos teorijos sukūrimo.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: kad nagrinėtų popierinių kūgių ar popierinių indelių kritimą ir sukurtų įvairių parašiutų bei atliktų bandymų eksperimentų, siekiant nustatyti, kurie variantai yra efektyviausi. Jie gali nagrinėti pasipriešinimą vandenyje, gamindami ir išbandydami įvairių formų laivelius. Jie gali suprojektuoti ir pagaminti

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

gaminių, kuriuose naudojami svertai, skriemuliai, pavaros ir (arba) spyruoklės bei ištirti jų poveikį.

6 klasės mokomojo dalyko programa

Gyvūnai ir jų buveinės

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turi būti mokomi:

- apibūdinti, kaip gyvieji organizmai yra klasifikuojami į stambias grupes pagal stebėjimais pagrįstas bendras ypatybes bei pagal panašumus ir skirtumus, tame skaičiuje mikroorganizmai, augalai ir gyvūnai
- nurodyti augalų ir gyvūnų klasifikavimo priežastis, remiantis konkrečiomis ypatybėmis.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

4 klasės mokiniai turi plėsti savo žinias apie gyvųjų organizmų grupes, išsamiau susipažindami su klasifikavimo sistema. Jiems reikia pristatyti idėją, kad plačios grupės, pavyzdžiui, mikroorganizmai, augalai ir gyvūnai, gali būti skaidomos į pogrupius. Pasitelkiant stebėjimą (esant galimybei), jie turi suklasifikuoti bestuburius (pavyzdžiui, vabzdžius, vorus, sraiges ir kirmėles) ir stuburinius (žuvis, amfibijas, roplius, paukščius ir žinduolius). Jie turi aptarti priežastis, kodėl gyvieji organizmai priskiriami vienai ar kitai grupei.

Mokiniai gali sužinoti apie tokių mokslininkų, kaip klasifikavimo pradininko Carl Linnaeus, darbo reikšmę.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: naudodami klasifikavimo sistemas, siekiant atpažinti kai kuriuos artimosios aplinkos gyvūnus ir augalus. Jie gali tyrinėti nepažįstamus plataus kitų buveinių rato gyvūnus ir augalus bei nuspręsti dėl jų vietos klasifikavimo sistemoje.

Gyvūnai, įskaitant žmogų

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turi būti mokomi:

- atpažinti ir įvardyti pagrindines žmogaus kraujo apytakos sistemos dalis ir apibūdinti širdies, kraujo indų ir kraujo funkcijas
- atpažinti dietos, mankštos, narkotikų ir gyvenimo būdo poveikį jų kūno funkcionavimui

Privalomieji reikalavimai

- apibūdinti būdus, kuriais maistinės medžiagos ir vanduo pernešami gyvūnų, taip pat ir žmogaus, viduje.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turi plėsti 3 ir 4 klasėse įgytas žinias apie pagrindines kūno dalis ir vidaus organus (skeleto, raumenų ir virškinimo sistemas), kad nagrinėtų ir gebėtų atsakyti į klausimus, padedančius jiems surasti, kaip kraujo apytakos sistema sudaro galimybę kūnui funkcionuoti.

Mokiniai turi sužinoti, kaip palaikyti savo kūno sveikatą, ir kas gali pakenkti jų kūnui – įskaitant žinias apie tai, kaip kai kurie narkotikai ir kitos medžiagos gali pakenkti žmogaus kūnui.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: nagrinėdami mokslininkų darbą ir mokslinius tyrimus apie dietos, mankštos, narkotikų, gyvenimo būdo ir sveikatos ryšį.

Evoliucija ir paveldimumas**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turi būti mokomi:

- atpažinti laikui bėgant pakitusius gyvuosius organizmus, kurie gyveno Žemėje prieš kelis milijonus metų
- suprasti, kad gyvieji organizmai sukuria tos pačios rūšies palikuonis, tačiau palikuonys dažniausiai skiriasi ir nėra visiškai panašūs į savo tėvus
- suprasti, kaip gyvūnai ir augalai skirtingais būdais prisitaiko prie savo aplankos, o prisitaikymas gali lemti evoliuciją.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Plėsdami uolienu temos nagrinėjimo metu 3 klasėje įgytas žinias apie iškasenas, mokiniai turi daugiau sužinoti apie tai, kaip laikui bėgant keitėsi žemės gyvieji organizmai. Jiems reikia pristatyti idėją, kad tėvų savybės pereina palikuonims, pavyzdžiui, nagrinėjant skirtingas šunų rūšis, ir kas nutinka, sukryžminus, pvz., labradorą ir pudelį. Jie taip pat turi suprasti, kad laikui bėgant atsirandantys palikuonių pokyčiai gali jiems padėti ar trukdyti išgyventi tam tikroje aplinkoje, pavyzdžiui, nagrinėjant, kodėl žirafos kaklas tapo ilgesnis, ar kodėl susiformavo arktinės lapės apsauginis kailis. Mokiniai gali būti supažindinami su tokių paleontologų, kaip Mary Anning darbu, bei sužinoti apie tai, kaip Čarlzas Darvinas ir Alfredas Wallace išplėtojo savo evoliucijos idėjas.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Pastaba: Šiame etape nereikalaujama, kad mokiniai suprastų, kaip veikia genai ir chromosomos.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: stebėdami ir keldami klausimus apie vietos gyvūnus ir priešastis, lėmusias jų prisitaikymą prie savo aplinkos; lygindami, kaip kai kurie gyvieji organizmai, pavyzdžiui, kaktusai, pingvinai ir kupranugariai, yra prisitaikę išgyventi ekstremaliomis sąlygomis. Jie gali analizuoti konkrečių prisitaikymų privalumus ir trūkumus – pavyzdžiui, kodėl yra gerai arba negerai turėti dvi kojas, o ne keturias, ilgą snapą, o ne trumpą, žiaunas, o ne plaučius, kokie yra vijoklinių augalų ar ryškiaspalvių kvepiančių gėlių privalumai ir trūkumai.

Šviesa**Privalomieji reikalavimai**

Mokiniai turi būti mokomi:

- suprasti, kad atrodo, jog šviesa sklinda tiesiomis linijomis
- remiantis idėja, kad šviesa sklinda tiesiomis linijomis, paaiškinti, kad daiktai yra matomi todėl, kad jie atspindi šviesą žmogaus akyje
- paaiškinti, kad daiktus matome todėl, kad šviesos šaltinio skleidžiama šviesa keliauja į mūsų akis, arba į objektus, o tada į mūsų akis
- remiantis idėja, kad šviesa sklinda tiesiomis linijomis, paaiškinti, kodėl šešėlio forma yra tokia pati, kaip ir jo objekto.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Mokiniai turi plėsti 3 klasėje įgytas žinias apie šviesą, tyrinėdami šviesos sklidimo būdą, įskaitant šviesos šaltinius, atspindžius ir šešėlius. Jie turi kalbėti apie tai, kas vyksta, ir pateikti prognozes.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: kad nuspręstų, kurioje vietoje turi būti sumontuotas automobilio galinio vaizdo veidrodėlis; sukonstruoti ir pagaminti periskopą bei, remdamiesi idėja, kad šviesa sklinda tiesiomis linijomis, paaiškinti, kaip veikia šis procesas. Jie gali nagrinėti šviesos šaltinių, objektų ir šešėlių santykį, naudodamiesi šešėlių teatro lėlėmis. Savo supratimą apie šviesą jie gali išplėsti, nagrinėdami įvairius reiškinius, pavyzdžiui vaivorykštę, muilo burbulo spalvas, daiktus, kurie vandenyje atrodo kreivi, bei spalvos filtrus (jie neprivalo mokėti paaiškinti, kaip šie reiškiniai susidaro).

Elektra

Privalomieji reikalavimai

Mokiniai turi būti mokomi:

- susieti lemputės šviesos ryškumą ar skambučio garso intensyvumą su grandinėje naudojamų energijos šaltinių skaičiumi ir įtampa
- palyginti komponentų veikimo skirtumus ir nurodyti jų priežastis, įskaitant lemputės šviesos ryškumą, skambučio garso intensyvumą ir jungiklio įjungimo/išjungimo padėtis
- Naudoti pripažintus simbolius, braižant paprastosios elektrinės grandinės diagramą.

Pastabos ir rekomendacijos (neprivalomos)

Plėsdami 4 klasėje įgytas žinias, mokiniai turi sudaryti nesudėtingą uždarają elektrinę grandinę, kuri padės jiems rasti atsakymus į klausimus apie tai, kas vyksta, kai jie bando skirtingus komponentus, pavyzdžiui, jungiklius, lemputes, skambučius ir varikliukus. Jie turi išmokti pavaizduoti nesudėtingos elektrinės grandinės diagramą, naudojant sutartinius ženklus.

Pastaba: Reikalaujama, kad mokiniai išmoktų apie uždarašias, o ne apie paralelines elektrines grandines. Mokiniai turi būti mokomi imtis būtinųjų atsargos priemonių saugiai dirbti su elektra.

Mokiniai gali dirbti pagal mokslinį metodą: sistemingai nustatydami vieno elektrinės grandinės komponento pakeitimo poveikį; suprojektuodami ir pagamindami šviesoforą, apsaugos signalizaciją ar kitą naudingą elektrinę grandinę.

Menas ir dizainas

Mokomojo dalyko paskirtis

Menas, amatai ir dizainas įkūnija kai kurias aukščiausias žmogaus kūrybingumo formas. Kokybiškas meno ir dizaino mokymas turi įtraukti ir įkvėpti mokinius bei tapti jiems iššūkiu, suteikiant žinių ir įgūdžių eksperimentuoti, išrasti ir kurti nuosavus meno, amatų ir dizaino kūrinius. Mokiniamis tobulėjant, jie turi išmokyti kritinio mąstymo bei išsiugdyti gebėjimą griežčiau vertinti meną ir dizainą. Jie taip pat turėtų suprasti, kaip menas ir dizainas atspindi ir formuoja mūsų istoriją bei prisideda prie mūsų tautos kultūros, kūrybingumo ir gerovės.

Tikslai

Meno ir dizaino nacionalinės ugdymo programos tikslai – užtikrinti, kad visi mokiniai

- gebėtų kūrybiškai dirbti, tyrinėdami savo idėjas ir fiksuodami savo patirtis
- išmokyti gerai piešti, tapyti, kurti skulptūras bei išmokyti kitų meno, amatų ir dizaino metodų
- mokėtų vertinti ir analizuoti kūrinius, pasitelkiant meno, amatų ir dizaino kalbą
- žinotų apie didžiuosius menininkus, amatininkus ir dizainerius bei suprastų jų propaguotų meno formų istorinę ir kultūrinę raidą.

Pasiekimų aprašas

Kiekvienos ugdymo pakopos pabaigoje mokiniai turi gebėti atpažinti, taikyti ir suprasti atitinkamoje mokomojo dalyko programoje nurodytus klausimus, įgūdžius ir procesus.

Įstatymai neįpareigoja mokyklų mokyti pavyzdžiuose [laužtiniuose skliaustuose] pateikto turinio.

Dalyko turinys

1 ugdymo pakopa

Mokiniai turi būti mokomi:

- kūrybiškai naudoti įvairias medžiagas, kuriant ir gaminant įvairius daiktus
- piešti, tapyti ir kurti skulptūras, siekiant plėtoti savo idėjas, patirtis ir vaizduotę bei jomis dalintis
- įvairių meno ir dizaino metodų, naudojant spalvas, raštus, formas ir erdves
- apie įvairių menininkų, amatininkų ir dizainerių darbus, apibūdinant įvairių praktikų ir disciplinų skirtumus ir panašumus, bei ieškant sąsajų su jų pačių sukurtais darbais.

2 ugdymo pakopa

Mokiniai turi būti mokomi tobulinti savo metodus, įskaitant gebėjimus kūrybiškai valdyti ir naudoti medžiagas, eksperimentuoti bei geriau suprasti įvairias meno, amatų ir dizaino formas.

Mokiniai turi būti mokomi:

- kurti eskizų sąsiuvinius, kuriuose jie fiksuotų savo pastebėjimus ir naudotų juos idėjoms peržiūrėti ir prie jų sugrįžti
- tobulinti savo meno ir dizaino technikos meistriškumą, įskaitant piešimo, tapybos ir skulptūrų kūrimo įgūdžius, naudojant įvairias medžiagas [pvz., pieštuką, anglį, dažus, molį]
- apie didžiuosius menininkus, architektus ir dizainerius.

Informatika

Mokomojo dalyko paskirtis

Kokybiški informatikos įgūdžiai suteikia mokiniams galimybę taikyti skaičiavimu pagrįstą mąstymą ir kūrybiškumą, suprantant ir keičiant pasaulį. Informatika yra glaudžiai susijusi su matematika, gamtos mokslais bei dizainu ir technologijomis, ji leidžia suprasti tiek natūralias, tiek ir dirbtines sistemas. Informatikos pagrindą sudaro kompiuterių mokslas, kurį dėstant mokiniai mokomi informacijos ir skaičiavimo principų, supažindinami su skaitmeninių sistemų veikimu ir šių žinių panaudojimo būdais, atliekant programavimą. Plėsdami šias žinias ir supratimą, mokiniai išmoksta naudotis informacinėmis technologijomis, kad galėtų rašyti programas, kurti sistemas ir įvairų turinį. Informatika taip pat užtikrina mokinių skaitmeninį raštingumą – jie išmoksta naudotis informacinėmis ir ryšių technologijomis ir naudoti jas saviraiškos bei savo idėjų vystymo tikslais, o įgytų žinių lygis yra tinkamas būsimam darbui bei užtikrina galimybę aktyviai veikti skaitmeniniame pasaulyje.

Tikslai

Informatikos nacionalinės ugdymo programos tikslai – užtikrinti, kad visi mokiniai:

- suprastų pagrindinius kompiuterių mokslo principus ir sąvokas, įskaitant abstrakcijas, logiką, algoritmus ir duomenų atvaizdavimą
- mokėtų analizuoti problemas, remiantis informatikos sąvokomis, bei įgytų kompiuterinių programų rašymo patirties toms problemoms spręsti
- gebėtų analitiškai vertinti ir taikyti informacines technologijas, taip pat ir naujas bei nepažįstamas technologijas, problemoms spręsti
- būtų atsakingi, kompetentingi, pasitikintys ir kūrybingi informacinių ir ryšių technologijų vartotojai.

Pasiekimų aprašas

Kiekvienos ugdymo pakopos pabaigoje mokiniai turi gebėti atpažinti, taikyti ir suprasti atitinkamoje mokomojo dalyko programoje nurodytus klausimus, įgūdžius ir procesus.

[statymai neįpareigoja mokyklų mokyti pavyzdžiuose [laužtiniuose skliaustuose] pateikto turinio.

Dalyko turinys

1 ugdymo pakopa

Mokiniai turi būti mokomi:

- suprasti, kas yra algoritmai; kaip jie įgyvendinami skaitmeniniuose įrenginiuose programų pavidalu; ir kad programos veikia pagal tikslas ir aiškias instrukcijas
- parašyti nesudėtingas programas ir pašalinti jų klaidas
- naudoti loginį pagrindimą nesudėtingų programų veikimui prognozuoti
- tikslingai naudoti technologijas skaitmeniniam turiniui kurti, organizuoti, saugoti, valdyti ir gauti
- atpažinti įprastus technologijų naudojimo būdus už mokyklos ribų
- saugiai ir atsakingai naudotis technologijomis, saugoti asmeninę informaciją; žinoti, kur kreiptis pagalbos, iškilus abejonėms dėl internetu ar kitomis interneto technologijomis pateikto turinio ar kontaktų.

2 ugdymo pakopa

Mokiniai turi būti mokomi:

- kurti ir rašyti konkrečias užduotis vykdančias programas, įskaitant fizinių sistemų valdymo priemones ar simuliacijas, bei taisyti jų klaidas; spręsti problemas, suskaidant jas į smulkesnes dalis
- naudotis sekos, parinkimo ir pakartojimo programomis; dirbti su kintamaisiais bei įvairių formų įvestimis ir išvestimis
- remiantis loginiais argumentais, paaiškinti kai kurių nesudėtingų algoritmų veikimą bei nustatyti ir pašalinti algoritmų ir programų klaidas
- suprasti kompiuterių tinklus, įskaitant internetą; kaip jie užtikrina įvairias paslaugas, pavyzdžiui, pasaulinį tinklą; bei suprasti jų teikiamas ryšio palaikymo ir bendradarbiavimo galimybes
- veiksmingai naudotis paieškos technologijomis, suvokti, kaip parenkami ir reitinguojami rezultatai, bei reikliai vertinti skaitmeninį turinį
- pasirinkti, naudoti ir derinti įvairią programinę įrangą (įskaitant interneto paslaugas) įvairiuose skaitmeniniuose įrenginiuose, projektuojant ir kuriant įvairias išskeltiems tikslams pasiekti skirtas programas, sistemas ir turinį, įskaitant duomenų ir informacijos rinkimą, analizę, vertinimą ir pateikimą
- saugiai, pagarbiai ir atsakingai naudotis technologijomis; atpažinti priimtina/nepriimtina elgesį; žinoti įvairius būdus pranešti apie abejotina turinį ir kontaktus.

Dizainas ir technologijos

Mokomojo dalyko paskirtis

Dizainas ir technologijos yra įkvepiantis, griežtas ir praktiškas dalykas. Pasitelkdami kūrybiškumą ir vaizduotę, mokiniai kuria ir gamina daiktus, kurie sprendžia įvairaus konteksto realias ir aktualias problemas, atsižvelgiant į pačių mokinių bei kitų žmonių poreikius, norus ir vertybes. Jie įgyja plataus pobūdžio žinių apie dalyką ir remiasi tokiomis disciplinomis, kaip matematika, gamtos mokslai, inžinerija, skaičiavimas ir menas. Mokiniai mokomi prisiimti riziką, tapti išradingais, novatoriškais, versliais ir gebančiais piliečiais. Vertindami ankstesnį ir dabartinį dizainą ir technologijas, mokiniai įgyja kritinį supratimą apie jų poveikį kasdieniniam gyvenimui ir plačiajam pasauliui. Kokybiškas dizaino ir technologijų mokymas iš esmės prisideda prie tautos kūrybiškumo, kultūros, turto ir gerovės.

Tikslai

Dizaino ir technologijų nacionalinės ugdymo programos tikslai – užtikrinti, kad visi mokiniai:

- įgytų kūrybinių, techninių ir praktinių žinių, būtinų norint užtikrintai atlikti kasdienes užduotis ir sėkmingai veikti vis plačiau technologijas naudojančiame pasaulyje
- kauptų ir taikytų žinių, supratimo ir įgūdžių bagažą, kad galėtų kurti ir gaminti plačiam vartotojų ratui skirtus kokybiškus prototipus ir gaminius
- gebėtų kritikuoti, vertinti ir išbandyti savo idėjas ir gaminius bei kitų žmonių darbą
- suvoktų ir taikytų mitybos principus bei išmoktų gaminti maistą.

Pasiekimų aprašas

Kiekvienos ugdymo pakopos pabaigoje mokiniai turi gebėti atpažinti, taikyti ir suprasti atitinkamoje mokomojo dalyko programoje nurodytus klausimus, įgūdžius ir procesus.

[Istatymai neįpareigoja mokyklų mokyti pavyzdžiuose [laužtiniuose skliaustuose] pateikto turinio.

Dalyko turinys

1 ugdymo pakopa

Dalyvaudami įvairiose kūrybinėse ir praktinėse veiklose, mokiniai turi būti mokomi žinių, supratimo ir įgūdžių, reikalingų siekiant dalyvauti projektavimo ir gamybos kartotiniame procese. Jie turi dirbti įvairioje aktualioje aplinkoje [pavyzdžiui, namuose ir mokykloje, sode ir žaidimų aikštelėje, vietos bendruomenėje, pramonėje ir platesnėje aplinkoje].

Projektuojant ir gaminant, mokiniai turi būti mokomi:

Dizainas

- Dizaino kriterijų pagrindu projektuoti naudingus, funkcionalius, patrauklius gaminius sau ir kitiems vartotojams
- Generuoti, plėtoti, modeliuoti ir komunikuoti savo idėjas, pasitelkiant kalbą, piešimą, šablonus, modelius, o tam tikrais atvejais – informacines ir ryšių technologijas

Gamyba

- Pasirinkti ir naudoti tinkamus įrankius ir priemones praktiniams tikslams įgyvendinti [pavyzdžiui, pjauti, formuoti, sujungti ir užbaigti]
- Pasirinkti ir naudoti tinkamas medžiagas ir komponentus, įskaitant statybines medžiagas, tekstilę ir ingredientus, atsižvelgiant į jų savybes

Vertinimas

- Nagrinėti ir vertinti įvairius esamus gaminius
- Vertinti savo idėjas ir gaminius pagal dizaino kriterijus

Techninės žinios

- Gaminti struktūras, aiškinantis, kaip pasiekti, kad jos būtų stipresnės, standesnės ar stabilesnės
- Nagrinėti ir savo gaminiuose naudoti mechanizmus [pavyzdžiui, svertus, slinkiklis, ratus ir ašis].

2 ugdymo pakopa

Dalyvaudami įvairiose kūrybinėse ir praktinėse veiklose, mokiniai turi būti mokomi žinių, supratimo ir įgūdžių, reikalingų siekiant dalyvauti projektavimo ir gamybos kartotiniame procese. Jie turi dirbti įvairioje aktualioje aplinkoje [pavyzdžiui, namuose, mokykloje, laisvalaikio, kultūros aplinkoje, įmonėje, pramonėje ir platesnėje aplinkoje].

Projektuojant ir gaminant, mokiniai turi būti mokomi:

Dizainas

- remtis dizaino tyrimų ir plėtros kriterijais, projektuojant novatoriškus, funkcionalius ir patrauklius paskirtį atitinkančius gaminius, skirtus konkrečioms asmenims ar grupėms
- generuoti, plėtoti, modeliuoti ir komunikuoti savo idėjas, pasitelkiant diskusiją, eskizus su paaiškinimais, pjūvines ir išskleistines diagramas, prototipus, rašto gabalėlius ir kompiuterinį dizainą

Gamyba

- Pasirinkti ir naudoti tinkamus įrankius ir priemones praktiniams tikslams tiksliai įgyvendinti [pavyzdžiui, pjauti, formuoti, sujungti ir užbaigti]
- Pasirinkti ir naudoti daugiau medžiagų ir komponentų, įskaitant statybines medžiagas, tekstilę ir ingredientus, atsižvelgiant į jų funkcines ir estetiškas savybes

Vertinimas

- Nagrinėti ir vertinti įvairius esamus gaminius
- Vertinti savo idėjas ir gaminius pagal jų pačių nustatytus dizaino kriterijus bei analizuoti kitų nuomones, kaip patobulinti darbą
- Suprasti, kaip svarbiausieji dizaino ir technologijų sritys įvykiai ir asmenys padėjo formuoti pasaulį

Techninės žinios

- Taikyti savo žinias apie tai, kaip pasiekti, kad sudėtingesnės struktūros būtų stipresnės, standesnės ar tvirtesnės
- Suprasti ir savo gaminiuose naudoti mechanines sistemas [pavyzdžiui, pavaras, skriemulius, krumpliaračius, svertus ir jungtis]
- Suprasti ir savo gaminiuose naudoti elektrines sistemas [pavyzdžiui, išsines grandines, į kurias įeina jungikliai, lemputės, skambučiai ir varikliukai]
- Taikyti skaičiavimo žinias, programuojant, stebint ir valdant savo gaminius.

Maisto gaminimas ir mityba

Dirbdami su maistu, mokiniai turi būti mokomi gaminti maistą bei taikyti mitybos ir sveiko valgymo principus. Išugdžius mokinių pomėgį gaminti maistą, atsiveria platesni vieno nuostabiausio žmogaus kūrybiškumo išraiškos būdų horizontai. Mokėjimas gaminti maistą yra esminis gyvenimo įgūdis, suteikiantis mokiniams galimybę taupiai ir gerai maitintis patiems ir maitinti kitus – tiek šiandien, tiek ir vėlesniais jų gyvenimo etapais.

Mokiniai turi būti mokomi:

1 ugdymo pakopa

- Gaminant patiekalus, taikyti sveiko ir įvairaus maisto pagrindinius principus
- Suprasti, iš kur atsiranda maistas.

2 ugdymo pakopa

- Suprasti ir taikyti sveikos ir įvairios mitybos principus
- Paruošti ir pagaminti daugiausia skanius patiekalus, naudojant įvairius maisto gamybos būdus
- Suprasti sezoniškumą, žinoti, kur ir kaip auginami, gaudomi ir perdirbami įvairūs ingredientai.

Geografija

Mokomojo dalyko paskirtis

Kokybiškos geografijos žinios turi įkvėpti mokinių smalsumą ir žavėjimąsi pasauliu ir jo žmonėmis, kuris išliks visą likusį jų gyvenimą. Mokymas turi suteikti mokiniams žinių apie įvairias vietas, žmones, išteklius bei gamtinę ir žmogaus aplinką, bei gilų supratimą apie pagrindinius Žemėje vykstančius fizinius ir žmogiškuosius procesus. Mokantis šio dalyko, besiplečiančios mokinių žinios turi pagilinti jų supratimą apie fizinių ir žmogiškųjų procesų sąveiką bei kraštovaizdžio ir aplinkos formavimąsi ir panaudojimą. Geografijos žinios, supratimas ir įgūdžiai sukuria pagrindą bei išmoko metodų, kurie paaiškina, kaip laikui bėgant formuojasi, siejasi ir kinta įvairaus mastelio Žemės ypatybės.

Tikslai

Geografijos nacionalinės ugdymo programos tikslai – užtikrinti, kad visi mokiniai:

- įgytų kontekstinių žinių apie pasaulinės svarbos vietas – tiek sausumos, tiek ir jūros, įskaitant lemiamas jų fizines ir žmogiškąsias savybes, ir supratų, kaip jos suteikia geografinio konteksto suprasti procesų veikimą
- suprastų procesus, lemiančius pagrindinius fizinius ir gyventojų geografinius pasaulio bruožus, jų sąveiką ir kaip jie lemia erdvinius svyravimus ir pokyčius, bėgant laikui
- turėtų geografijos įgūdžių kompetencijos, būtinos, norint:
 - Kaupti ir analizuoti tyrimų metu surinktus duomenis, gilinančius jų supratimą apie geografinius procesus, ir komunikuoti, remiantis tais duomenimis
 - Interpretuoti įvairius geografinės informacijos šaltinius, įskaitant žemėlapius, diagramas, gaublius, aeronuotraukas ir geografinės informacijos sistemas (GIS)
 - Įvairiais būdais, įskaitant žemėlapius, skaičiavimo ir kiekybinius įgūdžius ir išsamius aprašymus, komunikuoti geografinę informaciją.

Pasiekimų aprašas

Kiekvienos ugdymo pakopos pabaigoje mokiniai turi gebėti atpažinti, taikyti ir suprasti atitinkamoje mokomojo dalyko programoje nurodytus klausimus, įgūdžius ir procesus.

Įstatymai neįpareigoja mokyklų mokyti pavyzdžiuose [laužtiniuose skliaustuose] pateikto turinio.

Dalyko turinys

1 ugdymo pakopa

Mokiniai turi įgyti žinių apie pasaulį, Jungtinę Karalystę ir savo vietovę. Jie turi suprasti pagrindinį specializuotą žodyną, susijusį su gyventojų ir fizine geografija, ir pradėti taikyti geografinius įgūdžius, įskaitant tiesioginį stebėjimą, kad geriau suprastų vietovę.

Mokiniai turi būti mokomi:

Pasaulio pažinimas

- Išvardyti ir parodyti septynis pasaulio žemynus ir penkis vandenynus
- Išvardyti ir parodyti keturias Jungtinės Karalystės šalis ir jų sostines bei jų supančias jūras ir apibūdinti jų ypatybes

Vietos pažinimas

- Suvokti geografinius panašumus ir skirtumus, tyrinėjant mažos Jungtinės Karalystės teritorijos ir kitos į ją nepanašios, ne Europoje esančios šalies, mažos teritorijos gyventojų ir fizinę geografiją

Gyventojų ir fizinė geografija

- Atpažinti Jungtinėje Karalystėje vyraujantiems sezonams ir paros laikui būdingus orų dėsningumus bei karštas ir šaltas pasaulio vietas pusiaujo bei Šiaurės ir Pietų ašigalių atžvilgiu
- Naudotis pagrindiniu geografijos žodynu, kalbant apie:
 - Pagrindinius fizinius ypatumus, įskaitant tokias sąvokas, kaip: paplūdimys, uola, krantas, miškas, kalva, kalnas, jūra, vandenynas, upė, dirvožemis, slėnis, augmenija, metų laikas ir oras
 - Pagrindinius gyventojų ypatumus, įskaitant tokias sąvokas, kaip: didmiestis, miestas, kaimas, fabrikas, ferma, namas, biuras, uostas ir parduotuvė

Geografiniai įgūdžiai ir duomenų rinkimas vietoje

- Pasaulio žemėlapiuose, atlasuose ir gaubliuose parodyti Jungtinę Karalystę ir jos šalis, taip pat kitas valstybes, žemynus ir vandenynus, apie kuriuos mokoma šios ugdymo pakopos metu
- Naudojantis paprastosiomis kompasu kryptimis (šiaurė, pietūs, rytai ir vakarai) bei vietovės ir krypties apibūdinimo žodynu [pavyzdžiui, arti ir toli, kairė ir dešinė], apibūdinti ypatybių ir maršrutų vietas žemėlapyje
- Naudojantis aeronuotraukomis ir plano perspektyvomis, atpažinti pagrindinius objektus ir svarbiausius gyventojų ir fizinės geografijos ypatumus; sudaryti nesudėtingą žemėlapi; naudotis bei sudaryti nesudėtingą sutartinių ženklų rodyklę

- Pasitelkiant nesudėtingus duomenų rinkimo vietoje ir stebėjimo įgūdžius, nagrinėti savo mokyklos bei jos aplinkos geografiją ir ją supančios aplinkos pagrindines gyventojų ir fizines ypatybes.

2 ugdymo pakopa

Mokinių žinios ir supratimas turi išeiti už vietos teritorijos ribų ir apimti Jungtinę Karalystę, Europą, Šiaurės ir Pietų Ameriką. Čia įeina įvairių svarbiausių pasaulio gyventojų ir fizinių ypatybių buvimo vieta ir ypatybės. Mokiniai turi tobulinti geografinių žinių, supratimo ir įgūdžių panaudojimą, siekdami gerinti savo žinias apie vietovę ir vietą.

Mokiniai turi būti mokomi:

Pasaulio pažinimas

- Žemėlapyje parodyti pasaulio valstybės, pagrindinį dėmesį skiriant Europai (įskaitant Rusiją) bei Šiaurės ir Pietų Amerikai, sutelkiant dėmesį į jų aplinkos regionus, pagrindines gyventojų ir fizines ypatybes, valstybes ir pagrindinius miestus
- Įvardyti ir parodyti Jungtinės Karalystės grafystes ir miestus, geografinius regionus ir jiems būdingas gyventojų ir fizines ypatybes, pagrindinius topografinius bruožus (įskaitant kalvas, kalnus, krantus ir upes) bei žemės panaudojimo dėsningumus; suprasti, kaip šie aspektai pakito, bėgant laikui
- Įvardyti ilgumos, platumos, pusiaujo, šiaurės pusrutulio, pietų pusrutulio, Ožio ir Ožiaragio atogrąžų, arkties ir antarkties rato, pradinio/Grinvičo dienovidinio ir laiko juostų (įskaitant dienos ir nakties) vietą ir paaiškinti jų reikšmę

Vietos pažinimas

- Suprasti geografinius panašumus ir skirtumus, tyrinėjant Jungtinės Karalystės regiono, Europos valstybės regiono ir Šiaurės ar Pietų Amerikoje esančio regiono gyventojų ir fizinę geografiją

Gyventojų ir fizinė geografija

- Apibūdinti ir suprasti:
 - Svarbiausius fizinės geografijos aspektus, įskaitant: klimato zonas, biomas, augalijos juostas, upes, kalnus, ugnikalnius ir žemės drebinimus bei vandens ciklą
 - Svarbiausius gyventojų geografijos aspektus, įskaitant: gyvenviečių tipus ir žemės panaudojimą, ekonominę veiklą ir prekybos ryšius bei gamtinių išteklių, įskaitant energijos, maisto, mineralų ir vandens, pasiskirstymą,

Geografiniai įgūdžiai ir duomenų rinkimas vietoje

- Parodyti valstybes žemėlapyje, atlase, gaublyje ir pasitelkiant skaitmeninius/kompiuterinius žemėlapius, bei apibūdinti nagrinėjamas ypatybes

- Naudojantis aštuoniais kompasu taškais, keturių ir šešių skaitmenų tinklelio nuorodomis, simboliais ir sutartiniais ženklus (įskaitant „Ordnance Survey“ žemėlapius), gilinti savo žinias apie Jungtinę Karalystę ir pasaulį
- Pasitelkiant duomenų rinkimą vietoje, matuoti, registruoti ir pateikti vietos teritorijos gyventojų ir fizinės ypatybes, taikant įvairius metodus, įskaitant scheminius žemėlapius, planus ir grafikus bei skaitmenines technologijas.

Istorija

Mokomojo dalyko paskirtis

Kokybiškas istorijos mokymas padės mokiniams įgyti nuoseklių žinių ir supratimo apie Britanijos ir pasaulio praeitį. Jis turėtų įkvėpti mokinių smalsumą plėsti žinias apie praeitį. Mokymas turėtų suteikti mokiniams galimybę užduoti įžvalgius klausimus, kritiškai mąstyti, pasverti faktus, pasirinkti argumentus bei išsiugdyti pažiūras ir gebėjimą apsispręsti. Istorija padeda mokiniams suprasti žmogaus gyvenimo sudėtingumą, kaitos procesus, visuomenių įvairovę ir įvairių grupių santykius, taip pat jų pačių tapatybę ir dabarties iššūkius.

Tikslai

Nacionalinės istorijos ugdymo programos tikslai – užtikrinti, kad visi mokiniai:

- išmanyti ir suprasti šių salų istoriją kaip nuoseklų chronologinį pasakojimą – nuo ankstyviausių laikų iki šiandienos: kaip žmonių gyvenimai formavo šią tautą, koks buvo Britanijos poveikis pasauliui, ir kaip pasaulis paveikė ją pačią
- išmanyti ir suprasti pasaulio istorijos reikšmingiausius aspektus: antikinių civilizacijų pobūdį; imperijų iškilimą ir nuosmukį; buvusiųjų ne Europos žemyno civilizacijų charakteringus bruožus; žmonijos pasiekimus ir paklydimus
- įgyti ir taikyti istoriškai pagrįstą tokių sąvokų, kaip imperija, civilizacija, parlamentas ir valstietija supratimą
- suprasti istorijos sąvokas, tokias, kaip tęstinumas ir kaita, priežastis ir pasekmė, panašumas, skirtumas ir reikšmė, bei naudoti jas, ieškant ryšių, kontrastų, analizuojant tendencijas, formuluojant istoriškai pagrįstus klausimus, taip pat kurti savus struktūrizuotus pranešimus, įskaitant pasakojimus ir analizę raštu
- suvokti istorinio tyrimo metodus, įskaitant griežtą faktų naudojimą, formuluojant istorinius teiginius, bei atskirti, kaip ir kodėl atsirado vienas kitam prieštaraujantys argumentai ir praeities interpretacijos
- susidaryti istorinę perspektyvą, vertindami savo augančias žinias įvairiuose kontekstuose, suvokdami vietas, regiono, nacionalinės ir tarptautinės istorijos tarpusavio ryšius; kultūros, ekonomikos, karo, politinės, religijos ir socialinės istorijos tarpusavio ryšius; bei trumpos ir ilgos trukmės laikotarpių ryšius.

Pasiekimų aprašas

Kiekvienos ugdymo pakopos pabaigoje mokiniai turi gebėti atpažinti, taikyti ir suprasti atitinkamoje mokomojo dalyko programoje nurodytus klausimus, įgūdžius ir procesus.

Įstatymai neįpareigoja mokyklų mokyti pavyzdžiuose [laužtiniuose skliaustuose] pateikto turinio, arba turinio, kuris įvardytas kaip „neprivalomas“ .

Dalyko turinys

1 ugdymo pakopa

Mokiniai turi susiformuoti praeities supratimą, vartodami įprastus su laiko tėkme susijusius žodžius ir frazes. Jie turi suprasti studijuojamų žmonių ir įvykių vietą chronologinėje sistemoje bei atpažinti skirtingų laikotarpių gyvenimo būdo panašumus ir skirtumus. Jie turi naudoti platų kasdieninių istorinių terminų žodyną. Jie turi formuluoti ir atsakyti klausimus, pasirinkdami ir naudodami pasakojimų dalis ir kitus šaltinius, kad pademonstruotų savo žinias apie pagrindines įvykių ypatybes ir jų supratimą. Jie turi suprasti kai kuriuos būdus, kurie padeda sužinoti apie praeitį, bei atpažinti skirtingus jų pateikimo būdus.

Sudarant planą, kaip pasiekti pirmiau apibūdintos pažangos, pasakodami apie žemiau išvardytus žmones, įvykius ir pokyčius, mokytojai dažniausiai supažindina mokinius su istorijos laikotarpiais, su kuriais mokiniai išsamiau susipažins 2 ir 3 ugdymo pakopų metu.

Mokiniai turi būti mokomi apie:

- Pastaruoju metu įvykusius pokyčius. Tam tikrais atvejais jų pagrindu reikia atskleisti valstybės gyvenimo pokyčių aspektus
- Nacionalinės ar pasaulinės svarbos senesnius įvykius [pavyzdžiui, didįjį Londono gaisrą, pirmąjį orlaivio skrydį ar festivaliais ar jubiliejais minimus įvykius]
- Prie nacionalinių ir tarptautinių pasiekimų prisidėjusių praeityje įžymių žmonių gyvenimą. Kai kurių pavyzdžių pagrindu galima palyginti skirtingų laikotarpių gyvenimo aspektus [pavyzdžiui, Elžbieta I ir Karalienė Viktorija, Kristupas Kolumbas ir Nylas Armstrongas, Viljamas Kakstonas ir Timas Berners-Ly, Piteris Breigelis Vyresnysis ir Louesa Lauri, Roza Parks ir Emili Deivison, Mary Seacole ir/arba Florens Naitingeil ir Edita Kavel]
- Vietinius reikšmingus istorinius įvykius, žmones ir vietas.

2 ugdymo pakopa

Mokiniai turėtų toliau gilinti chronologiškas nuoseklias žinias ir supratimą apie Britanijos, vietos ir pasaulio istoriją, formuojant aiškius pasakojimus, kurie apima įvairius jų studijuojamus laikotarpius. Jie turi pastebėti bėgant laikui atsiskleidžiančius ryšius, kontrastus ir tendencijas bei išmokti tinkamai vartoti istorijos terminus. Jie turi nuolat nagrinėti, o kartais – formuluoti istoriškai pagrįstus klausimus apie pokyčius, priežastis, panašumus, skirtumus ir reikšmę. Jie turi mokėti pateikti argumentuotus atsakymus, apgalvotai pasirinkdami ir organizuodami svarbią istorinę informaciją. Jie turi suvokti, kaip mūsų žinios apie praeitį yra kuriamos, remiantis įvairiais šaltiniais.

Sudarydami planą, kaip užtikrinti aukščiau aprašytą pažangą, dėstant žemiau apibūdintą Britanijos, vietos ir pasaulio istoriją, mokytojai turėtų derinti apžvalgines ir gilumines studijas, kad padėtų mokiniams suprasti tiek ilgalaikį raidos procesą, tiek ir konkrečių turinio aspektų sudėtingumą.

Mokiniai turi būti mokomi apie:

- Per laikotarpį nuo akmens iki geležies amžiaus Britanijoje įvykusius pokyčius

Pavyzdžiai (neprivalomi)

Gali būti kalbama apie:

- Vėlyvojo neolito laikotarpio medžiotojus-rinkėjus ir ankstyvuosius ūkininkus, pavyzdžiui Skara Brae
- Bronzos amžiaus religiją, technologiją ir keliones, pavyzdžiui Stounhendžas
- Geležies amžiaus gynybinius įtvirtinimus: genčių karalystės, ūkininkavimas, menas ir kultūra

- Romos Imperiją ir jos įtaką Britanijai

Pavyzdžiai (neprivalomi)

Gali būti kalbama apie:

- Julijaus Cezario bandymus įsiveržti 55-54 m. pr Kr.
- Romos imperiją iki 42 m. po Kr. ir jos armijos galią
- Sėkmingą Klaudijaus įsiveržimą ir užkariavimą, įskaitant Adriano sieną
- Britų pasipriešinimą, pavyzdžiui Boudica
- Britanijos „romantizavimą“: tokias vietas, kaip Caerwent, bei technologijų, kultūros ir įsitikinimų, įskaitant ankstyvąją Krikščionybę, įtaką

- Anglosaksų ir škotų apsigyvenimas Britanijoje

Pavyzdžiai (neprivalomi)

Gali būti kalbama apie:

- Romėnų pasitraukimą iš Britanijos 410 m. po Kr. bei vakarų Romos imperijos žlugimą
- Škotų invazijas iš Airijos į šiaurės Britaniją (dabartinę Škotiją)
- Anglosaksų invazijas, gyvenvietes ir karalystes: vietų pavadinimai ir kaimo gyvenimas
- Anglosaksų meną ir kultūrą

Pavyzdžiai (neprivalomi)

Gali būti kalbama apie:

- Perėjimą į krikščionybę – Kenterberis, Ijona ir Lindisfernas

- Vikingų ir anglosaksų kova už Anglijos karalystę iki Edvardo Išpažinėjo laikų

Pavyzdžiai (neprivalomi)

Gali būti kalbama apie:

- Vikingų žygius ir invaziją
- Alfredo Didžiojo ir pirmojo Anglijos karaliaus Atelstano pasipriešinimą
- Tolesnes vikingų invazijas ir Dangelą
- Anglosaksų teisę ir teisingumą
- Eduardą Išpažinėją ir jo mirtį 1066 m.

- Vietos istorijos studijos

Pavyzdžiai (neprivalomi)

- Su viena iš aukščiau paminėtų Britanijos sričių susijęs išsamus nagrinėjimas
- Nagrinėjimas, kaip kai kurie nacionalinės istorijos aspektai bėgant laikui atsispindėjo konkrečioje vietovėje (gali apimti laikotarpį iki 1066 m.)
- Vietovei svarbios istorijos ar iki 1066 m. atsiradusios vietovės aspekto tyrimas.

- Britanijos istorijos aspekto ar temos tyrimas, išplečiantis mokinių chronologines žinias iki laikotarpio prieš 1066 m.

Pavyzdžiai (neprivalomi)

- Monarchų valdžios pasikeitimai, remiantis Džono, Anos ir Viktorijos atvejų nagrinėjimu
- Socialinės istorijos aspekto, pavyzdžiui, nusikaltimo ir bausmės, pokyčiai nuo anglosaksų laikų iki šiandien, arba laisvalaikis ir pramogos dvidešimtajame amžiuje
- Graikų ar romėnų kultūrinis palikimas (menas, architektūra ar literatūra) vėlesniems Britanijos kultūros laikotarpiams, įskaitant dabartį
- Svarbus Britanijos istorijos posūkis, pavyzdžiui, pirmasis geležinkelis ar Britanijos mūšis

- Ankstyvųjų civilizacijų pasiekimai – apžvalga apie tai, kur ir kada atsirado pirmosios civilizacijos, bei gilus vienos iš šių temų tyrimas: senovės vasara, Indo slėnis, senovės Egiptas, senovės Kinijos Šangų dinastija
- Senovės Graikija – graikų gyvenimo ir pasiekimų tyrimas, poveikis vakarų pasauliui
- Ne Europos šalies visuomenė, kurios istorija nepanaši į Britanijos – vienas tyrimas, pasirenkant: ankstyvąją islamo civilizaciją, įskaitant 900 m. po Kr. laikotarpio Bagdado tyrimą; majų civilizacija – apie 900 m. po Kr., Beninas (Vakarų Afrika), apie 900-1300 m. po Kr.

Kalbos

Mokomojo dalyko paskirtis

Užsienio kalbos mokymasis išvaduoja nuo izoliuotumo ir suteikia galimybę pažinti kitas kultūras. Kokybiškas užsienio kalbų mokymas turėtų skatinti mokinių norą savo idėjas ir mintis išreikšti kita kalba, suprasti ją kalbančius žmones bei su jais bendrauti tiek žodžiu, tiek ir raštu. Tai taip pat turėtų suteikti mokiniams galimybių bendrauti praktiniais tikslais, mokytis naujų mąstymo būdų ir skaityti žinomų literatūros autorių kūrybą originalo kalba. Kalbų mokymas turėtų suformuoti pagrindą mokytis kitų kalbų, padėti mokiniams pasiruošti mokytis ir dirbti kitose šalyse.

Tikslai

Kalbų nacionalinės ugdymo programos tikslai – užtikrinti, kad visi mokiniai:

- suprastų įvairiuose autentiškuose šaltiniuose pateikiamą sakytinę ir rašytinę kalbą bei ją reaguotų
- įgytų pasitikėjimo kalbėti užsienio kalba, kalbėtų vis sklandžiau ir spontaniškiau, rastų būdų perteikti savo mintis diskusijose ir užduodant klausimus bei nuolat tobulintų tarimą ir intonaciją
- galėtų rašyti įvairiems tikslams ir auditorijoms skirtus įvairios apimties rašto darbus, vartotų įvairias jų išmoktas gramatines konstrukcijas
- atrastų ir suprastų įvairius studijuojama kalba parašytus kūrinius.

Pasiekimų aprašas

Kiekvienos ugdymo pakopos pabaigoje mokiniai turi gebėti atpažinti, taikyti ir suprasti atitinkamoje mokomojo dalyko programoje nurodytus klausimus, įgūdžius ir procesus.

Įstatymai neįpareigoja mokyklų mokyti pavyzdžiuose [laužtiniuose skliaustuose] pateikto turinio.

Dalyko turinys

2 ugdymo pakopa: Užsienio kalba

Gali būti mokoma bet kurios šiuolaikinės ar senosios kalbos, o mokymo metu turi būti siekiama sudaryti galimybę mokiniams pasiekti esminės pažangos, mokantis vienos kalbos. Mokymo metu būtina užtikrinti tinkamą sakytinės ir rašytinės kalbos pusiausvyrą, turi būti padėtas pagrindas tolesniam užsienio kalbos mokymui 3 ugdymo pakopos metu. Mokiniai turi išmokti suprasti ir perteikti idėjas, faktus ir jausmus sakytine ir rašytine forma, pagrindinį dėmesį skiriant pažįstamoms ir įprastoms temoms, naudotis įgytomis fonologijos, gramatinių konstrukcijų ir žodyno žiniomis.

Mokant šiuolaikinių kalbų, pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas praktiniam bendravimui. Pasirinkus senąją kalbą, pagrindinis tikslas yra sukurti rašytinio teksto supratimo pagrindus ir padėti įvertinti klasikinę civilizaciją. Senujų kalbų besimokantys mokiniai gali dalyvauti nesudėtinguose pokalbiuose, o perskaitytų tekstų aptarimas vyksta anglų kalba. Senujų kalbų lingvistiniai pagrindai gali būti naudingi, mokantis užsienio kalbų. Senujų kalbų lingvistiniai pagrindai gali padėti, mokantis užsienio kalbų 3 ugdymo pakopos metu.

Mokiniai turi būti mokomi:

- atidžiai klausytis sakytinės kalbos ir parodyti, jog ją supranta, įsijungdami į pokalbį ir reaguodami
- nagrinėti kalbos dėsningumus ir garsus, pasitelkiant dainas ir eilėraščius, bei susieti žodžių rašybą, tarimą ir reikšmę
- dalyvauti pokalbiuose; užduoti ir atsakyti klausimus; išreikšti nuomonę ir reaguoti į kitų žmonių išreikštą nuomonę; paprašyti paaiškinimo ir pagalbos*
- kalbėti sakiniiais, vartojant pažįstamą žodyną, frazes ir pagrindines kalbos konstrukcijas
- išmokti tiksliai tarti ir intonuoti, kad kiti galėtų suprasti balsu skaitomą tekstą ar jų vartojamus pažįstamus žodžius ir frazes*
- žodžiu perteikti idėjas ir informaciją įvairioms auditorijoms*
- atidžiai skaityti ir parodyti, jog supranta žodžių, frazių ir nesudėtingo teksto reikšmę
- suprasti atitinkama kalba sukurtas istorijas, dainas ir eilėraščius
- plėsti savo žodyną bei tobulinti gebėjimą suprasti pažįstamoje rašytinėje medžiagoje pateiktus naujus žodžius, taip pat ir pasitelkiant žodyną
- užrašyti frazes iš atminties, pritaikyti jas, konstruojant naujus sakinius, aiškiai reikšti idėjas
- mokėti žodžiu* ir raštu apibūdinti žmones, vietas, daiktus ir veiksmus

- suprasti mokomos kalbos gramatikos pagrindus, įskaitant (kai taikoma): moteriškąją, vyriškąją ir bevardę gimines bei dažnai sutinkamų veiksmažodžių asmenavimą; pagrindinius kalbos bruožus ir dėsningumus; kaip juos taikyti, pavyzdžiui, konstruojant sakinius; kuo jie skiriasi nuo anglų kalbos ar yra į ją panašūs.

Aukščiau nurodytas žvaigždute (*) paženklintas turinys netaikomas, mokant senųjų kalbų.

Muzika

Mokomojo dalyko paskirtis

Muzika – tai universali kalba, įkūnijanti vieną aukščiausių kūrybiškumo formų. Kokybiškas muzikos mokymas turėtų įtraukti ir įkvėpti mokinius puoselėti meilę muzikai ir ugdyti jų muzikinį talentą, taip pat stiprinti pasitikėjimą, kūrybiškumą ir pasiekimo pojūtį. Mokiniais tobulėjant, jie turėtų išsiugdyti kritišką santykį su muzika, leidžiantį jiems kurti muziką ir pasirinkti geriausią muziką klausymuisi.

Tikslai

Muzikinio ugdymo nacionalinės programos tikslai – užtikrinti, kad visi mokiniai:

- gebėtų atlikti, klausytis, recenzuoti ir vertinti įvairių istorinių laikotarpių, žanrų, stilių ir tradicijų muziką, įskaitant didžiųjų kompozitorių ir muzikantų kūrybą
- išmoktų dainuoti ir naudoti savo balsą savarankiškai ir kartu su kitais kuriant muziką, išmoktų groti muzikos instrumentu, tinkamai naudotis technologijomis bei gautų galimybę pereiti į kitą muzikinio meistriškumo lygį
- gebėtų suprasti ir nagrinėti muzikos kūrimo, gamybos ir perteikimo procesą, analizuojant šiuos besisiekiančius aspektus: aukštumas, trukmė, dinamika, tempas, tembras, tekstūra, struktūra ir atitinkamos gaidos.

Pasiekimų aprašas

Kiekvienos ugdymo pakopos pabaigoje mokiniai turi gebėti atpažinti, taikyti ir suprasti atitinkamoje mokomojo dalyko programoje nurodytus klausimus, įgūdžius ir procesus.

Dalyko turinys

1 ugdymo pakopa

Mokiniai turi būti mokomi:

- išraiškingai ir kūrybiškai naudoti savo balsą, dainuojant dainas bei skanduoiant ir deklamuoiant
- groti muziką kelių tonacijų ir vienos tonacijos instrumentais
- susikaupus klausytis įvairios gyvai grojamos ir įrašytos kokybiškos muzikos ir ją suprasti
- eksperimentuoti, kurti, pasirinkti ir derinti garsus, naudojantis besisiejančiais muzikos aspektais.

2 ugdymo pakopa

Mokiniai turi būti mokomi dainuoti ir groti muziką, turi būti stiprinamas jų pasitikėjimas savimi ir gebėjimas valdyti balsą ar instrumentą. Jie turi išmokti suprasti muzikos kompoziciją, organizavimą ir išmaniai elgtis su muzikinių struktūrų idėjomis bei atkurti garsus iš garsinės atminties.

Mokiniai turi būti mokomi:

- groti ir atlikti solinę ir ansamblinę muziką, vis tiksliau, sklandžiau, patikimiau ir išraiškingiau naudoti savo balsus bei groti muzikos instrumentais
- improvizuoti ir kurti įvairios paskirties muziką, naudodamiesi besisiejančiais muzikos aspektais
- klausytis muzikos, atkreipiant dėmesį į detales, bei lavinti garsinę atmintį
- naudotis gaidų linijomis ir gaidomis bei jas suprasti
- vertinti ir suprasti įvairių skirtingomis tradicijomis paremtą gyvai atliekamą ar įrašytą kokybišką muziką bei didžiųjų kompozitorių ir muzikantų kūrinius
- išmokti suprasti muzikos istoriją.

Fizinis lavinimas

Mokomojo dalyko paskirtis

Kokybiška fizinio lavinimo ugdymo programa įkvepia mokinių siekį nugalėti ir gerai pasirodyti sporto varžybose ar dalyvaujant kitose fizinių jėgų reikalaujančiose veiklose. Ji turi suteikti mokiniams galimybę išsiugdyti pasitikėjimą fizinėmis jėgomis, kad jie būtų sveiki ir galėtų sportuoti. Galimybė dalyvauti sporto varžybose ir kitose veiklose stiprina charakterį ir padeda įdiegti tokias vertybes, kaip sąžiningumas ir pagarba.

Tikslai

Fizinio lavinimo nacionalinės ugdymo programos tikslai – užtikrinti, kad visi mokiniai:

- įgytų kompetencijų gerai pasirodyti įvairiose fizinėse veiklose
- ilgai būtų fiziškai aktyvūs
- dalyvautų varžymosi sporte ir veiklose
- gyventų sveikai ir aktyviai.

Pasiekimų aprašas

Kiekvienos ugdymo pakopos pabaigoje mokiniai turi gebėti atpažinti, taikyti ir suprasti atitinkamoje mokomojo dalyko programoje nurodytus klausimus, įgūdžius ir procesus.

Įstatymai neįpareigoja mokyklų mokyti pavyzdžiuose [laužtiniuose skliaustuose] pateikto turinio.

Dalyko turinys

1 ugdymo pakopa

Mokiniai turi įgyti pagrindinių judėjimo gebėjimų, stiprinti kompetencijas ir pasitikėjimą bei turėti įvairių galimybių individualiai arba kartu su kitais tobulinti savo vikrumą, pusiausvyrą ir koordinaciją. Jie turi gebėti dalyvauti varžymosi (tiek su savimi, tiek ir su kitais) bei komandinėse fizinėse veiklose ir veikti vis sudėtingesnėse situacijose.

Mokiniai turi būti mokomi:

- gerai išmokti pagrindinių judesių, įskaitant bėgimą, šuolį, metimą ir gaudymą, taip pat tobulinti pusiausvyrą, vikrumą ir koordinaciją bei pradėti taikyti šias savybes įvairiose veiklose
- dalyvauti komandiniuose žaidimuose, parengti nesudėtingą puolimo ir gynybos taktiką
- šokti šokius, atliekant nesudėtingus judesių derinius.

2 ugdymo pakopa

Mokiniai turėtų toliau taikyti bei ugdytis įvairius įgūdžius, mokytis įvairių jų panaudojimo būdų bei juos sujungti, atliekant veiksmus ar judesių sekas. Jiems turi būti smagu bendrauti, bendradarbiauti ir varžytis tarpusavyje. Jie turi išmokti suprasti, kaip tobulėti įvairiose fizinėse veiklose ir sporte, bei išmokti įvertinti ir atpažinti savo pasiekimus.

Mokiniai turi būti mokomi:

- bėgti, šokti, mesti ir gaudyti, šiuos judesnius atliekant tiek pavieniui, tiek ir juos sujungiant
- žaisti varžymosi žaidimus, tam tikrais atvejais juos pakeitus [pavyzdžiui, badmintoną, krepšinį, kriketą, futbolą, ledo ritulį, netbolą, ritinį ir tenisą] bei taikyti pagrindinius puolimui ir gynybai tinkamus principus
- lavinti lankstumą, jėgą, techniką, kontrolę ir pusiausvyrą [pavyzdžiui, užsiimant atletika ir gimnastika]
- šokti šokius, atliekant įvairius judesių derinius
- dalyvauti užsiėmimuose lauke bei drąsos turnyruose tiek atskirai, tiek ir komandos sudėtyje
- palyginti savo rezultatus su ankstesniais ir parodyti siekį tobulėti, siekiant geriausių asmeninių rezultatų.

Plaukimas ir saugus elgesys vandenyje

Visose mokyklose plaukimo turi būti mokoma 1 ugdymo pakopos arba 2 ugdymo pakopos metu.

Visų pirma, mokiniai turi būti mokomi:

- kompetentingai, patikimai ir įgudusiai nuplaukti bent 25 m. atstumą
- gerai mokėti įvairių plaukimo būdų [pavyzdžiui, kraulio, plaukimo nugara ir plaukimo krūtine]
- mokėti saugiai elgtis, gelbėjantis iš įvairių vandenyje kylančių situacijų.

Department
for Education

© „Crown“ 2013 m.

Šią informaciją (išskyrus logotipus) Vyriausybės atvirosios licencijos sąlygomis leidžiama nemokamai naudoti bet kuriuo formatu ar bet kurioje laikmenoje. Licenciją galima peržiūrėti čia: <http://www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/> or email: psi@nationalarchives.gsi.gov.uk.

Jei yra pateikta nuoroda, kad autorių teisės priklauso trečiai šaliai, privalote gauti atitinkamų autorių teisių turėtojų leidimą.

Visus klausimus dėl šio leidinio prašome siųsti mums šiuo adresu:
www.education.gov.uk/contactus.

Šį dokumentą taip pat galima parsisiųsti iš www.gov.uk/dfe/nationalcurriculum.